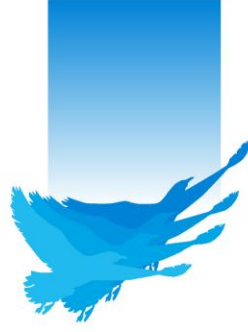

UMUT VAKFI
28 EYLÜL 2010
BİREYSEL SİLAHSIZLANMA GÜNÜ
16.GELENEKSEL ÖDÜLLÜ YARIŞMA

UMUT
VAKFI
1 9 9 3
UMUT
FOUNDATION

"Yurttaşlık Bilinci ve Ayrımcılığın Önlenmesi"
Bilimsel Araştırma ve İnceleme Yarışması

İkincilik Ödülü

Aslı Ünal

**Liseli Gençlerin Suça Eğiliminde Aile, Okul ve Akran Grubu Etkisinin
Sosyal Kontrol Teorisi Bağlamında Değerlendirilmesi:
Ankara İli Örneği**

UMUT VAKFI

Bireysel Silahsızlanma Günü 16. Geleneksel Ödüllü Yarışma

28 Eylül 2010

Konu: Liseli Gençlerin Suça Eğiliminde Aile,
Okul ve Akran Grubu Etkisinin Sosyal
Kontrol Teorisi Bağlamında
Değerlendirilmesi: Ankara İli Örneği

Hazırlayan: Ashı ÜNAL

ÖZET

Çocukların ve gençlerin toplum kuralları ile uyumlu yaşayan bireyler olarak yetişmelerinde önemli bir role sahip olan eğitim kurumlarında şiddet olaylarının yaşanması, hem gençlerin hem de ülkenin geleceği için endişe verici bir toplum sağlığı sorunu olarak görülmelidir. Okullarda şiddet olaylarının önüne geçmek amacıyla kameralı sistemler kurulması, disiplin kurallarının sıkı bir şekilde uygulanması gibi tedbirler, sorunun çözümü gibi görülmektedir. Ancak sorunun asıl kaynağına inmeden, gençlerin “neden” şiddete ve suça yatkın hale geldiklerini açıklamadan, alınan bu önlemler yüzeysel tedbirler olmaktan öteye gidememektedir.

Bu araştırmanın amacı, gençlerin suç ve/veya sapma davranışında bulunmasında aile, okul ve akran grubu faktörlerinin etkisini sosyal kontrol teorisi kapsamında açıklamaktır. Bu amaçla hazırlanan anket 2006 yılında Ankara’da 6 ilçede toplam 10 okuldaki 10’uncu ve 11’inci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Gençlerin suç davranışlarını ölçmek amacıyla, 10 değişkenden oluşan suç ve sapma davranışları, “suç kabul edilen davranışlar” bağımlı değişkeni olarak belirlenmiş ve aile, okul ve akran faktörüyle analiz edilmiştir.

Araştırma sonucuna göre aileye ve okula olan bağlılık, gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma eğilimi ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaları üzerinde anlamlı etkiye sahiptir. Gençlere aileleri tarafından kazandırılan kendini kontrol yeteneğinin de (benlik denetimi), suç davranışı üzerinde doğrudan anlamlı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları, sağlıklı ve dengeli bireyler yetiştirmek konusunda ailelerin, okul idarecilerinin ve öğretmenlerin üstlendiği önemli rollerin altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler : Sapma, Genç suçluluğu, Sosyal Kontrol, Aile, Okul, Akran Grubu, Benlik Denetimi Teorisi

ÖNSÖZ

Çocuklara toplum kurallarını ve değerlerini öğretme görevini aileden sonra ikincil olarak üstlenen okul kurumunda yaşanan adli boyutlara taşınan şiddet olayları, toplum tarafından endişeyle izlenmekte, okul yöneticilerini ve öğretmenleri bir çözüm bulma arayışına sokmaktadır. Okul, resmi kural ve yaptırımlarla karşılaşılan ilk kurum olarak, gençlerin toplumsal yaşam içerisinde uyumlu davranış sergileyip sergileyemeyeceklerinin bir göstergesi olarak da değerlendirilmektedir. Ancak gençlerin suça ya da şiddete eğilimli olmaları konusunda irdelenmesi gereken konu daha derinlerde yatmaktadır.

Suç ve/veya sapma davranışı, çocuğun eksik ya da hatalı olan sosyalizasyon sürecinin bir sonucu olarak görülmelidir. Çocuklar, içlerinde buldukları sosyal çevrenin etkisiyle suça yatkın hale gelmekte ya da getirilmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen bu çalışmada, çocuğa toplumsal kural ve değerleri aktaran başlıca kurumlardan (aile, akran grubu ve okul), sosyalizasyon sürecinin başladığı aileye özellikle odaklanılmıştır. Çocuğun davranışlarına ilk şekli veren aileden sonra, çocuğun kurallar ve resmi cezalarla ilk kez karşılaştığı kurum olan okul faktörünün ve ergenlik döneminde etkisini arttıran akran grubunun suça yönlendirmedeki etkisi üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın konusu, amacı, önemi, araştırma soruları ve hipotezleri, evren ve örnekleme ile veri toplama ve değerlendirme teknikleri yer almaktadır.

İkinci bölüm kavramsal ve kuramsal çerçeve bölümüdür. Bu bölümde suç, sapma ve şiddet kavramları ile ergenlik ve ergenlik dönemi özellikleri üzerinde durulmuştur. Kuramsal çerçeve kısmında ise sosyal kontrol teorisini etkileyen düşünceler ile teoriye ilişkin klasik ve çağdaş yaklaşımlar ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde sosyal kontrol mekanizmaları olan aile, okul ve akran grubu üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde, saha araştırmasının bulguları değerlendirilmiş ve aile, okul ve akran grubu ile gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunmaları arasında anlamlı ilişkiler araştırılmıştır.

Beşinci bölüm olan sonuç ve değerlendirme kısmında ise araştırmanın bulguları değerlendirilmiş ve bu sonuçlar doğrultusunda aileler, okul yönetimi ve öğretmenlerin alabileceği tedbirler belirtilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Özet	i
Önsöz.....	ii
İçindekiler	iii
Tablolar Listesi.....	vi
Şekiller Listesi.....	xii
Kısaltmalar Listesi	xiii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	2
2. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ.....	2
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	4
a. Evren ve Örneklem	4
b. Veri Toplama ve Değerlendirme Tekniği	5
c. Araştırma Soruları ve Hipotezler	8
4. ARAŞTIRMANIN KAPSAM ve SINIRLILIKLARI	12

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1. GENÇ SUÇLULUĞUNU AÇIKLAMAYA YÖNELİK KAVRAMLAR	14
a. Ergenlik Dönemi	19
b. Genç Suçluluğu.....	23

2. GENÇ SUÇLULUĞUNU AÇIKLAMAYA YÖNELİK GİRİŞİMLER:	
SOSYAL KONTROL TEORİSİ ve TEMEL VARSAYIMLARI.....	27
a. Klasik Sosyal Kontrol Teorisyenleri.....	33
b. Çağdaş Sosyal Kontrol Teorisyenleri.....	43
c. Sosyal Kontrol Teorisinin Değerlendirilmesi	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL KONTROL MEKANİZMALARI ve GENÇ SUÇLULUĞU

1. SOSYAL KONTROL TANIMI ve ÇEŞİTLERİ.....	57
2. AİLE ve GENÇ SUÇLULUĞU.....	59
a. Aile Yapısı ve Aile İçi İlişkilerin Niteliği.....	61
b. Aile İçi Şiddet	73
c. Annenin Ev Dışında Çalışması	75
ç. Aile Büyüklüğü ve Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı	76
d. Ailede Suç İşlemiş Bireylerin Varlığı.....	80
3. OKUL ve GENÇ SUÇLULUĞU.....	83
a. Türkiye’de Liselerdeki Eğitim-Öğretim Sistemi ve Karşılaşılan Problemler	96
b. Okullarda Şiddet.....	101
4. AKRAN GRUBU ve SUÇ: GENÇLİK ÇETESİ.....	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERİLERİN ANALİZİ

1. ARAŞTIRMA GRUBUNUN BETİMSSEL ÖZELLİKLERİ	114
a. Araştırma Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri	114
b. Araştırma Grubunun Aile Yapısı Özellikleri	115

c. Katılımcıların Okullarında Yaşanan Düzen Bozucu Olaylara İlişkin Dağılım	117
2. ARAŞTIRMA SORULARININ ve HİPOTEZLERİN TEST EDİLMESİ.....	119
a. Araştırma Sorularının Test Edilmesi.....	119
b. Aile ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi	140
c. Okul ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi	156
ç. Akran Grubu ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi.....	166
d. Kendini Kontrol (Self-Control) ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi.....	173
e. Değişkenlerin Ortak Etkilerine İlişkin Analizler.....	176
3. ÖĞRETMENLERE UYGULANAN ANKETLERE İLİŞKİN BULGULAR.....	182
a. Araştırma Grubuna İlişkin Betimsel Analizler.....	182

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kaynakça.....	204
Ekler	211

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo- 1 :	Genel ve Mesleki- Teknik Liselere Ait İstatistikler	96
Tablo- 2 :	Öğrencilerin Seçtikleri Alanlara Göre Etkilendikleri Kişiler	98
Tablo- 3 :	Öğrencilerin Alanlarına Göre “Alan Seçmeli” ve “Seçmeli” Derslerini Almamalarında Etkili Olan Nedenler	99
Tablo- 4 :	Okulda Yaşanan Düzen Bozucu Olaylara Ait Dağılım.....	118
Tablo- 5 :	Okulda Yaşanan Olayların Konusuna Ait Dağılım.....	119
Tablo- 6 :	İlçelere Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	120
Tablo- 7 :	İlçelere Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	120
Tablo- 8 :	Yaş Gruplarına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	121
Tablo- 9 :	Yaş Gruplarına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	122
Tablo-10:	Cinsiyete Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	123
Tablo-11:	Cinsiyete Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	123
Tablo-12:	Annenin Ev Dışında Çalışmasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları	

	ve Standart Sapmalar.....	124
Tablo-13:	Annenin Ev Dışında Çalışmasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	124
Tablo-14:	Kardeş Sayısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	125
Tablo-15:	Kardeş Sayısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	126
Tablo-16:	Doğum Sırasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	127
Tablo-17:	Doğum Sırasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	127
Tablo-18:	Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	128
Tablo-19:	Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	128
Tablo-20:	Ailenin Aylık Gelirine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar	129
Tablo-21:	Ailenin Aylık Gelirine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	130
Tablo-22:	Aile Yapısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	131
Tablo-23:	Aile Yapısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	131
Tablo-24:	Ailede Suç İşlemiş Bireylerin Varlığına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar	132
Tablo-25:	Ailede Suç İşlemiş Bireylerin Varlığına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	133

Tablo-26:	Ebeveynlerin Disiplin Anlayışına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar	134
Tablo-27:	Evdeki Disiplin Anlayışına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	134
Tablo-28:	Ailedeki Disiplin Anlayışı ve Ebeveynlerin Çocuklarını Cezalandırma Yöntemlerine İlişkin Dağılım	135
Tablo-29:	Aile Denetimine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	136
Tablo-30:	Aile Denetimine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	136
Tablo-31:	Ebeveynlerin Disiplin Anlayışına Göre Ebeveyn Denetimine Ait Ortalama ve Standart Sapmalar	137
Tablo-32:	Ebeveynlerin Disiplin Anlayışına Göre Ebeveyn Denetimi Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	137
Tablo-33:	Boş Zamanlarını Değerlendirme Aktiviteleri ve Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	139
Tablo-34:	Boş Zamanlarını Değerlendirme Aktiviteleri ve Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	140
Tablo-35:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	141
Tablo-36:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	142
Tablo-37:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Okula Bağlılık Ortalamaları ve Standart Sapmalar	143
Tablo-38:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Okula Bağlılık Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	143
Tablo-39:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Kendini Kontrol	

	Ortalamaları ve Standart Sapmalar	144
Tablo-40:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Kendini Kontrol Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	145
Tablo-41:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	146
Tablo-42:	Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Etme Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	146
Tablo-43:	Aile Denetimi Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	149
Tablo-44:	Aile Denetimi Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	149
Tablo-45:	Aile Denetimine Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamaları ve Standart Sapmalar	150
Tablo-46:	Aile Denetimine Göre Gencin Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	150
Tablo-47:	Aile Denetimine Göre Kendini Kontrol Ortalamaları ve Standart Sapmalar	151
Tablo-48:	Aile Denetimine Göre Kendini Kontrol Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	152
Tablo-49:	Aileye Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	153
Tablo-50:	Aileye Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	153
Tablo-51:	Aileye Katılım Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	155
Tablo-52:	Aileye Katılım Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	155
Tablo-53:	Akademik Başarıya Göre Suç Kabul Edilen	

	Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	156
Tablo-54:	Akademik Başarıya Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	157
Tablo-55:	Okula Bağlılık Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	158
Tablo-56:	Okula Bağlılık Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	159
Tablo-57:	Öğretmenlerin İlgili Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar	160
Tablo-58:	Öğretmenlerin İlgili Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	160
Tablo-59:	Okula Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	161
Tablo-60:	Okula Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	162
Tablo-61:	Eğitim Hedefine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	163
Tablo-62:	Eğitim Hedefine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	164
Tablo-63:	Haksız Yere Cezalandırıldığını Düşünme Durumuna Göre Disiplin Cezası Alma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	165
Tablo-64:	Katılımcıların Arkadaşlarının Uygunsuz Davranışlarına İlişkin Dağılım	167
Tablo-65:	Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurmaya Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart	

	Sapmalar.....	168
Tablo-66:	Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurmaya Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	169
Tablo-67:	Arkadaşlarının Herhangi Bir Madde Kullanıp Kullanmamasına Göre Gençlerin Zararlı Madde Kullanma Ortalamaları ve Standart Sapmalar	170
Tablo-68:	Arkadaşlarının Herhangi Bir Madde Kullanıp Kullanmamasına Göre Gençlerin Zararlı Madde Kullanma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	170
Tablo-69:	Arkadaşlarının Teşvikine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	171
Tablo-70:	Arkadaşlarının Teşvikine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	172
Tablo-71:	Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	173
Tablo-72:	Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	174
Tablo-73:	Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamaları ve Standart Sapmalar.....	175
Tablo-74:	Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları	175
Tablo-75:	Aile Denetimi ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar	177
Tablo-76:	Aileye Katılım ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar	178
Tablo-77:	Kendini Kontrol ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma	

	Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar	179
Tablo-78:	Kendini Kontrol ve Aile Denetimi Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar.....	180
Tablo-79:	Kendini Kontrol ve Aileye Katılım Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar.....	181
Tablo-80:	Gençlerin Uyumlu Davranış Göstermesinde Okula ve Milli Eğitim Bakanlığı'na Düşen Görevler.....	201

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil-1 :	Kontrol Teorisi..... 33
Şekil-2 :	Genel Suç Teorisi..... 46
Şekil-3 :	Hirschi'ye Göre, Okul ve Suç Arasındaki İlişki 86
Şekil-4 :	Okul Problemleri ve Suçluluk..... 91
Şekil-5 :	Ebeveynlerin Disiplin Anlayışının Suç/Sapma Davranışı ile Uyumlu Davranış Gösterme Üzerindeki Dolaylı Etkisi..... 138
Şekil-6 :	Aileye Zayıf Bağlılığın Suç/Sapma Davranışı Üzerindeki Dolaylı Etkisi 147
Şekil-7 :	Aileye Bağlılık ve Aile Denetiminin Arkadaşların Olumsuz Teşvikleri Üzerinden Suç Davranışına Dolaylı Etkisi 172
Şekil-8 :	Ebeveynlerin Gençlerin Uyumlu Davranışlar Geliştirmelerindeki Görevleri 197

KISALTMALAR LİSTESİ

- ANOVA** : Analysis of Variance (Varyans Analizi)
- BMÇHS** : Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
- CGTİK** : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
- CMK** : Ceza Muhakemesi Kanunu
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- TCK** : Türk Ceza Kanunu
- TÜİK** : Türk İstatistik Kurumu
- UNICEF** : United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

GİRİŞ

Suç ve/veya sapma davranışının nedenlerini açıklamaya yönelik sosyolojik teoriler, suç ve/veya sapma davranışının doğuştan edinilmediğini; bunların bireylerin yakın çevresiyle etkileşimleri sonucu edinilen davranışlar olduğunu kabul etmektedir. Sosyal kontrol teorisi de, aile, okul ve akran grubu gibi sosyal kontrol mekanizmalarının işlevlerini eksik ya da hatalı yerine getirmeleri sonucu, genç suçluluğunun ortaya çıktığını savunmaktadır.

Ülkemizde son zamanlarda artan okullardaki şiddet olaylarında, gerek medya gerekse otoriteler gençleri suçlayıcı bir tavırla duruma yaklaşmışlardır. Genci yetiştiren aile, gencin okuduğu okul, gencin öğretmenleri ne yazık ki ya hiç sorgulanmamıştır ya da üzerinde fazla durulmamıştır. Ancak gerek literatürde yer alan araştırmaların sonuçları, gerekse bu araştırmanın bulguları, gençlerin sağlıklı ve dengeli bireyler olarak yetişmeleri için, aile ve okula düşen görevlerin önemini vurgulamaktadır.

Gençlerin suça yönelmesinde birçok faktörün etkisi vardır; bireylerin kişisel özellikleri, aile yapısı, arkadaş çevresi, okul, anne-baba ve genç arasındaki ilişkiler gibi. Bu faktörlerin kendi içinde birçok açılımı ve farklı boyutları da vardır. Bu çalışmada bu faktörlerden özellikle aile seçilmiş ve ailenin etkisiyle okul ve akran grubu etkileri incelenmiştir.

Yapılan çalışmada, gencin içinde yaşadığı aile ortamının özelliklerine, ebeveynleriyle genç arasındaki ilişkilere, ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgi ve denetim düzeylerine, okul ortamına, öğretmenlerin öğrencilerine gösterdiği ilgi düzeylerine, öğretmen-öğrenci ilişkilerine ve bunların gencin suç davranışına olan etkisine bakılmıştır. Gençlerin suça veya sapkın davranışa yönelmesinde bu iki değişkenin rolleri incelenmiş ve bu rollerin yerine getirilme kapasitesi karşısında da gencin akran gruplarına yönelmesi ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma riskleri tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Lise çağında olan gençlerin suç ve/veya sapma davranışında bulunmasında etkili olan aile, okul ve akran grubu faktörlerinin sosyal kontrol teorisi altında değerlendirilmesi, araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Ülkemizde son yıllarda artan liselerdeki şiddet olayları, toplumumuzda büyük bir endişeyle karşılanmış ve bu olayları önlemek amacıyla sebeplere ve çözümlere ilişkin birçok fikir ortaya atılmıştır. Bu araştırmanın amacı, batı literatüründe genç ve çocuk suçluluğunu açıklamada yaygın olarak kullanılan sosyal kontrol teorisi aracılığıyla, ülkemizde artan genç suçluluğuna farklı bir bakış açısı getirebilmektir.

Çalışmada, sosyalizasyon sürecinin başladığı aile kurumu üzerinde yoğunlaşarak, aile yapısı, aile içi ilişkiler, ailenin denetimi ve uyguladığı disiplin ile aileye bağlılık ve aileye katılım değişkenlerinin, suç kabul edilen davranışlarda bulunma üzerinde etkisinin olup olmadığı ve varsa bu etkilerin neler olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Gencin etkileşimde bulunduğu ve sosyalizasyon sürecinin diğer önemli öğeleri olan okul ve akran grubunun da, suç işleme üzerindeki etkisine sosyal kontrol teorisi çerçevesinde bakılarak bu iki faktörün gencin suç işleminde nasıl bir rol üstlendiği açıklanmaya çalışılacaktır. Gencin akademik başarısı, öğretmenleriyle olan ilişkileri, derslerine ve okul aktivitelerine katılımı gibi değişkenlerin de suç davranışı üzerinde etkili olup olmadığı ve varsa bu etkilerin neler olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Diğer yandan, ergenlik döneminin başat özelliklerinden olan akran grubuna yönelmeyle birlikte sapkın kişilerle arkadaşlık kurma riskinin artmasında, aile içi ilişkilerin, aile denetiminin, aileye bağlılığın ve katılımın ne gibi rolleri olduğu tartışılacaktır.

Son yıllarda ülkemizde artış gösteren genç suçluluğunun, özellikle de liselerde yaşanan olayların sorumlusu olarak gençlerin kendileri gösterilmiştir. Bu araştırmanın amacı, insanların suç davranışına eğilimli olarak dünyaya gelmediğini

savunan fikri benimseyerek, gençlerin neden suç işlemeye bu kadar yatkın hale geldiği konusunda ailenin, okulun ve öğrenci-öğretmen ilişkilerinin rolünü ve aile, okul ve öğretmenlerin sağlıklı bireyler yetiştirilmesindeki görevlerini ortaya koymaktır.

Suç davranışının temelleri, çocukluk çağlarında çocuğun yakın çevresindeki kişilerle olan etkileşim sürecinde atılmaktadır. Özellikle sosyalizasyon sürecinin başladığı kurum olan aile, çocukta iyi veya kötü tohumların yeşermesinde başat rol oynamaktadır. Çocuğun, ailesinin de etkileriyle edindiği davranış biçimlerinin, resmi kurallarla karşılaştığı ilk kurum okuldur. Çocuk normal şartlarda, ilk defa resmi kural ve yaptırımların olduğu bir mekanla tanışmaktadır. Çocuğun hayatı boyunca karşılaşacağı kurallar örüntüsüyle uyumlu yaşayıp yaşayamayacağının sinyallerini veren ve aileden sonra bu beceriyi ona kazandırabilecek olan bu kurumdur. Çocuk, ergenlik döneminin getirdiği bunalımlarla da ergenlik dönemine kadar sosyalizasyon sürecinde edindiği birikimlerle baş etmektedir. Bu birikimleri onun sapkın akranlara veya uyumlu akranlara yönelmesine yol açabilmektedir.

Çocuğun hayat boyu yasayla, trafik kurallarıyla ya da katıldığı herhangi bir resmi kuruluşun kurallarıyla uyumlu davranışlar sergileyip sergilemeyeceğinin temellerinin atıldığı çocukluk dönemi, bireyin suç davranışında etkili olan en önemli dönemdir. Özellikle ergenlik döneminde etkisini arttıran akran grubu, araştırma kapsamımızda yer alan dönemin önemini vurgulamaktadır.

Suç ve/veya sapma davranışına neden olan faktörlerin araştırılmasında kilit noktaları çocukluk ve ergenlik dönemleridir. Birey, suç işledikten sonra onun ıslah edilmesinden başka yapılabilecek bir şey kalmamaktadır ancak suç işlemeyen önce, onu suça itebilecek faktörler incelenirse, o zaman suçu önlemek adına bir adım atılmış olacaktır. Gençlerin suç davranışını açıklayan önemli teorilerden biri olan “Sosyal Kontrol Teorisi” ve araştırma evreni olan lise çağındaki ergenler, bahsedilen suçu önleme amacı adına özellikle ele alınmıştır. Suçun sebepleri araştırılırken özellikle çocukluk ve ergenlik dönemine ilişkin araştırmaların yapılması ve bu araştırmaların bulgularının işlerlik kazanması, kanımca gelecekte suçu önlemek adına atılmış önemli bir adım olacaktır.

Geleceğin yöneticileri, devlet adamları, iş adamları olacak çocukların veya ergenlerin, uyumlu davranışlar göstermesinin ve iyi olan davranışlara yönelmesinin

önemi tartışılmazdır. Bugünden alınacak önlemler, geleceğe bırakılacak sağlık bir toplum açısından gereklidir. Bu araştırmanın sonuçları sorumluluğun sadece gençlere değil ailelere, okul idarecilerine ve öğretmenlere de ait olduğunu göstermesi bakımından da önem taşımaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

a. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, lise çağında bulunan gençler ve lise öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, örneklem Ankara İli ilçelerinden Altındağ, Etimesgut, Çankaya, Yenimahalle, Sincan ve Keçiören'den seçilen genel liselerde okuyan 10'uncu ve 11'inci sınıf öğrencileri ile bu sınıflarda ders veren öğretmenler arasından seçilmiştir. Seçilen ilçeler araştırmacı tarafından ulaşım kolaylığı ve maddi imkanlar değerlendirilerek seçilmiştir. Çalışmada yargılı örnekleme yapılmış ve özellikle sorunların daha çok yaşandığı toplam 10 adet genel lise seçilmiştir. Seçilen okullar, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü'nden alınan "Etrafında En Çok Suç İşlenen Okullar" listesine göre belirlenmiştir.

Seçilen okullarda, okulların rehberlik servisiyle görüşülmüş ve davranış bozukluğuna sahip, disiplin cezası alan ve öğretmenleri tarafından "sorunlu" olarak nitelendirilen öğrencilerin sınıflarına anket uygulanmıştır. Okullarda sınıfların nüfusuna göre, belirtilen niteliklere sahip olan en fazla 3 sınıfa anket uygulanmıştır. Toplam 557 öğrenciye anket uygulanmış; ancak bunların içinden 491 tanesi değerlendirilebilmiştir. Örneklem, Ankara'da okuyana genel lise öğrencilerinin %37'sini; 10'uncu ve 11'inci sınıflarda okuyan genel lise öğrencilerinin %66'sını oluşturmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005: 159). Araştırmanın örnekleme, 226 kız ve 265 erkekten oluşan 491 kişiden oluşmaktadır. Öğretmenlerden ise toplam 47 kişiye anket uygulanabilmiştir. Araştırmaya katılan 491 öğrencinin %28.3'ü Keçiören, %23.4'ü Çankaya, %15.9'u Etimesgut, % 14.9'u Altındağ, %9.2'si Yenimahalle ve % 8.4'ü Sincan ilçesinde bir genel lisede okumaktadır.

b. Veri Toplama ve Değerlendirme Tekniği

Araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenerek veri toplama aracı olarak anket uygulaması seçilmiştir. Araştırmada hem öğrencilere hem de öğretmenlere anket uygulanmıştır. Öğrencilere 60 sorudan oluşan soru kağıdı dağıtılmış ve bir ders

saati boyunca (40 dk.) araştırmacının bizzat katılımıyla anketler doldurulmuştur. Öğretmenlere dağıtılan anket ise 13 sorudan oluşmaktadır.

Öğrencilere dağıtılan ankette yer alan sorular oluşturulurken, genç suçluluğunu açıklamak amacıyla sosyal kontrol teorisini kullanan makalelerden yararlanılmıştır (Hensley ve diğerleri, 1999: 1-42; Kierkus ve Baer, 2002: 425-458; Nakhai ve diğerleri, 2000: 35-59).

Öğrenci anketinde yer alan sorularla elde edilmek istenen veriler ve bu verileri elde etmek amacıyla kullanılan değişkenler şöyledir:

1'den 16'ya kadar olan sorular, ankete katılan gençlerin demografik özelliklerini saptamak amacıyla sorulmuştur. Gencin sosyo-ekonomik statüsünü ve yaşadığı ortamı anlamak amaçlanmıştır.

16, 17 ve 18'inci sorular, gencin ailesinin herhangi bir suç işleyip işlemediğini öğrenmeyi amaçlamıştır. Buradaki amaç, gencin aile ortamında suç davranışı ile tanışıp tanışmadığını ve ilerideki sapma sorularıyla birlikte analiz edilerek varsa suç işleyen aile üyesinden etkilenip etkilenmediğini saptamaktır.

19'dan 28'e kadar olan sorular gencin ailesi ile olan ilişkisini anlamaya yöneliktir. Bu soruların amacı gencin ailesi ile olan ilişkisinin niteliğini anlamak, ailenin gencin üzerinde sahip olduğu denetim mekanizmasının etkisini saptamaktır.

Gencin ailesine olan bağlılığı, ailenin gözetim ve denetimi, aile içi ilişkilerin niteliği 5'li likert tipi (asla, nadiren, ara sıra, sık sık ve her zaman) ölçek kullanılarak saptanmaya çalışılmıştır. Gencin ailesine olan bağlılığı, hangi sıklıkta ebeveynleriyle özel hayatıyla ilgili paylaşımlarda bulunduğu ve onlardan yardım talep ettiği, onların fikirlerine başvurduğu sorularak öğrenilmeye çalışılmıştır. Ebeveynlerin genç üzerinde sahip olduğu kontrol, ebeveynlerin gencin ev ve okul dışında zamanını nerede, kimlerle geçirdiği ve gencin hayatıyla ilgili meseleleri hangi sıklıkla takip ettiği ayrıca gencin uygunsuz davranışları sonucunda ailesi tarafından cezalandırılıp cezalandırılmadığı sorularak saptanmaya çalışılmıştır. Aileye katılım ise, aile birlikte vakit geçirilen zaman ve ailevi meselelerle ilgili fikir öne sürme sıklığı ile ölçülmeye çalışılmıştır.

Gencin içinde bulunduğu aile ortamının düzenli ve huzurlu olup olmadığını anlamak için anne ve babasının hangi sıklıkta kavga ettiği sorulmuştur. Aileye ilişkin

sorulardan birisi de, gencin uygunsuz davranışları karşısında ailesinden nasıl tepki aldığıdır ve kendi beklentileri karşısında ailesine nasıl tepki verdiği. Buradaki asıl amaç, ailenin çocuğuyla kurduğu iletişimi anlamaya yöneliktir: sorun çözmeye yönelik yapıcı bir iletişim mi vardır (konuşma, tartışma gibi); yoksa karşılıklı iletişimin gerçekleşemediği, gencin fiziksel ve ruhsal gelişimini olumsuz etkileyen bir ortam mı vardır (fiziksel ceza uygulanması veya çocuğa karşı kayıtsız kalınması gibi).

28'den 36'ya kadar olan sorular gencin arkadaş ortamı ile ilgilidir. Gencin içinde bulunduğu arkadaş ortamının özellikleri, arkadaşlarının genç üzerindeki etkisi, gencin içinde bulunduğu ortamda kabul gören değerler gibi akran grubu ve genç arasındaki etkileşimi irdeleyen sorular sorulmuştur. 5'li likert tipi ölçek kullanılmış ve hiçbir zaman, nadiren, ara sıra, sık sık ve her zaman zaman aralıkları verilerek, gencin arkadaşları tarafından olumlu veya olumsuz davranışlara hangi sıklıkta teşvik edildiği ölçülmüştür. Gencin içinde bulunduğu ortamda kabul gören değerler, okulda popülerlik simgesinin ne olduğu ve arkadaşlarını hangi kriterlere göre seçtiği sorularak anlaşılmaya çalışılmıştır.

37'den 50'e kadar olan sorularda gencin okul hayatına yönelik sorular sorulmuştur. Öğrencinin akademik başarısı genelde notlarının hangi düzeyde olduğu sorularak saptanmaya çalışılmıştır. Gencin okul kurallarıyla uyumlu yaşayıp yaşmadığını anlamak amacıyla disiplin cezası alıp almadığı sorulmuştur; hangi suçtan disiplin cezası aldığı ise açık uçlu olarak sorulmuştur. Katılımcının, okula ve öğretmenlerine olan bağı 5'li likert tipi ölçek kullanılarak (hiçbir zaman, nadiren, ara sıra, sık sık ve her zaman) öğretmenleriyle hangi sıklıkta tartışma yaşadığı ve özel meselelerini hangi sıklıkta paylaştığı ve hangi sıklıkla okulunu değiştirmek istediği sorularıyla sorulmuştur. Okula olan "katılım"ı derslerine hangi sıklıkta çalıştığı, derslerine hangi sıklıkta devam ettiği, okul içi aktivitelere hangi sıklıkta katıldığı ve okul kurallarına ne kadar uyum gösterdiği sorularıyla irdelenmiştir.

50'nci soru kendini kontrol (self-control) teorisi bağlamında, kendini kontrol yeteneği ile suç arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla katılımcılara 7 olumlu ve 7 olumsuz özellik ve davranış biçimi sunulmuştur. Teoriye göre düşük kendini kontrolün göstergesi olan duyarsızlık, risk alıcı davranışta bulunma, öngörü sahibi olmama, düşüncesiz davranma ve sözel iletişim kuramama

özellikleri şu değişkenlerle saptanmaya çalışılmıştır: nazik, uyumlu, kurallara uyan, asi, bireysel veya gruba bağlı davranan, davranışlarının sonucunu düşünmeden hareket eden, sonucunun olumsuz olacağını bilse de risk almayı seven, çok çabuk sinirlenen ve kendini çabuk kaybeden, insanlara sinirlendiği zaman onlarla konuşup sorunu halletmektense onlara zarar vermek isteyen, uzlaşmacı, kendine güveni olan, arkadaşları tarafından sevilen ve kabul gören, gününü yaşayan geleceği düşünmeyen. Katılımcılardan kendilerinde bu davranış ve özellikleri hangi sıklıkta gözlemledikleri sorulmuştur. Burada yine 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır.

51’inci soruda, suç kabul edilen davranışlar sıralanmış ve katılımcıdan bu davranışları hangi sıklıkta yaptığını işaretlemesi istenmiştir. Bağımlı değişken olarak kullanılan suç kabul edilen davranışlar kopya çekmek, ailenin izni olmadan derslere girmemek, okula götürülmesi yasak olan araç-gereçleri götürmek, okul veya kamu eşyasına ve bir kimsenin eşyasına zarar vermek, başkalarına fiziksel zarar vermek ve kavgaya karışmak, hırsızlık, yaş dolayısıyla kanunen girilmesi yasak olan yerlere gitmek (bar, disko gibi) ve sağlığa zararlı madde kullanmaktır. Katılımcının bu davranışları hangi sıklıkta yaptığı 5’li likert tipi ölçekle ölçülmüştür (hiçbir zaman, nadiren, ara sıra, sık sık, her zaman).

52’den 57’ye kadar olan sorularda gencin boş zamanlarını değerlendirme aktiviteleri irdelenmiştir. Burada TV izleme, bilgisayarda oyun oynama ve bilardo, okey, kağıt vs. oyunları oynama, genci suç işlemeye yönlendirebilecek davranışlar olarak değerlendirilmiştir. Vaktinin çoğunu TV izleyerek geçiren bir gencin, şiddet içerikli programları seyretme olasılığı yüksek olarak görülmüştür; bu durum bilgisayar oyunları için de geçerlidir. Bilardo, okey, kağıt oyunları gibi aktiviteler gencin içinde bulunacağı ortamdan dolayı sigara gibi alışkanlıklar edinmesine müsaittir. Bu aktivitelerin yanında gencin hobileriyle uğraşması, yani kendine bir hobi edinmiş olması, sinema ve tiyatroya gitmesi, arkadaşlarıyla ve ailesiyle vakit geçirmesi ve ders çalışması olumlu aktiviteler olarak değerlendirilmiştir. Gencin kendine hobi edinmesi, boş zamanlarını değerlendirebilme yeteneği ile ilişkilidir ve genç hobisine vakit ayırdıkça suçlu davranışlarda bulunmaktan uzak duracaktır. Aynı şekilde gencin sinema ve tiyatroya gitmesi, kendini kültürel anlamda geliştirme yeteneğine işaret etmektedir. Genç ailesiyle vakit geçirdikçe, suçlu davranıştan uzak durma olasılığı artacaktır; çünkü ailesinin denetimi ve gözetimi her zaman onu

kontrol edecektir. Gencin arkadaşlarıyla vakit geçirmesini, onun sapkın davranışlarda bulunma olasılığını arttırıcı nitelikte değerlendirmek mümkündür; çünkü etrafında onun davranışlarını denetleyecek bir mekanizma olmayacaktır. Ancak diğer yandan gencin sosyalleşmesi açısından önemli görülmüş ve aileyle vakit geçirme sıklığı ile arkadaşlarla vakit geçirme sıklığının, suç işleme açısından ilişkisine bakılmasına karar verilmiştir. Gencin okula ve akademik başarıya olan bağına temsil ettiği düşünülerek ders çalışmak, olumlu aktiviteler kategorisine sokulmuştur. Gencin, boş zamanlarında bu aktiviteleri hangi sıklıkla yaptığı 5'li likert tipi ölçekle saptanmaya çalışılmıştır.

57'nci soru gencin nelere değer verdiğini anlamaya yönelik olarak sorulmuştur. Maddi ve manevi değerlerin bir takım açılımları yapılmıştır. 58, 59 ve 60'uncü soru gencin ileriye yönelik planlarının olup olmadığını anlamak amacıyla sorulmuştur. Bu soruların amacı, gencin belli bir amaç doğrultusunda mı yoksa amaçsız olarak mı lise eğitimine devam edip etmediğini irdelemektir.

Öğretmenler için hazırlanan ankette yer alan sorular, öğrenci anketinde yer alan öğrenci ve öğretmen ilişkilerini irdeleyen sorularla aynıdır. Burada asıl amaç, öğrenci ve öğretmen ilişkisinde öğretmenlerin bakış açısını da yakalayabilmek ve öğrencilerin cevaplarıyla karşılaştırma yapabilmektir. Ankette yer alan sorularla elde edilmek istenen diğer bir bulgu ise, öğrenci-veli-öğretmen ilişkisini öğretmenlerin bakış açısından değerlendirmektir. Böylece öğrencilerin aile denetimi konusunda, öğretmenlerin görüşlerinden yararlanmak mümkün olacaktır. Öğretmenlere uygulanan anketteki diğer bir soru ise, okullarında yaşanan düzen bozucu olayların hangi sıklıkta yaşandığı, bunların ne tür olaylar olduğu ve konularının nelerden ibaret olduğudur. Son olarak da öğretmenlere, gençlerin suç ve/veya sapma davranışını engellemek amacıyla neler yapılması gerektiği sorulmuş ve öğretmenlerin konuyla ilgili çözüm arayışları değerlendirilmiştir.

Anket sonuçları, istatistik programı SPSS 10.0 For Windows paket programı ile değerlendirilmiştir. Hipotezleri test etmek ve ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla verilere tek yönlü varyans analizi ve bağımsız değişkenlerin ortak etkisinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmayacağını anlamak amacıyla iki yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

c. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Çalışmada cevapları aranan araştırma soruları şunlardır:

❖ Katılımcıların okuduğu ilçeye göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Katılımcıların yaşına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Katılımcıların cinsiyetine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Annenin ev dışında çalışmasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Katılımcıların kardeş sayısına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Katılımcıların doğum sırasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Katılımcıların hane halkı büyüklüğüne göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Ailenin aylık gelirine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Katılımcıların aile yapısına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Ailede suç işlemiş bireylerin varlığına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Ebeveynlerin disiplin anlayışına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

❖ Gençlerin boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark var mıdır?

Araştırmada yer alan hipotezler şöyledir:

❖ H₀: Aileye bağlılık ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark yoktur.

H₁: Aileye bağıllık ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark vardır.

❖ H₀: Aileye bağıllık ortalaması, okula bağıllık ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye bağıllık ortalaması, okula bağıllık ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Aileye bağıllık ortalaması, kendini kontrol ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye bağıllık ortalaması, kendini kontrol ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Aileye bağıllık, sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye bağıllık, sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Ebeveyn denetimi ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde fark yoktur.

H₁: Ebeveyn denetimi ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde fark vardır.

❖ H₀: Ebeveyn denetimi ortalaması, gençlerin sapkın kişilerle arkadaşlık kurması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Ebeveyn denetimi ortalaması, gençlerin sapkın kişilerle arkadaşlık kurması üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Ebeveyn denetimi ortalamasına göre, kendini kontrol ortalamaları üzerinde anlamlı fark yoktur.

H₁: Ebeveyn denetimi ortalaması, kendini kontrol ortalamaları üzerinde anlamlı fark vardır.

❖ H₀: Aileye katılım ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye katılım ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Aileye katılım ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye katılım ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Akademik başarıya göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur.

H₁: Akademik başarıya göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

❖ H₀: Okula bağlılık seviyesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur.

H₁: Okula bağlılık seviyesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

❖ H₀: Öğretmenlerin öğrencilere olan ilgisi suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Öğretmenlerin öğrencilere olan ilgisi suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Okula katılım seviyesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur.

H₁: Okula katılım seviyesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

❖ H₀: Eğitimin kendisine fayda sağladığına inanmak suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Eğitimin kendisine fayda sağladığına inanmak suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Okul kurallarına olan inanç, disiplin cezası alma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Okul kurallarına olan inanç, disiplin cezası alma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Sapkın kişilerle arkadaşlık kurmak suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Sapkın kişilerle arkadaşlık kurmak suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Kendini kontrol ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı farklılık yaratmaz.

H₁: Kendini kontrol ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratır.

❖ H₀: Kendini kontrol ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Kendini kontrol ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratır.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAM ve SINIRLILIKLARI

Bu çalışma, Ankara'da seçilen okullardaki lise öğrencilerini ve lise öğretmenlerini kapsamaktadır. Amaç, risk altındaki öğrencileri saptamak değil, suç kabul edilen davranışlarda bulunanların suç işlemelerinin altında yatan nedenlere ilişkin aile, okul ve akran grubu faktörlerinin rolünü tespit etmektir. Araştırma kapsamına Ankara'nın 6 ilçesi dahil edilmiştir; Ankara'nın bütün ilçeleri araştırmaya dahilinde değildir. Seçilen ilçeler araştırmacı için ulaşım kolaylığı düşünülerek seçilmiştir.

Araştırma kapsamına sadece davranış bozukluğuna sahip olduğu düşünülen sınıflar dahil edilmiş ve araştırmanın yürütüldüğü okullarda bu tanıma giren sınıfların 10'uncu ve 11'inci sınıflar olması sebebiyle 9'uncu sınıflar araştırmaya dahil edilmemiştir. Öğrencilerin suç işlemesinde etkili olduğu kabul edilen medya, bazı TV programları ve dizilerin etkisi gibi konular, kapsam dışı tutulmuştur. Araştırma kapsamına giren sosyal kontrol teorisi ve bu teori bağlamında incelenen aile, okul ve akran grubu faktörlerinin yanı sıra, literatürde kabul edilen diğer bazı görüş ve teorilere de yer verilmiş ve konu bu açılardan da ele alınmıştır.

Öğretmenlere uygulanan ankette, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular sorulmamıştır. Uygulanan anketin amacı sadece öğrenci-öğretmen ilişkisine öğretmenlerin bakış açısıyla yaklaşabilmek ve velilerin “öğrenci rolü” üstlenen çocuklarına karşı bu rollerine uygun davranıp davranmadıklarını tespit etmektir. Dolayısıyla araştırma, öğretmenlerle ilişkin herhangi bir ilişki analizini kapsamamakta; sadece öğrenciler ve velilerle ilişkilere ilişkin betimsel analizleri içermektedir.

Araştırmanın uygulanabilir hale gelmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı bazı sorularda değişiklik yapmıştır. Ne yazık ki yapılan değişiklikler sebebiyle bazı sorular açık uçlu hale getirilmiştir. Bu durumda öğrencilerden beklenen cevaplar alınamamış ve bazı soruların iptal edilmesi gerekmiştir. Özellikle akran grubu ve çete olgusunu birbirinden ayırt etmek amacıyla düzenlenen soruların iptal edilmesi sıkıntı yaratmıştır.

Diğer yandan, anketin uygulandığı ortam da araştırmanın sınırlılıklarından biri olmuştur. Öğrencilerin sessiz bir sınıf ortamı içerisinde dikkat toplayarak soruları cevaplamaları mümkün olmamıştır. Sınıftaki düzeni sağlayabilmek amacıyla bazı sınıflarda öğretmen sayısı arttırılmıştır. Gençlerin cevaplarında dürüst olmaları ve anketin yalnızca araştırmacı tarafından görüleceği her seferinde tekrar edilmiş ve gençlere bu konuda içlerinin rahat olması telkin edilmiştir. Ancak yine de bazı soruların cevaplanmasında öğrenciler tedirgin olmuştur; özellikle okulda yaşanan olumsuz olaylar konusunda ne yazık ki öğrencilerden doyurucu cevaplar alınamamıştır. Soru sayısının çok olması da bazı öğrenciler için sıkıntı yaratmıştır. Anketleri 1 ders saatinde yetiştiremeyen öğrencilerle sorular birebir doldurulmuş ve öğrencilere yardım edilmiştir. Öğretmenlere uygulanan anketin sayısı ne yazık ki hedeflenenden düşük olmuştur. Bunun sebebi, öğretmenlere ancak tenefüs saatlerinde ulaşılabilmesi ve öğretmenlerin de molalarında ankete ayıracak vakitlerinin olmayışdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1. GENÇ SUÇLULUĞUNU AÇIKLAMAYA YÖNELİK KAVRAMLAR

Bir toplumun varlığını sürdürebilmesi için toplumsal düzeni gerçekleştirebilecek bir takım kurallar yaratması gerekmektedir. Toplumsal düzeni sağlayan ve kültürel açıdan arzu edilir ve uygun olarak değerlendirilen davranışları akla getiren ortak davranış beklentilerine “norm” adı verilmektedir. Norm kavramı, toplumsal düzen, toplumsal denetim ve toplumsal düzenleme ile yakından ilişkilidir. (Marshall, 1999: 532). Normlar sosyo-kültürel çevre içinde sosyal organizasyona bağlı olarak insanların davranışlarını kalıplayan ve tabiatüstü çevredeki değerler düzenine uymaya mecbur olan elemanlardır (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 21). Toplumsal yapı içerisinde, o yapının normlarına uygun olan davranışlar “normal davranış”, uygun olmayan davranışlar ise “sapkın davranış” olarak nitelendirilmektedir.

Toplumda kültürün belirlediği örf, adet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar sapmış davranışlar olarak nitelendirilmektedir. Yasalara uymayan davranışın yaptırımı yasalarda yazılı olarak belirlenmişken, gelenek, görenek, örf ve adetlere uymamanın sapma olarak nitelendirilmesi durumu görelidir. Sapmış davranışa gösterilen tepki de farklı sosyal gruplarda farklılaşmaktadır (İçli, 2004: 4). Neyin sapma olduğu, neyin sapma olmadığı izafidir; sapma davranışı bir kültürden diğerine hatta aynı kültürün farklı dönemlerinde değişebilmektedir. Sapma izahındaki izafiyete rağmen antropologlar, bilinen kültürlerin hepsinde mevcut olan adetler, gelenekler ve kültürel evrenseller tespit etmişlerdir. Her toplumda sapma olarak nitelendirilebilecek davranışlar bulunmaktadır, hırsızlık, yalan söyleme, cinayet işleme gibi (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 51).

Sapma kavramı sosyologlar tarafından toplum ya da grup tarafından oluşturulan kuralların ihlali olarak tanımlanmıştır. Sapkın davranış, toplumdaki çoğunluğun garip, sıkıntı verici, tuhaf, acayip, tiksindirici olarak görebildiği faaliyetlerin genel bir sıralamasına işaret etmektedir. Sosyal düzen, toplumun düzenli işleyişini sağlayan sosyal normlara ve kurallarla sürdürülebilmektedir. Ancak, ihtiyaç

ve hedefleri ile ferdin davranışı, davranışa yön veren kriterlerle (değer ve normlar) uzlaştığı ölçüde dengeden söz edilirken, bazı hal ve şartlarda bu denge bozularak davranış, sapkın davranış şekline dönüşebilmektedir. Sapkın davranışlar içinde yer alan suç ve bu eylemi gerçekleştiren fert, en önemsiz kuralların ihlalinden, en ciddi antisosyal kabahatlere kadar geniş bir davranış sahasına girmektedir (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 50-54).

Sapkın davranış ile suç olarak tanımlanan eylemler arasında farklılıklar olabilmektedir. Suçlu davranış, Ceza Hukukunca yasaklanan davranıştır ama her sapıcı davranış Ceza Kanunlarınca suç olarak tanımlanmamaktadır. Suç olarak tanımlanan sapmalar “normlardan sapma”dır, ancak burada söz konusu olan Ceza Hukuku normudur. Ceza Hukuku normları gibi, görgü ve davranış normları, ahlak normları, örf ve adet normları da bulunmaktadır. Bu normlara aykırılıkların hepsi sapmadır; ama hepsi suç değildir. Suç, yalnızca Ceza Hukuku normundan sapmadır ve yaptırımını cezadır (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 54-58).

Suç, her toplumun kendi yapısı çerçevesinde tanımlanan ve var olan bir olgudur; bu nedenle göreceli bir kavram olma özelliği taşımaktadır.

Hukukçu için suç ve suç faili terimlerinin açık seçik ve kesin anlamları bulunmaktadır. Ancak kriminolojide aynı terimler bakımından bu derece kesinlik bulunamamaktadır (Dönmezer, 1994: 45). Ancak genel olarak kriminoloji bağlamında suç, ceza hukuku kurallarına aykırı davranış anlamına gelmektedir. Bu türden davranış “suç” ve bu davranıştan sorumlu olan kişi de “suçlu” olmaktadır (Yücel, 2003: 19).

Çağdaş kriminolojide bazı kriminologlara göre suça dört tanımsal bakış vardır. Bunlar yasal, siyasal, sosyolojik ve psikolojik bakış açılarıdır (İçli, 2004: 4).

Suçluluk denilince akla ilk önce “yasaklanan” veya “cezalandırılan” davranışlar gelmektedir. Ceza hukuku anlamında suç kavramı, kanun tarafından ceza yaptırımını ile tehdit edilen bütün hareketler olarak anlaşılmaktadır. Suç kavramı, tek tek suçlu hareket ve ihmali davranışları; suçluluk ise, belirli bir zamanda ve belirli bir yerdeki tüm suçların bütününe belirtmektedir (Demirbaş, 2005:40-41). Yasal bakış açısına göre suç, ceza yasalarını ihlal eden insan davranışları olarak tanımlanmaktadır. Yasayı ihlal eden davranış olarak suç fikri Paul W. Tapan gibi kriminologların önceki çalışmalarından çıkmıştır. Tapan suçu, “Bir savunma veya

mazeret olmaksızın, ceza yasasının kasıtlı ihlali ve suç ya da kabahat olarak cezalandırılan bir eylemdir”, şeklinde tanımlamıştır (İçli, 2004: 4).

Siyasal bakış açısına göre suç, yasaya güçlü gruplar tarafından yerleştirilen daha sonra davranışın istenmeyen seçilmiş biçimlerini yasadışı olarak etiketleyen bir ölçütün sonucu olarak değerlendirilmektedir (İçli, 2004: 4). Benzer olarak, Psiko-sosyodinamik gerçek tanıma göre de suç, bir insan davranışının demokraside, nüfusun çoğunluğu tarafından ve diktatörlükte güç sahibinin iradesiyle tanımlanan davranışlardır. Hans von Henting’e göre, neyin suç olduğu, toplum içindeki çoğunluğun onayına göre belirlenmektedir (Demirbaş, 2005: 41).

Sosyolojiye göre suçun hukuksal bir tanımını yapmak yeterli olmamaktadır. Bir toplumun suç olarak tanımladığı hareketler toplumsal kurgulara bağlıdır ve oldukça görelî bir nitelik taşımaktadır (Marshall, 1999: 703). Suç eylemi, yasaklandığı topluma ve zaman göre değişiklik göstermektedir. Bazı uygar ülkeler için suç oluşturan belli eylemler, diğerleri için suç oluşturmama özelliğine sahip olabilmektedir (Yücel, 2003: 22). Sosyoloji sözlüğünde suç, “Kişisel alanı aşır kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren filler” olarak tanımlanmıştır (Marshall, 1999: 702). Julia Schwendinger ve Herman Schwendinger suçun sosyolojik tanımını daha detaylı bir şekilde yapmışlardır. Onlar suçu, sağlık için zorunlu beslenme, barınma, aç gözlü bireylerden zorlayıcı, baskıcı elitlere kadar herkese karşı korunma gibi gereksinimleri ihlal etmeyi içeren her türlü zararlı faaliyet olarak tanımlamıştır. Bu kriminologlara göre, insan haklarının ihlali kriminolojik sorgulama için siyasal veya yasal suç olarak tanımlanmış faaliyetlerden daha uygun niteliktedir (İçli, 2004: 4).

Psikolojik bakış açısına göre suç, özellikle ceza yasasına karşı olan ve genel olarak kabul edilebilir bir sosyal düzen çerçevesinde sıkıntılara neden olan insan faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (İçli, 2004: 4).

Dönmezer, “fiilin suç olması için kanun koyucu tarafından cezalandırılmış bulunması gerekir” hususunun suç tanımlarına temel teşkil ettiğini belirtmiştir. Ancak ona göre, buradaki asıl sorulması gereken soru kanun koyucunun neden belli eylemlerin ceza yaptırımı ile karşılandığı diğer eylemlerin ise bu işleme tabi

kılınmadığıdır. Burada çözümü gereken problem, belirli hareketleri suç haline getirirken kullanılacak ölçüdür ki bu ölçü yüzyıllardır tanımı değişen “suç”un tarifi için gereklilik teşkil etmektedir (1994: 45).

Garofalo¹’ya göre suç, insanların merhamet, namuslu olmak gibi esaslı özgecil duygularını ihlal eden hareketlerden ibarettir. Bu tanımla birlikte suçun, topluma mensup olanları da tahrik eden duygulardan ibaret olduğu tespit edilmektedir. Jhering’e göre suç “Toplum halinde yaşama şartlarına yönelmiş her türlü saldırı”dır. Bu tanımda Avrupa topluluğundaki ahlaki duygulara zarar veren fiillerin, suç teşkil ettiğinden söz edilmiştir. Sosyolojinin kurucularından Durkheim’a göre suç, “kolektif bilincin kuvvetli ve belirmiş tutumlarını ihlal eden fiillerdir”. Thomas ve Znaniecky eserlerinde sosyal psikoloji yönünden suçun tarifini “kişinin kendisini mensubu saydığı grupta, varlığı toplum dayanışması ile çelişki gösteren fiildir” şeklinde yapmaktadır. Sutherland ve Taft benzer görüşleri savunarak suçu, örf ve adetlerle belirlenmiş kurallara ve topluma zarar veren hareketler olarak tanımlamışlardır (Dönmezer, 1994: 45-47).

Suçla ilişkin bu çeşitli düşünceler ve tanımlar, tek ve basit bir suç tanımının yapılamayacağını göstermektedir. Suç, tanımsal bir olgudur ve yaşanan zamana ve tanımlandığı topluma göre değişebilen, göreceli bir nitelik taşımaktadır. Bu tez kapsamında ise suç, “Kişisel alanı aşırıp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller” tanımını benimseyen sosyolojik bakış açısına göre değerlendirilmiştir.

Şiddet, öncelikle bir davranış içerisinde bulunmak demektir; o organizmanın dışarıdan görülebilir bir aktifliğidir. Ayrıca şiddet, hedef kişinin yaralanmasını, kişinin fiziki, psikolojik ya da sosyal yönden zarara uğramasını şart koşmaktadır. Kriminolojide şiddeti tanımlamak amacıyla elverişli bir hareket noktası, insanın fiziki ve psikolojik bütünlüğüne saldırı özelliğini betimlemektir (Demirbaş, 2001: 210).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “Kişinin kendisine, bir başkasına, bir gruba ya da topluma karşı fiziksel gücünü istemli olarak kullanması ya da tehdit

¹ İtalyan yargıç Garofalo 1855 yılında La Criminologie (Kriminoloji) adlı kitabını yayınlayarak büyük oranda bu bilimin tanınmasını sağlamıştır.

etmesi ve bunun sonucunda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar görme, gelişiminin olumsuz etkilenmesi ya da tükenme durumunun ortaya çıkabilmesi” olarak tanımlamıştır (Krug ve diğerleri, 2002: 5).

Sosyal zararlılık ve saldırı yoğunluğu, yapısal analizlerin kriterleri olarak sunulmaktadır. Saf davranış teorisinden (günlük bilinen) ve saldırganlık araştırmasından hareket edilirse, o zaman çok sayıda saldırganlık derecesi ayırt edilmektedir (Demirbaş, 2001: 210-211):

❖ Sadece düşüncede kendini ortaya koyan saldırganlık, bunda öfkelenilir ve saldırgan havada olunur, fakat kişi kendini kontrol edebilmektedir.

❖ Sözlü saldırı, kötü sözler söyleme ve bağırma havasında yapılmakta ve bu sövmeye gidebilmektedir.

❖ Açık tahrip etme dürtüsü ile eşyalara ve hayvanlara karşı saldırıda bulunmak, örneğin barbarca hareketler ve hayvanlara acı çektirmek.

❖ Sonunda kasten adam öldürmeye kadar varılan insanlara karşı saldırı.

İlk iki şekilde ifade edilen saldırganlık için alay etmek, iğnelemek, incitmek, hor görmek, küstahlık ve onur kırmayı hedefleyen davranışlar aynı şekilde kabul edilmektedir (Demirbaş, 2001: 211).

Ceza hukukunda, insana karşı gerçekleştirilen bütün vurmalar (darbeler) şiddet olarak nitelendirilmektedir. Şiddetin sosyolojik tanımını yapan H. L. Nieburg'e göre şiddet, “Kişileri veya malları yaralamaya ya da yok etmeye yönelik doğrudan veya dolaylı eylem”dir. Graham ve Gurr, “Dar anlamda şiddet, insanı yaralamaya, mala zarar vermeye yönelik bir davranıştır. Toplumsal veya kişisel olarak böylesi eylemleri, iyi, kötü, ne iyi ne kötü olarak algılayabiliriz. Bu, hareketin kime karşı yapıldığına ve hareketi kimin başlattığına göre değişir” açıklamasını getirmişlerdir. “Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne ve mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır” (Polat, 2004: 55-57).

a. Ergenlik Dönemi

Ergenlik terimi 1904 yılında psikolog G.Stanley Hall tarafından ortaya atılmıştır, kendisi bir psikolog olduğundan bu terim genellikle psikolojik anlamları barındırmaktadır. Bu dönem, fiziksel değişimlerle birlikte gelen çalkantılı, duygusal, fırtınalı ve stresli bir dönem olarak karakterize edilmiştir (Lotz ve diğerleri, 1985: 120).

Çocukluk ile erişkinlik arasındaki bir geçiş dönemi olarak tanımlanan ergenlik, “adolescence” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Ergenlik, büyüme ve olgunluğa erişme anlamına gelmektedir (Aydın, 2005: 173). Gençlik kelimesi, ergenlik yerine kullanılabilir. Hollinshead, ergenliği “Bireyin içinde bulunduğu toplumun onu artık bir çocuk gibi görmeyi bıraktığı, fakat ona henüz yetişkin statüsünü, rolünü ve işlevini tümüyle vermediği yaşam dönemi” olarak nitelendirmektedir (Yavuzer, 1996: 111). Milli Eğitim Bakanlığı’na göre ergenlik (ya da gençlik), “buluş çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12-24 yaşları arasındaki dönem” olarak tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2005: 32).

Jean-Jacques Rousseau, “Emile” adlı kitabında ergenlikte önemli olan üç özelliğe yer vermiştir:

❖ Ergenlik biyolojik olgunluk ile gelen kararsızlık ve duygusal çatışma dönemidir. Bu değişiklikler ergenin kurallara karşı gelmesine neden olmakta ve onun kontrol edilmesini güçleştirmektedir.

❖ Bu dönemde fiziksel ve sosyal değişiklikler psikolojik durumlarında da etkili olmaktadır. Ergenlerin kendileriyle ilgili endişeleri artmaktadır.

❖ Ergenlik dönemini “yeniden doğuş” olarak nitelendirmek mümkündür (Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007: 101).

Erickson’a göre kişilik gelişiminde yaşanan kritik dönemlerden beşincisi, ortalama olarak 13-14 yaşlarından başlayıp 20-21 yaşlarına kadar süren gençlik-

delikanlılık (adolesans) dönemidir. Erickson, gençlik döneminde gencin bir yanda genital olgunlaşmanın getirdiği sorunlar ile ilgilenirken diğer yandan da rolünün belirsiz oluşuyla ilgilenmeye başladığını belirtmektedir. Bu dönemde kimliğini bulma çabaları, gencin bazı aşamalardan geçmesini de beraberinde getirmektedir (Duman, 2002: 161).

Ergenlik homojen bir süreç olmayıp kendi içinde erken, orta ve geç ergenlik gibi aşamaları olan bir dönemdir. Bluğ veya puberte olarak da adlandırılan erken ergenlik evresi, 12-14 yaşlarında fiziksel, bilişsel ve cinsel gelişim özelliklerini içermektedir. Orta ergenlik evresi, 15-17 yaşlarında bedensel gelişimin tamamlandığı, aile ile ilişkilerin azalıp arkadaş ilişkilerinin önem kazandığı, karşı cinsle ilişkilerin kurulduğu, cinsel kimliğin geliştiği evredir. Geç ergenlik evresi, 18-21 yaşlarında kimlik gelişiminin tamamlandığı ve kimlik duygusunda bir bütünlüğe erişilen bir aşamadır (Çuhadaroğlu ve Çetin 2004'ten aktaran Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007: 96).

Granville Stanley Hall'a göre ergenlik, insan evrimindeki ilkelikten uygarlığa geçişi simgelemektedir. Hall, ergenliğin insan evriminde kritik bir evrenin kısa bir tekrarını temsil ettiğine inandığı için, ergenliğin yaşam döngüsünde çok önemli bir dönem olduğunu savunmuştur. Ergenler, insanlığa geçiş dönemine geldikleri için çocuklardan daha esnek ve duyarlıdır, dolayısıyla toplumun çeşitli kurumlarına daha tepkili yaklaşmaktadırlar (Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007: 102). Bu fırtına ve stres psikanalistler tarafından evrensel olarak kabul edilmektedir; bu dönem belirli bir sosyal sınıf, kültür veya tarihi bir çağa özgü değildir. Psikanalistlerin ergenliğin evrensel bir olgu olduğu ve toplumdan topluma zamandan zamana değişmediği görüşüne sosyologlar karşı çıkmaktadır (Lotz ve diğerleri, 1985: 120). Ergenlerin yaşadığı problemler ve bunlarla başa çıkma yöntemlerinin sosyalizasyon sürecinde öğrenilmiş olduğu kabul edilirse, farklı toplumlarda yaşanan ergenlerin, bu dönemi farklı geçirdiği sonucuna varılmaktadır. Ergenlik sorunlarıyla baş etme ile ergenlik özellikleri yaşanan kültürel yapıya, ergenin aile yapısına, ergenin okuduğu okula ve akran grubuna göre değişmektedir. Örneğin ergenin, problemlerini şiddet ile çözme eğilimini, ergenin içinde yaşadığı sosyal çevre tarafından öğretilen bir davranış olarak kabul etmek mümkündür. Ergen, ebeveynleri ile birlikte kurduğu çocukluk bağlarından (davranış kalıpları) kurtularak, kendisine akran gruplarıyla

birlikte yeni kimlikler oluşturarak kendi kimliğini bulma ihtiyacıdır (Lotz ve diğerleri, 1985: 121). Ergen, içinde bulunduğu grubun idealleri ve sosyal standartlarıyla kendi davranışlarını değerlendirme durumundadır. Onun başarısı, yeteneklerini, dürtü ve ilgilerini grup istekleri doğrultusunda yöneltmesi yoluyla gerçekleşmektedir. O, ancak bu şekilde başarılı ve kabul edilmiş bir birey haline gelebilmektedir (Yavuzer, 1996: 112). İçinde bulunduğu grubun idealleri ve sosyal standartlarıyla kendini karşılaştıran ve onlar tarafından kabul görülmek isteyen genç, o grubun standartlarına ve ideallerine uyum sağlamaya çalışacaktır. Burada, gencin suç ve/veya sapma davranışını benimsemesinde akran grubunun rolü ortaya çıkmaktadır.

Ergenlik döneminde kişilik toplumsal bir nitelik kazanmakta ve ergen kim olduğuna, nelere değer vereceğine, kime bağlanıp inanacağına karar vermektedir. Çevresinde “onun gibi olmak” istediği kişiler aramakta ve sahip olacağı kişiliğine özdeşleşme ile biçim vermeye çalışmaktadır. Ergenlikte ön plana çıkan bu süreç özdeşleşmedir. Bu süreçte bireyin içinde bulunduğu grubun bir üyesinin duyuş, düşünüş ve davranışlarını izlemesi, onu taklit etmesi, kendine model alması biçiminde belirginleşmektedir (Duman, 2002: 161; Polat, 2004: 195).

Ergenlik çağında derin duygusal değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişikliklerin anti-sosyal davranışlara² elverişli olduğu görülmektedir. Ergenlik çağında karakter, alışkanlık, zevk değişiklikleri görülmektedir; bu çağdaki çocuklar tuhaf, alıngan ve huzursuzdurlar (Erem, 2003: 282). Paters bu dönemi şöyle açıklamaktadır:

“Bu çağda çocukların çevreleri, ana ve babaları, kardeşleri, öğretmenleri ve arkadaşları ile olan sosyal ilişkileri, bilhassa özel bir şekil almaktadır. Güven, eğilim, sevgi, hürmet, anneye, babaya ve öğretmenlere duygusal bağlılık gibi çocukça saf ilişkiler gittikçe gevşemeye başlar. Bunların yerini kayıtsızlık, soğuk bir çekingenlik, hatta bazen kör nefrete kadar giden düşmanlık almaktadır. Anne ve babanın veya öğretmenlerin gösterdikleri gerçek veya böyle zannedilen sertlik, cebir ve cezalar daima bir şekilde gençlerin onlara düşman kesilmesi ile sonuçlanmaktadır.” (Paters 1944’ten aktaran Erem, 2003: 282).

²Anti-sosyal Kişilik: Toplumun kural ve kanunlarına uymayan, kendini kontrol edemeyen, çekinme ve kontrol özellikleri olmadan davranan kişilik türü (Cüceloğlu, 1999: 577)

Aile ortamında ergen-ebeveyn ilişkilerini etkileyen bazı ergenlik özellikleri bulunmaktadır. Gelişimin sonucu düşünce yapısındaki değişiklikler, idealizm, benmerkezci düşünce, okul durumu, arkadaşlık ilişkileri ve ileri bağımsızlık arzusu, ebeveyn-ergen ilişkilerini etkileyebilecek olan unsurlardır. Ergen, kişisel yapılanımındaki zenginleşme nedeniyle akıl yürütme becerisini geliştirmiştir. Bu nedenle, büyüklerin istekleri ve beklentilerine karşı muhakeme becerisi de artmıştır. Ailenin belirttiği kurallara eleştiriler yöneltebilmektedir ve ebeveynin koyduğu kurallar sorgulanır hale gelmiştir. Bu sebeple, ergenlik döneminde disiplin sorunları ortaya çıkabilmektedir (Aydın, 2005: 187). Ergenlikle birlikte yoğun olarak yaşanan bağımsızlık isteği, ailenin yanlış davranışlarıyla ergenin şiddete başvurmasına yol açabilmektedir. Aile ilgili önemli konulara ergenin katılımını sağlamak, genci erişkin bir insan konumunda değerlendirmek davranışları ile bu sorunun üstesinden gelinebilmektedir. Ancak ailede böyle bir yaklaşım söz konusu olmaz, genci hala çocuk yerine koyan, onu aşırı kısıtlayan tutumlar sergilenirse genç, aileden uzaklaşabilmektedir.

Jeanette Covington, ergenliğin çocukluktan yetişkinlik dönemine bir geçiş süreci olduğunu, bu sürecin kendi normlarının, değerlerinin ve beklentilerinin olduğunu belirtmiştir. Covington, hızlı sosyal değişimlerin yaşandığı yerlerde oluşan anomi gibi, ergenlik dönemini de anomiyeye benzetmiştir; genç bu dönemde hangi normlara ya da hangi değerlere inanması gerektiğini, çocukluk normlarına mı yoksa yetişkinlik normlarına mı uyması gerektiğini bilememektedir; tıpkı ailesinin normlarına mı yoksa akran grubunun normlarına mı uyması gerektiğini bilemediği gibi. Covington'a göre ebeveynler ergenin çocukluk döneminde sahip olduğu normları devam ettirmesini isteyerek ergenin yeni rolüne direnç göstermekte ve değişimi yavaşlatma eğilimindedirler. Buna karşılık ergen, ailesinin devam ettirmesini istediği normların ve değerlerin kendisine başarı ve kazanç getirmediği düşüncesindedir. Böylece ebeveynlerinin normlarını ve değerlerini sorgulamaya başlamaktadır. Ailesinin ona yaklaşımı karşısında kendini daha büyümüş ve değerli göstermeye çalışmakta hatta böyle hissetmeye çalışmaktadır. Bunun yolunun cinsellikten, alkol, sigara, uyuşturucu ve özerklikten geçtiğini düşünen ergen, sapkın davranışlarda bulunmaya hatta suç işlemeye başlamaktadır (Covington 1982'den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 126-127).

Hill yaptığı araştırmada ergenlik döneminde ailesinin değerlerini beğenmeyen ve onlarla çatışma yaşayan gençlerin ailesi ile olan tartışmalarının daha çok ödev, para ve saç şekilleri üzerine odaklandığını ve temel değerler üzerinde durulmadığını saptamıştır (Hill 1980'den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 127).

Ergenliği duygusal bunalımların yaşandığı, gencin bir “değer” karmaşası içinde olduğu bir dönem olarak özetlemek mümkündür. Bu dönemde ailenin gence karşı tutumu, gencin ailesine olan bağlılığını, saygı ve sevgisini etkilemekte, genç çevresinde seğtiği akran grubundan olumlu veya olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Bir sonraki bölümde ailenin, akran grubunun ve okulun gencin suça ve sapkın davranışa eğilimindeki etkisi incelenecektir.

b. Genç Suçluluğu

Türk Medeni Kanunu açısından değerlendirildiğinde, reşit olmayan, yani henüz 18 yaşını doldurmamış olanlar “çocuk” olarak kabul edilmektedir. Ceza Hukuku da bu yaklaşımı benimseyerek, yürürlükteki ceza kanunlarına göre suç sayılan bir davranışı ortaya koyan 18 yaşını doldurmamış kişileri “suçlu çocuk” sınıfına koymuş ve onları cezadan tam sorumlu tutmamıştır. Suçlu çocuk, yetişkinlerden ceza sorumluluğu kavramı ve dolayısıyla yaş küçüklüğü tanımlamasıyla, ancak var olan tedbirlerde indirim ön görülmek suretiyle ayrılmaktadır (Polat, 2004: 192).

Türk Ceza Kanunu, 18 yaşını doldurmuş olan kimselere ceza sorumluluğu yüklemektedir. Türk Ceza Kanunu, yaş küçüklüğü konusunda üç aşama kabul etmektedir. Birinci aşama “ehliyetsizlik” aşamasıdır. İkinci aşama “tam olmayan ehliyet” aşamasıdır. Üçüncü aşama ise ehliyet aşamasıdır (Polat, 2004: 192). TCK 31nci madde, yaş küçüklüğüne bağlı ceza sorumluluğunu şu şekilde belirlemiştir:

Madde 31- (1) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamaz, ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

(2) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükümlenir. İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu

fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

(3) Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler akında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yılda fazla olamaz (Ceza Muhakemesi Kanunu, 2005: 40-41).

BMÇHS, 18 yaşına kadar olan herkesi çocuk olarak kabul etmiştir (Sarpdağ, 2005:9). Bir başka yaklaşıma göreyse çocuk, ilgili hukuk sistemleri uyarınca bir suçu işlemesi ile ilgili olarak yetişkinlerden farklı şekilde muamele edilen küçük veya gençlerdir. Çocuk suçlu ise, suç işlediği ortaya çıkan veya suç işlediği iddia edilen küçük veya gençtir (Polat, 2004: 190).

Ceza Hukuku açısından, ceza ehliyeti yaşı çeşitli ülkelerde farklılık göstermektedir. Farklılıkların alt ve üst sınırları 7-21 yaşları arasında değişmektedir. Ceza ehliyeti yaş sınırı denebilecek alt sınır çeşitli ülkelerde farklı olarak uygulanmaktadır. Örneğin ceza ehliyetini 7 yaşından itibaren başlatan ülkeler; Avustralya, Bangladeş, Kıbrıs Rum Kesimi, Gana, İrlanda, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan ve Suriye'dir. Sri Lanka ve İskoçya'da ceza ehliyeti 8 yaşından; Irak ve Filipinlerde ise ceza ehliyeti 9 yaşından itibaren başlamaktadır. Ceza ehliyetini 10 yaşından itibaren başlatan ülkeler, Avustralya (birçok eyaleti), Nepal, Yeni Zelanda, Nikaragua ve İngiltere'dir. Ceza ehliyetini 12 yaşından başlatan ülkeler ise Kanada, Kore ve Uganda'dır (Polat, 2004: 190-191). Görüldüğü gibi, ceza hukuku kapsamında değerlendirildiğinde, "çocuk" kavramı görecelidir; ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir.

Ceza hukuku bakımından çocuk olarak kabul edilen kişiler, gelişim psikolojisi bakımından "ergen" ya da "genç" olarak kabul edildiğinden, batı ülkelerinde "çocuk suçluluğu" değil "genç suçluluğu" kavramı kullanılmaktadır. 14-20 yaşları arasındaki genç ve erişkinlerin suçluluğu zamanımızın genç suçluluğu

olarak kabul edilmektedir (Demirbaş, 2005: 157-159). Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimiyle açıklanan, tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilebilecek terim ülkemizde “Çocuk Suçluluğu” olarak kullanılmakta, bu tanım içerisinde hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük kısmını kapsamaktadır (Polat, 2004: 189). Batı literatüründe (Delinquency) çocuk suçluluğu kavramı, kanuna karşı gelmiş 11-18 yaşları arasındaki çocukları kapsamaktadır (Polat, 2004: 191).

Yetişkin suçluluğunu tanımlayan yaklaşımların çoğu, çocuk ve genç suçluluğunu tanımlamak için de kullanılmaktadır; ancak çocuk veya genç suçluluğunu açıklarken daha karmaşık ve farklı yaklaşımlar kullanılmalıdır. Çocuk veya genç suçluluğu kavramları, özellikle ceza hukuku açısından, çocuklara yetişkinlerden farklı muamele yapılması amacıyla geliştirilmiş kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak aradaki fark, sanıldığı kadar aksine daha derindir. Değişik açılardan aradaki farklar değerlendirildiğinde, her kültürün çocuğu veya genci nasıl algıladığı, nasıl tanımladığı ve onlara nasıl davrandığı değerlendirilmelidir. Örneğin bir kabile kültüründe çocuk suçluluğu ya hiç yoktur ya da çok azdır. Suçlu davranış, yetişkinlerle olan ilişkisi bağlamında tanımlanmaktadır. Geniş aile kültürünün olduğu bu tip toplumlarda uygun olmayan davranış, ebeveynler tarafından engellenmekte ya da cezalandırılmaktadır. Etraftaki komşuların çocuğa ceza verme hakkı da bulunmaktadır. Sadece cinayet gibi büyük suçlar mahkemeye intikal etmekte, diğer suçlar ise ailenin cezalandırma sistemine tabi olmaktadır. Bu tip bir yapı içerisinde, çocuk suçluluğuna ilişkin resmi kayıtlar çok azdır veya hiç yoktur (Gibbens ve Ahrenfeldt, 1966: 21). Yine böyle bir yapı içerisinde, çocuklar veya gençler için hangi davranışların suç, hangilerinin sapkın olduğu veya kaç yaşından itibaren çocukların bu davranışlarından sorumlu tutulacağı farklılık göstermektedir.

Gelişmiş ülkelerde çocukların veya gençleri “uygunsuz davranış”larına ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Yeni ve alışılmadık dışında olan birçok ergen davranışı, yetişkinler için beklenmedik ve tehlike işareti davranışlar olarak değerlendirilerek yasal tanımları yapıp suç tanımına girmektedir. Kvaraceus, çocuk suçluluğu kapsamına giren suçların ve bunların yaptırımlarının ülkeden ülkeye değiştiği konusu üzerinde sıklıkla durmuştur. Örneğin Kahire’de ortaya çıkan çocuk

suçlarından biri yerden sigara izmaritleri toplamaktır. Hindistan'da ise en yaygın çocuk suçlarından biri yersiz yurtsuz, boşta gezmektir. Nijerya'da ise ebeveynlere karşı saygısızlık ve itaatsizlik en büyük suç olarak tanımlanmıştır. Verilen bu örnekler, çocuk suçluluğunun tanımlanması konusunda her ülkede birbirinden farklı anlayışlar ve tanımlamalar olduğunu ortaya koymaktadır (Gibbens ve Ahrenfeldt, 1966: 27).

Görüldüğü gibi kimin çocuk, kimin genç olarak kabul edildiği ile hangi davranışların suç olarak kabul edildiği ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu tez kapsamında, daha evrensel bir yaklaşım olan ve yaş aralığı 12-25 yaş olarak belirlenen ergenlik dönemindeki bireyler, genç olarak değerlendirilecektir. Suç olarak kabul edilen davranışlar ise, Yeni Türk Ceza Kanunu tarafından tanımlanan ve okul yönetmeliğine aykırı olan davranışlardır.

(1) Türkiye'deki Genç Suçluluğuna İlişkin İstatistiksel Veriler

Adalet Bakanlığı istatistik verilerine göre ülkemizdeki “genç suçluluğunun” istatistiksel durumu şöyledir:

Haziran 2005 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında toplam nüfustaki 15-18 yaş arası erkeklerin %0.3'ü ve kadınların %0.002'si; 18-21 yaş grubunda erkeklerin %7'si ve kadınların %0.02'si ve 21-24 yaş arasında erkeklerin %14'ü ve kadınların %0.06'sı hüküm giymiştir (Adalet Bakanlığı [web], 2006d; Türk İstatistik Kurumu [web], 2007c).

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde 2000 yılında açılan davalar sonucunda toplam nüfustaki 12-18 yaş arasındaki gençlerden %0.3'ü; 2001 yılında %0.2'si; 2002 yılında %0.2'si; 2003 yılında %0.4'ü ve 2004 yılında %0.8'i hakkında mahkumiyet kararı verilmiştir. Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde 2005 yılı boyunca sonuçlanan davalara göre, toplam nüfustaki 12-15 yaş arasındaki çocukların %0.9'u ve 16-18 yaş arasındaki çocukların %38'i hakkında mahkumiyet kararı verilmiştir. Sonuçlara bakıldığında, 2000 yılından 2005 yılına kadar çocuk suçluluğu oranının arttığını söylemek mümkündür. Özellikle 2005 yılında %38.9'a yükselen suçlu çocuk oranı oldukça düşündürücüdür (Adalet Bakanlığı [web], 2006a, 2006b; Türk İstatistik Kurumu [web], 2007c).

Suç türüne göre ıslah evine giren hükümlü çocuklar 1995 yılından 2001 yılına kadar en çok hırsızlık suçunu işlerken 1999 yılına kadar bu suçu adam öldürme ve gasp suçları izlemiştir. 1999 ve 2000 yılında, hükümlü çocuklar ilk sırada hırsızlık suçunu işlerken bunları gasp ve adam öldürme suçları izlemiştir. 2001 yılına gelindiğinde, en çok işlenen suçun “gasp suçu” olduğu görülmektedir. 2005 yılına kadar da ilk sırada gasp, ikinci sırada hırsızlık ve 3.sırada adam öldürme suçu bulunmaktadır (Adalet Bakanlığı [web], 2006c).

Türkiye’de tutuklu ve hükümlü çocuklar üzerine yapılan araştırmalarda, çocukların yaş dağılımı ve işledikleri suç türlerine göre dağılımları bakıldığında suçlu çocukların genellikle 16 yaş ve üzerinde olduğu saptanmıştır (Şaylıgil, 1981; Kıcalıoğlu, 1987; Erkan, 1995; Kabasakal 1997’den aktaran Aksoy ve Ögel 2004: 3-4). Küçüker (2002) araştırmasında, suçlu çocukların genellikle 12-17 yaş arasında yoğunlaştığını; Yavuz (2003) ve Akalın (1999) ise 15 ve 16 ile 18 yaş arasında yoğunlaştığını belirtmiştir. İşlenen suç türüne bakıldığında çocukların daha çok adam öldürme, hırsızlık, cinsel suçlar, gasp ve yaralama suçu işledikleri saptanmıştır (Şaylıgil, 1981; Kıcalıoğlu, 1987; Erkan, 1995; Kabasakal 1997; Küçüker, 2002; Yavuz, 2003; Akalın 1999’tan aktaran Aksoy ve Ögel 2004: 11-12)

2. GENÇ SUÇLULUĞUNU AÇIKLAMAYA YÖNELİK GİRİŞİMLER:

SOSYAL KONTROL TEORİLERİ ve TEMEL VARSAYIMLARI

Sosyal kontrol teorileri, Klasik Okul, Chicago Okulu ve fonksiyonalistlerin öncülüğünde gelişmiştir (Moyer, 2001: 131). Kontrol teorisinin gelişiminin 1950’li yıllara kadar devam ettiği; 1960’lı yılların ortasında en etkili teori olma seviyesine ulaştığı ve 1990’lara kadar Gottfredson ve Hirschi’nin Genel Suç Teorisi adlı eserlerini yayımlamadan önce de geri çekilme döneminde olduğunu söylemek mümkündür (Moyer, 2001: 132).

Kontrol teorisyenleri Klasik Okul’daki teorisyenler gibi suçlu davranışın rasyonelliğine inanmaktadır. Yani birey olağan rasyonel nedenlerle suçlu davranışta bulunur ve bu davranış bireyin kendi özgür iradesinden kaynaklanmaktadır. Bu bakış açısı –yani suçun özgür irade içermesi suçun arkasında biyolojik ve fizyolojik açıklamalar arayan Pozitivist Okul teorisyenleri tarafından geniş ölçüde terk

edilmiştir. Pozitivist Okul teorisyenleri bir bireyi suçlu yapan şeyin ne olduğunu bulmaya çalışmışlardır. Kişinin çevresinde yer alan suça etki eden faktörlere bakmaktansa klasik okul ve kontrol teorisyenleri bireyin bir davranış tarzı belirleyebilme yeteneğine bakmışlardır (Moyer, 2001: 133).

Kontrol teorisi Klasik Okulla ortak bir başka temaya daha sahiptir. Her iki okul da suçlu davranışın kişinin tercihinden kaynaklandığını düşünmekle kalmamakta aynı zamanda suçlu davranışın, ya da herhangi bir davranışın, insanların keyif peşinde koşmak ve acıdan kaçınmak ihtiyacından kaynaklandığını düşünmektedir. Bu şekilde her iki okul da suçlu davranışları keyfi maksimize etmek ve acıdan kaçınmak amacı güttüğü için diğer davranışlarla aynı şekilde değerlendirmişlerdir (Gottfredson ve Hirschi, 1990'dan aktaran Moyer, 2001: 133)

Aynı zamanda Klasik Okul, kanunları bir grup bireyi birleştirerek topluma dönüştüren olgular olarak görmüştür. Doktrine göre, bireyin o toplumdan fayda sağlayabilmesi için bazı özgürlüklerinden vazgeçmesi ve eğer bir toplum olmasaydı, davranacağı şekilden daha kısıtlı bir şekilde davranması gerekmektedir (Moyer, 2001: 133).

Bireyin toplumla nasıl bütünleştiği bütün sosyologların dikkatini çekmiştir. Durkheim'in bu bütünleşmeyi açıklamak için başvurduğu toplumsal olgu kavramı, birey üzerinde bir baskı yapabilecek, genellikle toplumun tümünde uygulanan ve bireysel varlıktan bağımsız bir nitelik taşıyan herhangi bir davranış şeklidir. Ayrıca bireysel bilinçlerin üzerinde olan ve onları sürekli olarak etkisi altında bulunduran toplumsal bilinç, toplumun birey üzerinde kurduğu kontrol mekanizmasını daha da sağlamlaştırmaktadır (Tolan, 1996: 231-232). Durkheim, 19. yüzyılın sonlarında sanayi devrimi ile gelen sosyal bunalımların yaşandığı dönemde "anomi" teorisini ortaya atmıştır. Durkheim anomiyi basitçe "normsuzluk" olarak değil de sosyal dayanışmanın çöküşü olarak tanımlamıştır: Kolektif bir sosyal düzende bireylerini birleştiren esas bağların çöküşü sonucunda her birey karşılaştığı zorluklarla tek başına yüzleşmek durumunda kalmıştır. Durkheim, sosyal dayanışmanın birbirine uzak iki sosyal fonksiyon tarafından dengelendiğini savunmuştur: bunlar "bütünleşme" ve "düzenleme"dir. Bütünleşme, kuvvetli sosyal bağlara yol açan kolektif inanç ve pratikler tarafından ayakta tutulan, "inanç" ile eş anlamlı görülen uyum içinde olma durumu olarak tanımlanmıştır. Durkheim için, hayata amaç ve

anlam katan bu kolektif aktivitedir. Bütünleşme fonksiyonları görevini yerine getirmediğinde, “toplumun kolektif gücü” zayıflamakta, “karşılıklı manevi destek” aşınmakta ve aşırı bireyselleşmeye yol açan “sosyal bağların gevşemesi” durumu ortaya çıkmaktadır. Durkheim bütünleşmeyi insanları birlikte tutan etkileşimlerin toplamı olan sosyal kuvvetler olarak değerlendirirken, düzenlemeyi bireyleri normlara bağlayan sınırlayıcı kuvvetlerin toplamı olarak değerlendirmiştir. Karmaşık iş bölümünün olduğu bir toplumda sınırlayıcı düzenleyici fonksiyonlar daha önemli hale gelmektedir. Bu durumda farklı bireylerin aynı hedefe yönelmesi ve sosyal sistemin otoritesine boyun eğmekte oldukça istekli olması durumu oluşabilmektedir ancak eğer toplum problem yaşamadan fonksiyonlarını yerine getirecekse, onların çabaları düzgün bir şekilde koordine edilmelidir. Aksi takdirde, bir birey, aynı hedefe yönelik olarak başkalarıyla çalıştığı zaman, benzer aktivitelerini düzenlemek amacıyla konulan kuralları gereksiz, sıkıcı veya sorgulanır olarak değerlendirirse sapkın veya suçlu davranışta bulunma olasılığı ortaya çıkacaktır (Lilly, 2002: 72-73).

Durkheim, iş bölümünün yokluğu ya da zayıf olması halinde sosyal vicdanın ve sosyal şuurların türdeşliği sayesinde hukuk ve törelerin güçlü ve uyum içinde olup bireyselleşmediğini savunmuştur. Bu bakış açısına göre bireyler üzerinde baskı kuran sosyal kontrol mekanizmaları güçlüdür ve etkindir; suç kolektif bilince karşı yapılan her tür eylemdir ve yaptırımı ağırdır. Ancak zaman sürecinde artan iş bölümü ile ortak sosyal vicdan ve şuur azalma eğilimine girmektedir. Azalan ortak sosyal vicdan ile sosyal kontrol mekanizmaları gücünü yitirmekte, daha az katı ve gevşek hale gelmektedir (Abdülkerim Sönmez, Klasik Sosyoloji Teorileri Ders Notları).

Sosyal kontrol teorileri üzerinde etkisi olan Chicago Okulu, 20. yüzyılın ilk 40 yılında Chicago Üniversitesi’yle birlikte anılan ve bu dönemde Kuzey Amerika Sosyolojisine egemen olan bir sosyoloji geleneğidir (Marshall, 1999: 96).

Chicago’nun nüfusu 50.000’den az iken, 1820-1920 yılları arasında, 2 milyonu aşmıştır. Karşılaşılan yoğun nüfus artışı ve göç işsizlik, suç artışı ve kötü alışkanlıklar gibi birçok problem doğurmuştur. Göçmenlerin çeşitli ülkelerden geliyor olması ayrıca değerler ve gelenekler çatışmasını da beraberinde getirmiştir. Chicago Okulu, bu karışık atmosfer içinde doğmuş ve gelişmiştir (Moyer, 2001: 134).

Chicago sosyologları, ekolojik kuram ve sosyal organizasyon kavramına dayanarak yaşadıkları dönemin başlıca problemi olan suç ve suçlu davranışı açıklamaya çalışmışlardır. Chicago Okulu'nun suç sosyolojisi alanında başarılı çalışmalar yapmış olan Trasher, Shaw, McKay ve Landesco gibi sosyologları, hocalarının geliştirdiği sembolik etkileşim kuramı ve sosyal organizasyon görüşünü kullanarak suç ve suçlu davranışı açıklamışlardır. Suç çalışmalarında çoğunlukla ekolojik yöntemi ve sosyolojik araştırma tekniklerini bir arada kullanarak Chicago şehrinin problemlerini çözmeye çalışmışlardır (Balamir, 1999: 65).

Chicago Okulu, sosyal düzensizlik içinde suça neden olan ana faktörlerin göç ve özellikle de kentleşme olduğunu öne sürmüştür. Bunun yanında, sosyal düzen ve insanın doğası üzerine de zengin fikirler ortaya atmışlardır. Kontrol teorilerine olan etkileri de insan doğasına ilişkin ve topluma ilişkin yaptıkları çalışmalarda kendini göstermektedir (Lilly ve diğerleri, 2002: 73).

Chicago Okulu'nun üyeleri, şehrin gelişmesinin ve yayılmasının etkilerini çalışmışlardır. Çok büyük orandaki göçten kaynaklanan karmaşa ve bunun sonucunda ortaya çıkan değerler çatışmasını “sosyal organizasyonsuzluk” olarak ifade etmişlerdir (Moyer, 2001: 135).

Chicago Okulu, insan doğasına ilişkin olarak “benliği” açıklamaya yönelik *ilksel benlik* ve *sosyal benlik* ayrımıyla iki olgudan bahsetmiştir. Burada asıl amaç sosyal benliğin nasıl geliştiğini göstermektir. Cooley ve Mead, ilksel benliğin sosyal benliğe dönüşme sürecini anlamaya çalışmışlardır. Cooley, aileyi birincil grubun – çocuğun yaşamının erken döneminde çevrelendiği aile ve sonrasında okul ve akranlar (Moyer, 2001: 135)- örneklerinden biri olarak kabul etmiştir ve ailede yaşanan etkileşimin yüz yüze ve derin olma özelliğinin, biz duygusuna ya da ait olma ve kendini grupta özdeşleştirmeye yol açtığını savunmuştur. Çocuk, diğerlerinden gelen ve ayna işlevi gören geri bildirimler olmadan benlik duygusunu dahi geliştirememektedir. Cooley'in “ayna benlik kuramına”³ göre çocuk, kendisinin gerçekten kim olduğuna ilişkin görüşünü, diğerlerine nasıl göründüğünü, diğerlerinin algıladıkları şeyi nasıl yorumladıklarını ve değerlendirdiklerini tahayyül ederek geliştirmektedir (Lilly ve diğerleri, 2002: 74). Ayna – benlik nedeniyle birey

³ Bir bireyin benlik duygusunun başkalarının algılayışından türetilmesine ışık tutan Cooley'e ait benlik kuramıdır. Tıpkı bir aynadaki yansımalar gibi, benlik de başkalarından algılanan yansımalara dayanmaktadır (Marshall, 1999: 50).

kendisini değerli ya da değersiz, iyi ya da kötü, güçlü ya da güçsüz olarak görmektedir. Karşılığında birey kendisine biçilen role uygun şekilde davranmaktadır (Moyer, 2001: 135).

Mead'in sosyal psikoloji sistemi de Cooley'nin ayna-benlik kuramı gibi benliğin diğerlerinin algılamalarından kaynaklandığını savunmaktadır. Mead'e göre bu benlik algılayışı doğuştan gelmemektedir; zaman içinde diğer bireylerle kurduğu ilişkilerde yaşadığı sosyal deneyimler ve aktiviteler sonucunda gelişmektedir (Moyer, 2001: 136).

Kontrol teorisi, benlik ve kişinin kendisini kontrol etmesi (self-control) gibi kavramlarla ilgilendiği için, psikolojinin kontrol teorisi üzerindeki etkisi göz ardı edilememektedir. Cooley'in çoğu kez bir sosyal psikolog olarak görüldüğü ve sosyolojide birkaç önemli çalışması olan Mead'in de tanınmış bir psikolog ve filozof olduğu akılda tutulmalıdır. Bu etkilere ek olarak, Freudcu (ve neo-Freudcu) teorinin etkisi ve Piaget'in çalışmaları kontrol teorisinin gelişmesinde önemli olmuştur (Moyer, 2001: 135).

Bazı kontrol teorisyenlerinin daha ziyade sosyolojiye özgü olan terminolojiyi kullanmış olmalarına rağmen birçoğu (özellikle Reckless) "ego" ve "süper-ego" gibi terimleri kullanmıştır. Durkheim ve Mead'in önerdiği insan doğasının ikili kavramsallaştırılmasının aksine Freud id, ego ve süper-ego adını verdiği üç kısımdan oluşan insan doğasını önermiştir. İd, hayvani içgüdüleri ve dürtüleri kapsamaktadır; süper-ego bilinçtir ve ego ikisi arasındaki dengeleyicidir. Bir çocuk doğduğunda sadece id etkilidir. İd, keyfi maksimize etmek ve acıdan kaçınmak için çaba göstermektedir; çocuk acıktığında veya üşüdüğünde çocuğa gerekli sinyalleri vermektedir. Süper-egoyu geliştirmek ebeveynlerin sorumluluğundadır ve bu başlangıçta ebeveynlerin değerlerini kapsamaktadır. Daha sonra süper-ego çocuğun parçası olduğu daha geniş toplumun değerlerini de temsil edecektir. Ego, bu iki uç arasında oluşan ve kişinin, toplumun gördüğü yönünü oluşturan dengeleyicidir (Freud, 1962'den aktaran Moyer, 2001: 137). Çok açıktır ki Freud'un kavramsalcılığı kontrol teorisine kolayca oturmaktadır. Süper-ego, içselleştirilmiş kısıtlamaları; id, keyfi maksimize etmek ve acıdan kaçınmak isteyen benliği; ego, ikisi arasındaki dengeleyicidir. Birey çocukluğunda doğru şekilde yönlendirilirse, bu üç güç arasında bir denge olacaktır. Piaget ve onun çocukların

ahlaki gelişmeleri üzerindeki çalışmaları da kontrol teorisyenlerini etkilemiştir. Piaget'nin teorisinin odak noktası öncelikle çocuğun ebeveynlerinin kurallarını nasıl içselleştirdiği ve ikincil olarak da çocuğun geçtiği çeşitli ahlaki aşamalardır (Moyer, 2001: 137).

Kontrol teorisi, "sapmanın" teorisinden çok "uyumluluğun" teorisi olma niteliğindedir. Çünkü ""insanlar neden suç işler?" sorusundan ziyade, "insanlar neden uyumlu davranışlar gösterir?" sorusunu sormaktadır. İnsan doğası ve sosyal düzen üzerine olan bu bakış açısından yola çıkıldığında, suçun, sosyo-kültürel kontrollerin bu tür davranışları engellemek için etkili olmadığı durumlarda ortaya çıktığı sonucuna varılmaktadır (Lilly ve diğerleri, 2003: 71).

Suçlulukla ilgili kontrol teorileri sosyal kontrol mekanizmaları (aile ve okul gibi) ile eşit tutulmuştur. Bu teoriye göre gençler suçlu veya sapkın davranışta bulunurlar; çünkü bazı kontrol güçleri yoktur ya da eksiktir (Shoemaker, 1990: 172; Bartollas, 2006: 145). Kontrol teorilerinin dayandığı temel nokta, insanoğlunun suçlu ya da sapkın eğilimleri baskı altında tutulacaksa, genç ya da yaşlı herkesin kontrol altında tutulması gerektiğidir. Bu teoriye göre suçlu davranış beklenen bir davranıştır. Kritik olan nokta, suçlu olmayanları suçlulardan ayıran davranışlara sebep olan eksik faktörleri bulmaktır. Suçluluk, kontrol mekanizmasında var olan bir eksikliğin sonucu ortaya çıkmaktadır. Sosyal ya da psikolojik yönden kontrol edilemeyen gençlerin suç işlemeye meyilli olduğu, bu teorinin genel varsayımıdır (Shoemaker, 1990: 173).

Genel olarak kişisel kontrol (self-control) ve sosyal kontrol (social control) olmak üzere iki tip kontrol sistemi vardır. Kişisel kontrol sistemleri bireysel faktörleri özellikle psikolojik olanları içermektedir. Sosyal kontrol değişkenleri temel sosyal kurumlara olan bağlılığı –aile, okul ya da din gibi- içermektedir. Noksan kontrol sistemleri sosyal normların ve normlara uygun davranışların öğrenilmesini etkilemektedir. Kontrol teorisinin varsayımları genel olarak şunlardır (Shoemaker, 1990: 174).

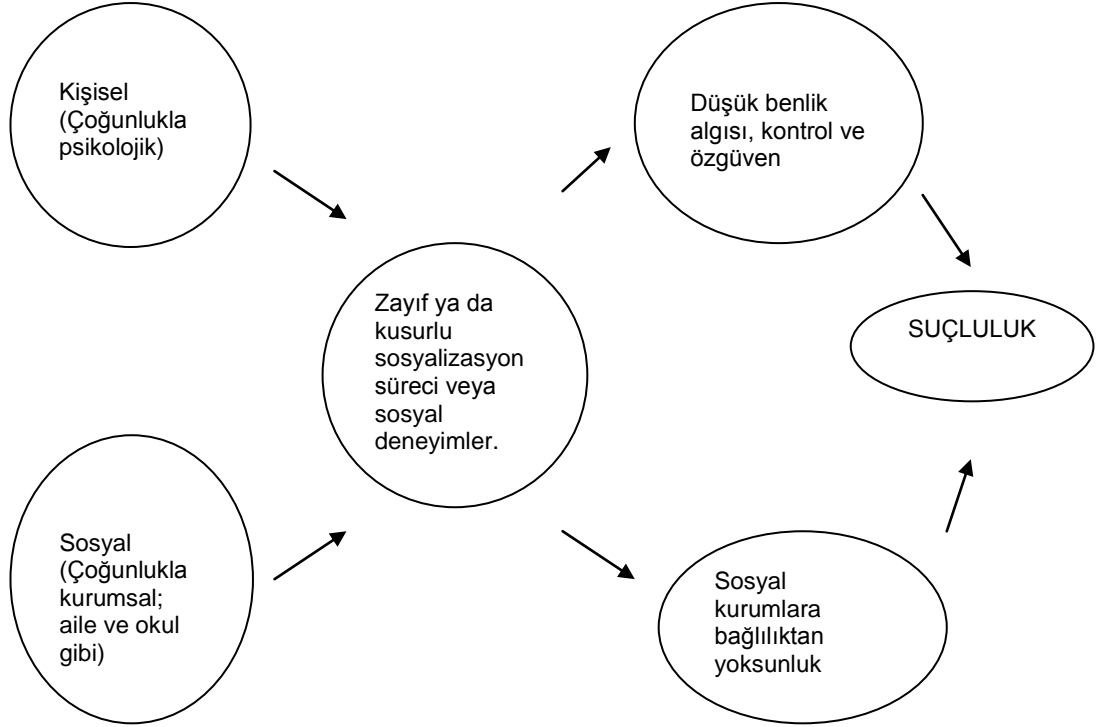
❖ Kontrol altında tutulmadıkça, tüm insanların suçlu veya sapkın eğilimleri bastırılmamaktadır.

❖ Gençler, baskı veya teşvike maruz kaldıkça suçlu veya sapkın davranışları olağandır.

❖ Suçluluk kontrol mekanizmasındaki bir eksikliğin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır

❖ Geleneksel inançların ve normların olduğu genel bir denge vardır.

Kontrol teorisini şu şemayla açıklamak mümkündür:

Şekil-1: Kontrol Teorisi (Shoemaker, 1990: 174).

Sosyal kontrol teorisi öncüleri arasında Albert J.Reiss (1922-), Jackson Toby (1925-), F. Ivan Nye (1918-) ve Walter C. Reckless (1899–1988) gibi isimler vardır. Kontrol kuramının modern anlamdaki öncüleri ise Hirschi ve Gottfredson'dur (Kızmaz, 2005: 165). Çağdaş kontrol teorisyenleri bir çok kaynakta farklı isimler altında ele alınmıştır. Bu tez kapsamında çağdaş sosyal kontrol teorisyenlerinden olan Gottfredson ve Hirschi'nin genel suç teorisine ek olarak Hawkin ve Weiss, Hagan ve Title'in teorilerine yer verilmiştir.

a. **Klasik Sosyal Kontrol Teorisyonleri**

(1) **Reiss: Kişisel ve Sosyal Kontroller (Personal and Social Controls)**

1940'ların sonlarında Albert J. Reis, Chicago üniversitesinde doktora tezini tamamlamıştır. Reiss bu tezinde, çocuk suçluluğunun tahmin edilmesine ilişkin bir araç geliştirme girişiminde bulunmuştur. İki yıl sonra Reiss, projesinin bir

parçasını “Kişisel ve sosyal kontrollerin başarısızlığı sonucu ortaya çıkan çocuk suçluluğu (Delinquency as the failure of personal and social controls)” , adlı makalesinde özetlemiştir. Kişisel kontrol, “bireyin, toplumun normları ve kuralları ile çatışan ihtiyaçlarını karşılamaktan kaçınma becerisi” olarak; sosyal kontrol ise, “sosyal grupların ya da kurumların normları ya da kuralları etkin kılma becerisi” olarak tanımlanmıştır (Reiss, 1951’den aktaran Lilly ve diğerleri, 2001: 76).

“Çocuk suçluluğu, sosyal sistemin hukuki müeyyidelere bağlanmış normlarıyla uyumlu olan davranışlar hakkında içselleştirilmiş normların ve kuralların göreceli yokluğunda, daha önce kurulmuş olan kontrollerin çökmesinde ve/veya kişinin üyesi olduğu sosyal gruplarda ya da kurumlarda bu tür davranışı uygulayabilmesi için gerekli olan sosyal kuralların ya da tekniklerin göreceli yokluğu ya da uyuşmazlığı sonucunda ortaya çıkmaktadır” (Reis, 1951’den aktaran Lilly ve diğerleri, 2002: 76).

Bu yaklaşım, açıkça sosyal organizasyonsuzluk geleneğinden etkilenmiştir, ancak kontrol vurgusuna sahiptir. Reiss, uyumun ya bireyin kuralları ve rolleri kabul etmesinden ya da onlara sadece itaatinden kaynaklandığını savunmuştur. Bu tür bir ayırım, Durkheim’in sosyal dayanışma güçlerini, bütünleşmeyi temsil edenler ve düzenlemeyi temsil edenler olarak ayıran ayırma paraleldir (Lilly ve diğerleri, 2001: 76)

Kişinin bakış açısından bakıldığında sosyal kontrolün, kurumun otoritesinin kabulü ya da bu otoriteye itaatte ve var olan kişisel kontrollerin kurumsal kontrollerle pekiştirilmesinde yattığı söylenmiştir. Grup açısından değerlendirildiğinde ise kurumların normlarının doğasında ve gücünde ve de kurumsal kuralların normlara uygun davranışları elde etmedeki etkinliğinde olduğu belirtilmiştir (Lilly ve diğerleri, 2001: 76).

Sosyolojik açıdan sosyal kontrol kavramı hem kişinin kendini kontrol (self-control) yetisini elde ettiği sosyalizasyonu hem de kişinin davranışlarını sosyal yaptırımların dışsal uygulanması, uyum için ödüllendirme ve sapmalar için cezalandırmalar aracılığıyla, kontrol etmesini kapsamaktadır. Reiss, çocuk suçluluğunun nedenini kişisel ve sosyal kontrollerin başarısızlığına bağlayarak, bu kavramın kriminolojide kullanılmasını sağlayanlardan biri olmuştur. Kişisel kontroller içselleştirilerek işlerlik kazanırken, sosyal kontroller dışarıdan gelen

hukuki ve informel sosyal yaptırımların uygulanması aracılığıyla işlerlik kazanmıştır. Bu görüş Nye tarafından geliştirilmiştir (Hagan, 1985: 101) .

(2) Nye: Aile Odaklı Sosyal Kontrol Teorisi

Wilkinson, ilk olarak 19. yüzyılın başında ailenin çöküşünün suçlu davranışı açıklamada nedensel bir faktör olarak görüldüğünün ve bu faktörün 1930'ların ortasına kadar önemli bir değişken olarak kabul edildiğinin altını çizmiştir. Genç suçluluğu üzerine çalışan yasa koyucular, sosyal organizasyonsuzluk ve sosyal kontrol teorilerine dayanarak hareket etmişlerdir. Ancak, 1930 yılından 1950 yılına kadar, ailenin çöküşünün nedensel bir faktör olması fikri reddedilmiştir; buna rağmen 1950'li yıllarda yeni bir ilgilinin sinyalleri ortaya çıkmıştır. Wilkinson, 1900'lü yılların başında, çocuğun gelişmesinde neredeyse tek kontrol mekanizması olan ailenin önemli bir faktör olarak görüldüğünü ve boşanmaya karşı negatif bir tutumun olduğunu belirtmiştir. Bu iki faktör, o dönemde neden aile üzerine bu kadar yoğunlaşıldığını ve ailenin neden bu kadar önemli görüldüğünü açıklamaktadır. Ancak 1930'ların başında ailenin koruma, din, boş zamanlar ve eğitim işlevleri diğer kurumlara kaymıştır. Aynı zamanda bu dönemde, boşanmaya karşı tutumlar da yumuşamıştır. Tüm bunlar ailenin artık önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir, ancak Wilkinson sanki gün geçtikçe böyleymiş gibi davrandığımızı öne sürmektedir (Hagan, 1985: 166).

Ivan Nye'nin araştırması ve kontrol teorisyenleri bu akımı düzeltmeye hizmet etmişlerdir. Nye, ailenin sosyal bağın yaratılmasına dört yolla katkıda bulunduğunu ileri sürmüştür. Bunlar; (1) İçselleştirilmiş kontrolün sağlanması, (2) Dolaylı kontrollerin sağlanması, (3) Doğrudan kontrollerin sağlanması, (4) İhtiyaçların tatmininin sağlanması yoluyla. İçsel kontrollerin, çocuğun vicdanı aracılığıyla işlerlik kazandığı varsayılmaktadır. Bu tür kontroller öncelikle içselleştirilmiş normlar ve değerlerden oluşmaktadır. Bu içselleştirilmiş normlar ve değerlerin bağlayıcı gücü, ebeveynlerin ödüllendirmeleri ve cezalandırmaları yoluyla koşullandırılmış kaygı ve suçluluk duygularının içinde yer almaktadır. Dolaylı kontroller öncelikli olarak bir kişinin, ailesinin isteklerine ve beklentilerine aykırı davranırken yakalanarak ailesini incitmek ya da utandırmak istememesinden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu tür bir kontrolün aileye duyulan sevgi ve bağlılığa bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Doğrudan kontroller ise daha ziyade kısıtlamalara

ve cezalandırmalara dayanmaktadır. Burada, evden uzak geçirilen zamana, arkadaş seçimine, yapılan faaliyetlere ilişkin kuralları örnek olarak vermek mümkündür. Son olarak ailenin ihtiyaç tatmini konusundaki rolü, çocuğun okulda, akranlarıyla ve hatta iş bulma konusunda “başarı” sağlaması için onu hazırlama becerisidir. Nye, bazı ailelerin tüm bu bahsedilenleri daha iyi yapabilmesi ile ailelerin, uyumu sağlama ve suç ve çocuk suçluluğunu önleyici bir etkiye sahip olma gibi bir rol üstlendiğini savunmuştur. Nye ve diğerleri’ne göre (Gibbens ve Griswol, 1957; Toby, 1957) çocuk suçluluğunu önleme konusunda aileler, kız çocukları üzerinde erkek çocuklarının üzerinde olduğunda daha fazla etkiye sahip olan bir faktördür (Hagan, 1985: 167).

Nye, doğrudan kontrollerin resmi ya da hukuki yaptırımlarla uygulanabileceğini kabul etmektedir. Ancak daha ziyade aile içinde resmi olmayan, dolaylı kontroller üzerinde durmuştur. Nye’ye göre, ergenlerin sevgi, tanınma, güvenlik ve yeni tecrübeler edinme ihtiyaçları aile içinde ne kadar çok karşılanırsa, aile dışı olan ve kabul edilemez yollardan bu ihtiyaçlarını karşılamaya eğilimleri o kadar az olacaktır. Yani, ergenlerin ihtiyaçlarının aile içerisinde yeterli şekilde tatmin edilmediği ve bu ihtiyaçların aile dışında karşılanabildiği bir ortam, ergenleri suç işlemeye sevk edecek faktörlerden birisi olarak görülmüştür. Eğer çocuk suçluluğu önlenecekse, ergenleri suça sevk eden bu ortamı doğrudan ve dolaylı kontrollerle etkisiz hale getirmek gerekmektedir (Akers, 2000: 101-102).

Nye, 1958 yılında yaptığı araştırmada aile ilişkilerini incelerken, ailenin ve aile ilişkilerinin farklı özellikleri ile (çalışan anneler, parçalanmış aileler, ailedeki bölünme, ebeveyn disiplinin olmaması, ebeveynlerin ve çocukların değerlerinin uyuşmaması ve reddedilme gibi) suçlu davranış arasında bağlantı olduğunu savunmuştur. Ancak, kurduğu bağlantıların çoğu zayıftır. Bunların tümünün teoriyi ispatlamak için kullanılabilmesi mümkün değildir; çünkü Nye, çalışmasında yer verdiği aile ilişkilerinin belirli bir özelliğinin kontrol teorisindeki kavramlarla bağlantısını her zaman açıkça tanımlamamıştır. Çalışmasında yer verdiği bazı aile özellikleri ile çocuk suçluluğu arasında ilişki kurmamıştır (ailenin sosyal sınıfı gibi) (Akers, 2000: 102).

(3) Toby: Uyumdaki Kazanç (Stakes in Conformity)

Çocuğunun hazırlanması konusunda sorumluluğun büyük bir bölümü aileye ait olsa da, nihai ürünü alması gerek toplumdur. Nitekim adil bir toplumun bir ölçüsü, üyelerine anlamlı yerler sağlamasıdır. Toplum içinde anlamlı bir yer bulabilenler için ve bu tür bir yere sahip olabileceğine inananlar için, uyumlu davranıştan elde edilecek bir kazanç vardır (Hagan, 1985: 167).

Toby, 1957 yılında yayınlanan “Aile Organizasyonsuzluğunun Farklılaştırıcı Etkisi ” adlı makalesinde, teorisini verdiği bir örnekle aşağıdaki paragrafla özetlemiştir:

“İyi bir aileden geliyor. “Saygın” bir mahallede yaşıyor. Öğretmenleri onu seviyor; iyi notlar alıyor ve kolay şekilde sınıfını geçiyor. Bu sosyal zaferler, gelecek başarıları öngörmek için haklı bir neden teşkil etmektedir. Üniversiteyi tamamlamayı, bir işe girmeyi ya da profesyonel bir kariyere sahip olmayı beklemektedir. Eğer enerjisini ev ödevleri yerine hırsızlık yapmaya harcasaydı, sadece şu anda sahip olduğu egosunu tatmin eden ödülleri riske atmakla kalmaz, gelecekte eline geçecek fırsatları da riske atmış olurdu” (Toby, 1957’den aktaran Hagan, 1985: 168).

Toby, kendini bir şeye adanmış olan bir ergenin, çete sosyalizasyonu için bir aday olduğunu ileri sürmüştür. Çete sosyalizasyonunu, çocuk suçluluğuna yol açacak nedensel, motive edici bir itici güç olarak değerlendirmiştir. Her gencin suç işleyebileceğini ancak çocuğunun bunu reddettiğini çünkü kaybedecekleri çok fazla şey olduğunu farkına vardıklarını belirterek, uyumlu davranıştan elde edeceği kazancı ve yatırımı az olanların çete eylemlerine katılma eğilimlerinin daha yüksek olacağını altını çizmiştir (Wikipedia [web], 2006).

(4) Reckless: Kısıtlamalar Teorisi (Containment Theory)

Reckless özellikle genç suçluluğunu açıklamak amacıyla 1950 ve 1960’larda “Kısıtlamalar Teorisi”ni (Containment Theory) geliştirmiştir. Kısıtlamalar teorisi, hem normal hem de suçlu davranışları açıklamaktadır (Bartollas, 2006: 145). Bu teorinin dayandığı temel varsayım, kişinin kendisi hakkındaki negatif düşüncelerinin, kişiyi suçlu davranışa itebildiği yönündedir. Bu teorinin diğer bir varsayımı, bir çocuğun kendisiyle ilgili olumlu düşüncelerinin, sosyal sınıftan ve diğer çevresel koşullardan bağımsız olarak, baskılara ve suçluluğa itilmeye karşı yalıtım oluşturduğudur. Reckless’a göre suçluluğu önlemek için, suçluluğa yönelik

olan kuvvetler kontrol altında tutulmalıdır (Shoemaker, 1990: 177). Reckless kısıtlayıcı iki unsurdan bahsetmektedir; iç kısıtlayıcılar (inner containment) ve dış kısıtlayıcılar (external containment). Teorinin varsayımına göre, güçlü iç kısıtlamalar ve bunu destekleyen dış kısıtlamalar, sapkın davranışa karşı kalkan oluşturmaktadır (Bartollas, 2006: 146). Korkmaz ve Kocadaş, Reckless'in teorisini şu şekilde açıklamıştır (2006: 176):

“Kısıtlayıcı teori, temel olarak, bireylerin onları suça çeken baskılara karşı koymasında onlara yardım eden, çeşitli sosyal kontrol unsurlarına sahip olduklarını dikkate alır. Teori, bireyleri suça sevk eden ya da onları izole edebilen kişisel özellikler için olduğu kadar, bireyleri suça yatkınlaştıran sosyal güçleri de izah etmeye teşebbüs eder. Değişik sosyal baskılar, fert için hem dahili hem de harici kısıtlamalarla ferdin psikolojik dünyasında birbirini etkiler ve bu kısıtlamalar suçluluğa karşı direnmenin vasıtaları olurlar”.

Reckless, iç kısıtlayıcıların içeriğini kişilik unsurları olarak açıklamıştır. Bunlar, kendini kontrol (self-control), olumlu kişilik algısı, iyi gelişmiş süper-ego, benlik gücü, yüksek engellenme toleransı, yanıltmacalara karşı yüksek karşı koyma kabiliyeti, yüksek sorumluluk bilinci, boş zamanları değerlendirme kabiliyeti, hedefe yönelme ve gerilimi azaltıcı düşünme becerisi gibi faktörlerdir. Dış kısıtlayıcılar ise kişiyi sosyal çevresindeki veya sosyal dünyasındaki sınırlara karşı tutabilen yapısal tamponlardır (Bartollas, 2006: 146). Reckless, kısıtlamalar teorisinde baskıcı ve çekici unsurlar olarak şunlardan söz etmiştir: Dış baskılar fakirlik, işsizlik, azınlık grup statüsü ve ayrımcılık gibi elverişsiz yaşam koşullarını içeren, bireyi suça sevk eden faktörlerdir. Dış çekiciler ise kötü arkadaşları, suçluların prestijli görüntülerinin empoze edilmesini (kitle iletişim araçları), sapma alt kültürü gibi bireyi normlardan uzaklaştırmaya çalışan faktörleri içermektedir. İç baskılar fiziki kusurlar, zihinsel çatışmalar, eşitsizlik ya da aşağılık duygusu gibi bireyi suça teşvik eden faktörleri; iç kısıtlayıcılar ise geleneksel davranış değerlerinin içselleştirilmesini ve baskılara karşı koymak için bireye imkan veren kişisel özelliklerin gelişmesini içermektedir. Dış kısıtlayıcılar, bireyin baskılara karşı koyması için yardım eden aile ve diğer organizasyonları içermektedir (Shoemaker, 1990: 178, Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 177). Reckless'a göre dış kısıtlayıcılardan en önemlisi aile ve toplumdur. Dış kısıtlayıcıların diğer iki görünüşü, rollerin yapısı ve toplumdaki beklentiler ile bir gruba ya da topluluğa ait olma ve kabul edilme hissidir. Suçlu davranıştaki dahili

kontrol, kişinin kendisini nasıl algıladığı ile ilgilidir.

Teorinin vurguladığı nokta, kişinin kendisiyle ilgili düşük veya negatif özellikler algılamasının suçluluğa yol açabileceğidir. Diğer dahili kontrol mekanizmaları ise belirli bir hedefe doğru yol almak, engellenme toleransı ve normlara teslim olma duygusudur. Toplum tarafından onaylanan uzun vadeli hedefler, yüksek engellenme toleransı, yüksek seviyede normlara bağlılık ve tolerans, kişiyi suç işlemekten alıkoymaktadır (Shoemaker, 1990: 178). Reckless yaptığı çalışmada, suçlu gençlerin suçlu olmayanlara göre daha düşük ve negatif kişilik algılamaları olduğunu saptamıştır. Kaplana'a göre, suçlu bir grup içinde yer alan gençlerin özgüveni yükselmektedir. Sadece özgüven yüksekliği veya düşüklüğü suçlu davranışta etkili olmamaktadır; bunun yanında kişisel kimlik, kişinin kendisini uyumlu, suçlu, sapkın olarak algılaması da önemlidir (Kaplan, 1978'den aktaran Shoemaker, 1990: 181).

(5) Hirschi: Sosyal Bağ Teorisi (Social Bond Theory)

Hirschi, suçluluğun sebeplerini açıklarken, suçlu davranışın bireyin toplumla olan bağının zayıfladığında veya bozulduğunda ortaya çıktığını savunmuştur. Hirschi'ye göre aile, okul, akranlar gibi sosyal gruplara sıkı bağları olan bireylerin, sapkın davranışlarda bulunma olasılığı düşüktür (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 147). Kişisel karakterden ziyade, birey ve toplum arasındaki ilişki olarak adlandırılan sosyal bağ ve bağlılık suçluluğa karşı daha yüksek dereceli bir korumadır. Hirschi, sosyal bağı 4 gruba ayırmıştır:

- ❖ Bağlılık (Attachment)
- ❖ Kendini Adama (Commitment)
- ❖ Katılım (Involvement)
- ❖ İnanç (Belief)

Hirschi, toplumsal normları o toplumun bireylerinin paylaştığı tanımlar olarak değerlendirmiştir. Bir normu ihlal etmek, diğer insanların isteklerine ve beklentilerine karşıt olarak hareket etmek anlamı taşımaktadır. Hirschi'ye göre eğer bir birey diğer insanların isteklerini ve beklentilerini umursamazsa bu o kişinin normlara bağlılığının olmadığı anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle kişi, sapkın davranışta bulunmak için kendini özgür hissetmektedir. Normların, vicdanın veya

süper egonun içselleştirilmesinin özünde, bireyin diğerlerine olan bağlılığı yatmaktadır (Hirschi, 2001: 18)

Bağlılık ile, bireylerin diğer bireylerle veya gruplarla olan psikolojik ve duygusal bağlantısı açıklanmıştır. Hirschi'ye göre bağlılık, psikanalitik olarak benliğin ve bilincin sosyal tamamlayıcı parçasıdır (Hirschi, 1969'dan aktaran Shoemaker, 1990: 183). oluşturmayı beraberinde getirecektir. Çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine ve akranlarına karşı oluşturduğu bağ, onlara karşı duydukları güven duygusunu ve sevgiyi pekiştirecektir. Hirschi tarafından tanımlanan diğerlerine karşı oluşturulan sevgi bağı güçlendikçe, birey suçlu davranışta bulunmadan önce vicdanını ve içselleştirdiği normların sesini dinleyecek ve diğer insanları göz önünde bulundurarak suç işleme davranışından vazgeçecektir. Hirschi'ye göre, özellikle ebeveynlerle genç arasında oluşan sevgi bağı, gencin suç işlemesini engellemede önemli bir etkidir. Aile parçalanmış olsa bile, çocuk herhangi bir ebeveyniyle sevgi bağı oluşturma ihtiyacı içinde olacaktır. Eğer çocuk, ebeveynlerine karşı yabancılaşırsa, yeterli vicdan ve süper-ego geliştirme becerisinden yoksun olacaktır (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 148).

“Bireyin, cemiyet hayatını paylaştığı diğer insanlara, özellikle ebeveynlere, arkadaş çevresine ve kendisi için önemli olan diğer insanlara bağlılığı arttıkça birey, çevrenin ve toplumun beklentilerine uygun hareket etmek isteyecektir. Buna göre çocuğun suça yönelmemesi büyük ölçüde çevresiyle olan derin ve nitelikli ilişkisine bağlıdır. Hirschi, yaptığı araştırmalarında bağlılığın güçlü bir suç engelleyicisi olduğunu göstermiştir. Genç insanlar öğretmenlerine, arkadaşlarına ve ailelerine bağlı iseler, onları suç işlemesi daha az muhtemel olacaktır” (Korkmaz ve Kocadaş, 2006 :178).

Sosyal bağın ikinci unsuru geleneksel aktivite ve değerlere olan kendini adamadır. Kendini adama, geleneksel aktivitelerden elde edilen kazancın derecesi ile ilgilidir (Hirschi, 1969'dan aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 204). Kişi zaman ve enerjisini harcayacağı geleneksel hedeflerin (örneğin eğitim, itibar, mal-mülk edinme), kendisine sağlayacağı kazançtan tatmin olup olmama durumunu değerlendirmektedir (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 148). Kendini adama, sosyal bağın rasyonel yönüdür (Hirschi, 1969'dan aktaran Shoemaker, 1990: 183). Geleneksel değer ve aktivitelere kendini adayan birey, suçlu davranışın sonucunu düşündüğü zaman, geleneksel davranışa uygun hareket etmekten elde

edeceği kazancı kaybetme riskini de düşünecektir. Hirschi'ye göre genç, geleneksel değer ve aktivitelere kendini adadığı müddetçe, normlara uygun davranarak kazanç elde ettiğini düşünmeye başlayacak ve suçlu davranıştan uzak duracaktır (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 148).

Kendini adamanın genel varsayımına göre, öyle bir toplumsal organizasyon vardır ki çoğu insan eğer suç işlerse, o toplumdaki çoğu insanın menfaati tehlikeye girecektir. Çoğu insan, düzenli bir toplumda yaşayarak elde ettiği maddi ve manevi değerleri kaybetmeyi göze alamamaktadır. Kurallara uyma ile elde edilecek bu birikimler, toplumsal sigortalar niteliğindedir. Örneğin Arthur L. Stinchcombe, liselerdeki isyanın, gelecekteki durumun o anda gösterilen performans ile belli olamadığı durumlarda ortaya çıktığı varsayımını öne sürmüştür. Bir birey, sadece sahip olduğu maddi ve manevi değerlere dayanarak değil aynı zamanda nelere sahip olmak istediğine dayanarak da düzenli toplumsal hayata kendini adamaktadır (Hirschi, 2001: 21).

“Birey, başarıyı elde etme yolu olarak geleneksel usullere riayet ederse, elde edeceği mükafatlar artacaktır. Bu durumu keşfeden birey, sapkın eylemler sonucu kaybının ne olabileceğini anlar ve sapma davranışlarından uzak durmaya çalışır. Bireyin böyle bir değere taahhüdünün olmayışı, bireyin suç eylemlerine katılmasını teşvik eder” (Korkmaz ve Kocadaş, 2006 : 179).

Katılım, geleneksel ve meşru olan davranışlarda bulunmayı açıklamaktadır (Hirschi, 1969'dan aktaran Shoemaker, 1990: 183). Bir birey zamanını ve enerjisini geleneksel aktivitelerle sınırlandırır, o bireyin suçlu davranışa ayıracağı vakti kalmayacaktır. Geleneksel aktivitelere dahil olan kişi randevulara, çalışma saatlerine, planlara ve bunun gibi düzenleyici olgulara bağlanmıştır, dolayısıyla sapkın ve/veya suçlu davranışlarda bulunma riski de ortadan kalkacaktır (Hirschi, 2001: 22).

“Bireyin toplumun değerlerine yoğun biçimde katılımı, suç eylemlerine katılmasını mümkün kılacak zamanı bulamamasına sebep olur. Ferdin katılıma karar vermesinde bağlılık ve taahhüdün büyük rol oynadığı açıktır. İnsanlar ailede, okulda, işyerlerinde, mesleklerinde itibar kazanmak için çabalarlar. Bu çaba içinde, bağlılık ve taahhütten dolayı diğer insanlardan daha az sapma fırsatına sahip olurlar” (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 180).

Suçluluk, sosyal olarak kabul edilemez davranışları yasaklayan etkili

inançların yokluğu sonucu ortaya çıkmaktadır. İnanç ile, geleneksel değer sisteminin kabul edilmesi açıklanmaktadır. Kontrol teorisine göre, geleneksel inançların azalması suçlu davranışları arttırıcı etkiye sahiptir (Hirschi, 1969'dan aktaran Shoemaker, 1990: 183). Değerlerin ve normların doğru ve gerekli olduğuna dair inançların zayıflaması, değerler dünyasına ve normatif yapıya bağlılığın azalmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum anti-sosyal kişiliklerin yaygınlaşmasına ve suçluluğun artmasına sebep olmaktadır (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 180). Hirschi, kontrol teorisyenlerinin özellikle bir noktada birleştiğini vurgulamıştır: Çocuk suçluluğu, suçluluğu içeren inançlar yüzünden ortaya çıkmamaktadır; suç işlemeyi yasaklayan inançların yokluğu sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Teorisyenin burada sorduğu soru ise çocuk suçluluğuna sebep olan veya çocuk suçluluğunu engelleyen hangi inançların önemli olduğudur (Hirschi, 2002: 198). Hirschi'ye göre ailesine bağlılığı zayıf olan çocuklar, ebeveynlerinin onları kabul etmesine veya sevmesine ihtiyaç duymayacaktır; bu koşullar altında gelişen inançlar sonucu şu sonuç ortaya çıkacaktır: çocukların kurallara uymasındaki tek sebep, cezalandırılmaktan kaçmaktır (Hirschi, 2002: 200).

Hirschi, geliştirdiği sosyal bağ teorisini 4077 gençten oluşan örneklem üzerinde test etmiştir. Bulgularına göre gencin aileye olan bağlılığı arttıkça suçlu davranıştan uzak durma olasılığı da artmaktadır. Burada kritik olan faktör, aileyle iletişimin kalitesi ve samimiyetidir. Aile ile olan iletişimde bulunan sevgi ve saygı derecesi arttıkça genç, potansiyel bir sapkın davranışında ailesini göz önünde bulundurmakta ve davranışından vazgeçmektedir. Okula olan bağlılık konusunda da akademik yeteneği az olan öğrencilerin ve okulda zayıf performans sergileyenlerin suçlu ve/veya sapkın davranışa, okulda başarılı olanlardan daha fazla eğilimli olduğu saptanmıştır (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 148-149). Hirschi'ye göre akademik yetenek ve okuldaki performans okula bağlılıkla ilişkilidir. Hirschi'nin bulgularına göre, iki veya daha çok kere suç işleyen öğrencilerden %55'i okula kayıtsızdır veya okuldan nefret etmektedir. Buna benzer olarak öğretmenlerine bağlılığı zayıf olan öğrencilerin suç işlemeye daha çok yatkın olduğunu saptamıştır (Hirschi, 2002: 121 ve 123). Hirschi'nin bağlılığa ilişkin diğer bir bulgusu, arkadaşlarına bağlı olan gençlerin, ebeveynlerine de aynı ölçüde bağlı olduğudur. Yani arkadaşları tarafından kabul görmek isteyen ve onlara bağlı kuvvetli olan gençlerin, ailelerine olan bağlılığının daha zayıf olacağı düşüncesine Hirschi

bulgularıyla da destek vererek karşı çıkmaktadır (Hirschi, 2002: 143). Hirschi, arkadaşlarına daha yakın bağı olan ve onlara saygı duyan katılımcıların, suçlu ve/veya sapkın davranışta bulunmaya daha az eğilimli olduğunu vurgulamıştır. Şaşırtıcı olarak, suçlu gençler, suçlu olmayanlardan daha az derecede arkadaşlarına bağlı çıkmıştır. Hirschi bu bulgudan, erkeklerin kurallara bağlı olmasından elde ettiği kazancın arkadaş seçimine etkide bulunduğu varsayımını çıkartmıştır (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 148-149).

Hirschi'ye göre eğer bir çocuk sigara içmek, alkol kullanmak, flört etmek ve araba sürmek hakkını talep ediyorsa, suçlu davranışta bulunma olasılığı artacaktır. Burada otomobil, sigara gibi veya bir şişe bira gibi istekler, gencin artık çocuk değil yetişkin olduğunu göstermesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında genç, kendini akademik başarıya ne kadar verirse, suçlu veya sapkın davranıştan o kadar uzak duracaktır. Bir genç, mesleki beklentileri oldukça suç işleme davranışından vazgeçecektir. Hirschi'ye göre, bir genç ne kadar çok okul aktivitesine katılırsa, suç işleme olasılığı da o denli azalacaktır. Örnekleme boş zamanlarında yapacak bir şeyleri olmadığını belirtenlerin daha çok suç işlediği ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, kurallara uyması gerektiğine inanmayan çocuklar, daha çok suç işleme eğiliminde çıkmıştır. Eylemlerinin ahlaki boyutuyla ilgilenmeyen gençler, suçlu davranışta bulunmayanlardan dikkat çekici biçimde ayrılmaktadır (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 149).

Hirschi'nin kendi çalışması, teoriyi genel olarak destekler niteliktedir. Katılım (involvement) dışındaki bağlar ne kadar zayıf olursa, suç işleme olasılığı o kadar yüksek olacaktır. Ancak Hirschi, teori tarafından beklenmeyen bir sonuç olarak, en çok sapkın akranlarla olan ilişkinin suç işleme davranışını etkilediği sonucuna varmıştır (Akers, 2000: 108).

b. Çağdaş Sosyal Kontrol Teorisyenleri

Çağdaş sosyal kontrol teorisyenleri, bir çok kaynakta farklı isimler altında ele alınmıştır. Bu tez kapsamında çağdaş sosyal kontrol teorisyenlerinden olan Gottfredson ve Hirschi'nin genel suç teorisine ek olarak Weiss, Hagan ve Title'in teorilerine yer verilmiştir.

(1) Gottfredson ve Hirschi: Genel Suç Teorisi (A General Theory of Crime)

Hirschi, kendisinin ortaya attığı klasik sosyal bağlanma teorisinden ayrılıp, Gottfredson ile birlikte çalışarak kendini kontrol (self-control) teorisini ortaya atmıştır. Gottfredson ve Hirschi kendini kontrol teorisini, bireylerin her yaşta ve her koşulda suç işlemeye eğilimli olmasındaki veya bireylerin suç işlemekten çekinmesindeki tüm bireysel farklılıkları açıklayan, genel bir teori olarak tanıtmıştır (Akers, 2000: 110). Teorisyenler kendini kontrolü, keyif arayışındaki içselleştirilmiş engeller olarak tanımlamıştır (Brannigan, 1997: 404).

Gottfredson ve Hirschi çalışmalarına şu gözlemlerle başlamıştır:

“Suçlu davranışta bulunma eğilimindeki bireysel farklılıklar, bireylerin sosyal mevkilerindeki değişimlerle birlikte akla uygun bir şekilde sabit kalmaktadır ve onların bilgisindeki yaptırım sistemleriyle değişmektedir. Bu, kendini kontrol problemi, bireyler kendilerini içinde buldukları her türlü durumda suçtan alıkoyma eğilimindedir” (Gottfredson ve Hirschi, 1990’dan aktaran Akers, 2000: 110).

Gottfredson ve Hirschi’ye göre, suçu açıklamak için ortaya atılan çoğu yaklaşımla ilgili problem, suçun karakteristik özelliklerini görmezden gelmelerinden kaynaklanmaktadır. Teorisyenler ciddi suçların varlığını kabul etmektedirler ancak onlara göre işlenen çoğu suç, kaybı ve getirisi az olan sıradan ve önemsiz vakalardır. Bu tür vakalar hazırlığı olmayan, planlanmamış olaylardır ve herhangi bir yeteneği veya bilgiyi gerektirmemektedir. Bireyler, saldırganca davranmayı seçmektedir. Bu seçim onların risk almayı tercih etmeleri, heyecan yaşamak istemeleri, çalışmadan para kazanmak gibi isteklerini zahmetsiz ve kolay yoldan tatmin etmeleri gibi bireysel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu da onların kendini kontrol özelliklerinin düşük ve yüksek olmasıyla ilgilidir (Brannigan, 1997: 405-406).

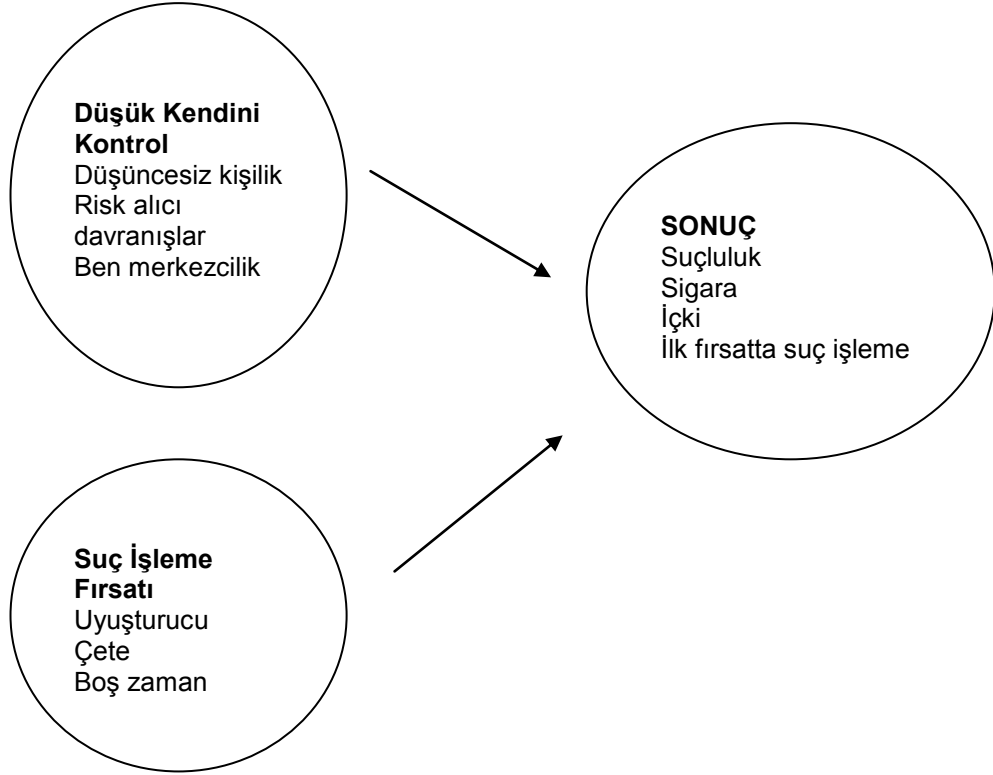
Teorinin genel varsayımına göre, yüksek kendini kontrol yeteneğine sahip bireylerin, hayatlarının her döneminde suç işleme olasılığı daha az olacaktır; düşük kendini kontrol yeteneğine sahip insanların ise suç işleme olasılığı daha yüksek olacaktır. Düşük kendini kontrolün kaynağı, iyi bir etki bırakmayan veya tamamlanmamış sosyalizasyon sürecidir. Çocuklarına bağlı olan ebeveynlerin, çocuklarını yakından denetlemesi, çocuklarındaki düşük kendini kontrolü fark edebilmesi ve onların sapkın davranışlarını cezalandırabilmesi, çocuklarının kendini kontrol yeteneğine sahip olmasını sağlayacaktır. Bu tür ebeveynlerin çocukları

muhtemelen sapkın gençler veya suçlu yetişkinler olmayacaktır. Gottfredson ve Hirschi'ye göre okul ve diğer sosyal kurumlar da kendini kontrol yeteneğinin geliştirilmesi açısından önemlidir ancak aile buradaki en önemli sosyalizasyon kurumudur. Akran grupları ise kendini kontrol yeteneğinin gelişmesinde göreceli olarak daha az öneme sahiptir. Çocuklukta şekillenen kendini kontrol yeteneğinin derecesi, o kişinin hayatı boyunca göreceli olarak sabit kalmaktadır (Akers, 2000: 111).

Kendini kontrol yeteneği zayıf olan insanlar, duyarsız, risk alıcı, öngörüsü olmayan, düşüncesiz davranan ve sözel iletişimi zayıf olan kişilerdir ve bu sebeple suçlu davranışa veya sigara içmek, alkol ve/veya uyuşturucu kullanmak, kumar oynamak, evlilik dışı çocuk sahibi olmak gibi sapkın davranışlara eğilimleri vardır. Bu özellikler suçtan sorumlu tutulma yaşına kadar kişide görülebileceği gibi, kişinin hayatı boyunca da devam etme özelliği göstermektedir (Bartollas, 2006: 153). Bütün suçlar ve bunlara eşit olan davranışlar, kısa süreli olma, çabuk tatmin sağlama, kolay ve heyecan verici olma özellikleri taşımaktadır; bu eylemleri çekici kılan da taşıdıkları bu özellikleridir. Bu tür eylemler duyarsız, risk alıcı, öngörüsü olmayan, düşüncesiz davranan ve sözel iletişimi zayıf olan kişilere daha çok cazip gelmektedir. Düşük kendini kontrole sahip kişiler, sadece kendileri için hemen getirisi/ödülü olan eylemleri düşünmekte, davranışlarının diğerleri üzerindeki etkisini veya uzun vadeli sonuçlarını düşünmemektedirler (Gibbs ve diğerleri, 2003: 442-443).

Okul disiplin, kontrol ve sorumluluk yükleme özellikleri sebebiyle, kendini kontrol yeteneği zayıf olan öğrenciler için zor hale gelmektedir. Bu nedenle, düşük kendini kontrol yeteneğine sahip öğrenciler okulu bırakmayı tercih etmektedirler. Akran grubu açısından bakıldığında da, düşük kendini kontrol yeteneğine sahip bireyler kendileri gibi bireyleri aramakta ve onlarla arkadaş olmayı tercih etmektedir (Brannigan, 1997: 406-407).

Genel Suç Teorisini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Şekil-2: Genel Suç Teorisi (Bartollas, 2006: 153).

(2) Hawkin ve Weis: Sosyal Gelişim Modeli (Social Development Model)

Sosyal gelişim modeli, sosyal kontrol teorisi ve kültürel öğrenme teorisinin bir bileşimidir. Sosyal kontrol teorisine göre, sosyal kontrolün zayıflaması, çökmesi veya var olmaması çocuk suçluluğuna sebep olmaktadır. Kültürel öğrenme veya kültürel sapma teorisi, çocuk suçluluğunun doğuşunda akranların ve toplumun rolü üzerinde durmaktadır. Bu teoriye göre, düzensiz toplumlardaki gençler suç işleme konusunda büyük risk altındadır. Sosyal kontrol teorisi, çocuk suçluluğuna neden olan bireysel karakterler üzerinde ve ana sosyalizasyon kurumlarının çocuk suçluluğu üzerindeki etkisine odaklanırken, kültürel öğrenme teorisi suçlu davranışa ilişkin tutumların ve davranışların geliştiği sosyal öğrenme sürecinde toplumsal şartların rolünü incelemektedir. Sosyal kontrol teorisi, gençlerin suçlu olmasını yetersiz sosyal kontrollere bağlarken, kültürel öğrenme teorisi buna, gençlerin düzensiz toplumlarda suçlu davranışla sosyalize olduğunu eklemektedir. Sosyal gelişim modeli, ebeveynlere olan bağlılığın gelişmesinin, okula olan bağlılığa, kendini eğitime adamaya hatta geleneksel davranışlara ve hukuka olan inanca neden

olacağını savunmaktadır. Öğrenme teorisi bu süreci, bu bağların gelişmesi olarak tanımlamaktadır. Eğer gençlere meşru aktivitelere katılım için yeterli fırsatlar verilirse ve gerekli yetenekleri sabit bir ödül sistemiyle elde edebilirlerse, o zaman bağlılığa, inanca ve taahhüde olan bağlarını geliştirebileceklerdir. Gençler, düzenli bir toplumda yeteneklerini geliştirme fırsatları elde edebilirse topluma olan bağları gelişecek ve böylece sağlıklı davranışlar sergileyebilecektir (Bartollas, 2006: 157).

(3) Title: Kontrol-Denge Teorisi (Control-Balance Theory)

Kontrol teorileri genellikle bireylerin davranışlarını sınırlayan veya kontrol eden faktörlere odaklanmaktadır. Kontrol teorileri bireyler tarafından sosyal çevreleri üzerinde ifa edilen kontrolü göz önünde tutmamaktadır. Charles Title, yenilikçi bir bakış açısı getirerek insanların, kontrolün sadece birer nesnesi değil aynı zamanda temsilcisi olduğunu savunmuştur. Suçun veya sapmanın kontrol-denge teorisinde, her birey “altında” olduğu belli bir miktarda kontrole ve “kullandığı” belli bir miktarda kontrole sahiptir. Bazı bireyler için göreceli olan kontrol miktarı dengededir; diğerleri kontrol noksanlığı çekmektedir ve diğerleri de kontrol fazlalığı hissetmektedir. Kontrol dengesi, uyumluluk ile ilişkili olma eğilimindedir; kontrol dengesizliği ise sapkınlık ile ilişkili olma eğilimindedir. Title’ın teorisi, bireylerin neden sapmak için motivasyon geliştirmeye yatkın olduklarını sorgulamakla başlamaktadır. Böyle bir yatkınlığın sebebi insan doğasında yatmaktadır; insanlar özerklik için kuvvetli bir dürtüye sahiptir; bu da diğerlerinin insanlara dayatmak istedikleri kontrolden kaçma eğilimini açıklamaktadır. Özerklik isteği, insanların aradıkları hedeflerinin önü kesildiği ve kontrol oranları dengesiz olduğu zaman daha da göze çarpmaktadır. Özellikle hedefin önünün kesilmesi ve kontrol dengesizliği biraya geldiği zaman, birey sapkın davranışta bulunmak için motive olmaktadır (Lilly ve diğerleri, 2002: 98-99).

(4) Hagan: Güç – Kontrol Teorisi (Power-Control Theory)

John Hagan’ın güç-kontrol teorisi, Gottfredson ve Hirschi’nin bakış açısıyla benzerlik taşımaktadır. Hagan’a göre, bir kimsenin risk alma tercihi varsa suç işleme olasılığı daha yüksek olacaktır. Bu düşüncesi, Gottfredson ve Hirschi’nin düşük kendini kontrol yeteneğinin bir göstergesi olan “risk alıcı davranışlarda bulunma isteği” ile örtüşmektedir. Gottfredson ve Hirschi’ye benzer olarak Hagan’ın ileri sürdüğü diğer bir görüş ise, bireyin risk almayı tercih etmesinin, ebeveynlerinin

onu nasıl yetiştirdiği ile ilişkili olmasıdır. Hagan için kritik olan nokta, ebeveynler arasındaki güç dengesinin ebeveynlerin davranışlarını nasıl etkilediği, ve bunun sonucunda çocuğun risk almayı tercih etmesi ve suça yatkın olması anlamında bundan nasıl etkilendiğidir. Yani, karı-kocalar arasındaki güç ilişkileri, çocukların nasıl kontrol edildiğini şekillendirmektedir. Hagan'a göre ataerkil ailelerde kız çocuklarının üzerinde erkek çocuklarına nazaran daha çok kontrol uygulanmaktadır. Kız çocukları daha feminen ve evcimen olarak sosyalize edilirken, erkek çocuklar daha atılgan olmaları ve dünyayı tanımaları için teşvik edilmektedir. Sonuç olarak erkekler riski almayı daha çok tercih edecek ve suç işleme olasılıkları da daha yüksek olacaktır. Eşitlikçi ailelerde ise kız ve erkek çocuklar eşit koşullarla ve beklentilerle yetiştirilmektedir. Bunun sonucu olarak da kız ve erkek çocukların risk alma tercihleri ve suç işleme olasılıkları eşit olacaktır (Lilly ve diğerleri, 2002: 96-97).

c.Sosyal Kontrol Teorisinin Değerlendirilmesi

Sosyal kontrol kuramı, kriminolojide önde gelen kuramlardan birini teşkil etmektedir. Kuramın aile, akran grubu, okul ve inanç gibi toplumun temel kurumları ile suçluluk arasında bir ilişki kurması önem arz etmektedir. Yapılan çok sayıda araştırma, söz konusu bu değişkenlerin suçluluğun önemli veya güçlü göstergeleri olduğunu ortaya koymuştur (Kızmaz, 2005: 166).

Kontrol teorisinin çoğu hipotezi yapılan araştırmalarla desteklenmiştir (Hirschi, 1969; Nye, 1958; Hindelang, 1973; Jensen, 1969; Linden ve Hackler, 1973; Linden, 1976; Dinitz, Scarpitti ve Reckless, 1962; Reiss, 1951; Hagan ve Simpson, 1977). Teoriye ilişkin daha sonraları yapılan kapsamlı bir araştırmada, topluma olan bağlılığı oluşturmada okulun da aile kadar önemli bir faktör olduğu ortaya konmuştur (Hagan, 1985: 170).

Kontrol geleneğindeki teorik tartışma ve araştırma alt ve orta sınıftaki ergenler üzerinde yoğunlaşmıştır. Tartışılabilir ki, sosyal kontrolün üstünlüğü, sosyal sınıfın araştırılmamış boyutlarında farklı olmaktadır. Özellikle yerleşmiş ekonomik ve politik elitlerin arasında geniş şekilde yer alan sapma özgürlüğü göze çarpmaktadır. Toplumun bu seviyesindeki problemin bir bölümü, üst sınıftaki bireylerin sapkın davranışları, insanlar tarafından ün zedeleyici kötü davranışlar olarak tanımlanmamakta; kişileri daha az suçlu ve ahlaki ya da hukuki çekinceleri olmadan kendi menfaatlerini elde etme özgürlüğüne sahip bırakmaktadır (Hagan,

1985: 171). Hagan, netice olarak, kontrol teorisinden çıkartılan sonuçların sınıf yapısının üst kesimlerine de genişletilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Hagan, 1985: 174). Burada kontrol teorisine ilişkin yapılabilecek diğer bir eleştiri ise, daha çok üst sınıfa mensup bireylerin işlediği beyaz yakalı suçları açıklamada yetersiz kalmasıdır. Sosyal kontrol teorisi sadece birtakım suçları açıklayabilmekte, bazı ciddi suçları açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Bohm, sosyal kontrol teorisinin her suç tipini açıklayamadığı eleştirisine ek olarak, sosyal kontrole ilişkin şu eleştirileri yapmıştır: (1) Kuramın özellikle, büsbütün suçlu motivasyon düşüncesini dışarıda bıraktığı belirtilmektedir. (2) Kuram, suçlu davranış ile suçlu arkadaşlar arasındaki ilişkinin önemini küçümsemiştir. Oysaki arkadaş grubunun suçluluk ile güçlü bir biçimde ilişkili olduğu araştırmalarla saptanmıştır. (4) Kuram örtük bir biçimde, toplumdaki ahlaki değerler temelindeki konsensüs olgusunu abartmıştır. Bu abartılı toplumsal uzlaşma vurgusu toplumdaki sosyal çatışmanın varlığını ihmal ettiği gibi, toplumun bazı özelliklerinin de kriminojenik olabileceği gerçeğini değerlendirme dışı tutulmasına yol açmıştır. (5) Sosyal kontrol teorisi, bireyin suçlu olma sürecini ihmal etmiştir. (6) Teori, benzerlik arz eden bazı davranışların suç olarak tanımlanmasına karşın, bazı zararlı veya yıkıcı davranışların niçin suç olarak tanımlandığı gerçeğini açıklamakta başarısız olmuştur. (8) Diğer bir eleştiri de amaçlanan ilişkinin yönüyle ilgilidir. Hirschi, toplumsal bağların zayıflamasının bireyi suça yönelttiğini ileri sürmektedir. Burada, suçluluğun toplumsal bağların zayıflaması sonucu mu ortaya çıktığı, yoksa suçun, bireyin topluma olan bağlılığını mı zayıflattığı sorusu da yanıtız kalmaktadır (Bohm, 1997'den aktaran Kızmaz, 2005: 166).

Sosyal kontrol teorisi çocuk suçluluğuna ilişkin tüm davranışları açıklayamasa da, bugün sapkınlığın açıklanmasında diğer teorilere nazaran daha çok deneysel desteği vardır. Ancak, Hirschi'nin teorisi göreceli olarak daha önemsiz suçlara karışan gençlerin suçluluğunu açıklasa da yeterli şekilde bu teorinin bulgularının daha ciddi suçlulara uygulanabilirliği ciddi şekilde sorgulanabilmektedir. Sosyal kontrol teorisi sosyal bağı zayıflatan olaylar zincirini tanımlamakta da başarısız olmaktadır ve çocuk suçluları ya sosyalize olmuş ya da sosyalize olmamış çocuklar olarak ikiye ayırmaktadır. (Shoemaker, 2005'ten aktaran Bartollas, 2006: 151). Bohm'a göre, kontrol kuramı çocukların nasıl sosyalleşmeleri

gerektiği konusuna da açıklık getirememiştir. Örneğin geleneksel unsurlara olan bağlılığın nasıl olması gerektiği izah edilememiştir. Ayrıca sosyal kontrol kuramının sahip olduğu deneysel destek de, Adler tarafından sosyal bağlılığın birkaç anket sorusu ile ölçülmesinin güçlülüğü konusunda eleştirilmiştir (Bohm, 1997 ve Adler, 1995'ten aktaran Kızmaz, 2005: 166-167). Kontrol teorisinin önemi kadar, teorisinin açıkça anlaşılabilmesi için sosyal bağın unsurlarına ilişkin operasyonel tanımların⁴ dikkatlice verilmesi de önemlidir (Leonard ve Decker, 1994'ten aktaran Bartollas, 2006: 151).

Delikara tarafından kontrol kuramına dayalı olarak yapılan araştırmada, gençlerin suça yönelmelerinde cinsiyet farkının önemli olduğu saptanmıştır. Hirschi, sosyal kontrol teorisini geliştirirken bu farkı dikkate almamıştır. Kontrol kuramları arkadaş ilişkilerinin ergenlerin sapkın davranışları üzerindeki etkisinin yaş ve cinsiyete göre farklılıklarını açıklamamaktadır. Bu yönleriyle kuramın sapmayı açıklamada yeterli olmadığı ve kuramın görüşlerinin yaş, cinsiyet ve farklı suç türlerini de içerecek şekilde genişletilmesi gerektiği araştırmacı tarafından vurgulanmıştır (Delikara, 2002: 151 ve 154).

Kızmaz, sosyal kontrol teorisinin etkilendiği sosyal düzensizlik teorisi ile sosyal kontrol kuramını şu şekilde değerlendirmiştir:

“Sosyal düzensizlik ile sosyal kontrol kuramlarının suç ve suçluluğu, sosyal denetimdeki yıkılma veya sosyal denetimin zayıflaması ile açıklamaları, her iki kuramın da ortak özelliklerini oluşturmaktadır. Ancak, sosyal düzensizlik kuramı göç, sosyal hareketlilik, hızlı nüfus artışı gibi ekolojik faktörler ile sosyal denetimin zayıflaması arasında bir ilişkiyi öngörmesine karşın, sosyal kontrol kuramının bireyin genç ve erişkin dönemlerindeki topluma olan bağlılığını zayıflatan veya denetimi ortadan kaldıran faktörlerin neler olduğunu belirtmemesi de, kuramın suçun kaynaklarını gösterme noktasında bazı zayıflıkları içerdiği izlenimini vermektedir. Bundan ayrı olarak, işlenen tüm suç olaylarının bireylerin toplumsal kurum ve unsurlara olan bağlılıklarının zayıflamasıyla ortaya çıkmadığı bir gerçektir. Dahası, kan davaları ve namus cinayetlerinde olduğu gibi bazı suçlar, toplumsal kontrol mekanizmasının zayıflamasının sonucunda ortaya çıkmasının aksine bireyin,

⁴ Literatürde işlemsel veya işlevsel tanım olarak da geçen operasyonel tanım, ampirik bir araştırma projesi içindeki soyut, kuramsal bir kavramın, somut, gözlemlenebilir, ölçülebilir bir kavrama dönüştürülmesi için kullanılan bir terimdir (Marshall, 1999: 363).

toplumsal kurum ve değerlere olan güçlü bağlarından kaynaklanmaktadır. Teorinin kontrol unsurları içerisinde hangilerinin daha önemli olduğunu veya hangilerinin zayıflaması durumunda suçun ortaya çıkacağını ve bu zayıflığın ölçüsünün ne olduğunu tam olarak ortaya koyamaması da kurama yöneltilebilecek önemli bir eleştiriyi oluşturmaktadır. Ayrıca kuramın suçlulukta durumsal faktörler (uygun hedefin olup olmadığı veya güvenlik tedbirlerinin varlığı) ile suç mağdurunun etkisini görmezden gelmesi de eleştirilebilir” (2005: 167).

Kierkus ve Bayer tarafından 3617 kişiyle yapılan çalışmada, aile yapısının çocuk suçluluğuna olan etkisi sosyal kontrol teorisi bağlamında incelenmiştir. Çalışmada aile yapısı bağımsız değişken olarak ele alınmıştır ve aile yapısına ilişkin 4 ayrı kategori kabul edilmiştir: Her iki öz ebeveynin bulunduğu sağlam aile yapısı, sadece bir öz ebeveynin bulunduğu tek ebeveynli aile yapısı, bir öz ebeveyn ve bir üvey ebeveynden oluşan yeniden oluşturulmuş aile yapısı ve her iki öz ebeveynin olmadığı aile yapısı. Diğer bağımsız değişkenler ise yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum ve aile içerisindeki denetim, iletişim ve sevgi bağıdır. Bağımlı değişkenler ise belirtilen bir takım suçlu veya sapkın davranışlardır. Araştırmanın hipotezleri, çocuk suçluluğunun aile yapısından etkilendiği ve bu etkinin aileye olan bağlılık üzerinde etkili olduğudur.

Araştırmanın bulgularına göre tek ebeveynli, yeniden oluşturulmuş ve her iki öz ebeveynin olmadığı aile yapısından gelen çocuklar, geleneksel aile yapısından gelenlere göre ailelerine daha az bağlıdır. Aile yapısının belirtilen 16 suçlu davranıştan 11’inde⁵ etkili olduğu saptanmıştır. Aileye bağlılığın düşük görüldüğü aile yapısına sahip çocukların bu 11 suç işleme olasılığı daha yüksek çıkmıştır. Her iki öz ebeveynin olmadığı aile yapısı ise çocuğun suç işleme olasılığında en etkili olan yapı olarak saptanmıştır.

Yapılan çalışma, çocuk suçluluğu üzerinde aile yapısının neden etkili olduğu konusuna açıklık getirebilmiştir. Varılan sonuç, geleneksel olmayan aile yapısına sahip çocukların ailelerine olan bağlılık seviyesinin düşük olduğu ve bu

⁵ Belirtilen bu suç veya sapkın davranışlar; evden kaçma, okulu asma, evden kovulma, esrar içme, vandalizm, kavga etme, değeri 50 doların üzerinde bir şey çalma, esrar satma, bir binaya izinsiz ve zorla girme, silah taşıma ve kokain kullanmadır.

noksanlığın da çocukların suç işlemesine yol açtığıdır. Araştırmacıların hipotezi yapılan çalışmayla doğrulanmıştır.

Nagasawa ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada, Asyalı Öğrencilerin Uyuşturucu Araştırmasından elde edilen veriler, Asyalı öğrenciler arasındaki uyuşturucu ve alkol kullanımını açıklamak amacıyla kullanılmıştır ve bu veriler sosyal kontrol teorisi ve akran grubuna ilişkin teorilerle değerlendirilmiştir. Bu verilere göre uyuşturucu ve alkol kullanımı çeşitli arkadaş gruplarında anlamlı farklara sahiptir. Pasifik Adası ve Filipinli Amerikalı gençler arasında kullanım yüksek iken Çinli Amerikan gençleri arasında kullanım düşüktür. Bazı etnik gruplar, aileler ve arkadaşlar gençleri alkol ve uyuşturucu kullanmaktan alıkoyamamaktadır. Çinliler ve Hintliler için ailenin uyuşturucu ve alkol kullanımında önemli bir rol oynadığı saptanırken Güneydoğu Asyalılar için öğretmenlerin önemli bir rol oynadığı saptanmıştır. Kendini okula ve yüksek ahlaki değerlere adanmış gençleri alkol ve uyuşturucu kullanmaktan koruduğu belirtilmiştir. Akranların uyuşturucu ve alkol kullanımının, öğrencilerin alkol ve uyuşturucu kullanmasında etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Verilere göre, akranları marihuana deneyen, sarhoş olan, çete üyesi olan veya marihuana kullanımını özendiren tüm etnik gruplardaki gençler, uyuşturucu ve alkol kullanmaya eğilimlidirler. Genel olarak elde edilen veriler, akran grubunun alkol ve uyuşturucu kullanmadaki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, sosyal kontrol teorisi ile uyumlu çıkmıştır ancak sonuçlar, Hirschi'nin akran grubunun zayıf etkisine ilişkin görüşleriyle uyuşmamaktadır (2000: 581-603).

Oxford ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, ailenin direkt ve dolaylı kontrolünün, gençlerin sapkın akranlarla olan ilişkisini engellemede etkili olduğu hipotezi öne sürülmüştür. Ayrıca, çocukların ortaokula geçtiği dönemde, ailenin direkt ve dolaylı kontrolünün çocukların madde kullanımına başlamasında etkili olduğu da hipotez edilmiştir. Araştırmanın örnekleme orta 1'e devam eden öğrencilerden oluşmaktadır ve araştırma, bir sene sonra da yine aynı kişilerle orta 2. sınıfta yapılmıştır. Örneklem, 1239 öğrenci ve 938 ebeveyninden oluşmaktadır.

Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla ebeveynlerin kuralları, denetimi, ebeveyn-çocuk ilişkisi, sapkın akranlarla ilişkiye girme, sigara, alkol ve marihuana kullanmaya başlamaya değişkenleri kullanılmıştır.

Araştırmanın başında belirtilen hipotezlere göre, aile faktörü madde kullanımına başlamada ve sapkın akranlarla ilişki kurmada engelleyici role sahiptir; sapkın akranlarla ilişkide bulunmak ise madde kullanımına başlamada etkili olmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveyn kuralları, ebeveynin denetimi ve çocuğun ebeveynlere bağlılığından oluşan direkt ve dolaylı kontrolü içeren aile faktörü, madde kullanmaya başlama ile direkt olarak negatif ilişkili ve sapkın akranlarla birlikte olma yoluyla madde kullanımına başlama ile de dolaylı olarak negatif ilişkili çıkmıştır (Oxford ve arkadaşları, 2001: 599-616).

Delikara tarafından 1998 yılında, amacı ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkiyi kontrol kuramının görüşlerine göre incelemek olan bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada cinsiyete ve yaşa göre suç kabul edilen davranışlar, okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı, çalma, fiziksel saldırganlık, tahripçilik, statü suçu, akran ilişkileri, sapan akranlara sadakat ve bağlılık ve güven açısından fark olup olmadığını belirlemek için akran ilişkilerinin cinsiyete göre suç kabul edilen davranışları yordayıp yordamadığını saptamak amaçlanmıştır. Araştırmada, ergenler arasında resmi kurumlara yansımaya ancak yakalanmış olsalardı çoğu suç olarak kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirecek davranışları belirlemek amacıyla Kaner tarafından geliştirilen Kural Dışı Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekte, okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı, çalma, fiziksel saldırganlık, statü suçu ve tahripçiliği içeren 35 maddeden oluşmaktadır. Araştırmada aynı zamanda yine Kaner tarafından geliştirilen ve gençlerin arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerini kontrol kuramına dayalı olarak incelemeyi amaçlayan Arkadaş İlişkileri Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, bağlılık, güven ve sapkın akranlara olan sadakati sorgulayan 24 maddeden oluşmaktadır (Delikara, 2002: 149-150).

Araştırmada, Kural Dışı Davranış ölçeğine göre elde edilen bulgular genel olarak erkeklerin kızlara göre suç olarak nitelendirilen davranışları daha çok gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Erkekler çalma ve fiziksel saldırganlıkta kızlara göre anlamlı derecede yüksek puanlar alırlarken, okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı, tahripçilik ve kuraldışı davranışlarda cinsiyetler arası anlamlı farklar olmasa da, erkeklerin puanı daha yüksek çıkmıştır. Araştırmanın diğer bir bulgusu

ise 14 yaşından itibaren suç kabul edilen davranışlarda bulunma olasılığının arttığı ve 17 yaşında tepe noktasına ulaştığıdır (Delikara, 2002: 151).

Arkadaş İlişkileri Ölçeği'nden elde edilen sonuçlarda, kızların erkeklere göre arkadaşlarıyla bağlılık, sevgi ve güvene dayalı ilişkilerinin daha güçlü olduğu saptanmıştır. Sapan akranlarla ilgili bulgularda ise, erkeklerin kızlara göre sapkın davranışı olan arkadaşlarının yanında daha çok yer aldıkları saptanmıştır. Bir diğer bulgu ise 17 yaşındaki öğrencilerin, diğer yaş grubundakilere göre sapkın arkadaşlara daha çok sadakat göstermeleridir. Hem bağlılık ve güven, hem de sapkın akranlara sadakatte cinsiyet ve yaş etkileşimi bulunamamıştır. Araştırmanın diğer bir önemli bulgusu ise, ergenlerin arkadaşlarına ne kadar çok bağlılık duyarsa ve sapkın davranışları olan akranlarından ne kadar uzak kalırlarsa, kendilerini saptmaya karşı o kadar korumuş olacaklarıdır (Delikara, 2002: 153-155).

Sonuç olarak araştırmacı, Hirschi tarafından önemi az görülen arkadaş etkisinin, önemini ortaya koymaya çalışmıştır. Hirschi'ye göre ailenin etkisi ergenin sapma davranışında en önemli etkiye sahiptir; bunun yanında akran etkisi bu kadar kuvvetli değildir. Delikara, aileye bağlılığı bu araştırmasında test etmediğinden aile ve akran grubu arasında bir karşılaştırma yapamadığını belirtmiştir; ancak akran grubunun etkisinin de göz ardı edilemeyecek şekilde önemli olduğunun altını çizmiştir.

Yapılan diğer çalışmalarda da, Hirschi'nin hipotezinin aksine sapkın ve/veya suçlu akran grubuna bağlılığı yüksek olan çocukların suç işleme olasılıklarının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Linden ve Hackler, 1973; Conger, 1976; Elliott, 1985; Junger-Tas, 1992'den aktaran Akers, 2000: 108). Jensen ve Brownfield adlı araştırmacılar ebeveynlere olan bağlılığın, ebeveynlerin davranışlarından bağımsız olarak gençleri suç işlemekten alıkoymadığını savunan sosyal kontrol hipotezinin tersine bir sonuca varmıştır. Örneğin düzgün davranışları olan ebeveynlere olan bağlılık, çocukların uyuşturucu kullanmasını kontrol ederken, uyuşturucu kullanan ebeveynlere olan bağlılık ergenin uyuşturucu kullanmasını kontrol edememektedir. Bu araştırmacıların bulgularına göre, ebeveynlerin sapkınlığı, sapkın modeller teşkil etmekte ve ailedeki sosyal kontrolü zayıflatmaktadır (Sampson ve Laub, 1993'ten aktaran Akers, 2000: 108). Diğer yandan, çocuk suçluluğunu önceden tahmin etmeye yönelik çalışmalar, sosyal bağ

teorisinde önemli görülen genci etkileyen ebeveyn disiplininin, çocuğu büyütme yönteminin ve diğer aile değişkenlerinin, sonradan işlenebilecek suçları en iyi tahmin etme araçlarından olduğu savunulmuştur (Glueck ve Glueck, 1959; McCord ve McCord, 1959; Loeber ve Stouthamer-Loeber, 1986'dan aktaran Akers, 2000: 109).

Krohn ve Massey, sosyal bağa ait değişkenler olan inançların, bağlılığın ve katılımı taahhüdün çocuk suçluluğuyla orta dereceli ilgili olduğunu ancak bunların daha çok basit suçları açıklayabildiğini savunmuştur (Krohn ve Massey, 1980'den aktaran Akers, 2000: 109). Akers ve Cochran, bağlılığın, taahhütle katılımın ve inancın, ergenlerin marihuana kullanımıyla orta dereceli ilişkili olduğunu, ama marihuana kullanımının pekiştirilmesinde ve kullanımına ilişkin tutumlarda sosyal bağa ilişkin değişkenlerin etkisinin akran ilişkilerinin etkisinden daha zayıf olduğunu saptamıştır (Akers ve Cochran, 1985'ten aktaran Akers, 2000: 109).

Kendini kontrol teorisine ilişkin yapılan bir çalışmada, Gottfredson ve Hirschi'nin düşük kendini kontrol yeteneğine sahip çocukların hem çocukluklarında hem de ergenliklerinde, arkadaş sahibi olma ve arkadaşlıklarını sürdürme konusunda ciddi sorunlarla karşılaştıklarına ilişkin düşüncelerinden yola çıkılmıştır. Düşük kendini kontrol yeteneğine sahip çocuklar, kendilerine benzeyen arkadaşlar seçmektedir. Araştırmacı, bu düşünceleri test etmek amacıyla, "kendini kontrol teorisi, akran reddini ve sapkın akranlarla ilişkiyi öngörmekte midir, akranlarla ilişkiler, kendini kontrolün suçluluk üzerindeki etkisini yumuşatır mı?" soruları üzerinde yoğunlaşmıştır. Araştırmacının bu sorulara verdiği yanıt "evet"tir. Kendini kontrol, erken ergenlik döneminde akran reddinin güçlü bir habercisidir. Araştırmada elde edilen veriler, hem akran reddinin hem de sapkın arkadaşlarla birlikte olmanın düşük kendini kontrol yetisiyle ilişkili olduğunu söylemektedir (Rebellion, 2006: 101).

Kaner tarafından, yaşları 15-18 arasında değişen 843 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada, gençlerin anne ve babalarının, çocuklarının davranışlarını kontrol etmelerine ilişkin algılarının ve gençlerin suç kabul edilen davranışlarına ilişkin algılarının cinsiyete ve yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve son olarak da suç davranışını yordayıcı değişkenler incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, anne ve baba tarafından normların düzenlenmesi, anne ve baba tarafından izlenme ve babanın ev kurallarını yani doğrudan kontrol ayrıca, dolaylı kontrol olan anne ve

baba ile birlikte etkinlikte bulunma, babanın beklentilerini karşılama ve anne ve baba tarafından doğrudan ve dolaylı kontrol, artan yaşla birlikte azalmaktadır. Araştırmada, ergen suçunun 15 yaşından 17-18 yaşına doğru arttığı bulunmuştur. Erkeklerin babayla etkinlikte bulunma, onunla yakın ilişki kurma ve ona sevgi ve güven hissetme gibi dolaylı, baba tarafından izlenme ve onun koyduğu ev kurallarına uyma gibi doğrudan denetimleri kızlara göre daha çok algıladıkları; kızların ise annenin ve babanın normları düzenlemesi ve anneyle etkinlikte bulunma gibi denetimleri daha çok algıladıkları saptanmıştır. Araştırma bulgularına göre, anne ve babaların doğrudan kontrol etme davranışlarının azalmasıyla, suç davranışı artmaktadır. Anne ve babaların, çocuklarının okul dışındaki zamanlarını kimlerle, nerede ve nasıl geçirdikleri üzerinde kontrollerinin olmaması ya da bu kontrollerin azalması, onları sapan akranlara ve sapkın etkinliklere yöneltebilmektedir. Araştırmada elde edilen diğer bir sonuç ise, her iki cinsiyette de hem annenin hem de babanın doğrudan kontrollerinin suçu yordamada önemli olduğudur. Kızlarda daha çok anneyle, erkeklerde ise daha çok babayla sevgiye, güvene, yakınlığa, beraberliğe dayalı ilişkinin (dolaylı kontrol) istenmeyen davranışı kestirmede önemli olduğu saptanmıştır. Nye ve Hirschi'nin bulgularının aksine her iki denetim şekli de suç davranışını kestirmede, bir diğer deyişle önlemede önemli çıkmıştır. Ayrıca Hagan ve arkadaşlarının bulgularının aksine, anne denetiminin erkek çocuklar için, baba denetiminin de kızlar için önemli olduğu saptanmıştır (Kaner, 2002: 232-245).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL KONTROL MEKANİZMALARI

ve

GENÇ SUÇLULUĞU

1. SOSYAL KONTROL TANIMI ve ÇEŞİTLERİ

Sosyal kontrol (toplumsal denetim), bireylerin ya da grupların davranışlarını düzenleyen toplumsal süreçleri anlatmak üzere yaygın biçimde kullanılan bir terimdir. Tüm toplumlarda davranışları yönlendiren normlar ve kurallar bulunduğu için aynı ölçüde hepsinde bu normlara uymayı sağlayacak ve sapkınlıkla başa çıkacak bazı mekanizmalar işlemektedir (Marshall, 1999: 741-742).

Sosyal kontrol, sosyalizasyon sürecinin bir uzantısıdır. Sosyalizasyon, ister kendi toplumunda büyümüş ister başka bir toplumdaki göç etmiş olsun kişinin, onaylanan davranışların beklenen örüntülerinin neler olduğunu öğrenmesi ve bunları yerine getirmesi demektir. Kişiler ile örüntülerin birlikteliği sistematik bir grup yaşamını olanaklı kılmaktadır. Kendini kontrol etme, sosyalleşmenin öznel bir boyutudur. Sosyal kontrol ise sosyalleşmenin nesnel boyutudur. Kişilerin toplumda değerli görülen örüntü, rol, ilişki ve kurum çeşitlerine uymasını sağlamak için, sosyal kontrol aracılığıyla kişiler üzerinde baskı kurulmaktadır (Fichter, 1996: 177).

Sosyal kontrol toplumun çeşitli düzlemlerinde vardır ve çeşitli insan ilişkilerinde işleyişte bulunmaktadır. Sosyal kişi düzleminde, birey üzerinde toplum veya grubun kontrolü söz konusudur. Toplum, tüm bireylerini etkilemektedir. Birincil ve ikincil gruplar da üyeleri üzerinde sosyal baskıda bulunmaktadır. Sosyal rol, kişi ile kişinin katıldığı gruplar arasındaki işlevsel bağ olduğu için kişinin uyumu da rollerini oynamasında ortaya çıkmaktadır. Buna göre rol, kişinin üyesi olduğu aile, ekonomi, din ve diğer grupların, kişi üzerinde kontrol uyguladığı bir kanaldır (Fichter, 1996: 178).

Sosyal kontrol, grup ve toplumun bireyin davranışlarını sınırlaması ve bu sınırlama yoluyla toplumsal değerleri benimsemesinin sağlanması yani bireyin toplumsal kurumlar ve diğer toplumsal birimler tarafından ortak değer ve eylem

ölçülerine uygun davranışlarda bulunmaya zorlanması olarak tanımlanmaktadır (Tolan, 1996: 232).

Sosyal kontrol hem makro hem de mikro sosyolojik⁶ açıdan incelenmiştir. Makro sosyolojik bakış, grupların kontrolünde formal sistemleri keşfetmiştir. Örneğin yasal sistem, yasalar ve özellikle yasa uygulanışı, toplumda güçlü gruplar ve resmi ve özel grupların sosyal ve ekonomik emirleri gibi. Bu tür kontrol, pozitif yasaları ihlal etmeyi yasaklayan veya negatif güce sahip olanların baskıcı, kısıtlayıcı veya suiistimal edici kontrolü olabilmektedir. Mikro sosyolojik bakış açısı bireyin dışındaki kontrol kaynaklarını incelemektedir. İnsanların neden uyum sağladığını açıklamakta ve informel kontrol araçlarına odaklanmaktadır (İçli, 2004: 124).

Fichter, sosyal kontrol mekanizmaları türlerini, olumlu-olumsuz kontrol, resmi-gayrı resmi kontrol ve grup kontrolü-kurumsal kontrol olmak üzere üç sınıfta toplamıştır:

❖ Önerme, eğitme ve ödül gibi belli olumlu mekanizmalar, kişileri sosyal olarak onaylanmış tutumlara sahip olma ve onaylanmış davranışları uygulama konusunda etkilemeye yaramaktadırlar. Diğer kontrol formlarını olumsuz olarak terimlendirmek mümkündür: tehdit, emir, buyruk, zorlama ve cezalandırma gibi. Bunlar kişilerin anti-sosyal davranış ve tutumlarını önlemek için kullanılmaktadır.

❖ Başka bir sınıflama resmi-gayrı resmi kontrol ayrımıyla yapılmıştır. Her toplum ve grup, sosyal uyumluluğu sağlamak amacıyla resmi olarak tasarlanmış belirli ölçüleri kurumlaştırmaktadır. Bunlar siyasal otoriteler tarafından kurulmuş kamu anlaşmaları, düzenlemeler ve yasalar (Örneğin bir okulun resmi kuralları). Gayrı resmi sosyal kontrol mekanizmaları “herkesin bildiği” tür davranışları uygulatmak için kullanılmaktadır. Açıkça sosyal olarak onaylanmayan örüntüleri yasaklamaktadırlar. Bireyler, davranışları konusunda çevrelerindeki onayı hakkında bir görüşe sahip oldukları için, davranışlarının ne zaman başkalarının kabul edilebilir olduğunu genellikle gayrı resmi olarak bilmektedirler. Aynı zamanda kişiler ne zaman küçük görüleceklerini veya gülünç olacaklarını veya uygunsuz

⁶ Makro sosyoloji kapsamlı yapıları, birbirine bağımlı toplumsal kurumları, toplumsal yaşamın küresel ve tarihsel süreçlerini incelerken mikro sosyoloji eylem, etkileşim ve anlamın kuruluşuyla ilgilenmektedir (Marshall, 1999: 466).

davranışları yüzünden ne derece bir iteklenmeye konu edileceklerini de gayri resmi olarak bilmektedirler.

❖ Grup kontrolü, hem kontrol edene hem de kontrol edilen üzerinde bilinç, gönüllülük veya kasıtlı hareket yoluyla uyumun kurulmasını sağlamaktadır. Burada önemli olan kontrolün kasıtlı ve örgütlü olmasıdır. Kurumsal kontrol bireyin, kültürel çevresine bilinçsiz ve us dışı tepkisidir. Kişi uzun deneyimleri sonunda kültürün alıştırdığı davranış örüntülerine düşünmeksizin uymaktadır (Fichter, 1996: 179-180).

Sosyalizasyon sürecinde çocuğa kültürü aktaran, başlıca kurumlar aile, okul ve akran grubudur. 1926 yılında çok sayıda çocukla yapılan, onların doğru ve yanlış hakkındaki düşüncelerini araştıran bir çalışmada, çocukların en fazla aileden etkilendikleri (.55); bunu akran gruplarının takip ettiği (.35) saptanmıştır. Okulun etkisi ise (.03) gibi bir değerle fazla önemli görülmemiştir.

1926'dan günümüze kadar geçen zamanda toplum karmaşıklaştıkça ebeveynlerin etkisi azalmış, yerini akran grupları ve okul almıştır⁷. Günümüzde bu 3 kurum, sosyalizasyon etkilerini göstermeye devam etmektedir (Haskell ve Yablonsky, 1970: 295-296).

2. AİLE ve GENÇ SUÇLULUĞU

Kendine özgü bir takım temel değerleri, normları, fonksiyonları ve yapısı olan ailenin belli özellikleri göz önünde tutularak dar ve geniş anlamda olmak üzere çeşitli tanımları yapılmıştır. Dar kapsamda aile, sadece eşler (karı-koca)den oluşan bir birliktir. Hemen her yerde evrensel olarak karşılaşılan aile, genelde karı-koca ve çocuklardan meydana gelen bir ünite olarak görülmektedir. Sosyal bir grup olarak aile, belli bir yerde bir arada ikamet eden, ekonomik birlikteliği bulunan ve toplumun devamına katkı sağlayan bir gruptur. Geniş anlamda aile, ana, baba ve çocuklar da dahil olmak üzere, kan bağıyla bağlı olan hısım ya da akrabaları da içine alan geniş bir insan kümesini ifade etmektedir (Türkkahraman, 2006: 150)

İnsan yaşamının üzerinde, doğumdan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna dek etkisini sürdüren bir kurum olan aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleriyle de kişiyi ruhsal gelişimi, oluşum ve

⁷ Haskell ve Yablonsky tarafından yapılan bu yorumda akran grubunun aileden daha etkili konuma geldiği belirtilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda araştırma bulguları ile hangi kurumun daha etkili olduğu tartışılacaktır.

davranışları açısından biçimlendirip yönlendirmektedir. Toplumun kültür değerlerinin bir kuşaktan diğerine aktarılması biçimindeki temel eğitimsel işlevinin yanında, özellikle okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında etkin bir toplumsallaştırma kurumu olma görevini üstlenmektedir. Aile üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama olan tutumlarının temellerini oluşturmaktadır (Yavuzer, 1996: 125-126).

Bireye toplumsal değer hükümlerini kazandıran, ona ilk sosyal deneyim fırsatını veren aile ortamının gelişim sürecindeki önemi büyüktür. Ancak aile ortamındaki duygusal ve toplumsal etkileşim yetersizliği ya da kötü modellerin bulunması, bu kurumun olumsuz bir uyarım kaynağı olmasına yol açmaktadır (Yavuzer, 1996: 161).

Suç ile aile ilişkisi ele alındığında, bireyin aile çevresinde görülen bazı temel özelliklerin, suça nasıl bir zemin oluşturabileceği üzerinde durulması gerekmektedir. Bu konu ile ilişkili olarak çalışmalarda üzerinde en çok durulan hususların, anne – babanın suç işleme eğilimi yaratabilecek modeller oluşturması, ailedeki çocuk sayısı, çocukların doğum sırası, ilk ve tek çocuk olma, aile içinde disiplin, ilgi ya da sevgi yetersizliği, anne-babanın sorumluluklarını yeterince yerine getirememesi, fiziksel saldırganlığın sıkça görülmesi, parçalanmış aile ve yoksulluk olduğu görülmektedir (içli, 1993: 31).

Kumpfer'e göre aile, genç suçluluğunun ortaya çıkmasında, bazı rollerini yerine getiremediği sürece sorumlu olmaktadır. Bunlar; ebeveynlerin anti sosyal değerler ve davranışlarla çocuğa model teşkil ettiği, olumlu ahlaki gelişimini sağlayamadığı ve hayatı, sosyal ve akademik yetenekleri çocuğa kazandırma işlevini gerçekleştirmediği *zayıf sosyalizasyon süreci*; çocuğun aktivitelerini kontrol etmediği, çocuğu kardeşlerinin denetimine bıraktığı *zayıf denetim*; ebeveynlerin aşırı esnek, dengesiz veya aşırı katı disiplin uyguladığı ve çocuklardan aşırı ve gerçekçi olmayan taleplerinin bulunduğu ve çocuğun fiziksel şiddetle cezalandırıldığı *zayıf disiplin uygulamaları*; çocuğun ebeveynleri tarafından dışlandığı, birlikte geçirilen ortak zamanların ve aktivitelerin olmadığı, uyumsuz çocuk ve ebeveyn etkileşimlerinin olduğu *zayıf ebeveyn – çocuk ilişkileri*; ailenin büyük çoğunlukla ekonomik problemler nedeniyle yaşadığı *gerilim ve stres*; depresyonda olmak gibi ebeveynlerin *sağlıklı olmayan ruhsal durumları* olarak özetlenebilmektedir

(Kumpfer,1993: 6).

Haskell ve Yablonsky'e göre, ailenin ergenlerin suça yönelmesindeki rolleri şunlardır:

❖ Ailenin yaşanılacak çevreyi seçmesi. Gönüllü veya gönülsüz olarak, oturulacak semti aileler seçmektedir. Suçun yoğun görüldüğü bir semtte ev kurmak, çocuklarının suçlu davranışla tanışmalarını daha olası hale getirecektir.

❖ Çocuğun arkadaşlık modellerini etkilemede başarısız olması. Ailenin, çocuğun arkadaş ilişkileri konusunda ona ilgi göstermesi ve onun suçlu veya sapkın davranışlar göstermeyen arkadaşlarıyla olan ilişkisini desteklemesi ve ödüllendirmesi, çocuğu suç davranışından uzak tutacaktır.

❖ Ailenin, çocuğu başarılı bir okul hayatına hazırlama konusunda başarısız olması.

❖ Ailenin çocuğu sapkın veya suçlu olmayan oyun gruplarına, hobi gruplarına ve çeşitli organizasyonlara özendirme konusundaki başarısızlığı. (Haskell ve Yablonsky, 1970: 300).

Sosyal kontrol kuramcılarına göre, toplumsallaşma sürecinde yetersiz kalan aileler, çocuklarının toplumsallaşmış yaşam şekillerini benimsemelerini sağlayan bağlılığı geliştirmelerinde başarısız olmaktadır. Bu görüşe göre ergen, toplumsallaşma sürecindeki kontroller etkili olmadığı için ne yapması özellikle de ne yapmaması gerektiğini öğrenemediği ve dolayısıyla geleneksel sosyal düzene ahlaki bağlar geliştiremediği için suç işlemeye yatkın olacaktır (Weiss ve Hawkins 1981'den aktaran Kaner, 2002: 229).

a. Aile Yapısı ve Aile İçi İlişkilerin Niteliği

Ailenin yapısı, ailedeki ebeveynlerden birisinin herhangi bir sebepten dolayı (ölüm, boşanma, terk etme gibi) ailede bulunmaması durumunu içermektedir (Shoemaker, 1990: 190). Ailenin biçimi ve yapısı, toplumdan topluma değişebilmekte, aynı toplum içinde de giderek değişimlere uğrayabilmektedir.

Aile sınıflamaları içinde en yaygın olan sınıflama geleneksel aile, çekirdek aile ve parçalanmış aile sınıflamasıdır.

❖ **Geleneksel ya da Geniş Aile:** Anne-baba, çocuklar ile ailenin diğer

yakınlarından oluşan bir birliktir.

❖ **Çekirdek Aile:** Anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelen, evrensel bir aile türüdür. Evrensel olması, yapısının her yerde aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Değişkenlik gösteren yapılar arasında çocuk sayısı, otorite yapısı, bağlılık gücü, eş seçimi ve ebeveyn-çocuk ilişkileri bulunmaktadır.

❖ **Parçalanmış Aile:** Ölüm, boşanma, ayrılık gibi nedenlerden dolayı aileyi oluşturan eşlerden birinin ya da her ikisinin bulunmadığı yapıdır. Son yüzyıl içerisinde, özellikle sanayileşmiş toplumlarda boşanma oranı yükselmekte ve parçalanmış ailelerin sayısı artmaktadır (Türkkahraman, 2006: 154-155).

Wells, Rankin ve Nye geleneksel aile yapısına sahip olmayan çocukların sapkın ve suçlu davranışa daha çok eğilimi olduğunu savunmuşlardır. Bu araştırmacılar aile yapısını dört gruba ayırmıştır: Sağlam aile yapısı (her iki biyolojik ebeveynin ailede bulunması), öz ebeveyninden herhangi birinin bulunmadığı aile yapısı (her iki biyolojik ebeveyn ailede bulunmamaktadır), yeniden inşa edilen aile yapısı (öz ebeveynlerden birisinin yerini üvey olanının alması) ve tek ebeveynli aile yapısı (öz anne veya babadan birisinin ailede olmaması ve yerini üvey olanın almamış olması) (Wells ve Rankin, 1991; Nye, 1958'den aktaran Kierkus ve Baer, 2002: 428-429). Kierkus ve Baer (2002), aile yapısının suçluluğu etkileyip etkilemediğini araştırdıkları makalelerinde Wells ve Rankin ve Nye'nin kabul ettiği dört grup aile yapısını temel almışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, geleneksel aile yapısına sahip olmayan çocukların (sağlam aile yapısı dışında kalan öz ebeveyninden herhangi birisinin bulunmadığı aile yapısı, yeniden inşa edilen aile yapısı ve tek ebeveynli aile yapısı) ebeveynlerine daha az bağlı ve daha çok suça eğilimli olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmada aile yapısının, araştırmada belirlenen 16 adet suçlu davranıştan 11'i ile anlamlı olarak ilişkili olduğu saptanmıştır. Geleneksel aile yapısına uymayan aile yapısından en az biri, yüksek suçlu davranışta bulunma eğilimi ile ilişkili çıkmıştır. Suçun en yüksek görülme olasılığının olduğu aile yapısı, her iki öz ebeveynin yer almadığı aile yapısı olarak saptanmıştır.

Haskell ve Yablonsky, her bireyin hayatında, onlara şekil veren en etkili kurumun aile olduğunu belirtmiştir. Bir gencin ailesinde, herhangi bir ebeveyninin olmaması, ailenin potansiyel pozitif etkilerden yoksun olması ya da ebeveynlerin birinde ya da her ikisinde ciddi rahatsızlık olması, bu genç üzerinde harap edici

etkilere sahip olabilmektedir; genç suçluluğu da bu etkiler içindedir (Yablonsky ve Haskell, 1978'den aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 92). Martin Haskell ve Lewis Yablonsky tarafından, 1929 yılından 1971 yılına kadar yapılan 8 çalışmada, parçalanmış aileden gelen gençlerin %23.6 ve %61.5 aralığında suçlu; %12.9 ve %36.1 aralığında da suçlu olmadığı saptanmıştır (Martin Haskell ve Lewis Yablonsky, 1982'den aktaran Shoemaker, 1990: 190). Bulgularına göre, parçalanmış ailelerden gelen gençlerin suça eğilimi, geleneksel aile yapısına sahip olanlardan daha yüksektir.

Haskell ve Yablonsky, parçalanmış aileden gelen çocukların daha fazla suç işleme eğiliminde olmalarının sebebini, bu tür ailelerde genellikle tek ebeveyn olarak bulunan annenin çocuğuna gerekli ilgiyi ve desteği verememesi ve çocuğuna yol gösterici olamaması olarak açıklamaktadır. Bununla birlikte evde babanın bulunmayışı özellikle erkek çocuk için evde "erkek modeli"nin yoksunluğunu beraberinde getirmektedir. Bu da araştırmacılara göre, neden parçalanmış ailelerin çocuklarının daha fazla suç işlemeye yatkın olduğuna açıklık getirmektedir (Haskell ve Yablonsky, 1970: 297). Bu bulguyu destekler nitelikte olan, yaşları 12-17 arasında değişen 5000 öğrenciyle yapılan çalışma sonucunda, babanın olmadığı ailede yaşayan deneklerin, her iki ebeveyne sahip deneklerden daha çok davranış bozukluğuna sahip olma eğiliminde olduğu saptanmıştır (Goldstein, 1984'ten aktaran Cookston, 1999: 109).

Sheldon ve Eleanor Glueck tarafından yapılan araştırmada, suçlu ergenlerin %60'ından fazlasının parçalanmış ailelerden geldiği saptanmıştır. Bu oran suçlu olmayan ergenlerin oranından 1/3 oranında daha fazladır (Sheldon ve Eleanor Glueck, 1950'den aktaran Shoemaker, 1990: 191). Thomas Monahan, tarafından 44.000 denek üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda da, parçalanmış ailenin kesinlikle suçluluk ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Thomas Monahan, 1957'den aktaran Shoemaker, 1990: 191).

Glueck'lar, sosyolojik ve psikolojik olarak tam olmayan ailenin suçluluk üzerine etkisini araştırmışlar ve parçalanmış aileden gelen (ölüm veya ebeveynlerden birisinin bulunmaması, boşanma, ayrılık), suçluların %60.4 ve suç işlemeyenlerin %34.2 oranında olduğunu ortaya koymuşlardır (Demirbaş, 2005: 180). Glueck'ların araştırmasına göre 2000 suçludan üçte ikisi ölüm, ayrılık ve boşanma sebebiyle

yarım ailelere⁸ sahiptir (Dönmezer, 1994: 244). Ebeveynlerden birisinin ölümü (özellikle babanın) nedeniyle tam olmayan aile, çocuk üzerinde boşanma ve ayrılma kadar etkili olmamaktadır. Çocuklar üzerinde, boşanma veya ayrılmanın ebeveynlerden birisinin ölümünden daha fazla olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır (Demirbaş, 2005: 181; Bartollas, 2006: 232). Türkiye’de tutuklu ve ergenler üzerine yapılan bir araştırmada parçalanmış aileleri çözen etmenler incelendiğinde, %36.7’sinin ölüm, %41.1’inin boşanma ve %22.2’sinin terk olduğu gözlenmiştir. Bu bulgular, boşanmanın ergen üzerinde, ölümden daha çok olumsuz etkiye sahip olduğunu destekler niteliktedir ((Tartar, 1993’ten aktaran Aksoy ve Ögel, 2004: 38).

Yavuzer suçlu gençler üzerinde yaptığı araştırmada, suçlu gençlerin %22’sinin dağılmış ailelerden geldiklerini saptamıştır. Ayrıca deneklerin %47.6’sının anne ve babalarından çeşitli sürelerde ayrı kaldıkları görülmüştür (1996:145). Tek ebeveynli aile yapısına sahip ergenlerin, iki ebeveynli sağlam aile yapısına sahip ergenlerden daha çok uyuşturucu madde, sigara ve alkol kullanma eğiliminde olduğu saptanmıştır (Selnow, 1987’den aktaran Cookston, 1999: 109)

Yapılan bir incelemede, Amerikan çocuklarının %25’inin yarım ailelere mensup bulunduğu bildirilmekte ve bunun suçluluk oranının yarısını oluşturduğu sonucuna varılmaktadır. Amerika’da yapılan araştırmalar yarım ailelerin suçluluk bakımında, erkek suçluluğundan çok kadın suçluluğu üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Dönmezer, 1994: 245). Yavuzer de kızların bozuk aile düzeninden erkeklere oranla daha çok etkilenip acı çektiklerini saptamıştır (1996:144).

Yavuzer’e göre normal toplumsal düzene sahip bir aile, suçluluk olgusuna karşı ideal bir sigortaya sahip demektir. Bunun tam tersine ayrılık, ölüm gibi nedenlerle toplumsal işlevini yitiren aile, buna koşut olarak çocuklarına karşı sorumluluğunu da yitirmektedir. Yavuzer, çocuk suçluluğuna inildiğinde, hiçbir toplumsal koşulun suçlulukta bozuk aile düzeni kadar etkili olmadığını saptadığını belirtmiştir. İşlevini gereği gibi yapamayan bu tür ailelerden gelen çocuk, birçok olanaktan yoksun bulunmakta, sapan davranışı ve işlediği kusurlar nedeniyle yasa

⁸ Dönmezer (1994), ölüm, boşanma, ebeveynlerden birisinin aileyi terk etmiş olması gibi sebeplerle normal ve tipik aile şekline sapsın bulunan ailelere “yarım aileler” adını vermiştir.

karşısında sorumlu duruma düşmektedir (1996:144).

Türkiye’de tutuklu ve hükümlü ergenler üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, parçalanmış aile yapısı ve suçluluk arasında doğrudan bir ilişki olmadığını sonucu çıkartmak mümkündür. Örneğin Türkeri, 1995 yılında yaptığı araştırmada, suçlu çocukların %75.3’ünün anne ve babasının birlikte yaşadığını belirtmiştir. Alagöz, 1998 yılında yaptığı araştırmada, suçlu çocukların %68.8’inin öz anne ve babasıyla birlikte yaşadığını tespit etmiştir. Bu araştırmalar ek olarak Çırak (1996), Kabasakal (1997), Gürsel (1997), Kolbaşı (1995), Çokdinleten (1997) ve Elibol (1998) tarafından yapılan çalışmalarda da, suçlu çocukların çoğunun anne ve babalarının birlikte yaşadıkları gözlenmiştir (Türkeri, 1995; Alagöz, 1998; Çırak, 1996; Kabasakal, 1997; Gürsel, 1997; Kolbaşı, 1995; Çokdinleten, 1997 ve Elibol, 1998’den aktaran Aksoy ve Ögel, 2004:37-38).

Parçalanmış aile ve suç arasında ilişki olduğunu savunan fikirlerin yanında şunu da unutmamak gerekmektedir: Ebeveynlerin her ikisinin de var olduğu öyle aileler vardır ki, ebeveyn çocuğa karşı sürekli düşmanca bir tavır içindedir veya baba, görevi nedeniyle sürekli evden uzakta kalmaktadır. Buna karşılık baba olmasa da anne onun fonksiyonunu yerine getirecek onun boşluğunu dolduracak bir gayret içinde olabilmektedir (İçli, 1993: 32). Ailenin suçlu davranışın gelişmesi konusunda çocuğun üzerinde etkisi tartışmasız büyüktür; ancak bunu sadece ailenin yapısına bağlamak yanlış olacaktır.

Parçalanmış ailelerin, ergenler üzerinde negatif etkileri olabileceği görüşlerine karşıt olarak, son zamanlarda yapılan kriminolojik araştırmalar tarafından, bu aile yapısında yetişen ergenlerin, iki ebeveynli sağlam aile yapısında yetişen ergenlere göre, karşılaştıkları olumsuzluklar ve çelişkilerle daha iyi baş edebilme özelliklerini edindikleri vurgulanmış, tek ebeveynli aile yapısının ergen üzerinde olumlu etkilere sahip olabileceği görüşü ortaya atılmıştır (Cookston,1999: 109-110).

Yarım aile yapısının, suça sebep olma bakımından fazla önemli olmadığını savunan araştırmacılar da vardır. Clifford Shaw bunlardan birisidir. Sutherland, Amerika’da yapılmış olan çeşitli incelemelerin sonuçlarını analiz ettikten sonra, yarım ailenin suç üzerinde sanıldığından çok daha az etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır (Dönmezer, 1994: 245). Nye’ye göre, bir çocuğun hayatında aile, en önemli

etkiye sahiptir. Ancak suçluluk açısından değerlendirildiğinde, ona göre ailenin yapısından çok ailenin hisleri ve çocuğa karşı tutumu daha önemlidir (Nye, 1958'den aktaran Lotz, Poole ve Regoli, 1985: 201). Nye, ebeveynleri tarafından reddedilen ve ebeveynlerini reddeden gençlerin, suçlu davranış ile yakından ilişkili olduğunu saptamıştır (Nye, 1958'den aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 92). Burada karşımıza, ebeveynlerin denetimi, uyguladıkları disiplin ile aile içi ilişki faktörleri çıkmaktadır.

Çocuğun suç işleme ve/veya sapma davranışı eğilimi içerisinde olup olmayacağı, sadece aile yapısına değil, aynı zamanda ebeveyn-çocuk ilişkilerine bakılarak analiz edilmelidir (Regoli ve Hewitt 2006: 308). Yablonsky ve Haskell de aile içindeki ilişkinin niteliğinin, ailenin yapısından daha çok suçluluk ile ilişkili olduğu görüşünü savunmaktadırlar (Yablonsky ve Haskell, 1988'den aktaran Shoemaker, 1990:194).

Aile içi ilişkilerin niteliği başlığında, ebeveynlerin disiplin anlayışı, çocuklarını denetlemesi ve çocuklarına gösterdiği sevgi ve şefkat incelenecektir.

(1) Ebeveynlerin Uyguladığı Disiplin

Disiplin, çocuğa belirli davranış kalıplarını benimsetmek üzere izlenen yol, yöntem olarak tanımlanabilmektedir. Çocuğa bakış açısı, çocukla ilgili beklentiler, ailede geçerli disiplin anlayışını belirleyen etkenlerdir. İzlenen tutarlı bir yöntem yoksa, o ailede disiplinden söz etmek olası değildir. Zaman zaman sert, katı tutumlar, zaman zaman aynı konularda hoşgörü ya da aldırmaçlık biçiminde çelişkili davranışlar, o ailede tutarlı bir disiplin yöntemi olmadığını göstermektedir. Anne ve babaların uyguladığı, aşırı koruma ve hoşgörünün egemen olduğu eğitim ve disiplin anlayışı kadar, aşırı sert ve otoriter bir uygulama da zararlı olarak kabul edilmektedir (Yavuzer, 1996: 137-138).

Diana Baumrind'e göre ebeveynlerin çocuklarına karşı davranışlarında iki kritik yön vardır: ebeveyn sorumluluğu ve ebeveyn talepkarlığı. Ebeveyn sorumluluğu, ebeveynin çocuklarının ihtiyaçlarına destek olma derecesi ile ilgilidir. Ebeveyn talepkarlığı ise, ebeveynin çocuğundan beklentisinin, onun yaşına uygun olması ile ilgilidir. Bu bağlamda, ebeveynin 4 farklı yaklaşımından söz etmek mümkündür: Ebeveyn destekleyici olabilir ve çocuğundan beklentileri yüksektir (otoriter); çocuğunun ihtiyaçlarını reddedici olabilir ve onlardan beklentisi yüksektir

(baskıcı). Benzer olarak ebeveyn, destekleyici olabilir ama çocuğundan beklentisi zayıftır (hoşgörülü); son olarak ebeveyn, çocuklarının ihtiyaçlarını reddedici olabilir ve onlardan beklentisi zayıftır (kayıtsız).

Otoriter ebeveyn, çocuğuyla sıcak ilişkiler kurmakta ve ona karşı değişiklik göstermeyen tutumlar sergilemektedir. Çocuğunu idare etmek için belli standartlar oluşturmakta ve çocuğundan beklentilerini, onun ihtiyaçları ve kapasitesi doğrultusunda geliştirmektedir. Otoriter ebeveyn, çocuğunun özerkliği ve kendisini yönetebilme becerisine büyük önem atfetmekte ve çocuğuna koyduğu kurallar ve disiplin konusunda rasyonel açıklamalar yaparak onunla kurallara hakkında tartışma yapabilmektedir.

Baskıcı ebeveyn, daha çok itaate ve kurallara uyma davranışına önem vermektedir. Bu tür ebeveynler daha çok cezalandırıcı, katı ve zorlayıcı disiplin kurallarını beğenmektedir. Baskıcı ebeveyn, çocuğunun ihtiyaçlarına karşılık vermeme, ona çok az destek olma ve sıcaklık göstermeme eğilimindedir. Otoriter ama emredici ebeveyn, sorgulamadan veya tartışmadan koyduğu kurallara, çocuğunun itaat etmesini beklemektedir. Çocuğun bağımsız davranışlar geliştirmesini desteklememekte ve çocuğun özerkliğini kısıtlamaya önem vermektedir.

Hoşgörülü ebeveyn, çocuğunun ihtiyaçlarına cevap verme, anlayışlı davranma, yumuşak huylu olma ve disiplin uygulamada pasif yollar uygulama eğilimindedir. Çocuğuna istediği gibi davranma özgürlüğü vermektedir; çünkü bu tür ebeveynlere göre, çocuklar üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışmak onların özgürlüğünü yok etmektedir, bu da onların sağlıklı gelişimi için olumsuz bir etkidir. Hoşgörülü ebeveyn kendisini, çocuğun davranışını şekillendirmede aktif role sahip bir araç olarak görmektense, ihtiyaç anında çocuk tarafından kullanılabilir bir araç olarak görmektedir.

Kayıtsız ebeveyn, çocuğunun ihtiyaçlarına kayıtsızdır ve onunla geçirdiği zamanı ve ona harcadığı enerjiyi azaltma eğilimindedir; aynı zamanda çocuğunun davranışlarından beklentisi de düşük seviyededir. Bazı durumlarda çocuğunu ihmal ettiğini söylemek de mümkündür. Çocuğunun aktivitelerinden, nerede olduğundan, okulda ve arkadaşlarıyla yaşadığı sorunlardan veya tecrübelerinden habersizdir; kararlar alırken onun fikirlerine nadiren danışmaktadır (Diana Baumrind, 1991'den

aktartan Regoli ve Hewitt, 2006: 311-312).

Yavuzer'e göre çocuklarına karşı aşırı hoşgörü ve düşkünlük gösteren ebeveynler, bencil çocuklar yetiştirmektedir. Bu çocuklar daima başkalarının ilgisini çekmeye çalışan ve kendisine hizmet edilmesini isteyen yapı içindedirler. Çocuklarına aşırı koruyucu yaklaşan ebeveynler, çocuklarının diğer kimselere aşırı bağımlı olmasını, kendisine güveni olmayan bireyler olarak yetişmesini körüklemektedirler. Bunun yanında ebeveynlerin çocuklarını kabul edici yaklaşımları; çocuğa ailenin önemli bir bireyi olduğunu hissettirmeleri ve çocuğa sevgi ve sevecenlikle yaklaşımları, çocuğun toplumsallaşmış, işbirliğine hazır, arkadaş canlısı, duygusal açıdan dengeli ve özsaygıya sahip bir birey olarak yetişmesini desteklemektedir. Çocuklarını baskı altında bulduran ebeveynlerin yetiştirdiği çocuklar ise genellikle isyankar olma eğilimindedir. Çocuklarına boyun eğen ve evde çocuklarının egemenliğini kabul eden ebeveynler, kendilerine saygı göstermeyen ve ileride başkalarına da hükmetme isteği taşıyan çocuklar yetiştirmektedir (1996:134-135).

Etkili ebeveynlerin çocuklarını, onlara destek olarak ve fiziksel ve duygusal değer vererek beslediklerini ve bunu, ailenin yapısı ve kontrolü ile desteklediklerini kabul eden genel bir görüş vardır (Simons ve Wallace 2004'ten aktaran Simons ve diğerleri, 2005: 991). Çocuk yetiştirmeye ilişkin bu yaklaşımı "otoriter ebeveynlik" olarak betimleyenler bulunmaktadır (Baumrind, 1991; Maccoby ve Martin, 1983'ten aktaran Simons ve diğerleri, 2005: 992). Bu görüşlere göre ebeveyn kontrolü (kurallar koyma, denetleme ve tutarlı disiplin uygulama), çocuğa karşı gösterilen desteğin ve sevginin bir göstergesidir (Simons ve diğerleri, 2005: 992). Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, otoriter ebeveynlik okul başarısı, psikolojik olarak sağlıklı olmak ve sosyal adaptasyon ile pozitif yönlü ilişkili (Baumrind, 1999; Dornbusch, Ritter, Liederman, Roberts ve Fraleigh, 1987; Gray ve Steinberg, 1999; Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush, 1991; Steinberg, Elmsen ve Mounts, 1989; Steinberg, Lamborn, Dornbusch ve Darling, 1992'den aktaran Simons ve diğerleri, 2005: 992); ve suçluluk ile negatif yönlü ilişkilidir (Hay, 2001; Loeber ve Stouthamer-Loeber, 1986; Patterson, 1992; Sampson ve Laub, 1993; Simons, Johnson, Conger ve Elder, 1998; Wright ve Cullen, 2001'den aktaran Simons ve diğerleri, 2005: 992)

Glueck'lar, 2000 suçlunun %95'inin ailesinde, dengesiz bir biçimde ya çok sert ya da çok yumuşak disiplin uygulandığını saptamışlardır. Yine Glueck'lar 500 suçlu ve 500 suçlu olmayan grup üzerinde yaptıkları araştırmada, suçluların ailesinde, annelerin %96 ve babaların da %94 oranında çok sert ya da yumuşak disiplin uyguladıkları, buna karşılık, suçlu olmayan grupta bu tür disiplin uygulayan anne oranının %66, baba oranının da %56 olduğunu bulmuşlardır (Yavuzer, 1996: 138).

Nye, ebeveynlerin aşırı katı, aşırı gevşek ve adil olmayan disiplin uygulamasının suçlulukla yakından ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca suçluluk açısından, babanın disiplin uygulamadaki rolünün, annenin disiplin uygulamadaki rolünden daha önemli olduğunu vurgulamıştır (Nye, 1961'den aktaran Bartollas, 2006: 234). Yavuzer yaptığı araştırmada, tüm suçlu deneklerin %86.9'unun anne ve babaları tarafından dayakla cezalandırıldıklarını saptamıştır. Sutherland, de suçlu çocukların geldikleri aileleri inceleyerek bazı ortak karakteristikler bulmuştur. Bunlardan birisi, ebeveynin kontrolünün ihmal yoluyla eksikliği, ailede başka bir bireyin aşırı baskıcı hakimiyeti, ihmal, aşırı baskı ve kıskançlıktır (İçli, 1993: 33). Yapılan araştırma gösteriyor ki ailenin aşırı baskıcı tutumu ve katı disiplini çocuk üzerinde olumsuz etkiye sahiptir ve çocuğun ailesine ve çevresine karşı olumsuz duygular beslemesine yol açabilmektedir.

Loeber ve Stouthamer – Loeber ile James Snyder ve Gerald Patterson katı ve cezalandırıcı disiplin kadar gevşek ve dengesiz disiplinin de genç suçluluğu ile bağlantılı olduğunu savunmuştur (Loeber ve Stouthamer – Loeber, 1987'den aktaran Bartollas, 2006: 234; Heimer, 1997: 804; Regoli ve Hewitt, 2006: 308). Oldukça agresif tavırlar sergileyen çocukların, ebeveynlerinden şiddet gördükleri ve bunun, çocuğun ileride agresif davranışlarını ve şiddet kullanma eğilimini arttırıcı etkisinin olduğu görüşleri yaygındır (Heimer, 1997: 804).

Otoriter ebeveynliğin (yüksek ebeveyn kontrolü, katılım, destek) aynı zamanda ergenin arkadaşlarının uyuşturucu kullanmasından etkilenmesi hususunda tampon rolü gördüğü de saptanmıştır (Mounts ve Steinberg 1995'ten aktaran Kemp ve diğerleri, 2006: 491). Otoriter ebeveynler aynı zamanda çocuklarının akranları ile olan ilişkilerinde ve onların arkadaş seçimlerinde etkili olabilmek için değişik stratejiler uygulamaktadırlar (Conger ve Simons, 1997; Simons, 2001'den aktaran

Sımons ve diğeri, 2005: 992). Otoriter ebeveynlerin, çocuklarını bir akran grubuna girmeleri için desteklemek (Brown, Mounts, Lamborn ve Steinberg, 1993'ten aktaran Sımons ve diğeri, 2005: 992), çocuklarının okuyacağı okulu dikkatle seçmek (Bryant, 1985; Park ve Bhavnagri, 1989'dan aktaran Sımons ve diğeri, 2005: 992) ve onların okulda spor, sanat gibi çeşitli geleneksel aktivitelerde bulunmalarını teşvik etmek (Ladd, Profilet ve Hart, 1992'den aktaran Sımons ve diğeri, 2005: 992) gibi özellikleri de bulunmaktadır. Görülmektedir ki, otoriter ebeveynler çocuğun anti-sosyal davranışlarda bulunma olasılığını, onların sapkın arkadaşlarla ilişkiye girme olasılığını düşürerek azaltmaktadır (Sımons ve diğeri, 2005: 992).

Akalın ve Öter tarafından 1992 yılında Paşakapısı Cezaevinde tutuklu çocuklarla yapılan araştırma sonuçlarında, çocukların %17'sinin hiçbir disiplin veya ceza kontrolü altında olmadıkları, disiplin ve ceza uygulaması altında bulunan çocukların ise %76'sının şiddet içeren, %24'ünün ise kişiliklerini rencide edecek biçimde (kaba söz vb.) cezalandırıldıkları ortaya konmuştur (Akalın ve Öter, 1992'den aktaran Polat, 2004:199).

(2) Ebeveyn Denetimi ve Ebeveynlere Bağlılık

Ebeveyn denetimi, ebeveynin ergenin aktivitelerini ve davranışlarını direkt olarak izlemesi ve gözlemlemesi anlamına gelmektedir (Cookston, 1999: 110). Ebeveynlere bağlılık ise, gencin ebeveynleriyle kurduğu sevgi ve saygı bağı olarak tanımlamak mümkündür.

Cookston, yaptığı araştırmada tek ebeveynli aileler ile her iki ebeveynin bulunduğu sağlam yapıya sahip ailelerde, ebeveynlerin uyguladığı denetimin derecesinin düşükten yükseğe doğru değiştiğini ve bunun gencin suç işlemesi üzerinde etkiye sahip olduğunu savunan hipotezi ele almıştır. Sonuçlar, sadece babanın bulunduğu tek ebeveynli ailelerde denetimin oldukça düşük; sadece annenin bulunduğu tek ebeveynli ailelerde denetimin biraz daha yüksek ve iki ebeveynli ailelerde ebeveyn denetiminin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Gencin suç işlemesine, alkol ve uyuşturucu kullanma alışkanlığına da, sadece babanın bulunduğu tek ebeveynli aile yapısında yüksek oranda rastlanmıştır (Cookston, 1999: 107).

Wright ve Cullen'a göre ergen suçluluğu yalnızca ev kuralları ve denetimden değil aynı zamanda ebeveyn desteğinden de etkilenmektedir (Wright ve Cullen, 2001'den aktaran Kemp ve diğeri, 2006: 490).

Hirschi ve Hindelang, tarafından yapılan çalışmalarda, gencin ailesine olan bağlılığı ile suçluluk birbirleriyle ilişkili bulunmuştur (Hirschi, 1969 ve Hindelang, 1973'ten aktaran Shoemaker, 1990:195). Hirschi'ye göre gencin aileye olan bağlılığı arttıkça, suçlu davranıştan uzak durma olasılığı da artacaktır. Aynı şekilde aile ile iletişimde bulunan saygı ve sevgi derecesi arttıkça, potansiyel bir sapkın hareketinde, ailesini hatırlayarak bu davranışından vazgeçecektir (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 148).

Florida'da, ortaokul ve lisede okuyan 2500 öğrenciyle yapılan çalışma sonucunda, ebeveyn ve çocuk arasındaki kuvvetli bağın suç işleme olasılığını azaltmakta önemli bir etkiye sahip olduğu rapor edilmiştir; aile yapısı bu çalışmada zayıf bir etkiye sahip çıkmıştır (Regoli ve Hewitt 2006: 308).

Kemp ve arkadaşları tarafından yapılan araştırma sonucunda, kızlar ve erkekler için ebeveyne olan bağlılığın ve eğitim taahhüdünün sapkın akranların etkilerine karşı tampon rolü görerek ergen suçluluğu üzerinde dolaylı etkiye sahip olduğu onaylanmıştır. Ebeveynin çocuklarını izlemesi ve gözlemesi, çocuğun arkadaşlarının sapkın davranışlarından etkilenmesini azaltmaktadır. Risk altındaki gençleri içeren örneklem için, ebeveynlerin gözleminin geliştirilmesi, sapkın akranlarla birlikte olma eğilimini azaltmıştır (Kemp ve diğerleri, 2006: 491).

Ebeveyn denetiminin önemini vurgulayan düşüncelerin aksine, Jensen ve Eve, evdeki denetimin yoğunluğunun, gencin suç işleme eğiliminin yoğunluğunu açıklayan önemli bir faktör olamayacağı görüşünü savunmuştur (G. F. Jensen ve R. Eve, 1976'dan aktaran Bartollas, 2006: 234).

(3) Ebeveynlerin Sevgi ve Şefkati

Gottfredson ve Hirschi'ye göre ebeveynin çocuğu gözlemesi ve uyguladığı disiplin önemlidir, ancak elde edilen kanıtlar, ebeveyn kontrolünün sevgi ve desteği içerdiği müddetçe daha etkili olduğunu göstermektedir (Hays, 2001; Wright ve Cullen, 2001'den aktaran Simons ve diğerleri, 2005: 992). Diğer bir deyişle çocuğun anti-sosyal davranışlarını engellemede sadece kontrol değil; sevgi ve desteğe dayalı kontrol daha etkili olmaktadır (Simons ve diğerleri, 2005: 992).

Ebeveynin şefkati ve suçluluk ilişkisini inceleyen, suçlu ve 80 suçlu olmayan çocukla yapılan bir araştırma sonucunda, suçlu grupta babanın ilgi ve

şefkatinin yetersiz olduğu, suçlu çocukların babalarının kendilerini daha fazla sevmesi gerektiğine inandıkları, gene suçlu çocukların ebeveynlerinin kendilerine şefkat göstermeye utandıklarını düşündükleri, çocukların kendilerinin de ebeveynlerine karşı sevgi, şefkat göstermeye çekindikleri ve suçlu çocukların kimlik geliştirmede baba yerine anne ile daha fazla yakınlaştıkları gibi sonuçlar ortaya konulmuştur. Özetle, “normal” çocuklarla karşılaştırıldığında, suçlu çocukların babaları daha az ilgili, çocuğuyla daha az iletişim kurabilen, katı bir görünüm sergilemektedir (İçli, 1993: 33).

Konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalarda da, babaları ile olan ilişkilerinde onlardan destek görmeyen, aktiviteleri konusunda babaları tarafından denetlenmeyen, anneleriyle daha yakın ilişkiler geliştiren ve genellikle parçalanmış ailelerden gelen gençlerin daha çok suç işleme oranına sahip olduğu saptanmıştır. Aileleriyle güçlü bağlar geliştirmiş olan gençlerin, onlarla daha çok iletişim kurma eğiliminde oldukları saptanmıştır. Ebeveynlerinden herhangi biriyle iletişim kuramayan ya da nadiren iletişim kurabilen gençlerin ise daha çok suç işleme eğilimine sahip olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak 254 Afro Amerikan erkek denek üzerinde yapılan çalışma sonucunda aile yapısından bağımsız olarak baba ile geçirilen zamanın ve babanın duygusal desteğinin düşük suç işleme oranı ve düşük mariuhana kullanımı ile ilişkili olduğu da saptanmıştır (Regoli ve Hewitt, 2006: 308 ve 313).

Ebeveynler, çocuklarının uygunsuz davranışlar geliştirmeleri veya uygunsuz davranışlarını engellemeleri konusunda, çocuklarıyla kurdukları duygusal iletişim yoluyla daha etkili olmaktadır. Ebeveynlerini seven çocukların, onların isteklerine daha çok saygı göstereceği ve sorun yaratacak davranışlardan uzak duracağı konusunda genel bir görüş vardır. Araştırma sonuçları da bu görüşü destekler nitelikte, aileleri tarafından sevildiğini hisseden, kendilerini ebeveynleri ile özdeşleştiren çocukların daha az suç işlediğine ilişkin bulgular sunmaktadır (Regoli ve Hewitt, 2006: 313). Aile ilişkisi genellikle ebeveynler ve çocuk arasındaki etkileşim, sevgi ve şefkat, denetim ve disiplin olguları üzerinden araştırılmıştır. Glueck'lara göre genç bir erkeğin ileride suçlu olup olmayacağı, aile faktörünün bilinmesi ile tahmin edilebilir ki bu faktörler parçalanmış aile yapısı dışında şunları içermektedir:

❖ Babanın uyguladığı disiplin. Aşırı katı ve kuralcı olması, dengesiz veya gevşek disiplin uygulaması suçlulukla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

❖ Annenin uyguladığı denetim. Uygun ve yerinde denetim, uygun ve yerinde olmayan denetim ve adil denetim olarak sınıflanan denetim faktöründe, annenin uygun olmayan ve yerinde olmayan denetim uygulamasının suçlulukla pozitif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir.

❖ Annenin oğluna gösterdiği sevgi ve şefkat suçluluk ile negatif yönde ilişkili çıkmıştır.

❖ Ailenin uyumluluğu ve birliği suçluluk ile negatif olarak ilişkili çıkmıştır (Glueck'lar, 1950'den aktaran Shoemaker, 1990: 153).

b. Aile İçi Şiddet

Genç suçluluğu üzerinde etkili olduğu düşünülen diğer bir aile faktör de, aile içi şiddettir. Çocuklara kötü davranmanın (Sorrells, 1977; Alfaro, 1978; Strasburg, 1978; Garbarino ve Gilliam, 1980'den aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 92), eşlerin birbirine uyguladığı fiziksel şiddetin (Alfaro, 1978'den aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 92) ve ebeveynlerin suç işlemiş olmasının genç suçluluğu üzerinde etkili olduğuna ilişkin görüşler mevcuttur (Hartstone ve Hansen, 1984: 92).

Aile içinde şiddet, “aynı aile içindeki üyelerden birinin bir diğer üyenin hayat, beden veya psikolojik bütünlüğü veya hürriyetini kısıtlayıcı ya da şahsiyetinin gelişmesine ciddi biçimde zarar verici bir eylem veya ihmali davranış” şeklinde tanımlanmaktadır. Aile içinde şiddet, şiddetin en geniş ve yaygın şekli olma özelliğine sahiptir; aynı zamanda en az kontrol edilen ve en ağır şiddet türüdür (Demirbaş, 2001: 217).

Aile içi şiddet mağdurlarından birisi çocuklardır. Şiddet vasıtasıyla kötü kullanılan çocuklar bir risk grubu içinde gelişmektedirler; onlarda evden kaçma, gençlik suçluluğu, sosyal sapmalar, örneğin uyuşturucu kullanma, fahişelik, intihar ve yetişkin yaşlarda şiddet uygulamaya eğilimlilik çoğalmaktadır (Demirbaş, 2001: 218). Çocuklara karşı uygulanan ebeveyn şiddeti, günümüzde eşlerin birbirine karşı olan şiddetinden daha yaygın niteliktedir. Çocuklara karşı şiddet olaylarında tokatlamak, itmek, bir şeyle vurmak veya çocuğa bir şey fırlatmak yanında dövmek, bıçak ve tabanca ile tehdit etmek ile bunları kullanmak gibi daha tehlikeli davranış

biçimlerine rastlamak mümkündür (İçli, 2004: 407). Fiziksel şiddetin yanı sıra, ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları psikolojik şiddeti de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çocuklarına gurur kırıcı söylemlerde bulunmak, onların kişiliklerini zedeleyici hakaretler savurmak da çocuklar üzerinde oldukça olumsuz etkilere sahiptir. Yapılan birçok çalışma, aile şiddetinin çocukların gelişimi üzerinde oldukça olumsuz sonuçlar doğurduğunu kanıtlamıştır. Ebeveynleri tarafından kötü muamele gören çocuklar, ebeveynleri tarafından kötü muamele görmeyenlere oranla daha agresif davranışlar sergilemektedir; ayrıca onların suç işleme ve şiddet davranışlarında bulunma riski daha yüksektir (O’Kefee, 1996: 52).

Aile içinde şiddetin bir başka görünümü, eşe karşı şiddettir. Aile içi şiddet esasında bir erkek problemidir. Kadınların da kocalarına karşı şiddet uygulamaları söz konusu olmakla beraber, koca tarafından kadına uygulanan şiddet daha ciddi boyutlardadır. Çünkü genellikle kadının kocasına karşı kendini savunmak ve dayaktan kaçmak amacıyla şiddet kullanması söz konusu olmaktadır (Demirbaş, 2001: 218). Eşlerin birbirine uyguladığı şiddete tanıklık eden çocukların olumsuz davranışlar geliştirmeleri yüksek bir ihtimaldir; agresif davranışlar veya suçluluk gibi. Sosyal öğrenme düşüncesine göre, çocuklar etraflarındaki insanların davranışları gözlemleyerek ve onları taklit ederek davranışlarını geliştirmektedirler. Aile içi şiddetin mağduru veya tanığı olan çocuklar, kendileri için güçlü birer model teşkil eden ebeveynlerinin davranışlarını taklit ederek, şiddet kullanmayı öğrenmektedirler (O’Kefee, 1996: 52-53). Çocuk ve ergenlerin şiddet ortamında büyümeleri, ileride oluşturacakları potansiyel “şiddet ailelerini” ortaya çıkaracaktır. Çocuklar ve ergenler problem çözmeyi; dayakla susturma, sindirme olarak algılayacakları için, bu iletişim biçimleri arkadaşlık ve okul yaşantılarına yansıtacaktır. Aileden yayılan şiddet toplumdaki diğer ilişkilere sızacak ve o ilişkileri deforme edip bozacaktır (Güneş ve diğerleri, 2006: 30).

Aile içi şiddetin sıklıkla rastlanan diğer bir şekli de kardeşler arasındaki şiddettir. Ebeveynlere karşı uygulanan şiddet de, aile içi şiddetin diğer bir türüdür (İçli, 2004: 407).

Maura O’Kefee, yaşları 14 ve 20 arasında değişen 935 denek üzerinde yaptığı araştırma sonucunda, aile içi şiddetin ergenler üzerinde yarattığı etkiye ilişkin önemli bulgular elde etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre deneklerin %63’ü aile içi

şiddette mağdur ve %56'sı aile içi şiddete tanık olmuştur. Ergenlerin içinde buldukları şiddet ortamı, onların agresif olmalarının yanı sıra depresif duygular geliştirmelerine de neden olmaktadır. Her iki durumu da tecrübe eden çocuklar (hem şiddet mağduru hem şiddet tanığı olanlar), bunlardan yalnızca birini yaşayanlardan çok daha olumsuz etkilenmekte ve uyumsuz davranışlar geliştirmektedir. Şiddet mağduru olan veya ebeveynlerin birbirlerine uyguladığı şiddete tanıklık eden çocuklar arasında, bunlardan etkilenme ve bunlara bağlı olarak agresif davranışlar ve depresif duygular geliştirme açısından cinsiyet farklılığı bulunamamıştır (1996, 63-65).

Türkiye'de tutuklu ve hükümlü çocuklar üzerine yapılan bir araştırmada, suçlu çocukların %83'ünün ailesinde tartışma olduğu, bu tartışmalar sırasında %27 oranında küfür, %47 oranında fiziksel şiddet, %21 oranında ise yaralama olayı yaşandığı belirtilmiştir (Aksoy ve Ögel, 2004: 44).

c. Annenin Ev Dışında Çalışması

Evdeki yetersiz denetim ve disiplin, genç suçluluğunun açıklanmasında birer faktör olarak ele alınmıştır. Hirschi, genç suçluluğunun annenin ev dışında çalışmasıyla ilişkili olduğunu savunmuştur. Ona göre, işsiz olan anneler evde çocuklarıyla daha fazla vakit geçirerek onları daha fazla denetim altında tutma ve kontrol etme imkanına sahiptirler. Nye de buna benzer bir sonuç bulmuştur. Ancak Glueck'in araştırması, çalışan anneler ve genç suçluluğu arasında bir bağlantıyı ortaya koyamamıştır (Bartollas, 2006: 234). Keith Melville de, çalışan annelerin çocuğuna daha az vakit ayırmasının, annelik rolünü yeterince yerine getirememesi ile bağlantılı olamayacağını savunmuştur. Melville'e göre, çalışan anneler işlerinde tatmin duygusuna sahip oldursa ve bu tatmin duygusuyla çocuklarına az vakit harcamaktan suçluluk duymazsa, annelik rollerini çalışmayan anneler kadar yerine getirmektedirler. Diğer bir görüşe göre de, yüksek statülü işlerde çalışan anneler, çocuklarının eğitimine daha çok önem vermekte, onları akademik hayatta başarılı olmaya teşvik etmektedir (Melville, 1988'den aktaran Regoli ve Hewitt, 2006: 306).

2002 yılında APK Daire Başkanlığının yayınladığı suç ve suçlu profili istatistiklerine göre, gasp ve yağma suçlarından gözaltına alınanların annelerinin çalışma durumu incelendiğinde, %94.2'sinin annesinin ev hanımı; %5.8'inin ise ev dışında çalıştığı saptanmıştır. Bu suçluların yaş grubuna göre dağılımının %43'ü 15-

25 yaş arasındadır. Hırsızlık suçundan göz altına alınanların ise yaş grubu dağılımına bakıldığında %56.9'unun 15-25 yaş grubuna dahil olduğu görülmektedir. Bu gruptakilerin %96.2'sinin annesi ev hanımı ve %3.8'inin ev dışında çalıştığı saptanmıştır (APK Daire Başkanlığı, 2002: 39 ve 53). Bu veriler ışığı altında, Melville'in bakış açısı önem kazanmaktadır. Annenin ev içinde genç ile olan iletişimi, ev içinde uygulanan disiplin ve ebeveyn-genç ilişkisi daha önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir.

ç. Aile Büyüklüğü ve Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Araştırma Sonuçları büyük ailelerin küçük ailelerden daha çok suç potansiyeli içerdiğini göstermektedir. Hirschi, ortanca çocukların suç işleme eğilimlerinin artmasını ailenin büyümesine bağlı olarak açıklamaktadır. Rolf Loeber'e göre büyük ailelerde suç işleme olasılığı fazladır çünkü; geniş ailelerde ebeveynlerin disiplin ve denetim sağlaması küçük ailelerden daha zor hale gelmektedir. Ayrıca büyük ailelerde ebeveynler küçük kardeşleri büyük olanlara teslim etmektedir ki onlar, çocuk yetiştirme konusunda tecrübesizdirler. Bu durum, kardeşler arasındaki agresif tutumları pekiştiren ve disiplinsizliğe yol açan durumlara yol açmaktadır (Loeber, 1986'dan aktaran Bartollas, 2006: 232; Burgess ve Couter, 1978'den aktaran West, 1982: 35). Son olarak büyük ailelerin fakirliğe ve illegallığe daha çok maruz kaldıkları savunulmuştur (Bartollas, 2006: 232). West'e göre, ailede çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin her çocuğa ilgi göstermesi ve onlara gerekli hayat koşullarını eşit sağlaması zorlaşacaktır. West, bu nedenle gencin kalabalık bir aileden gelmesinin, onun ileride suç işleme potansiyelini arttıracak görüşünü savunmuştur (West, 1982: 30 ve 35).

Yapılan çalışmalar, geniş aile yapısının suçluluk için önem teşkil ettiğini savunmaktadır. Örneğin Ulusal İngiltere Sağlık ve Gelişim Anketi'nde, Wadsworth, suçlu olan erkek çocuklardan %9'unun tek çocuk, 4 ve daha fazla kardeşe sahip olanların oranının ise %24 olduğunu saptamıştır. Cambridge çalışmasına göre, eğer bir erkek çocuk 10'uncu yaşından itibaren 4 veya daha fazla kardeşe sahip olmuşsa, onun suça eğilimi iki kat artmaktadır (Wadsworth, 1979'dan aktaran Farrington, 2005: 183).

Aile büyüklüğü ve suç arasındaki ilişkiyi sorgulayan araştırmacılar, çocukların kaçınıcı kardeş olduğu konusunun da suçluluk açısından önemli olduğunu savunmuştur. Büyük aileler, daha fazla “sonradan doğan çocuk” a sahiptir ki bu da onların suçlu olma riskini arttırmaktadır (Farrington, 2005: 183). Birçok çalışma, ilk çocuktan sonra doğan kardeşlerin sapkın ve suçlu davranışta bulunma eğilimlerinin arttığını kaydetmiştir (örneğin Emler ve Reicher, 1995). Begue ve Roche de doğum sırasının, çocuğun suçlu davranışta bulunma olasılığı ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bunun sebebini, ailenin genişlemesi ile ebeveyn denetiminin azalmasına bağlamışlardır. Araştırmacılara göre, ilk doğan çocuklar diğerlerine göre ebeveynleri tarafından daha çok gözetim ve denetim altında tutulmaktadır; bu sebeple onların suçlu ve/veya sapkın davranışta bulunma olasılıkları da azalmaktadır (Begue ve Roche, 2005: 81).

İçli, adam öldürenlerin kardeş sayısına göre dağılımı incelendiğinde %58.3’ünün 4-7 kardeşe sahip olduğunu belirtmiştir. Diğer bütün suç türlerinde suç en yoğun olarak 4-7 kardeşe sahip hükümlüler grubunda görülmüştür. Toplam suçların %76.6’sının 4 ila 11 kardeşe sahip hükümlüler tarafından işlendiğini belirtmiştir (İçli, 1993: 71). Türkiye’de çeşitli suç türleri üzerine yapılan çalışmalarda, suçluların ailesinin %60.6’sının, ortalama sekiz kişiden oluştuğu saptanmıştır (İçli, 1993: 35).

Yavuzer, yaptığı araştırmada, suçlu çocukların %62.5’inin dört ya da daha fazla kardeşe sahip olduklarının altını çizmiştir. Aile kalabalıklığına ailedeki birey sayısı açısından bakıldığında, deney gurubunun %79.9’unun beş kişilik ya da daha kalabalık ailelerden geldikleri saptanmıştır. Suçlu gruplardan mala ilişkin suçların %86.8’inin, şahsa ilişkin suçların %81.4’ünün, cinsel suçların da %76’sının beş kişilik ya da daha kalabalık ailelerden geldiği bulunmuştur (1996: 157-158).

Türkiye’de suçlu çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda, çocukların daha çok 3 ve daha fazla kardeşe sahip oldukları saptanmıştır Akalın, suçlu çocukların yüksek oranının 4-6 kişilik ailelerden geldiğini saptamıştır. Çocuklardan %46.1’i ise 7-12 kişilik ailelerden gelmektedir ki bu azımsanmayacak bir orandır. Türkiye’de suçlu çocuklar üzerine yapılan araştırmalarda da, kardeş sayısının ve hane halkı büyüklüğünün çocukların suç davranışı üzerinde etkisinin olduğu saptanmıştır (Türkeri, 1995; Küçüker, 2001; Akalın, 1999; Şaylıgil, 1981’den

aktaran Aksoy ve Ögel, 2004: 39-40).

West, aile büyüklüğünün en çok düşük sosyo-ekonomik statülü ailelerde bir risk faktörü teşkil ettiğini savunmuştur. Eğer ailenin dört veya daha fazla çocuğa bakabilme yetisi varsa, bu çocuğun suçluluğu açısından risk taşımamaktadır. Daha iyi eğitim olanakları ve yaşam standartları sunma kapasitesine sahip yüksek statülü ailelerde, aile büyüklüğü West'e göre suçluluk açısından bir risk faktörü değildir (1982: 37).

Suç ve genç suçluluğuna ilişkin geliştirilen klasik teoriler iş, eğitim ve gelirin bir birleşimi olarak gördükleri sosyo – ekonomik sınıfın, kuralları ihlal etmede önemli bir faktör olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir (Cloward ve Ohlin, 1960; Cohen, 1955; Miller, 1958'den aktaran Heimer, 1997: 802). West, bir gencin düşük gelirli bir aileye mensup olmasının, onun ileride suç işleyip işlemeyeceğini gösteren bir risk faktörü olduğunu savunmuştur (West, 1982: 29). Daha sonraları yapılan araştırmalar, suçun evrensel boyutta sosyo – ekonomik sınıfla olan bağlantısı konusunda, klasik görüşlerle çelişkili olan sonuçlar ortaya koymuştur (Heimer, 1997: 802).

Genç suçluluğunun kaynağını genellikle düşük sosyo-ekonomik statüye bağlayan açıklamalar bulunmaktadır. Bu tür araştırmalar resmi suç kayıtlarını içermektedir; polis kayıtları, mahkeme kayıtları gibi. Ancak genel olarak genç suçluluğunu bakıldığında, resmi kayıtlara göre düşük sosyo-ekonomik statünün suç ile bağlantılı olduğunu düşünmek yanıltıcı olabilmektedir. Örneğin Porterfield, kolej öğrencilerinin daha fazla suç işlediğini ancak bunların karanlık sayıda kaldığını; üstelik bu suçların düşük sosyo-ekonomik sınıftan gelen gençlerin işlediği suçlarla aynı derecede ciddiyete sahip olduğunu vurgulamıştır. Yüksek gelire sahip bir grupla yapılan çalışmada, %99'unun bir veya iki kez suç işlediği saptanmıştır. Sonuç olarak, sosyo-ekonomik statü ve genç suçluluğu araştırıldığında, resmi kayıtlara bakmak, objektif bir sonuç sunmayacaktır (Nye ve diğerleri, 1967: 80).

Sosyal statü ve suçluluk arasındaki bağlantı, hala birçok tartışmaya maruz kalmaktadır. Genel olarak kabul edilen görüşe göre, eğer bir çocuk suçun yaygın olduğu bir mahallede yaşıyorsa, ailesi çocuğun temel gereksinimlerini karşılayacak ekonomik yeterliliğe sahip değilse ve çocuğun suç işleyen arkadaşları varsa, o çocuğun suçlu davranıştan kaçınma olasılığı düşüktür. Bu görüşü destekleyen resmi

suç kayıtları da göstermektedir ki tutuklanan çocuklar en çok ekonomik olarak yoksunluk çeken ve sosyal düzeni bozuk bir ortamdan gelmektedir. Ancak, veriler resmi kayıtlara göre olduğu için, bu açıklamalar sosyo-ekonomik statü ve suç arasındaki bağlantıyı objektif olarak ortaya koyamamaktadır (Bartollas, 2006: 51).

1950 ve 1960 yıllarında şahsi ihbar kayıtları üzerine yapılan araştırma sonuçları, orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip gençlerin, alt sosyo-ekonomik statüye sahip akranları kadar suç işlediğini göstermektedir. 1972 yılında Martin Gold ve J.R. Williams 13 ve 16 yaş arasındaki ergenlere uyguladıkları araştırma sonucunda, sosyo-ekonomik statünün hiçbir şekilde genç suçluluğu ile bağlantılı olamayacağını savunmuşlardır. Hirschi 4000 denekle yaptığı araştırma sonucunda, şahsi olarak ihbar edilen suçlarla sosyo-ekonomik statü arasında az bir ilişki olduğunu göstermiştir. Richard Johnson da, 1980 yılında yaptığı araştırmadan elde ettiği verilerin, sosyal statünün genç suçluluğu üzerinde göze çarpıcı nitelikte etkili olduğu konusunda kanıt sunamadığını belirtmiştir (Gold ve Williams, 1972; Hirschi, 1969 ve Johnson, 1990'dan aktaran Bartollas, 2006: 51).

Genel suç profiline bakıldığında, sosyo – ekonomik faktörün suçluluk üzerindeki direkt etkisi önemsiz görülmektedir. Dolaylı olarak, sosyo – ekonomik faktöre bağlı olan yaşam tarzı, aile kontrolü ve aile birliğinin durumu daha etkili görülmüştür (Crutchfield 1989; Sampson 1987; Sampson ve Groves 1989'dan aktaran Heimer, 1997:803).

Sosyo-ekonomik statü, ebeveynlerin çocuk yetiştirme politikaları açısından fark yaratmaktadır ve bundan dolayı genç suçluluğu, sosyo-ekonomik statüden etkilenmektedir. Kohn ve Schooler yaptıkları çalışma sonucunda, sosyo-ekonomik faktörün ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları üzerinde önemli sonuçlar doğurduğunu saptamışlardır (Kohn, 1977; Kohn ve Schooler 1969, 1983'den aktaran Heimer, 1997: 803). Düşük sosyo-ekonomik statülü işlere sahip olanlar, otoriteye karşı boyun eğmeye önem atfetmekte ve bunu çocuklarına da yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla bu kişiler, boyun eğmenin stresi ile çocuklarına daha sert ve şiddet uygulayıcı disiplin uygulama eğilimindedir (Gecas, 1979; Gecas ve Nye, 1974; Kohn, 1977; Sears, Macoby ve Levin, 1957'den aktaran Heimer, 1997: 803). Diğer taraftan yüksek sosyo-ekonomik statülü işlerde çalışanlar, kendini yönetmeye ve kendini kontrol etmeye önem atfetmektedir ve bu özelliklerini çocuklarında da

geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu ebeveynler tümevarımsal bir disiplin stratejisi izlemektedir; disiplinlerinin manevi ve ahlaksal yönünün mantıklı açıklamasını yapmak gibi (Kohn, 1977; Wright ve Wright, 1976'dan aktaran Heimer, 1997: 803).

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, sosyo-ekonomik statü ve genç suçluluğunu birbiriyle ilişkili yapan faktör, ailenin disiplin uygulama davranışlarıdır. Düşük sosyo-ekonomik sınıftan gelen ebeveynler, yüksek sosyo-ekonomik sınıftan gelen ebeveynlere göre daha çok itaate dayalı disiplin uygulamakta ve daha çok şiddet kullanmaktadırlar. Onların uyguladığı katı ve şiddete dayalı disiplin de, çocuğun anti-sosyal davranışlar geliştirmesine ve ileride suç işleme olasılığının artmasına sebep olmaktadır (Heimer, 1997: 804).

Diğer bir sosyo-ekonomik statü ve suç ilişkisi de, ebeveynlerin çocuklarını denetleme davranışlarıdır. Araştırma bulguları, yüksek sosyo-ekonomik sınıftan gelen ebeveynlerin, düşük sosyo-ekonomik sınıftan gelen ebeveynlere nazaran çocuklarını daha yakından izlediklerini ve gözlemlediklerini göstermiştir. Yakın denetim de çocuğun ileride suç işleme olasılığını düşürmektedir (Sampson ve Laub, 1993; Hagan, 1989; Loeber ve Stouthamer-Loeber, 1986'dan aktaran Heimer, 1997: 804).

Türkiye'de tutuklu ve hükümlü ergenler üzerinde yapılan çalışmalarda, suçlu çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik durumu, genel olarak sosyo-ekonomik yapı ile suçluluğun doğrudan ilişkili olmadığı düşüncesini doğrular niteliktedir. Yapılan çalışmalarda suçlu çocukların ailelerin gelir durumunun orta ve yüksek seviyede olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin cezalandırma biçimlerine bakıldığında ise fiziksel şiddet yönteminin kullanılması dikkat çekicidir. Yavuz, 2003 yılında yaptığı araştırmada hükümlü çocukların %8.5'inin yoksul, %38'inin ancak geçinebilir düzeyde, %46.5'inin orta düzeyde ve %57.7'sinin iyi düzeyde ekonomik yapıya sahip olduklarını belirtmiştir. Araştırmacı, ailesi ile birlikte yaşayan 63 çocuğun %22'sinin ailesinin baskıcı, %77.8'inin ise serbest disiplin uyguladığını saptamıştır. Ailelerin cezalandırma biçimlerine bakıldığında ise %14.3'ünün ailesi tarafından dayakla cezalandırıldığını, %85.7'sinin ise sadece azarlandığını veya uyarıldığını saptamıştır (Türkeri, 1995; Alagöz, 1998; Ceyhan ve arkadaşları, 1995; Yavuz, 2003'ten aktaran Aksoy ve Ögel, 2004: 29 ve 45-46). Bulgulara göre, katı ve özellikle fiziksel şiddetle cezalandırıcı disiplin kadar, serbest disiplin de çocukların suça yönelmesinde etkili olmaktadır.

Yapılan bu araştırmalar göstermektedir ki, ailenin sosyo-ekonomik yapısı direkt olarak suçluluğu etkilememektedir. Ailenin sosyo-ekonomik yapısından ileri gelen cezalandırma ve disiplin anlayışı ve cezalandırma biçimleri, suçluluk üzerinde dolaylı etki yaparak çocuğun anti-sosyal davranışlar geliştirmesine ve suç işlemesine etkide bulunmaktadır.

d. Ailede Suç İşlemiş Bireylerin Varlığı

Ailenin genç suçluluğu üzerindeki diğer bir etkisi de, aile bireylerinin suç geğmişinin olup olmamasıdır. West'e göre, ebeveynlerin suç işlemiş olması, genç suçluluğunu etkileyen en önemli risk faktörlerinden birisidir. Araştırmacıya göre, genç suçluluğu genellikle bir aile geleneği olma görüntüsündedir. West'in çalışmasındaki deneklerin %52'sinin babası hüküm giymiştir. Araştırmada, suç işleyen 102 babanın, 261 oğlu olduğu ve bunların 135 tanesinin suç işlediği rapor edilmiştir. Ailede, babanın dışındaki aile bireylerinin suç işlemesi de, gencin suç işleme olasılığını arttıran bir faktördür. Araştırmacı, çalışmasına katılan ve annesi suç işleyen deneklerden %47.6'sının suç kaydına sahip olduğunu belirtmiştir. Ailede hüküm giymiş bireylerin sayısı da, gencin etkilenmesi açısından önemlidir. İki denekten fazla suç işleyen bireye sahip aileden gelen gençlerin suç işleme olasılığı, ailesinde hiç suç işleyen birey bulunmayan gençlere oranla 3.5 kat daha fazla çıkmıştır (1982: 44-45).

West ve Farrington, yaptıkları uzun dönemli çalışmalar sonucunda, suçluluğun bir nesilden diğerine aktarılabilmediğini ve suçlu babaların, suçlu gençler meydana getirdiğini savunmuşlardır. John Laub ve Robert Sampson da bu görüşe benzer olarak, her iki ebeveynin de sapkın davranışlar göstermesinin ailenin sosyal kontrol sürecini bozduğunu ve bunun da aile üyesi olan gencin suç işleme olasılığının arttırdığını belirtmiştir. Ronald Simons'a göre, ebeveynler sapkın yaşam tarzı içerisinde (örneğin suç işleme veya uyuşturucu kullanımı) olduğu müddetçe, daha az sorumlu ve daha az dengeli ebeveynler olma özelliğine sahip olacaklardır. Çocuğun suç işleme riskini arttıran ise, ebeveynlerin etkili ebeveynlik yapamamalarıdır; ebeveynlerin sapkın davranışlarda bulunarak teşkil ettikleri model değildir (Regoli ve Hewitt, 2006: 313).

Ailede suç işleyen bireylerin olmasının, genç suçluluğuna etkisini açıklarken, ebeveynlerin sapkın veya suçlu davranış eğilimlerini çocuklarına

aktardığı varsayımı kabul edilmektedir. Etiketleme teorisyenlerine göre, ailedeki bir kişiye “hükümlü” etiketi yapıştırıldıktan sonra, bu etiket o ailenin bir kimliği haline gelmekte ve çocuk üzerinde bu şekilde olumsuz etkiye sahip olmaktadır (West, 1982: 46).

Sutherland, suçluluk davranışının ilk çocukluk dönemlerinde geliştiğine dikkati çekmektedir ve ona göre suç öğrenilmiş bir davranıştır. Özellikle ergenlik döneminde gencin kendisini özdeşleştireceği bir bireye gereksinimi vardır. Genellikle baba, amca ya da dayı gibi aile içinden bir yetişkinin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması durumunda, bu kötü davranış örneğinin gence yansması olasılığı yüksektir. Yavuzer, bu varsayımdan yola çıkarak yaptığı araştırmasında, suçlu deneklerin %54 gibi büyük bir bölümünün ailesinde hüküm giymiş suçluya rastlanmıştır. Bu konuda en yüksek oran %56.4 ile şahsa karşı suç işlemiş gruba aittir; bunu %55.1 oranında olan mala ilişkin suçlar ve %51.1 oranında cinsel suçlar izlemektedir. Yapılan diğer bir araştırmada babaları suçlu olan çocukların (%24) diğer çocuklara oranla (%12) iki kat daha fazla suç işledikleri ileri sürülmüştür. Aynı zamanda, ağabeyleri suçlu olan çocukların (%33), diğer çocuklara oranla (%10) üç misli daha fazla suçlu oldukları saptanmıştır (Yavuzer, 1996:147-148).

Glueck'lara göre, suç işleyen her babanın oğlu suçlu olacak diye bir kaide yoktur. Araştırmacılar, suçlu bir baba tarafından yetiştirilen ve takdir edilmediğini düşünen ve çevresiyle iletişimi bozuk olan gençlerin, suç işlememiş babalar tarafından yetiştirilenlere oranla daha çok suç işleme eğiliminde olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre, anne çocuğa fiziksel ve duygusal olarak daha yakındır. Dolayısıyla annenin çocuk üzerindeki etkisi babanın etkisinden daha fazladır. Babanın suçluluğunun çocuk üzerinde olumsuz etkisi olması kadar annenin suçluluğunun da çocuk üzerinde olumsuz etkisi vardır. Annenin suç işlemesi, çocuğun suç işlemesi üzerinde dolaylı yoldan etkilidir ve çocuğun karakterinden bağımsızdır (Glueck ve Glueck, 1962: 107-109).

Türkiye’de tutuklu ve hükümlü çocuklar üzerine yapılan araştırmalarda, ailede suç işleyen bireylerin varlığı ve çocuk suçluluğu arasındaki ilişkilere ait bulgular şöyledir:

Türkiye’de suç işlemiş ergenler üzerine yapılan çalışmalarda, suçlu çocukların büyük bir çoğunluğunun ailesinde suç işleyen bir yakının olduğu

saptanmıştır. Bunun yanında Kabasakal, suçlu çocukların ailelerinin %72.07'sinde suç işleyip hüküm giyen birisinin olmadığını saptamıştır (Türkeri, 1995; Alagöz, 1998; Küçüker, 2001; Kabasakal, 1997'den aktaran Aksoy ve Ögel, 2004 55-56). Ailesinde suç işleyen çocukların ise %61.29'u babalarının suç işlediğini belirtmiştir. Suç işleyen aile üyesinin yakınlığına bakıldığında ilk sırayı genellikle baba ve kardeşin veya amca ya da dayının aldığı görülmektedir (Doğan, 1995; Elibol, 1998; Yakışıklı, 1997'den aktaran Aksoy ve Ögel, 2004: 55-56).

3. OKUL ve GENÇ SUÇLULUĞU

Her birey hayatının çeşitli döneminde, sapkın davranışlarda bulunma veya suç işleme konusunda bir takım risk faktörleriyle karşılaşabilmektedir. Ergenlik dönemi, bu risk faktörlerinin arttığı, gencin kimlik arayışı içerisinde ailesinden, arkadaşlarından ve bulunduğu ortamdan etkilenme potansiyelinin en yükseğe ulaştığı bir dönemdir. Aile ortamından çıkıp da, kurallarla örüntülü bir ortama ayak bastığı ilk kurum ise okuldur. Bu bağlamda okul, gencin hayat dönemi içinde olumlu ve olumsuz etkilere sahip olarak gencin potansiyel sapkın davranışlarını tetikleyebilir veya onları engelleyebilir niteliktedir. Okul pozitif, sağlıklı ve güvenli bir ortam oluşturarak, akademik performansı arttırıcı ve teşvik edici özelliklere sahip olarak ve sosyal başarıları için de öğrencilerini motive ederek ergenleri olumsuz davranış kalıplarından uzak tutabilmektedir. Ancak, aile faktöründe anlatıldığı gibi, okul ortamı ve okulun özelliği dışında da bazı faktörler ergenleri olumsuz yönde etkileyebilmekte, onların sapkın davranışlar geliştirmesini tetikleyebilmektedir. Bunlar içinde öğrencinin akademik başarısı, okulda uygulanan disiplin, öğretmen-öğrenci ilişkileri gibi faktörler de yer almaktadır.

Okul çocuğun, örgütlü, kurumsal ve toplumsallaştırma tekniği yüksek yapıyla karşılaştığı ilk yerdir. Aileden edinilen kimliğin pekiştirileceği, topluma uygunluk tanımlarının net olarak öğrenildiği ve çocuğun gelecek fikriyle tanıştığı yerdir. Toplumun örgütlü bir kurumu olan okulda roller, sorumluluklar ve uyulması

gereken yazılı kurallar vardır. Okul, toplumun ve yetişkinlerin çocuk üzerinde doğrudan etkisinin görüldüğü bir ortam oluşturmaktadır; böylece, toplumsal değerlerin ve normların biçimlenmesine kısaca toplumsallaşmaya önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Polat, 2004: 199). Toplumun eğitim faaliyetlerini sürdürebilmek için oluşturduğu organizasyonlardan birisi olan okul, her ne kadar insanların eğitim ve öğretiminden sorumlu ve bu amaçla oluşturulmuş bir kurum olsa da, aynı zamanda bir sosyal kontrol mekanizması ve merkezi işlevi de görmektedir (Türkkahraman, 2006: 224).

Birçok teori, okulun genç suçluluğunu etkileyen bir faktör olduğu görüşünde birleşmektedir. Kültürel sapma teorisyenleri, diğerlerinin davranışlarını model alan çocukların, sapmayı sosyal yolla öğrendiklerini savunmaktadır. Çocuklar suçlu davranışları kabul edilen davranış kalıpları olarak tanımlayabilmektedir; çünkü model aldıkları kişiler, bu tür davranışları normal sayma eğilimindedir. Okul kurumu da, toplumun karakteristiklerini yansıtmaktadır; dolayısıyla suçun yüksek görüldüğü çevrelerde okula giden bir çocuk, suçlu akranlarla arkadaşlık kurma riskine daha fazla sahip olmaktadır (Bartollas, 2006: 278).

Gerilim teorisyenleri, bazı sınıfların kültürel olarak kabul edilmiş hedeflere meşru yollardan gitme olanaklarına sahip olmadıklarını ve bu durumun yarattığı gerilimle, bu sınıflara mensup kişilerin toplumun hedeflerine illegal yollardan ulaşma veya bu hedefleri reddetme eğilimine girdiklerini savunmaktadırlar. Gerilim teorisi, okulu bir orta sınıf kurumu olarak değerlendirmekte ve alt sınıftan gelen öğrencilerin okulda başarılı performans sergileyemediklerini kabul etmektedir. Bu gerilim içindeki gençler, başarısızlık ve düşük kendine güven özelliklerine sahip olmakta ve suç işleme eğilimine daha çok yatkın olmaktadır (Bartollas, 2006: 279). Albert Cohen da bu görüşü savunan gerilim teorisyenlerindedir. Ona göre okulda uyumsuz davranış gösteren ve suç işleyen gençlerin normlara karşı gelme eğilimi, statü sorunundan kaynaklanmaktadır. Düşük sosyo-ekonomik sınıftaki gençler, orta sınıfın kriterlerine ulaşabilme çabasıdadır ancak bu yarışta düşük sosyo-ekonomik sınıftakiler eşit olmayan durumlarla yüzleşebilmektedir. Bu durumda düşük sosyo-ekonomik sınıftakiler engellenme hissi ile statü problemlerine bir çare aramakta ve çıkış yolunu okulu bırakmakta görmektedirler (Cohen, 1955'ten aktaran Elliot, 1970: 111). Adams da, düşük sosyo-ekonomik yapıdan gelen gençlerin, zayıf akademik

performansla okula geldiğini belirtmiş ve sosyo-ekonomik sınıfın suç ve okul ile olan ilişkisini bu şekilde açıklamıştır (Adams, 1990'dan aktaran Christle ve diğerleri, 2005: 70). Bu öğrenciler okula böyle bir dezavantajla başlamakta ve daha fazla akademik başarısızlıkla karşılaşma potansiyeli taşımaktadırlar. Bu ise, akademik yetersizliği olan öğrencinin birçok risk faktörüyle yüzleşmesi sonucunu doğurabilmektedir; suçlu akranlarla arkadaşlık etmek gibi (Christle ve diğerleri, 2005: 70). Bazı gençlerin suçlu olmasının sebebinin geleneksel, orta-sınıf yetişkin rollerine ve toplumsal davranış standartlarına adanmışlıklarının olmaması ile bağlantılı olabileceği fikri de öne sürülmüştür. Düşük sosyoekonomik sınıfta olmanın getirdiği umutsuzluktan ve hedef geriliminden dolayı bazı gençlerin suç işlediği ileri sürülmüştür. Bu fikre göre alt sosyo-ekonomik yapıdaki gençlerin, başat norm ve değerlere karşıt olan değer ve davranışlara adanmışlığı vardır (Polk ve Schafer, 1972: 18)

Sosyal kontrol teorisyenlerine göre, suçluluk bir gencin otoriteye ve kurallara bağlılığı ölçüsünde değişiklik göstermektedir. Okul, sosyal bağ kurmak için çocuğa yapı, teşvik, beklenti ve fırsatlar sunan ve çocuğu sosyalleştiren ana kurumlardan biri olarak kabul edilmektedir. Sosyal kontrol teorisyenlerinin ana varsayımı, okula karşı güçlü bir bağ oluşmaz ise suçlu davranışın ortaya çıkma olasılığının arttığı yönündedir (Bartollas, 2006: 279). Okul faktörünün suçluluk üzerindeki etkisini açıklayan çalışmalardan biri de sosyal kontrol teorisyenlerinden olan Hirschi'ye aittir. Hirschi, "aileye olan bağlılık" (özellikle babaya olan bağlılık) ile "okula bağlılık" durumlarını karşılaştırmış ve aileye bağlı olmayanların okula da bağlı olmadığını (öğretmenleri de içermektedir) bulmuştur. Okula karşı olan olumlu tutum, (öğretmenlere karşı da olumlu tutumu içermektedir) suçluluk ile negatif ilişkili çıkmıştır (Hirschi, 1969'dan aktaran Shoemaker, 1990: 197).

Etiketleme teorisyenlerine göre, eğer bir öğrenci bir kez sapkın olarak tanımlanırsa, alçaltıcı bu tanımlayamaya karşılık olarak kendisini sapkın bir role adapte edecektir. Agresif, anlaşması zor veya yavaş öğrenen olarak etiketlenen öğrenciler kendilerini bu rol içinde bulacak ve böyle davranmaya devam edecektir (Bartollas, 2006: 279).

Hurwitz, okulun kriminolojik önemini dört madde ile açıklamaktadır:

- ❖ Okul, çocuğun yaşamında ilk sosyal deneyimleri elde ettiği yerdir. Okul,

çocuğun kontrol altına alındığı ilk çevredir ve bu çevrede çocuğun geleceği için tehlike işaretlerinin kolaylıkla gözlemi yapılabilmektedir.

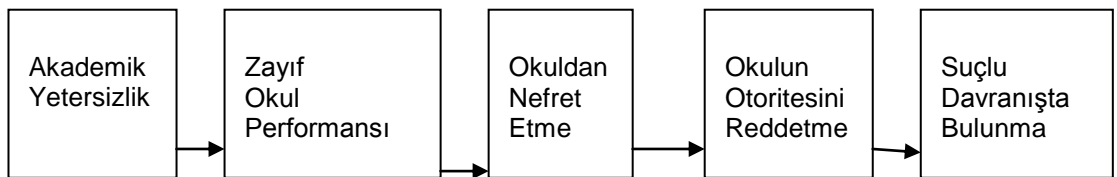
❖ Suçlunun kişiliği üzerinde gerekli teşhisler konulmak istenildiğinde, onun okul ilişkileri hakkındaki kanaatler birinci derecede önem taşımaktadır.

❖ Okul, çocuk üzerinde sosyal bakımdan çok yetkin yapıcı etkiye sahiptir. Kusurlu pedagojik usuller ve prensipler uygulandığında okul, çocuğun karakterinin oluşmasında devamlı bir zarar meydana getirmiş olmaktadır (Hurwitz, 1952'den aktaran Polat, 2004:200).

Okul ile suç davranışı arasındaki ilişki literatürde, akademik başarısızlık, okula olan bağlılık, öğretmen-öğrenci ilişkisi ve okulun koşulları ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır.

Hirschi'ye göre akademik yeteneği az olan ve okulda zayıf performans gösteren öğrenciler, suçlu veya sapın davranışa, başarılı olan ve akademik performansı iyi olan öğrencilerden daha çok yatkındırlar (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 148). Burada önemli olan kişinin kendi yeteneklerine ilişkin algısıdır. Objektif başarısından bağımsız olarak kendini okulda başarılı gören genç, okulu katlanılabilir ve geleceği ile ilgili görmektedir. Kendini yetenekli gören genç, suç işlemeye daha az yatkın olacaktır ki bu, Hirschi'nin araştırma bulgularıyla da desteklenen bir düşüncedir (Hirschi, 2002: 117).

Hirschi'ye göre okul ve suçluluk arasındaki ilişki şu şekilde açıklanabilmektedir:

Şekil-3: Hirschi'ye Göre, Okul ve Suç Arasındaki İlişki (Hirschi 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 273).

Okul performansı ve suçluluk arasındaki ilişki, sosyal sınıf faktörü sabit tutulduğu zaman da anlamlı çıkmaktadır. Hirschi'ye göre, okulu sevmeyen ve

öğretmenlerinin onun hakkında ne düşündüğünü umursamayan çocuklar, daha çok suç işleme potansiyeline sahiptirler. Kontrol mekanizmalarına ve otorite sahibi kişilere karşı pozitif duygular beslemek, sosyal kontrolün ana hattını belirlemektedir. Kontrol mekanizmalarına ve otorite sahibi kişilere karşı negatif duygular besleyenler ise, kendi ahlaki güçlerini meşrulaştırmaktadırlar. Bu meşrulaştırma da kontrol teorisinde, bağlılıktan yoksunluk ve suç işleme arasındaki ilişkiyi betimlemektedir (Hirschi, 1969'dan aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 97).

LaMar T. Empey ve Steven G. Lubeck, Utah ve Los Angeles eyaletlerinde suçlu ve suçlu olmayan gençler üzerinde yaptıkları araştırmada, hem aile değişkenlerinin (parçalanmış aile, ebeveynle olan ilişkiler) hem de okul başarısızlığının (özellikle okuldaki notlar bakımından), genç suçluğu ile yüksek dereceli olarak ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Aile ve okul faktörü karşılaştırıldığında, okul faktörünün suçluluk üzerinde daha kuvvetli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur (LaMar T. Empey ve Steven G. Lubeck, 1971'den aktaran Bartollas, 2006: 272; Arnold ve Brunghardt 1983'den aktaran Hartstone ve Hansen 1984: 96). Okul başarısızlığı, toplumsallaştırma gücü olan okulun, çocuk üzerindeki önemini yitirmesine ve sonuçta çocuğun yetersiz toplumsallaşmasına yol açmaktadır. Yetersiz (hatalı, eksik) toplumsallaşmanın ürünlerinden birisi de suçluluk olduğuna göre, kuramsal olarak okul başarısızlığı ile suçluluk arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır (Polat, 2004: 200).

Glueck'ların yaptıkları araştırmalarda, suçlu çocukların, suçsuzlara oranla daha fazla sınıf kaybettiklerini ortaya koymuşlardır. Onlara göre başarısızlığın ortaya çıkardığı diğer bir sorun da okuldan kaçma davranışdır. Bulgularına göre okuldan kaçanların oranı suçlu grupta %94.8, suçsuzlarda ise %10.8'dir (Glueck'lar, 1950'den aktaran Polat, 2004: 200). Friedlander, anti-sosyal çocuklarda kendilerini gösterme eğiliminin normal çocuklara oranla daha fazla olduğunu, okulda başarılı olan çocuğun kendisini gösterme gereksinimini kolaylıkla giderebilmesine karşılık, başarısızlığın onu sokağa iteceğini ve toplumsal yaşama uyum şansını azaltacağını savunmuştur. Yavuzer, yaptığı araştırmada suçlu deneklerin %52,8'inin öğretim yıllarında sınıfta kalmış olduğunu saptamıştır. Araştırma grubunun büyük bir bölümünde okul başarısızlığı görülmüş, gerek sınıfta kalma, gerekse okulda ceza alma vakalarına mala ilişkin suçlu grubunda daha fazla rastlanılmış, okul ve

öğretmeni sevmeyen suçluların çoğunluğunun da cinsel suçlu grubunda toplandığı belirlenmiştir (Yavuzer, 1996: 164-165).

Uluğtekin tarafından yapılan araştırma sonuçlarında, suçlu çocukların %69'unun, kontrol grubu çocuklarının %18'inin okulda başarısız oldukları; suçlu çocukların %56'sının, kontrol grubu çocukların ise %23'ünün okuldan kaçtıkları ortaya konmuştur. Akalın ve Öter tarafından, Paşakapısı Cezaevi Çocuk Koşullarında kalan çocuklarla yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, tutuklu çocukların %82'sinin okulda başarısız oldukları, %68'inin okuldan kaçtıkları saptanmıştır (Uluğtekin, 1991; Akalın ve Öter, 1992'den aktaran Polat, 2004: 200-201).

Polk ve Harferty, suçlulukla okuldaki başarı ve okula karşı olumlu tutum ifade eden "bağlanma" faktörü arasında olumsuz yüksek ilişkiler bulmuştur. Başka bir deyişle suçluların okulda aldıkları notlar düşüktür; çocuklar okulda başarısız olduklarına inanmakta ve okulu sıkıcı bulmaktadırlar. Yüksek eğitim yapma istekleri bulunmamaktadır ve ev ödevleri ile araları iyi değildir (Polk ve Harferty, 1972'den aktaran Polat, 2004: 200).

Bazı araştırmalar, suçlu gençlerin okuldaki başarısızlığının, akademik yetenekleri dışında diğer faktörlerle ilişkili olduğunu göstermiştir. Birçok araştırma, suçlu gençlerin suçlu olmayanlara göre daha fazla öğrenci rolünü reddetme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Örneğin, William E.Schafer ve Kenneth Polk'a göre, okul standartlarına karşı davranan öğrencilerin sigara içmek, okuldan kaçmak, okula geç gelmek, kıyafet kurallarına uymamak, sınıfta uygunsuz davranışlarda bulunmak ve otoriteye karşı gelmek gibi daha başka uygunsuz davranışları vardır ve bunların suç işleme eğilimi, bu kurallara uyumlu davrananlardan daha fazladır. Ferracuti ve S. Dinitz ve Donald West, suçlu gençlerin daha çok tembel, kaygısız, sorumsuz ve dikkatsiz olma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir (Schafer ve Polk, 1967; Ferracuti ve Williams, 1974; West, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 273).

Okulda başarı durumuyla suçluluk arasındaki ilişki birçok araştırmaya konu olmuştur. Araştırmalar göstermektedir ki, okul başarısının düşük olması ile suçluluk arasında ilişki vardır ancak sınıfta kalmak tek başına suçluluğun nedeni sayılmamakla birlikte, nedenler zincirinin bir halkasını oluşturmaktadır. Akademik yetersizlik okulda başarısız olmaya, başarısızlık okuldan soğumaya, dolayısıyla

uzaklaşmaya, uzaklaşma ise otoriteyi reddetmeye ve suça neden olabilmektedir (Demirbaş, 2001: 178).

Diğer bir görüşe göre, okul performansı ve suçluluk arasındaki ilişki akran etkisinden etkilenmektedir. “Ergenler okulda akademik sorun yaşadıkça, destek ve kabul edilmek için akranlarına döneceklerdir” düşüncesi kabul görmektedir. Ergen, suçlu alt kültürle ilişkide bulundukça, akademik başarıya olan ilgisi o kadar azalmaktadır (Bartollas, 2006: 274)

Çoğu araştırmada, okuldaki başarısızlık ve genç suçluluğu arasındaki ilişki, okula uyumsuzluğa bağlı olarak açıklanırken bunun duygusal problemlerin bir belirtisi olduğu gösterilmektedir; bu araştırmalar okulun genç suçluluğu üzerinde direkt bir etkiye sahip olma özelliğini açıklamakta başarısız olmaktadır. Bu araştırmaların bulguları, suçlu gençlerin büyük oranının okulu sevmediği ve okulu asma davranışı ile tekrarlayan suçluluk arasında yüksek korelasyon olduğu varsayımını doğrulamaktadır. Okula uyumsuz olan çocukların tek alternatifi bunu suç işleyerek göstermek değildir, diğer bir alternatif de okulu bırakmaktır (Elliot, 1970: 111).

Bu görüşe göre genç suçluluğu, okuldaki eşit olmayan rekabetin bir yan ürünü gibi görülmektedir. Okulu bırakmayan gençler, gerilimleri ile baş etme yolunu, normları ihlal etmekte ve kendilerine zorluk çıkaran değerleri sabote etmekte görmektedirler. Elliot, bu görüşten yola çıkarak bir gencin okul içinde suç işleme eğiliminin, okul dışında suç işleme eğiliminden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Okulu bırakan gençlerin de okul içinde daha çok suç işlediği belirtilmiştir (Elliot, 1970: 109).

Hansen ve Hartson tarafından, 114 suçlu genç ile yapılan araştırmada, araştırmaya katılan gençlerin dörtte birinin (%28), çeşitli suçlardan tutuklandıkları için okullarına devam edemedikleri gözlenmiştir. Katılımcıların üçte biri ise, okul saatinin yarısı ya da daha az vakti kadar okula gittiklerini belirtmişlerdir. Gençlerin sadece %48’i ise, suç işlemeden önce düzenli şekilde okula gittiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %39’u okulda başarılı olmak için hiç çabalamadıklarını ya da çok az bir çaba gösterdiklerini, %49’u ise öğretmenlerinin kendileri hakkında ne düşündüklerini umursamadığını ve dörtte biri ise oldukça umursadığını söylemiştir. Katılımcılardan %27’si okulun kendisini tatmin etmediğini, %52’si biraz tatmin

ettiğini ve %21'i ise okulun kesinlikle kendisini tatmin etmediğini açıklamıştır (1984: 97).

Maguin ve Loeber, düşük okul başarısının suç işleme davranışını önceden bildirebileceğini vurgulamıştır. Araştırmacılara göre, akademik problemler davranış problemlerinin gelişmesine neden olabilmekte ve bu da genellikle genci akademik öğretimden uzaklaştıran disiplin kurallarının uygulanmasını beraberinde getirmektedir (okuldan uzaklaştırma cezası gibi) (Maguin ve Loeber, 1996'dan aktaran Christle ve diğerleri, 2005: 70). Yapılan araştırmalar, okuldan uzaklaştırma cezasının, okulu bırakma davranışının ana sebeplerinden biri olduğunu rapor etmiştir (Baker, 2001; DeRidder, 1991; Skiba ve Noam, 2001'den aktaran Christle ve diğerleri, 2005: 70).

Türkiye'de son yıllarda yapılan, okula devam ve okulu bırakma davranışı ile suç işleme arasındaki ilişkiyi açıklayan çalışmaların sonuçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Türkiye'de suçlu ergenler üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, suç işleyen çocukların çoğunun okuldan kaçtığı gözlenmiştir. Çocuklar okuldan kaçtıktan sonra çoğunlukla arkadaşlarıyla gezdiklerini, kahvehane, atari salonlarına gittiklerini, çalıştıklarını veya uyuşturucu ya da alkol kullandıklarını ifade etmişlerdir. Türkeri, okuldan kaçan çocukların arkadaş etkisi veya okul başarısızlığı sebebiyle okuldan kaçtıklarını belirtmiştir. Bunun yanında Çırak, suçlu çocukların %12.6'sının hiç okula gitmediğini, %51.6'sının hiç okuldan kaçmadığını, %8.52'sinin okulu sevmediğini, %12.6'sının öğretmenlerini sevmediğini ve geri kalan %14.7'sinin arkadaşlarına uyum sağlayamadığı için okuldan kaçtıklarını saptamıştır (Türkeri, 1995; Akalın, 1999 ve Yavuz, 2003; Çırak, 1996'dan aktaran Aksoy ve Ögel 2004: 62-63).

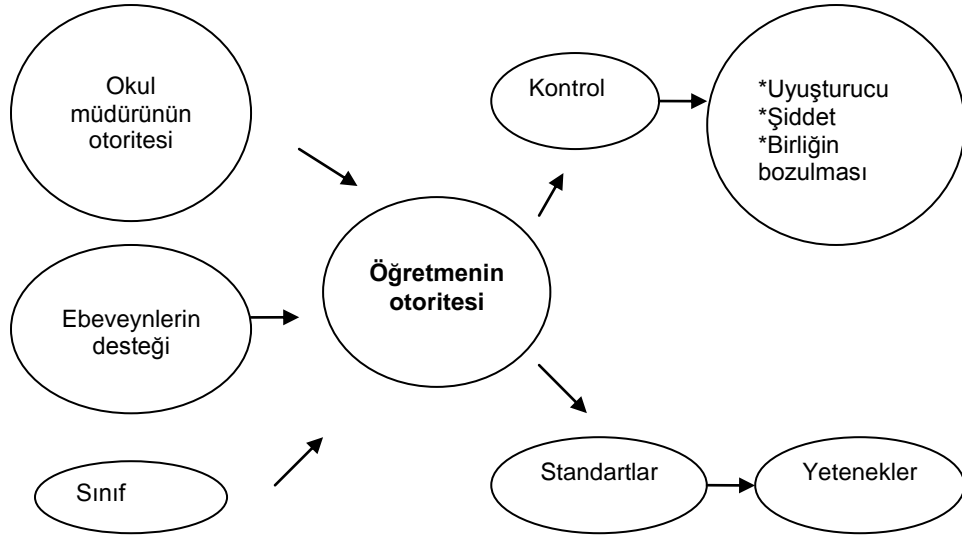
John Sampson ve John Laub, bir bireyin hayatında dönüm noktası olabilecek lise çağında, okula bağlılığın artmasıyla, suçlu veya sapkın davranışlara eğilimin azaldığını belirtmişlerdir (1993: 101).

Zhang ve Messner yaptıkları çalışmada, okula bağlılığın genel olarak aile yaşamını yansıttığını bulmuşlardır. Aileye olan kuvvetli bağlılık, okula olan kuvvetli bağlılığı da beraberinde getirmektedir. Araştırmaya katılan gençlerden okula kuvvetli bağı olanlar, suç işleme açısından düşük risk altında çıkmıştır. Bununla

birlikte okula bağlı olmak, sapkın veya suçlu akranlarla birlikte olma eğilimini de azaltmaktadır. Suçluluk üzerinde direkt etkisi olan bir diğer faktör ise okul kalitesi çıkmıştır. Okuluna düşük puan veren öğrencilerin suçlu olma eğilimi, okuluna yüksek puan verenlerden daha yüksek çıkmıştır (1996: 298-299). E. Liska ve Mark D Reed de, ebeveynlere olan bağlılığın genç suçluluğu üzerinde etkili olduğunu ve bunun da okul performansını etkilediğini; okul performansının da tekrar ebeveyn bağlılığını etkilediğini belirtmişlerdir (Liska ve Reed, 1985'ten aktaran Bartollas, 2006: 272).

Copperman'ın teorisine göre öğretmenin otoritesi merkezde bulunarak öğrencinin akademik performansını ve okulla ilişkili suçluluğunu etkilemektedir. Öğretmenin otoritesi, müdürün otoritesine ve ebeveynlerin desteğine dayanmaktadır. Copperman'a göre eğer okul müdürünün idaresi zayıf ise okul, öğretim imkanı sağlayamamaktadır. Araştırmacıya göre ebeveynler öğretmenleri desteklemediği takdirde, gençlerin öğretmene olan saygısı azalma eğilimi göstermektedir. Kontrol eksikliği, öğrencilerin uyuşturucu kullanımı, şiddet, vandalizm gibi sapkın davranışlara yönelmesini kolaylaştırmaktadır (Copperman, 1980'den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 97).

Copperman'ın özellikle öğretmen otoritesi üzerinde duran teorisini, aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

Şekil-4: Okul Problemleri ve Suçluluk (Copperman, 1980'den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 97).

Bazı araştırmalar, öğrenciler ve öğretmenler arasındaki sıcaklıktan ve destekleyici olmaktan yoksun olan ilişkilerin, öğrencilerin okulda başarısız olmasına etki ettiği görüşünü savunmaktadır. C. F. Cardinelli, öğretmenlerin öğrencileri ile ilgilenmediği okullarda daha çok problemle karşılaşıldığını belirtmiştir; buna ek olarak N. Goldman, öğretmenler, öğrenciler ve müdürlerin iyi ilişkiler geliştirildiği okullarda, daha az şiddet olayının yaşandığını belirtmiştir (Cardinelli, 1969; Goldman, 1961'den aktaran Bartollas, 2006: 274).

Greenberg'e göre çocuk büyüdükçe, özellikle gençliğe adım attığında, onlara artan şekilde özgürlük ve bağımsızlık verilmektedir. Ancak okullarda aynı kurallar değişmeden devam etmekte; gence dışarıda bulduğu oranda özgürlük ve bağımsızlık verilmemektedir. Bu kurallar da çoğu genci sıkmaktadır; özellikle akademik başarısı düşük, popüler olmayan ve okul aktivitelerine katılmayan öğrenciler, bu kurallar yüzünden okulun kendilerine zevk vermediğini düşünmekte ve bu kurallar onlara göre zulmedici, bunalıcı ve tahammül edilemez gelmektedir. Böyle öğrenciler okulun engelleyici olduğunu düşünebilmekte ve ona karşı düşmanca duygular besleyerek bunalıma sürüklenebilmektedir. Sınıfta katı kurallarla ve onur kırıcı deneyimlerle yüzleşen bazı öğrenciler, özgüvenlerini kazanmak için öğretmenlerine saldırma hatta okul eşyalarına zarar verme davranışı gösterebilmektedir (Greenberg, 1978'den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 98).

Öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkinin, öğrencinin suç işleme ve/veya sapkın davranışlarda bulunmasına etkisine bakıldığında, öğretmenlerin öğrencilere uyguladığı fiziksel şiddet de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha çok şiddet uyguladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Yine araştırma sonuçlarına göre en az şiddet uygulayan öğretmenler, öğretmenliğe yeni başlayan ve yaşı 50'nin üzerinde olan öğretmenlerdir. Bu durumda 35 ve 45 yaş arasındaki öğretmenlerin daha çok şiddet uyguladıkları tespit edilmiştir. Dilek Gözütok tarafından 2006 yılında yapılan araştırma sonucunda, öğretmenlerin %43.83'ünün kulak çekerek, %38.17'sinin tokat atarak, %28.67'sinin saç çekerek, %28.33'ünün tebeşir, silgi fırlatarak öğrencilerini cezalandırdığını saptamıştır. Öğretmenlerin geri kalan %13'ü tekme atarak, %11.67'si sopayla vurarak, %5.83'ü çok şiddetli döverek ve %4.67'si başını duvara veya sıraya vurarak öğrencileri cezalandırmaktadır. Okulda öğretmenleri tarafından

fiziksel şiddete maruz kalan öğrenciler, birçok duygusal bunalım yanı sıra okuldan soğuma ve uzaklaşma eğiliminde de olmaktadır (MEB [web], 2006a).

Gözütok, Er ve Karacaoğlu tarafından 1992 ve 2006 yıllarında okullarda yaşanan öğretmen dayacağının karşılaştırıldığı bir araştırmada, aradan geçen 14 yıla rağmen okullardaki dayakta büyük düşüşler olmadığı hatta bazı dayak yöntemlerinin sıklığında artış gözlemlendiği saptanmıştır. Örneğin her gün ceza veren öğretmenlerin oranı 1992’de %9.23 iken, 2006 yılında bu oranın %13.66’ya çıktığı; öğrencilerini haftada bir cezalandıran öğretmenlerin oranının da %25.6’dan %27.3’e yükseldiği saptanmıştır (Radikal Gazetesi, 28 Mart 2006’dan aktaran Pişkin, 2006: 49).

Akademik başarısızlık, öğrencilere verilen onları akademik hayattan soğutacak disiplin cezaları ve okulu bırakmanın genç suçluğu ile ilişkili olduğunu vurgulayan aşırımlar mevcuttur ancak okulun kendi karakteristik özelliklerinin bu faktörleri etkileyeceği de unutulmamalıdır (Baker, 2001; Bikel, 1978; Finn ve Voelkl, 1993; Wu 1980’den aktaran Christle ve diğerleri, 2005: 71).

Yablonsky ve Haskell, okul sisteminin, eğer bazı özelliklerden yoksun olursa, bizzat çocuğun suçlu veya sapkın davranış geliştirmesine yardımcı olabileceğini belirtmişlerdir. Bu özellikler:

❖ Çocuğun, onda gerilim yaratacak deneyimler yaşamasına sebep olması. Eğer bir çocuk her gün okulda başarısızlık deneyimleri yaşarsa, sadece bilgileri zayıf olmayacaktır; aynı zamanda gergin ve mutsuz da olacaktır. Eğer müfredat, her çocuğun bazı alanlarda başarılı olabilmesi için fırsat sunar nitelikte değilse, o zaman okulun çocuğun suç işlemesine katkıda bulunduğunu söylemek mümkün olabilmektedir.

❖ Okulun, çocuğun derslere olan ilgisini devam ettirmede başarısız olması. Konunun, çocuğun ihtiyaçlarına ve amaçlarına uygun olmayan bir şekilde anlatılması, çocuğun derse katılımcı olmamasını da beraberinde getirmektedir. Çoğu okulda, çocuğun ilgisini geliştirici bir yöntemi benimseyen müfredat geliştirme çabası ya yoktur ya da çok zayıftır.

❖ Okulun, çocukların tatmin duygusu yaşamalarını sağlamada başarısız olması. Düşük statüdeki çoğu çocuk, okulu kendilerini engelleyen bir hapisane gibi düşünmektedir. Okulda kendilerine keyif veren aktivitelerden ya yoksundurlar ya da

bu tür aktivitelere katılım olanağı düşüktür. Gerçekten ne öğrenmek istedikleri nadiren sorgulanmaktadır.

❖ Okulun, öğretmenler ve öğrenciler arasında tatmin edici ilişkilerin geliştirilmesine olanak sağlamada başarısız olması. Çoğu okulda sınıf nüfusu kalabalıktır ve kişisel ilişkilerin gelişmesine olanak sağlayamamaktadır. Ebeveynleriyle ve akrabalarıyla yakın ilişkiler geliştirmede başarısız olan çocuk, okulda da yakın ilişkiler geliştirme olanağından yoksun bırakılmaktadır (1970: 303).

Haskell ve Yablonsky okulu, çocuğun vaktinin çoğunu geçirdiği ve artık ev yerine konulan bir kurum olarak değerlendirmektedir. Çocuklar, otorite figürü olarak ebeveynlerinden çok öğretmenlerinden etkilenmektedir; özellikle annesi çalışan çocuklarda bu durum daha yoğun olarak görülmektedir. Araştırmacılar, öğretmenlerinin sosyalizasyon sürecine olumsuz etkisine sahip olan öğrencilerin, okul kurallarına uymakta ve ileriki dönemlerde toplumsal normlara ve hukuk kurallarına uygun davranmakta zorluk çekeceğini savunmaktadır. Okulu baskıcı, sıkıcı ve engelleyici gören öğrenciler, okuldan uzak durma çabasında olacaktır (1970:304)

Sınıf ve okul ortamının bireylerin davranışları üzerinde etkili olduğu varsayımından hareket eden bazı araştırmacılar; bireyin sınıf içindeki ilişki düzeylerini, sınıf ortamının başarıya odaklı yapıya sahip olup olmadığı ile suç ve şiddet davranışı arasındaki ilişkiyi irdelemektedir. Düzensizlik, suç ve şiddete neden olabileceği düşünülen okul faktörleri şu şekilde belirtilmektedir:

❖ Okulun ve/veya sınıfın aşırı kalabalık olması

❖ Yüksek düzeyde öğrenci / öğretmen oranı

❖ Ders programlarının yetersizliği / derslere ilgideki yetersizlik ve bu etkenlerle ilintili olarak; düşük düzeydeki akademik başarı ve işleri aksatmaya yol açıcı bir ilgisizlik, düşük düzeydeki araç gereç tasarımı ve binaların hem izolasyonu arttıran hem de içsel iletişimi engelleyen taşınabilir veya portatif türden olması, liderlerin veya yöneticilerin, tahrik edici ortamları tanımlamada yetersiz olmaları, öğretmenlerin veya idarenin problem çözme konusunda ilgisiz olmaları, yapılacak hiçbir şeyin olmadığına inanmaları, diğer bir deyişle, ne yapılacağını bilmemelerinin yol açtığı yetişkin başarısızlığıdır (Flannery, 1997'den aktaran Kızmaz, 2006: 59).

Ergenlerin sapkın davranışlarda bulunmasını ve suç işlemesini etkileyen ve okulun kendi özelliklerinden kaynaklanan diğer bazı faktörler ise şunlardır:

- ❖ Negatif okul iklimi,
- ❖ Müfredat programından kaynaklanan sorunlar,
- ❖ Kalabalık okul ve sınıflar,
- ❖ Öğretimdeki kalitesizlik,
- ❖ Tutarsız sınıf yönetim uygulamaları,
- ❖ Sınıfın oluşturulmasında ırksal ayrımlar⁹
- ❖ Başarılı olma baskısı oluşan stres,
- ❖ Çalışma yöntemlerinin çocuk tarafından anlamsız bulunması,
- ❖ Öğretmen ve öğrenci ilişkisinin zayıflığı,
- ❖ Öğretmenlerin fiziki ceza uygulaması (MEB [web], 2006b).

Sinirlilik, şiddet ve akademik performans arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya göre, sözel şiddet uygulayan öğrencilerin iletişim kurmakta sorunları olduğu ortaya çıkmıştır. Bu veriden yola çıkarak araştırmacılar, okulların baskıcı disiplin kuralları uyguladıkça ve katı disiplin cezaları verdikçe (okuldan uzaklaştırma gibi), öğrencilerin iletişim becerilerini geliştiremeyeceklerini ortaya koymuşlardır (Brendtro, 1995'ten aktaran Kandakai ve King, 2002: 342-343). İletişim becerilerini geliştiremeyen ve etrafıyla iletişim kurmakta güçlük çeken ergenler, daha çok anti-sosyal davranışlar gösterme ve sorunlarını şiddetle çözmeye eğiliminde olma riski taşımaktadırlar. Bu nedenle okul, çocuğun kişiliğini geliştirmede eksik kalırsa çocuğun şiddete eğilimli olmasına, sapkın davranışlarda bulunmasına ve suç işlemesinde etkili olabilmektedir.

Aynı zamanda, öğrencilerin ikamet ettikleri ve gittikleri okulların bulunduğu yerleşim yerlerinde, aynı şekilde okul ortamlarında şiddet davranışının

⁹ Araştırmacı okullardaki ayrımcılık olgusunu "ırksal ayrımcılık" olarak ele almıştır. Türkiye'de ırksal ayrımcılığa dayanarak sınıf oluşturma durumuna rastlanılmamaktadır ancak öğrencilerin seviyelerine göre sınıfların oluşturulduğu bilinmektedir. Düşük seviyeli sınıflarda yapılan eğitim ve öğretimin diğerlerinden farklı olduğu ve düşük statülü öğrencilere bazı okullarda farklı davranıldığı bilinen bir gerçektir ki yapılan araştırma sırasında durumun bundan farklı olmadığı gözlenmiştir.

yaygın olması, şiddet olaylarını körükleyici bir etkide bulunmaktadır (Kızmaz, 2006: 56). Şiddet olaylarının yaygın görüldüğü okullarda, bu davranış biçimi normal olarak kabul edilmekte ve gençler karşılaştıkları problemleri birbirlerine şiddet uygulayarak çözmeye çalışmaktadır. Benzer olarak bir takım sapkın davranışların (örneğin sigara içmek, uyuşturucu kullanmak) yaygın olarak görüldüğü, öğrenciler tarafından artık yadırganmayan ve okulda adeta bir moda akımı gibi yayılan davranışlar da öğrencilerin sapkın davranışlarda bulunma riskini artırıcı etkiye sahiptir. Sigara içmenin artık normal bir davranış olarak kabul edildiği, kavga etmenin sorunları çözmeye işlevsel bir yol olarak kullanıldığı, bıçak taşımının moda olduğu bir okulda sapkın davranışlarla ve şiddet olayları ile karşılaşmak kaçınılmaz olacaktır.

Welsh, Grene ve Jenkins tarafından, sosyal kontrol, sosyal düzensizlik ve okul ortamı teorileri, bireysel, kurumsal ve toplumsal faktörlerin Philadelphia eyaletindeki ortaokullar üzerindeki etkisini saptamak amacıyla kullanılmıştır. Toplumun karakteristiklerinin okulun özelliklerine yansıdığını savunan kültürel sapma teorisyenlerinin aksine, bu çalışma sonucunda “kötü toplumlar kötü bireyler veya kötü okullar yetiştirir” savının haksız bir yargı olduğu sonucuna varılmıştır (Welsh, Grene ve Jenkins, 1990’dan aktaran Bartollas, 2006: 279).

a. Türkiye’de Liselerdeki Eğitim-Öğretim Sistemi ve Karşılaşılan Problemler

Türkiye’de 2001 yılı itibariyle genel lise ve mesleki ve teknik liselerin sayısı, bu liselerde görevli öğretim elemanı sayısı, bu liselerde öğrenim gören öğrenci ve mezun sayısı tablo 1’de gösterilmiştir (T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2005: 21).

Tablo-1: Genel ve Mesleki- Teknik Liselere Ait İstatistikler

OKUL TÜRÜ	ÖĞRETİM YILI	OKUL SAYISI	ÖĞRETİM ELEMANI SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI
GENEL LİSE	2002-2003	2.559	76.735	2.053.735
	2003-2004	2.831	86.051	1.963.998
	2004-2005	2.991	93.209	1.937.055

MESLEKİ ve TEKNİK LİSE	2002-2003	3.575	71.828	981.224
	2003-2004	3.681	73.998	1.050.394
	2004-2005	3.870	74.740	1.102.394

Çok parçalı bir yapı gösteren ortaöğretim sistemi yaygın bir sınıflandırmaya göre genel ve mesleki-teknik ortaöğretim olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Genel ve mesleki-teknik ortaöğretimin amaçları birbirinden farklılaşmaktadır. Genel ortaöğretimin amacı ağırlıklı olarak yükseköğretime öğrenci hazırlamak olarak şekillenmesine rağmen, mesleki ve teknik ortaöğretimin ara insan gücü yetiştirmek gibi ayırt edici bir amacı bulunmaktadır. Genel ortaöğretimde; lise, Anadolu, Fen, Anadolu Güzel Sanatlar, Sosyal Bilimler, Anadolu Öğretmen ve Açık Öğretim gibi adlar altında yedi lise türü bulunmaktadır. Bu lise türlerinin verdikleri eğitimin niteliğinin ve yükseköğretime geçişteki başarılarının birbirinden farklılaştığı görülmektedir (Eğitim-sen [web], 2006).

Türkiye’deki liselerde uygulanan eğitim sistemi, gençlerin ilgi alanlarını belirlemek ve o yönde eğitim görmelerini sağlayacak, böylelikle gencin derslerine olan ilgisini arttıracak bir düzen üzerine kurulmuştur. Bu sistem, “Alan Seçmeli Programlar” adında yürürlüğe konmuştur. Alan Seçmeli Programlar, 1996-1997 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Bu programla, öğrencinin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kendisi için en uygun olan alanı seçmesine imkan ve fırsatın sağlanması amaçlanmıştır. Bu nedenle liselerin ilk sınıfları “yöneltme” sınıfları olarak kabul edilmektedir. “Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği’nin 7’nci Maddesinde bu gelişme şu şekilde betimlenmektedir (Doğan, 2004: 128):

- ❖ Yüksek öğretime hazırlayan programlar
- ❖ Hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programlar
- ❖ Hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlar

Öğretim programları, öğrencilerin istek ve yetenekleri yönünde bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alanın/bölümün özelliklerine cevap verecek şekilde ortak genel kültür dersleri, alan/bölüm dersleri ile alan/bölüm seçmeli dersleri ve diğer seçmeli derslerden oluşmaktadır. Aynı yönetmelikte alan/bölüm dersleri,

öğrenciyi girmeyi hedeflediği yüksek öğrenim dalına veya mesleğe ve iş alanlarına yönelten ve ona bu yönde gelişme imkanı sağlayan dersler olarak tanımlanmıştır. Alan/bölüm dersleri ise öğrenciye yöneldiği alanda/bölümde gelişme imkan ve derinleşme imkanı sağlayan dersler olarak tanımlanmıştır. Seçmeli dersler ise ortak genel kültür, alan/bölüm dersleri ile alan/bölüm seçmeli dersleri dışında kalan; öğrencinin ilgi ve istekleri doğrultusunda çeşitli programlarda ilerlemelerini, kişisel yeteneklerini geliştirmelerini sağlayan dersler olarak tanımlanmıştır. Gelişim dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, öğrencinin önceki yıllara ait başarısı ve derslerindeki başarı grafiği, yönelmek istediği veya yöneldiği alan/bölümde olması gereken derslerin hangileri olduğu ve hangi sınıflarda hangi derslerin alınmasının uygun olacağı hususlarının, alan/bölüm dersleri ve seçmeli derslerin seçiminde dikkate alınması gerekmektedir. Yönetmeliğin liselerde açılmasını öngördüğü alanlar ile 9. sınıfta her bir alana yönelmede kaynaklık eden dersler ise şunlardır (Doğan, 2004: 128-129):

- ❖ Fen Bilimleri Alanı: Biyoloji, fizik, kimya, matematik.
- ❖ Sosyal Bilimler Alanı: Türk dili ve edebiyatı, tarih, coğrafya.
- ❖ Türkçe – Matematik: Türk dili ve edebiyatı, matematik.
- ❖ Yabancı Dil Alanı: Türk dili ve edebiyatı, yabancı dil.
- ❖ Sanat Alanı: Türk dili ve edebiyatı, seçmeli resim/seçmeli müzik.
- ❖ Spor Alanı: Beden eğitimi, biyoloji.

Doğan, Ankara il merkezindeki Genel Liseler ve Anadolu Liselerinde, gençlerin alan seçimi üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya fen, sosyal ve Türkçe-matematik alanında okuyan 469 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmada elde edilen, öğrencilerin seçtikleri alanlara göre etkilendikleri kişilere ait sonuçlar, Tablo-2’de gösterilmiştir:

Tablo-2: Öğrencilerin Seçtikleri Alanlara Göre Etkilendikleri Kişiler (Doğan, 2004: 133).

Seçenekler	MF		Sosyal		TM	
	n	%	n	%	n	%

Anne-baba	32	16.7	2	5.4	21	8.8
Öğretmenler	14	7.3	-	-	8	3.3
Okul yöneticileri	8	4.2	10	27.0	13	5.4
Arkadaşlar	14	7.3	3	8.1	9	3.8
Kendim	169	88.0	27	73.0	212	88.3
Rehber Öğretmen	11	5.7	1	2.7	3	1.3
Diğer	32	16.7	6	16.2	36	15.0

Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin %57.6'sı alan seçmeli ve seçmeli dersleri kendi arzuları doğrultusunda seçmişlerdir. Okul yöneticilerinin etkisi ise %32.6'dır. Araştırmada yer alan açık uçlu sorularla elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin alan seçimlerinin çoğu istek dışı bir seçim olarak değerlendirilmiştir. Araştırmacı, alan seçiminde en fazla etkili olması beklenen rehber öğretmenlerin, öğrencilerin kararları üzerinde çok az etkili olduğu sonucuna varmıştır. Sosyal bilimler alanını seçenlerin hiçbirisi öğretmenlerinden etkilenmemiştir. Araştırmacıya göre bu tabloda dikkati çeken diğer bir nokta ise, okul yönetiminin matematik-fen ve Türkçe-matematik seçiminde öğrencilerin üzerindeki etkisi birbirine yakın iken, bu oran sosyal alanda yükselmiştir. Bu durum öğrencilerin sosyal alanı seçmek istemedikleri halde okul yönetiminin yönetmelikler gereği öğrencileri sosyal alana yönlendirdiği şeklinde yorumlanmıştır (Doğan, 2004: 134).

Araştırma sonuçlarına ilişkin dikkati çeken diğer bir bulgu ise, öğrencilerin alan seçmeli ve seçmeli dersleri almamalarında etkili olan nedenlerdir. Araştırmacı, bu noktada Türk Eğitim Sistemi'nin eksikliklerine dikkati çekmiştir. Tablo-3'te bu hususa ait bulgular verilmiştir:

Tablo-3: Öğrencilerin Alanlarına Göre “Alan Seçmeli” ve “Seçmeli” Derslerini Almamalarında Etkili Olan Nedenler (Doğan, 2004: 135).

	MF	Sosyal	TM
--	----	--------	----

Seçenekler	n	%	n	%	n	%
Öğretmen yetersizliği	40	31.0	4	20.0	28	20.6
Yeterli müracaat olmaması	16	12.4	1	5.0	11	8.1
Okul ders araç-gereç ve materyal yetersizliği	44	34.1	1	5.0	19	14.0
Derslik eksikliği, derslik yetersizliği	18	14.0	2	10.0	13	9.6
Bu konuda bilgilendirilmedim	25	19.4	7	35.0	31	22.8
Diğer	37	28.7	8	40.0	52	38.2

Öğrencilerin seçmeli derslerini sınırlayan nedenlerin başında okul ders araç gereçlerinin yetersizliği gelmektedir. Bunu öğretmen yetersizliği izlemiştir. Alan seçiminde etkili olan nedenlere öğrencilerin okudukları alanlara göre bakıldığında ise, özellikle MF alanındaki öğrencilerin seçmeli derslerini seçmelerinde okul araç ve gereçlerin yetersiz olmasının etkili olduğu görülmektedir (Doğan, 2004: 135).

Araştırmacı, öğrencilerden aldığı cevaplar ve okul yöneticileri ile yaptığı mülakatlar sonucunda, “Alan Seçimlik Program” sisteminin uygulanmasının birçok problem içerdiği kanısına varmıştır. Araştırmacıya göre bu problemlerin başında alanların tamamının çeşitli nedenlerle açılmaması gelmektedir. Araştırmanın örneklemini teşkil eden liselerde yalnızca üç alanın (TM, MF ve Sosyal Bilimler) açılabilirdiğine tanık olunmuştur. Alanların tamamının açılmamasının nedenlerinin başında, okul yöneticilerinin tüm alanların açılması konusunda isteksiz olması gelmektedir. Araştırmacı bunun nedenini, lisenin üniversite önündeki olası başarı düşüncesi olarak açıklamıştır. Bazı yöneticilerin, öğrencileri ilgi ve yeteneklerine göre değil de onların üniversiteye girme şansını arttıracak alanlar olan MF ve TM’ye yönettikleri, araştırmacı tarafından saptanmıştır. Bunun sebebi de yöneticilerin, başarılı olan okullar listesine kendi adlarının eklenmesini istemeleridir. Diğer bir

faktör ise okulun yetersiz imkanlarıdır. Bina, araç ve gereçlerinin yetersizliği, kısacası okulun alt yapı sorunu öğrencilerin bazı alanları ve dersleri seçememelerinde rol oynamaktadır. Bunun yanında aileler de çocuklarını kendi ilgi alanları ve yetenekleri doğrultusunda değil de, üniversiteye girme şansını arttırıcı alanlara yönelmektedir. Araştırmacı tarafından saptanan diğer bir husus, yönetimin ve öğrencilerin uygulamayı yanlış anlamalarından kaynaklanan sorunlardır. Bazı okul yöneticileri, alan seçimlik ve seçimlik dersleri seçmeli ders olarak algılamaktadır. Bu durum alan seçmeli derslerin niteliğinin ve alan seçmeli derslerle amaçlanan yararı engellemektedir. Aynı anlayışın öğrencilere yansıdığı da araştırmacı tarafından gözlenmiştir (Doğan, 2004: 144).

Doğan, yaptığı araştırma ile Türk Eğitim Sistemi'nin sorunlarına ışık tutmuştur. Kendi ilgi ve becerileri ile örtüşmeyen alanlarda okuyan öğrenciler karşılaştıkları başarısızlık sonucuyla okuldan soğumakta, okullardaki imkan yetersizliği ile de kendi becerilerini gösterebilecek ve kendini başarılı konuma getirebilecek olanaklardan yoksun bırakılmaktadır. Okul hayatında sürekli başarısızlık ile karşılaşan çocuklar, amaçsız bir şekilde okula gidip gelmeye devam etmekte, kendini ispatlamak amacıyla farklı alanlara yönelmektedir. Bu durumda da gençlerin sapkın davranışlara yönelmesi ve nihayetinde suç işlemesi de kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde yaşanan diğer bir “eğitim problemi” ise, gençlerin özellikle aileleri tarafından üniversite okumaya yönlendirilmesi, akademik yeteneği olmayan ancak farklı alanlarda değişik yeteneklere sahip olan öğrencilerin ise yeteneklerinin üstünde olan hedefler için çabalayarak umutsuzluğa kapılmasıdır. Kendi ilgi alanları ve yetenekleri zamanında keşfedilemeyen öğrencilerin çoğu, ne yazık ki üniversite mezunu olma hedefine ulaşmak için zorlanmaktadır. Ülkemizde üniversite mezunu olmak toplumsal bir hedef olarak gösterilirken, konusunda uzman bir “ara eleman” olmak itibar gösterilmeyen bir statü haline gelmiştir.

Mesleki teknik eğitime karşı ülkemizdeki insanların önyargısı sebebiyle birçok genç, farklı isteklere ve yeteneklere sahipken üniversite okumaya zorlanmaktadır. Bunun ülkemiz için iki olumsuz sonucu vardır: birincisi toplumsal hayatın en çok ihtiyaç duyduğu, kalkınmanın ve gelişmenin ana unsurlarından birisi olan mesleki teknik lise mezunlarındaki açıklık (Özyılmaz, 2006: 30); ikincisi ise

kendi ilgi alanı ve yeteneklerini aşan konularda başarısız olan, derslerine ve okuluna kayıtsız kalan ve sonuçta okula amaçsız gidip gelmeye başlayan gençlerin, suç işleme veya sapkın davranışlarda bulunma riskinin artmasıdır.

Mesleki teknik liselerin birtakım eksiklikleri, buradan mezun olacak bireylere ya da buralarda eğitim görmeye karşı önyargıların oluşmasına neden olmaktadır. Özyılmaz bu eksiklikleri şöyle özetlemiştir:

Mesleki teknik liselerdeki bina ve tesislerin yetersiz oluşu, bu okulların eğitim programlarının çağımıza uygun olmaması, bu okullarda finansman sorununun yaşanması, sanayi ve hizmet sektörüyle gerekli işbirliğinin kurulamamış olması, ders araç-gereçlerinin yetersizliği, mezunların istihdam sorunu yaşaması ve mezunların yükseköğretime geçiş sorunu yaşamasıdır (Özyılmaz, 2006: 30).

b. Okullarda Şiddet

Okulun olumlu etkisinden yararlanamamış ve iyi bir aile ortamına sahip olmayan çocukların, suça öncelikle okulda başladıkları görülmektedir. Çocukların suç işleme davranışları kendisinden küçük çocukların harçlıklarını alma davranışı ile başlamakta, zamanla şiddete yönelen çeteleşmeye kadar gitmektedir. Okul idarelerinin ve ailelerin gerekli özeni göstermemeleri halinde bu durum, zamanla yaralama ve adam öldürmeye kadar gidebilmektedir (Demirbaş, 2001: 178).

Okulda şiddet kavramı, okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışları tanımlayan bir anlamda kullanılmaktadır (Kızmaz, 2006: 48). Okulda şiddet fiziksel ve psikolojik yaralama, mülke zarar verme gibi birçok kasti ve cüretkar davranışı kapsamaktadır. Bu olaylar sıklık ve şiddet bakımından değişen davranışları da içerebilmektedir; cinayet, silah kullanma, cinsel taciz, kavga, zorbalık, sözlü tehdit ve gözdağı vermek, dayak, çete şiddeti, tecavüz, nefret suçları, vandalizm, okul yolunda fiziksel veya taciz ve sevgiliye şiddet uygulama gibi (Astor ve Meyer, 2001'den aktaran Özönder ve diğerleri, 2005: 19).

Okullardaki şiddet olayını sadece öğrencilerin uyguladığı şiddet olarak değerlendirmek yanlıştır. Öğretmenlerin ve idarecilerin öğrencilere uyguladığı fiziksel ve psikolojik şiddet de, çocuklar üzerinde onların sağlıklı ve dengeli bir kişilik geliştirmeleri açısından olumsuz etkilere sahiptir. Genel olarak okul

bağlamındaki şiddet, öğrenci ile öğrenci ve öğrenci ile öğretmenler veya okul yöneticileri ve/veya okul personeli arasında yaşanan tehdit ve fiziksel saldırıyı içermektedir (Kızmaz, 2006: 48).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullardaki "vaka analiz formu" aracılığıyla istatistiklerin tutulmaya başlandığı 26 Nisan 2006 tarihinden Ekim 2006'ya kadar, yaz tatili göz önünde bulundurulmadığında, okullarda toplam 2 bin 474 olay meydana geldiği saptanmış ve bu olaylara, 6 bin 224 öğrencinin karıştığı tespit edilmiştir. Fiziksel zarar veren şiddet olayı sayısı, 814 ile %32.9; zorbalık, tehdit, sataşma durumuna ait olay sayısı 491 ile %19.8; dedikodu, lakap takma durumuna ait olay sayısı 323 ile %13.1; eşyaya/mala zarar verme olay sayısı 234 ile % 9.5; okula silah/kesici, delici alet getirme sayısı 196 ile %7.9; çalma, gaspa ait olay sayısı 184 ile %7.4; alkol, uyuşturucu, ilaç kullanımı 84 olay ile %3.4; cinsel taciz 65 olay ile %2.6; ateşli, kesici, delici silahla yaralama 47 olay ile %1.9; çete oluşturma/katılma 27 olay ile %1.1 ve nihayetinde ateşli, kesici, delici silahla ölümlü 9 olay ile % 0.4 oranında görülmüştür (Hürriyet Gazetesi, 25 Ekim 2006).

Öğülmüş tarafından yapılan araştırmada, üniversite 1.sınıfta okuyan öğrencilere lisedeyken ne tür şiddet davranışlarına uğradıkları sorulmuştur. Bulgular öğrenciler arasında meydana gelen ve herhangi bir öğrencinin ölümüyle sonuçlanan olayların %5.1, okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgaların %64.9, okula giderken yollarında bıçak, muşta, şiş, sopa, zincir, vb. bir alet taşıyan öğrencilerin oranının ise %12.7 olduğunu ortaya koymaktadır. (Öğülmüş, 1995'ten aktaran Pişkin 2006: 48). Özönder ve arkadaşları tarafından yedi coğrafi bölgeden alınan 1136 ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada ise, sözlü tacize uğradığını belirten öğrencilerin oranının %47, fiziksel tacize uğrayanların oranının %26, cinsel tacize uğradıklarını belirtenlerin oranının ise %27 olduğu saptanmıştır (Özönder ve arkadaşları, 2005'ten aktaran Pişkin, 2006: 49).

Uluslararası Politik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (UPSAM) ve Beykent Üniversitesi'nin 17 ilde 1850 lise 1, 2, 3. sınıf öğrencilerine ucu açık 38 soru içeren "Gençler Hayatı Nasıl Algılıyor" konulu araştırma sonuçlarına göre gençlerin yüzde 74'ü şiddete maruz kalmaktadır. En çok şiddet uygulayanlar arasında ilk sırayı %29 oranıyla baba, ikinci sırayı %24 oranıyla ağabey ve üçüncü sırayı %17 oranıyla

öğretmen almıştır. Şiddet gören gençlerin yüzde 65'i kendilerinin de şiddet uyguladığını kabul etmiştir. Gençler, en çok kendilerini kızdıranlara şiddet uyguladıklarını ifade etmiştir. Bunu %25 oranıyla kızlara ve %19 oranıyla öğretmenlere uygulanan şiddet izlemiştir. Okulda herhangi bir çeteye mensup olduğunu belirten öğrencilerin oranı ise %40'tır. Uyuşturucu kullanıp kullanmadığı sorusuna gençlerin yüzde 26'sı 'evet' cevabı vermiş, kendi kendine zarar veren gençlerin oranı ise yüzde 46 çıkmıştır. Gençlerin %26'sı, "kafalarını duvara vurarak" kendilerine zarar verdiklerini ifade etmiştir. Gençlerin %51'i ise anne babalarının birbirlerine şiddet uyguladığına tanıklık ettiğini belirtmiştir (Sabah Gazetesi [web], 2006).

Eğitim Sen'in "Liselerimiz- İl Merkezleri Türkiye Taraması 2006" adlı, aralarında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Adana, Diyarbakır ve Trabzon'un da bulunduğu 29 il merkezi ve 193 okulda gerçekleştirilen araştırmada, okulların %54'ünde bıçak gibi kesici ve delici alet bulunduğu, okulların %87'sinde öğrencilerin idareciler, %86'sının da öğretmenler tarafından azarlandığı, araştırmaya katılan okulların %33'ünde idareci, %38'inde öğretmen dayacağının mevcut olduğu ve okulların %55'inde öğretmenlere hakaret edildiği saptanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %33.7'si her gün birbirine küfür ettiklerini, %38.6'sı araştırmanın yapıldığı dönemde birbirleriyle kavga ettiklerini, %21.7'si de araştırmanın yapıldığı dönemde öğrenciler arasında bıçaklı-silahlı kavga yaşandığını belirtmiştir (Radikal Gazetesi, 20 Mayıs 2006).

4. AKRAN GRUBU ve SUÇ: GENÇLİK ÇETESİ

Akran, aynı yaşta olan fakat akraba olmayan kişilere verilen isimdir. Akran grubu, aynı yaşta olan kişileri kapsamı yanında, içinde kendilerini önemli ve güçlü hisseden ve aynı ilgi alanlarına sahip kişilerden oluşan gruplardır (Regoli ve Hewitt, 2006: 362).

Ergenlik döneminin ayırt edici özellikleri, aidiyet duygusu ile hareket etme, bir grup içerisinde kendini ifade etme, bir mensubiyet içerisinde statü kazanma

isteğidir (Güneş ve diğerleri, 2006: 56). Çoğu ergen için en önemli, vakitlerinin çoğunu orada geçirdikleri ve duygusal olarak en yakın oldukları sosyal kurum ailedir. Ancak bazı ergenler için de aile yerine akran grubu bu özellikleri taşımaktadır. Bazı ergenler için sosyal dünya, onların en yakın arkadaşlarından ibarettir. Ergenler, diğerleriyle kurdukları etkileşim yoluyla kabul edilmenin, statü ve kimlik sahibi olmanın arayışı içerisindeyler. Akranlarının tercih ettiği müzik türü, onların giyim şekli ve kullandıkları dil, artık onların da bir parçası haline gelmektedir. Akran grubu aktiviteleri, genellikle ergenlerin artık çocuk olmadığı ve birer yetişkin olduğu mesajını veren yetişkinlerin davranışlarının birer sembolü gibidir ve bunlar sigara, uyuşturucu kullanmak, cinsel ilişkide bulunmak ve özerklik gibi davranışlardır. Kabul edilmek isteyen ve kendini daha büyümüş ve önemli hissetmek isteyen ergenler, akran gruplarının da etkisiyle birçok suçlu ve/veya sapkın davranışta bulunma eğilimine girmektedir (Regoli ve Hewitt, 2006: 362).

1950’li yıllarda, genç insanların ebeveynlerinden koparak akranlarıyla daha sıkı ilişkiler içine girdikleri inancı hakim olmuştur. Lotz, Poole ve Regoli’ye göre suçlu veya sapkın davranış üzerinde, çocuğun ailesini beğenmesi veya onlardan utanması; ailesinin değerlerini beğenmesi veya beğenmemesi ile ailenin otoritesi önemlidir (1985: 124). Ailenin değerlerini benimsemeyen, beğenmeyen hatta o değerlerden uzaklaşan çocuk, arkadaşlarının değerlerine kendini yakın hissetmeye başlamaktadır; çünkü kendisini diğerlerine kabul ettirme, popüler olma ve dışlanmama gereksinimi içindedir. Bu gereksinim sebebiyle arkadaş grubunun değerlerinden sapmamak, ailenin değerlerinden sapmamaktan daha önemli hale gelmektedir. Örneğin, ailesinin minimum oranda disiplin uygulamasını ve izin verici olmasını isteyen genç, böylelikle akran grubuna kabul edilebileceğini ve popüler olabileceğini düşünmektedir (Lotz ve diğerleri, 1985: 124). Reisman’a göre de ergenlik döneminde, ergenler üzerinde akranlar, ebeveynlerinden daha çok etkili olmaya başlamaktadır (Reisman 1950’den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 124).

Konuya diğer bir yaklaşım da Bronfenbrenner’den şu şekilde gelmektedir:

“Çocukların hayat düzeni ev ve okul arasında gidip gelmelerinden ibarettir. Ebeveynler, çocukları eve geldiklerinde, onların kendilerini rahatsız etmelerini istememekte ve onları akran grubuna yönlendirmektedir. Arkadaş grubuna yönelen çocuklar (ailelerinden çok arkadaşlarıyla vakit geçiren

çocuklar) kendileri hakkında ve gelecek hakkında daha olumsuz fikirlere sahiptirler ve daha çok suça veya sapkın davranışa eğilimlidirler” (Bronfenbrenner, 1970’den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 124).

James Coleman “Ergen Topluluğu (Adolescent Society)” adlı eserinde, gençlerin kendi alt kültürlerini yarattığını belirtmiştir. Burada özellikle liseler anahtar rol oynamaktadır. Bu eserde, uzun süren okul zamanlarında gençlerin kendi yaşlılarıyla bütünleştiği ve ebeveynlerinden koptuğu belirtilmiştir. Ebeveynlerinden ve onların değerlerinden kopan gençler, o ortamda kendi kültürlerini, dillerini, sembollerini ve değerlerini oluşturmaktadır ve yazara göre bunlar yetişkinlerin değerlerinden çok farklıdır. Örneğin Coleman kendi çalışmasında, öğrencilerin yüzeysel ve dışsal özelliklere değer verdiklerini saptamıştır; fiziksel çekicilik, arabalar, kıyafetler, akademik başarıya önem vermeme gibi. Erkekler için okulda popüler olmanın yolu futbol takımında olmaktır; kızlar içinse okul aktivitelerinde yer almaktır. Genellikle gençlerin akademik rekabete aldırış etmediği (hatta akademik rekabetle dalga geçtikleri) saptanmıştır; onlar için popülerlik kıstası flört etmek, partilere ve spor aktivitelerine katılmaktır. Coleman, ergenlerin ebeveynlerinden çok akran gruplarından etkilendiği görüşündedir (Coleman, 1961’den aktaran Lotz ve diğerleri, 1985: 126).

Ergenlikte, toplumsal davranışlarda olgunlaşma ve arkadaş gruplarında genişleme görülmektedir. Bu dönemde birey, ait olduğu gruba fazla önem vermekte, grup normlarına uymak için büyük çaba harcamaktadır. Bu uyum yalnızca dış görünüş ve davranışları değil aynı zamanda fikirleri de kapsamaktadır. Birey genel olarak grubun benimsemediğini beğenmeme, yapmadığını yapmama eğilimindedir. Grup normlarından ayrılmaktan çekinen birey, o grup standartları doğrultusunda, gereksinme ve isteklerine doyum sağlamak amacıyla süreli faaliyet girişiminde bulunmaktadır (Yavuzer, 1996: 111). Grubun yaşıt üyeleri arasında fikirler, duygu ve düşünceler hatta düşmanlar bile ortaktır. Gençler, grup normlarına uymak için fedakarlık ve sıkıntıya katlanmayı göze almaktadırlar (Ekşi, 1990: 63-64). Ergenlik dönemi kritik bir geçiş dönemini betimlemektedir; bu dönemde arkadaşların rolü özellikle göze çarpmaktadır ve sapkın akranlar antisosyal ve suçlu davranışların yoğunlaştırılmasında ana rolü üstlenmektedir. Ebeveynlerin olduğu kadar akranların da suçlu davranışın gelişmesinde rolü olduğunu gösteren ampirik araştırmalar mevcuttur. Sapkın akranlarla ilişki kurmak antisosyal, sapkın ya da suçlu

davranışlarla güçlü olarak ilişkilidir. Uyumsuz çocuklar kendileri gibi uyumsuz olan arkadaşlar aramaktadır ve sapkın arkadaşlarla etkileşim suçlu davranışa teşvik etmektedir. Suçlu akranlar suçlu davranışı kuvvetlendirmekte ve sonuç olarak ergenler suçlu davranışlarda bulunan arkadaşlar aramaktadır (Kemp ve diğerleri, 2006: 489).

Ergenler özellikle aitlik duygusu, duygusal destek ve davranışsal normları kazandıran bir işleve sahip olma açısından akran gruplarını tercih etmektedir. Özellikle, ev ortamında veya aile içerisinde ebeveynlerden gerekli ilgi ve desteği bulamayan çocuklar, kendilerine ilginin gerçekleşebileceği yeni ortam arayışlarına yönelmektedir. Aynı şekilde okulda başarısız olan çocuklar, kendileri ile benzer özellikler sergileyen antisosyal akran grupları ile birlikte olma yönelimi içerisinde olmaktadır. Konuya ilişkin yapılmış araştırmalarda da, saldırgan davranışların önemli bir oranının akran gruplarıyla birlikte gerçekleştirildiği ve anti sosyal davranış sergileyen akranlarla olan ilişkinin, suç ve şiddet davranışını kazanmanın güçlü bir göstergesi olduğu yönünde bulgular saptanmıştır (Kızmaz, 2006: 56).

Yaşıtlarla arkadaşlığın verdiği güven, bu çağda gencin çözemediği çatışmaları arkadaş grubu yoluyla çözerek rahatlamasını sağladığından önemlidir. Ergenlerden oluşan topluluklar genci, yetişkinlerden daha çok etkilemektedir. Grubun önerdiği kısıtlamalar, özgürlük ve standartlar daha çabuk onaylanmaktadır (Şemin, 1992'den aktaran Duman, 2002: 162). İkili ilişkilerde en iyi arkadaş, en saygı duyulan tipler olmaktadır ki bu daha sonraları ergenin sapkın davranışlarda bulunmasına yol açabilmektedir. En iyi arkadaşın sahip olduğu sapkın davranışlar, ergenlik döneminde suçlu davranışın ortaya çıkması konusunda uyarıcı nitelik taşımaktadır (Kemp ve diğerleri, 2006: 491).

Burgess ve Akers'a göre bireyler sadece suçlu kişilerle ilişkide olduğu için suç işlemez; cezalandırmanın olmadığı yerde işledikleri suç ödül sağladığı zaman suç işlemek daha olası hale gelmektedir (Burgess ve Akers, 1966'dan aktaran Rebellon, 2006: 388). Yapılan araştırmalarda, resmi yaptırımları algılayanlar ve cezalandırılmaya tanık olan veya cezalandırılma deneyimi olanlar arasında suçluluğun daha az yaygın olduğu saptanmıştır. Rodkin, okuldaki popüler erkeklerin daha çok agresif olanlar veya otoriteye karşı gelenler olduğunu saptamıştır. Yapılan diğer bir çalışmada da suçlu gençlerin soysal olarak daha çok aktif olduğu tespit

edilmiştir (Agnew ve Petersen, 1989; Lotz ve Lee, 2000; Tolone ve Tieman, 1990, Rodkin, 2000'den aktaran Rebellon, 2006: 390). Suçlu davranışta bulunanların neden akranlarının ilgisini çektiği sorusuna ise onların akranlarına daha eğlenceli geldiği yanıtı verilmiştir. Dolayısıyla gençler, etrafındakilerin ilgisini çekebilme ve etrafındakiler tarafından kabul edilebilme amacıyla sapkın davranışlarda bulunma eğilimine girmişlerdir (Rebellon, 2006: 391). Bu fikirler bağlamında Rebellon tarafından yapılan araştırmada, sapkın ve/veya suçlu davranışları tasvip etmeyen, arkadaşları tarafından bu tür davranışların tasvip edilmediği ve zamanının çoğunu ders çalışarak geçiren gençler arasında suçluluk oranının düşük olduğu saptanmıştır. Varılan diğer bir sonuç ise, arkadaşları suç işleyen gençler arasında suç işleme oranının yüksek olduğudur.

Haynie ve Osgood tarafından yapılan çalışmada, akranların gençlerin suç işlemesine olan etkisi iki açıdan ele alınmıştır: sosyalizasyon/ normatif etkisi ve fırsat etkisi. Sosyalizasyon etkisinin bakış açısı, akranları normatif etkinin bir kaynağı olarak görmektedir; fırsat etkisinin bakış açısı ise, akranlarla birlikte geçirilen zamanın potansiyel bir suç işleme fırsatı olduğudur. Araştırmanın sonuçları her iki bakış açısını doğrular niteliktedir. Akranların gencin suç işlemesinde etkili olması konusunda, çocukların kendilerine uygun arkadaş seçtiği iddialarının aksine, akran sosyalizasyonunun genç suçluluğu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu konusunda araştırmacılar kendilerinden emindir. Arkadaşların etkisi konusunda karşılaşılan diğer bir bulgu da, gençlerin onlardan etkilenmeleri için çok yakın olmalarına, birlikte çok fazla zaman geçirmelerine gerek olmadığıdır; gencin birisini "arkadaşı" olarak nitelendirmesi bu etkileşim için yeterlidir. Arkadaşlarla geçirilen zaman, arkadaşlar suçlu olmasa bile, gencin suç işlemesine vesile olmaktadır (2005: 1120-1122).

Suçluluk üzerinde etkili faktörlerden olan aile ve akran grubunun etkileşimini inceleyen bir makalede, ailenin etkisinin akran grubuna karşı koyup koyamayacağı araştırılmıştır. Makalede, hafta sonu aileyle vakit geçirmenin, akran grubunun negatif etkisini azaltarak suçlu davranışta bulunma olasılığını düşürdüğü sonucuna varılmıştır. Aile ile geçirilen zamanın niceliği, akran grubuna karşı koyabilmekte etkili bulunmuştur. Ancak aileye olan bağlılık suçluluk üzerinde direkt bir etkiye sahip çıkmamıştır ve suçlu arkadaşların etkisine karşı koyduğu

söylenememektedir. Ancak aileye olan bağlılık, ergenlerin sahip olduğu arkadaşların niteliğini etkilemektedir ki bu yönüyle suçluluk üzerinde dolaylı etkiye sahip çıkmıştır (Warr, 1993: 247-264). Bir araştırmaya göre aile yapısının ılımlı etkisi (disiplinli, denetimli ve sıcak ilişkilerin yaşanması), sapkın arkadaşlarla ilişkiye girme ihtimalini azaltmaktadır (Henry, Tolan ve Smith, 2001'den aktaran Kemp ve diğerleri, 2006: 491).

Türkiye’de lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımını araştıran bir makalede, madde kullanma riskini arttıran arkadaş özellikleri içinde, öğrencinin madde kullanan arkadaşı bulunmasının ön plana çıktığı saptanmıştır. Madde kullanan arkadaşı olanların, madde kullanma riskinin yaklaşık 6 kat fazla olduğu varılan sonuçlardandır. Erkek öğrencilerde polisle başı belaya giren ve hırsızlık yapan arkadaşı olma riski kız öğrencilere göre yaklaşık 2.5 kat, bilerek başkasının malına zarar veren arkadaşı bulunma riski ise 2 kat fazla olarak saptanmıştır. Madde kullanan kızların antisosyal arkadaşları bulunması riski erkeklere oranla daha yüksek bulunmuştur (Erdem ve diğerleri, 2006: 111). Araştırmada ailenin ergenin arkadaşlarını beğenmemesinin ciddi bir risk etkeni olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, ergenin yasa dışı davranışları olan arkadaşlarının olmasının da madde kullanma riskini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Erdem ve diğerleri, 2006: 115).

Miller, 1970 yılında yaptığı çalışmalar sonucunda çeteyi daha çok yapı özellikleri ve dinamikleri açısından ele almıştır. Miller, çeteyi “ortak ilgi alanlarına sahip”, “tanımlanabilen liderlik” ve “belli bir otorite çizgisi” ne sahip grup olarak tanımlamıştır. Çetenin diğer bir özelliği de belli bir amacının olmasıdır ki bu genellikle illegal aktiviteler, belli bir bölgede veya kuruluştaki hegemonya kurma çabası olarak belirtilmiştir (Bartollas, 2006: 306). Esbensen, bir grubun gençlik çetesi olarak sınıflandırılabilmesi için şu özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmiştir (Esbensen, 2000’den aktaran Bartollas, 2006: 306):

- ❖ Grubun ikiden fazla üyesi olması gerekmektedir.
- ❖ Grup üyelerinin sınırlı yaş aralığını sahip olması gerekmektedir ki bu genellikle 12 ve 24 yaş arasındadır.

❖ Grup üyeleri kendi kimliklerini tanılamak adına yol almalıdırlar; gruba isim vermek veya grup birliğini kıyafet gibi bir simgeyle sembolleştirmek gibi.

❖ Gençlik çetesi bir sürekliliğe sahip olmalıdır.

❖ Yasadışı aktivitelerde bulunmak gençlik çetesinin en önemli özelliğidir

Haluk Yavuzer, son çocukluk çağına, toplumsal bilincin çok hızlı geliştiği bir dönem olması nedeniyle “Çete Çağı” (Gang Age) adını vermiştir. Ona göre çeteler, son çocukluk yıllarının normal toplumsal gruplaşmalarıdır. Yavuzer’e göre çete, dışarıdan herhangi bir yardım görmeyen ve sosyal bir hedefi olmayan, kendiliğinden oluşan yöresel bir gruptur. Bu gruplar, çocukların kendi ihtiyaçlarına uygun bir toplum meydana getirmeleri için kendiliğinden bir çabanın sonucu oluşmaktadır. Batı’da amaçsız, çocukça suç işleyen çocuk çeteleri toplumsal bir sorun oluşturmaktadır (1996: 109). Ülkemizde ise son yıllarda, özellikle lise çağındaki ergenlerin oluşturdukları okul ortamında veya dışarıda çeşitli suçlar işleyen çeteler, önemli bir problem haline gelmiştir.

Ergenlik döneminde etkisi yitiren ailenin kontrol ve çocuğa örnek oluşturma işlevi, Yavuzer’in bahsetmiş olduğu “Çete Çağı’nda çeteye geçmektedir. Otoriteye başkaldırma çetesiyle güç kazanan ergen, kuraldışı davranma, yasakları sık sık bozma yoluna kolayca kayabilmektedir. Çocuğun kişiliğinin saldırgan ya da çekingen olması, kolay etki altında kalması, otoriteye başkaldırma eğilimi göstermesi çeteye katılmada etken olabilmektedir. Çetenin, çocuğu suçluluk sürecine sokmak üzere birtakım belirli davranış ölçüleri vardır. Çete üyelerinin genellikle sahip oldukları genel davranış ölçüsü olarak argoya, uygunsuz söz ve hareketlere, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına, olumsuz cinsel davranışlara rastlanılmaktadır (Yavuzer, 1996:48). Bu çağda kurulan çeteler, dışarıdan herhangi bir yardım görmeyen, sosyal bir hedefi olmayan, kendiliğinden oluşan, yöresel bir nitelik taşıyan ve ortak ilgilere sahip çocukların oluşturdukları oyun gruplarıdır. Anne babaların, öğretmenlerin ya da gençlik liderlerinin herhangi bir desteği olmadan, çocuklar tarafından kurulmuştur. Çeteler, ne yetişkinin onayına gereksinim duymakta ne de dışarıdan herhangi bir kontrole bağımlı olmak istemektedir. Onlar kendi otoritelerini kendileri sağlamaktadır (Duman, 2002: 163).

Gençlik çeteleri hakkındaki ilk çalışma 1927 yılında Frederic Thrasher tarafından yapılmıştır. Thrasher, 1313 çete ve onların yaklaşık 25.000 üyesiyle

yaptığı çalışmada kendi gözlemlerini, üyelerle yaptığı mülakatları ve çocuk mahkemesi kayıtlarını değerlendirmiştir. Araştırmacıya göre gençlik çetesi, genellikle heyecan verici aktiviteleri yapma amacıyla bir grup gencin bir araya gelmesiyle oluşan bir yapıdır. Kendi içerisinde psikolojik olarak anormal veya sapkın üyeleri yoktur; bunlar sadece çocukluğun ve ergenliğin özelliklerine sahip üyelerdir. Ancak çeteler farklı evrim süreçlerinden geçmektedir. Bu süreç, akran gruplaşmasının yaygınlaşması; grupların çatışması; ve sonuç olarak gelenekselleşmiş bir grup yapısı (bir spor kulübü gibi) şeklinde gelişmektedir. Eğer çatışan gruplar geleneksel bir yapıya dönüşmeze, o zaman suçlu bir çete grubu olarak karşımıza çıkabilmektedir. Suç oranının yüksek olduğu bölgelerde bulunan çetelerdeki üyelik, suçlu veya sapkın değerlerin edinilmesi için bir kaynak teşkil etmektedir. Suçun yoğun olduğu bölgelerde, hukuka veya toplumsal normlara aykırı olan davranışlar kontrol edilememektedir dolayısıyla bu eksiklik, suçlu veya sapkın davranışın o bölgedeki kişilere kolayca sirayet etmesi sonucunu getirmektedir (Trasher, 1927'den aktaran Phelps, 1976: 71). Trasher, gençlik çetesini, düşük sosyoekonomik yapının neden olduğu ve suçlu veya sapkın davranışı yaşattığı bir fenomen olarak ele almıştır.

Gençlik döneminde çetelerin oluşmasının nelere bağlı olduğunu inceleyen William Foundation genç çetelerin oluşmasında 4 faktörün öncelikli olduğunu vurgulamaktadır (Gary ve Gary, 1994'ten aktaran Duman, 2002: 165).

❖ Gençler, aile ve okul gibi geleneksel destek yapılarındaki bir eksiklik nedeniyle güçsüzlük, çatışma ve kırgınlık duygusu yaşamakta ve bu duygu onları, geleneksel kurumlar dışında destek arama arzusuna itebilmektedir.

❖ Çete, üyesi olan gençlere “bir” olma duygusu vermektedir. Grup üyeleri için bu önemli bir kimlik kaynağı olabilmektedir. Çete üyeleri arasındaki ilişki gence bir güç ve kontrol duygusu vermekte ve çete eylemleri gencin öfkesini dışarı aktarması için bir yol olabilmektedir.

❖ Çetelerin çoğunun belirli bölgeleri kontrol altında tuttuğu bilinmektedir. Belli bölgeyi kontrol etme, hem bölgenin hem de üyelerinin kontrolü için güç kullanabilme, çetelerin kendilerini iyi hissetmesi için esastır.

❖ Çeteye daha çok kaynak sağlayıp ihtiyaçlarını karşılayabilmek için istekli olsun olmasın üyeler çeteye sürüklenmektedir.

Araştırmalar, yaşamlarında kabul görmeyen ve aitlik duygusuna sahip olmayan gençlerin çeteye girmeye daha eğilimli olduklarını ortaya koymaktadır. Schwartz, çete üyelerinin çoğunun eğitim düzeyi düşük, çocuğun eğitimini desteklemeyen alt sosyoekonomik düzeydeki aile ortamlarından gelen, okul başarısı sınıf arkadaşlarından daha düşük olan ve buna dayalı olarak okulda ayrımcılık olduğunu düşünen gençlerden oluştuğunu ifade etmektedir (Schwartz, 1989'dan aktaran Duman, 2002: 166).

Gençlik çeteleri üzerinde çalışan bir diğer araştırmacı da Albert Cohen'dır. Cohen, suçlu alt kültürü üzerinde durmuştur ve bunu çeteden edinilen bir dizi tepkisel tutum ve davranışlar olarak tanımlamıştır. Bu tutum ve davranışlar faydacı olmayan, kötü niyetli ve olumsuz olarak karakterize edilmiştir. Örneğin gençlerin mağazalardan kendi bedenlerine uygun olmayan kıyafetler çaldığı rapor edilmiştir; bu faydacı olmayan davranışlara örnek olarak verilmiştir. Bir grup gencin bir şişeye gaz doldurarak bunu ateşe vermeleri sonucunda birçok insanın yaralanması da kötü niyetli davranışlara örnek olarak verilmiştir. Çete üyesi gençlerin, yetişkinlerin koyduğu kurallara karşı gelmeleri ve onlara göre doğru olan davranışların, topluma sorun ve endişe yaratan davranışlar olması da gençlerin negatif tutumları olarak örneklendirilmiştir. Cohen, orta sınıfın değerlerinin başarıya ve saygınlığa giden bir araç olarak görüldüğünü belirtmiştir. Ancak bazıları için bu amaçlara giden kapılar kapalıdır. Elleri gösterilen amaca gitmek için imkanı bulunmayan gençler, kendilerine bir statü edinmek amacıyla suçlu alt kültürün bir parçası olarak, gençlik çetelerine katılma yolunu seçebilmektedir (Phelps, 1976:77-78). Cohen'a göre suçlu alt kültürünün en belirgin özellikleri arasında olumsuzluk, dengesizlik, çabuk karar değiştirme, kısa süreli, geçici haz duyma ve grup özerkliği gelmektedir (Cohen, 1955'ten aktaran Yavuzer, 1996: 48).

Cloward ve Ohlin gençlik çetesinin veya suçlu alt kültürün ortaya çıkmasını, hedef arayışındaki çatışmalara bağlamaktadır. Düşük gelir düzeyine sahip gençler normal yoldan bu hedeflere ulaşma imkanına sahip değildir ya da bu hedeflere ulaşma isteğinde değildir. Genç yaşadığı bu gerilimden kurtulabilmek için farklı arayışlar içerisine girebilmekte ve suç işlemeyi, illegal yolları bir çıkış yolu olarak görebilmektedir. Bu arayış içerisinde olan genç, illegal yolların ve suç işlemenin

yaygın olduğu ve hali hazırda kendisine araç sunan suçlu alt kültürün bir parçası olmaktadır (Cloward ve Ohlin, 1960'tan aktaran Phelps, 1976: 79).

Çetelerin varlığı ve devamının çeteye yeni üyelerin katılmasıyla söz konusu olduğu dikkate alındığında, gencin “çeteye katılım sürecinin” nasıl şekillendiği de çeşitli araştırmacıların ilgi alanı haline gelmiştir. Bu konuda kapsamlı araştırmalar yapan Decker ve Winkle'nin ulaştıkları bazı bulgular şöyledir (Decker ve Winkle, 1996'dan aktaran Duman, 2002: 169):

❖ Çeteye katılma sürecinde birey için çeteye girmeyi cazip kılan “çekici” ve bireyi çeteye katılmayı zorlayan “itici” faktörlerden söz edilmektedir. Bireyleri çeteye iten temel faktör korunma gereksinimidir. Yapılan incelemelerde bazı çete üyelerinin çevredeki çete tehditlerine maruz kaldıkları ya da korktukları için çeteye katıldıkları görülmüştür. Çeteye girme nedenleri önem sırasına göre şu şekilde sıralanmaktadır: a) Korunma, b) Arkadaşları ve/veya akranların teşviki, c) Para (uyuşturucu bağlantılı bir çetede elde edilen gelirin paylaşılması), d) Çete üyesi olmanın gerektirdiği bir ayrıcalık.

❖ Çeteye katılmanın aşamalı bir süreç olduğu, ortalama 12 yaşlarında gençlerin çeteden haberdar oldukları, 13 yaşlarında çete üyeleri ile dolaşmaya başladıkları ve 14 yaşından önce de çeteye girdikleri yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur.

❖ Çeteye katılmak için katılmaya karar vermek yeterli değildir. Çeteye katılmak için bazı koşulların yerine getirilmesi istenir. Çoğu çete üyesi (%90), çeteye katılmak için bazı koşulları yerine getirdiklerini belirtmişlerdir. Çünkü bireyin çeteye katıldıktan sonra karşılaşılabileceği sorunlara dayanacak güçte olması (bir tehlike durumunda kaçma yetersizlik göstergesidir) gerekmektedir. Çete üyeleri, çeteye katılmadan önceki kendi durumlarını hatırlayarak yeni gelen üyenin durumunu anlamakta ve yaşamlarındaki benzerlikler nedeniyle işbirliği içinde davranmaktadırlar.

❖ Çeşitli çeteleri inceleyen araştırmacılar, çeteye giriş törenlerinin yapıldığını belirtmektedir. Bu törenlerde çete üyelerinin katıldıkları şiddet olaylarını anlatması, çete adayının çete üyelerinin oluşturduğu bir daire içerisinde yumruklanarak dövülmesi (bunun sonucunda düşmesi, ağlaması veya kaçması

adaylığının sonu anlamı taşımaktadır), iğne veya giysi askısı ile vücuduna dövme yapılması ya da bir miktar kokain satması gibi farklı uygulamalar yapılmaktadır.

❖ Çetelerin belirleyici özelliklerinden biri de sembolleridir. Bu semboller giysi, el işareti, dövme olabilmektedir. Semboller çete kültürünü yansıtmaktadır. Çetede kullanılan sembollerin çete üyelerinin birbirlerini tanımasını sağladığı, çete üyelerinin çeteye bağlılığını ifade ettiği, topluma çeteye üye olduğunu ilan ettiği, çete üyelerini tehlikeli bir durumdan haberdar ettiği, çete üyeleri arası bütünleşmeyi arttırdığı ve çete üyesinin çete kimliğini pekiştirdiği belirtilmektedir. Çete sembollerinin belli filmler ve müzik, belirli renk giysiler, el işareti, dövme ve bandana gibi şeyler olduğu ifade edilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERİLERİN ANALİZİ

1. ARAŞTIRMA GRUBUNUN BETİMSSEL ÖZELLİKLERİ

a. Örneklemin Sosyo-Demografik Özellikleri

(1) Örneklemin Yaşa ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan 491 öğrencinin %46'sı kız ve %54'ü erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 16 ve 20 yaş arasında değişmektedir. Araştırma grubunun %2'si 19-20 yaşında, %33.4'ü 17-18 yaşında ve %64.6'sı 16-17 yaşındadır.

(2) Örneklemin Doğum Yerine ve Yaşamlarının En Uzun Dönemini Geçirdikleri Yere Göre Dağılımı

Katılımcıların yarısından fazlası il merkezinde doğduğunu ve yaşamlarının en uzun kısmını il merkezinde geçirdiklerini belirtmiştir. En düşük oran ise köy ve/veya kasabada doğan ve yaşamlarının en uzun kısmını burada geçirenler aittir. Buna göre araştırma grubunun %64,3'ü il merkezinde, %27,1'i ilçe merkezinde ve %7,5'i köy/kasabada doğduğunu belirtmiştir. Katılımcıların yaşamlarının en uzun dönemini geçirdikleri yere göre dağılımı incelendiğinde, %79,6'sının il merkezi, %17,5'inin ilçe merkezi ve %2,9'unun köy/kasabada uzun süre yaşadıkları anlaşılmaktadır.

(3) Örneklemin Hane Halkı Nüfusuna Göre Dağılımı

Araştırma grubunun evde kaç kişi yaşadıklarına ilişkin sorunun cevabı, 2 ve 10 kişi arasında değişiklik göstermektedir. Hane halkı sayısı %40,5 oranı ile en fazla 4 kişi olarak saptanmıştır. Bu oranı %25,9 ile 5 kişilik aileler ve %15,9 ile 3 kişilik aileler takip etmektedir. Hane halkı büyüklüğü ortalaması ise 4.32 olarak hesaplanmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre Türkiye'de hane halkı büyüklüğü toplam nüfusa göre 2000 yılında 4.50'dir (TÜİK [web], 2006b). Buna göre, araştırma grubunun hane halkı nüfusunun, ülkenin genelini temsil ettiğini söylemek mümkündür.

(4) Örneklem Ailenin Aylık Gelirine Göre Dağılımı

Katılımcıların ailesinin aylık gelirine bakıldığında, en yüksek oranla %41,3'ünün 450 YTL ve 1000 YTL arasında gelir elde ettiği görülmektedir. Türk İstatistik Kurumu'nun "2005 Yoksulluk Çalışmaları" 2005 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 190 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 487 YTL olarak saptanmıştır (TÜİK [web], 2007a). Türkiye Kamu-Sen'e göre, 2006 yılı Aralık ayında tek kişinin yoksulluk sınırı 1059 YTL, 4 kişilik bir ailenin asgari geçim haddi ise 2106 YTL olarak belirlenmiştir (NTVMSNBC [web], 2007). Aylık gelirin 450 YTL-1000 YTL olduğu ailelerin oranının en yüksek olduğu ve bunların içinde en çok %49,6'sının 5 ve %48,4'ünün 6 ve daha fazla kişilik aileye sahip olduğu düşünüldüğünde, örneklem ailenin asgari geçim haddinin altında olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların ailelerinden, ayda 1000 YTL ve 2000 YTL geliri olanlar %28,7 ile ikinci sırada; 2000 YTL-3000 YTL gelire sahip olanlar %10,2 oranıyla 3'ncü sırada gelmektedir.

Katılımcıların ailenin ekonomik durumunu nasıl değerlendirdiklerini öğrenmek ve böylece aile içinde ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını, ailenin ekonomik sıkıntı çekip çekmediğini ve gelirden dolayı bir gerilim yaşanıp yaşanmadığını öğrenmek amacıyla araştırma grubuna, "ailenizin ekonomik durumunu siz nasıl görüyorsunuz" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 53'ü durumlarını orta halli olarak; %36,7'si iyi olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Ekonomik durumundan dolayı sıkıntı çektiğini belirtenlerin yüzdesi ise 2,6'dır. Bulgulara göre, örneklem ailenin ekonomik yönden bir gerilim içerisinde olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Eğitim, sağlık gibi ihtiyaçların karşılanması açısından katılımcıların çoğunluğunun sıkıntı çekmediği ve çoğunun ekonomik durumundan memnun olduğu gözükmektedir.

b. Araştırma Grubunun Aile Yapısı Özellikleri

(1) Örneklem Anne ve Baba Mesleğine Göre Dağılımı

Katılımcıların anne ve babalarının mesleklerine bakıldığında, annelerin %77 oranında ev hanımı olduğu saptanmıştır. Babaların ise %38,3 oranında serbest meslek çalışanı, %14,3 oranında memur, %8,1 oranında esnaf ve %6,5 oranında işçi olduğu saptanmıştır. Araştırma grubunun %2,4'ü annelerinin; %4,9'u ise babalarının mesleğini belirtmemiştir.

(2) Örneklemın Kardeş Sayısı ve Doğum Sırasına Göre Dağılımı

Araştırma grubu, ortalama olarak 2-3 kardeşe; en çok %40.1 oranında iki kardeşe sahiptir. Katılımcılar arasında 3 kardeşe sahip olanların oranı %32,8'dir; bunu %10,2 oranıyla 4 kardeşe sahip olanlar ve %8,6 oranıyla tek çocuk olanlar izlemektedir. Araştırma grubunda %0.4 oranında 9 ve 10 kardeşe sahip gençler de bulunmaktadır.

Araştırma grubunun kardeşler arasında en çok %36,7 oranıyla ilk çocuk, %31,4 oranıyla da son çocuk olduğu tespit edilmiştir. İlk ve son çocuk olan katılımcıların oranı %23,6; tek çocuk olanların oranı ise %8,4'tür.

(3) Örneklemın Aile Yapısına Göre Dağılımı

Araştırma grubunun %83.3'ü her iki öz ebeveynin birlikte olduğu "sağlam aile yapısı"na sahiptir. Katılımcılardan %11'nin ise boşanma ve %5,7 anne veya babanın hayatta olmaması gibi sebeplerden dolayı "parçalanmış aile yapısı"na sahiptir.

(4) Örneklemın Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Dağılımı

Katılımcıların %82.5'i anne ve babasıyla yaşadığını belirtmiştir. Anne-babası boşanmış olan %11'lik dilimden %52'si annesiyle, %11'i babasıyla, %0.4'ü ise bazen annesiyle bazen de babasıyla kaldığını belirtmiştir. Bir ebeveynin ya da her iki ebeveynin üvey olduğu aile yapısına sahip katılımcıların dağılımı ise %2.2'dir. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynin, suç davranışı ile ilişkisi olup olmadığını anlamak için yapılan korelasyon analizinin sonucunda iki değişken arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($R=0.03$, $R^2=0.00$ $p<0.05$).

(5) Örneklemın Anne ve Babanın Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Araştırma grubunun anne ve babalarının eğitim durumlarına annelerin %31,4'ünün ilkokul mezunu, %24,2'sinin lise veya dengi okul mezunu ve %18,1'inin ortaokul mezunu olduğu saptanmıştır. Babaların ise %29,9 oranında lise veya dengi okul mezunu, %21,2 oranında ilkokul mezunu ve %19,8 oranında ortaokul mezunu olduğu saptanmıştır. Üniversite veya yüksekokul mezunu olma annelerde %11,2 oranında iken, bu oran babalarda %18,1 oranıyla daha yüksek görülmüştür. Annenin eğitim durumu ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamak amacıyla korelasyon analizi yapılmış ve iki değişken arasında

anlamli iliŒki bulunamamıŒtır ($R=0,08$, $R^2=0.01$ $P<0.05$). Babanın eğitim durumu ile suç davranıŒı arasında anlamli bir iliŒki olup olmadığını anlamak amacıyla korelasyon analizi yapılıŒ ve iki deđiŒken arasında anlamli iliŒki bulunamamıŒtır ($R=0,01$, $R^2=0.00$ $p<0.05$). Buna göre ebeveynlerin eğitim seviyesi ile suç iŒleme davranıŒı arasında bir iliŒki olmadığını söylemek yanlıŒ olmayacaktır.

(6) rneklemenin Ailenin Suç GemiŒine Göre Dağılımı

AraŒtırma grubunun %10'unun ailesinde, herhangi bir birey tutuklanmıŒ ya da hüküm giymiŒtir. Hüküm giyen ya da tutuklanan aile bireylerinden 28'i yakın akraba ve 17'si babadır. İŒlenen suç türüne bakıldığında ise 23' adam öldürme, 11'i ise siyasi suç, 3' gasp, 2'si ekonomik suç, 2'si uyuŒturucu madde suçu, 1'i trafik kazası ve 1'i kız kaçırma suçundan dolaylı tutuklanmıŒ veya hüküm giymiŒtir.

(7) rneklemenin Ailedeki Disiplin AnlayıŒına Göre Dağılımı

rneklemde, ailedeki disiplin anlayıŒını anlamak amacıyla katılımcılardan evdeki disiplini tanımlamaları istenmiŒ ve onlara dört seçenek dŒnlmŒtir. sunulmuŒtur. Verilen seçenekler içinde ailesindeki disiplini esnek olan tanımlayanların oranı %8.4, esnek ama kuralcı olarak tanımlayanların oranı %32.0, katı ve kuralcı olarak tanımlayanların oranı %7.5 ve bazen katı bazen esnek olarak tanımlayanların oranı ise %52.1'dir. Burada, araŒtırmacılar tarafından kabul edilen ve ideal ebeveynlik olan "otoriter ebeveynlik" tanımlamasına en yakın olan seçenek, ebeveynlerin disiplin anlayıŒının ebeveyn denetimi ile karŒılaŒtırılması ve en yüksek denetime sahip çıkması sonucunda "esnek ama kuralcı" disiplin anlayıŒı olarak saptanmıŒtır.

c. Katılımcıların Okullarında YaŒanan Düzen Bozucu Olaylara İliŒkin Dağılım

Katılımcıların, %9,2'si okullarında sık sık; %34,4' bazen düzen bozucu olay yaŒandıđını ve %56'sı okullarında düzen bozucu olay yaŒanmadıđını belirtmiŒtir.

Okullarında düzen bozucu olayların yaŒandıđını belirten %43,6 oranındaki öğrencilerin, okullarında yaŒanan olayların türüne iliŒkin cevapları aŒađıdaki tabloda gsterilmiŒtir:

Tablo-4: Okulda Yaşanan Düzen Bozucu Olaylara Ait Dağılım

OLAY TÜRÜ	n	%
Kavga	107	21,8
Sigara İçilmesi	5	1,0
Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Olumsuz Davranışları	6	1,2
Uyuşturucu Kullanımı	6	1,2
Çete	2	0,4
Tecavüz	2	0,4
Bıçaklama	4	0,8
Taciz	1	0,2
Öğretmenler ve Öğrenciler Arasında Kavga Yaşanması	6	1,2
Bahis Oyunları	1	0,2
Hırsızlık	1	0,2
Okulun Etrafında Uyuşturucu Satılması	1	0,2
İntihar	2	0,4
Öğretmenlere Saygısızlık Yapılması	2	0,4
Olayın Türünü Belirtmek İstememiş	85	17,3

Tablodan anlaşılacağı üzere, okullarında her zaman ya da bazen olay yaşandığını belirten öğrencilerin %17'si, bu soruyu yanıtlamak istememiştir. Bu

durum, yukarıda belirtilen olayların aslında daha sıklıkla yaşanmış olabileceğini, fakat bunların öğrenciler tarafından saklandığını düşündürmektedir.

Okulda yaşanan olayların konusuna ait dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-5: Okulda Yaşanan Olayların Konusuna Ait Dağılım

OLAY KONUSU	n	%
Kız/Erkek Arkadaş Meselesi	148	30,1
Borç Para	11	2,2
Fikir çatışması	51	10,4
Birbirlerine yaptıkları şakalar	94	19,1
Birbirleriyle alay etmeleri	79	16,1
Tehdit	88	17,9
Bir yakınlarına verilen zarar	74	15,1
Uyuşturucu	1	0,2
Kıskançlık	2	0,4

Tablodan da anlaşılacağı üzere, gençler en çok kız ve/veya erkek arkadaş meselesi yüzünden okullarında düzen bozucu olay yaşandığını belirtmiştir. Öğrencilerin %18,9'u okulda yaşanan bu olaylardan birine dahil olduğunu belirtirken, %24,6'sı yaşanan olaylar içinde yer olmadığını belirtmiştir.

2. ARAŞTIRMA SORULARININ ve HİPOTEZLERİNİN TEST EDİLMESİ

Araştırma kapsamında 12 araştırma sorusu ve 18 hipotez test edilmiştir.

a. Araştırma Sorularının Test Edilmesi

Araştırma sorularının test edilmesi amacıyla, gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları bağımlı değişken olarak kabul edilmiştir.

Örneklemin demografik özellikleri, evdeki disiplin anlayışı ve boş zamanlarını değerlendirme aktiviteleri bağımsız değişkenlerdir.

(1) Katılımcıların Okudukları İlçeye Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Araştırma, Ankara'nın farklı sosyo-ekonomik statülere sahip 6 farklı ilçesinde yürütülmüştür. İlçelerin farklılığından kaynaklanan sosyo-ekonomik statüsünün gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadığına bakılacaktır.

Katılımcıların okudukları ilçeye göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmalarına ilişkin dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-6: İlçelere Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

İLÇE	n	Ortalama	Standart Sapma
Etimesgut	78	1,06	0,25
Çankaya	115	1,21	0,50
Sincan	41	1,17	0,44
Yenimahalle	45	1,16	0,47
Keçiören	139	1,12	0,37
Altındağ	73	1,11	0,39

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-7: İlçelere Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	1,15	5	0,23	1,37
Hata	81,43	485	0,17	
Toplam	82,58	490		

P<.05

ANOVA sonuçlarına göre, araştırma grubunun okudukları ilçeye göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Örneklemin, okuduğu ilçede aynı zamanda ikamet ettiği kabul edilirse, ilçelere göre suç davranışı anlamlı farklılık taşımamaktadır. İlçelerin farklı sosyo-ekonomik statüleri temsil ettiği düşüncesinden yola çıkarak, sosyo-ekonomik statüye göre suç davranışı ortalamaları arasında anlamlı fark tespit edilemediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

(2) Katılımcıların Yaşına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Yaş gruplarına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-8: Yaş Gruplarına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

YAŞ GRUBU	n	Ortalama	Standart Sapma
20 yaş	5	2,00	0,71
19 yaş	5	1,20	0,45
18 yaş	26	1,15	0,37
17 yaş	138	1,14	0,43
16 yaş	298	1,13	0,40
15 yaş	19	1,00	0,00

Suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması ve yaş grupları arasında anlamlı farklar olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-9: Yaş Gruplarına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	13,75	5	2,75	4,80*
Hata	277,76	485	0,57	
Toplam	291,51	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, yaş gruplarına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklılıklara bakıldığında, 20 yaşındaki gençlerle diğer yaştaki gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark olduğu görülmektedir. Buna göre 20 yaşındaki gençler, diğer yaş grubundaki gençlerden daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahiptir.

Diğer yaş grupları arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmasa da, yaşın küçülmesiyle birlikte suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarının da küçüldüğü göze çarpmaktadır. Suç işleme davranışının en yüksek görüldüğü ve diğer yaş gruplarıyla anlamlı suç davranışında bulunma ortalaması farkına sahip 20 yaş, gencin sınıf tekrarı yaptığının bir göstergesidir. Bunun genç üzerinde bir gerilim yarattığı, akademik başarısı düşük olan gencin, kurallara aykırı gelerek, sigara gibi alışkanlıklar edinerek dikkat çekmeye çalıştığını söylemek mümkündür.

(3) Katılımcıların Cinsiyetine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Cinsiyete göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-10: Cinsiyete Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

CİNSİYET	n	Ortalama	Standart Sapma
Kız	226	1,06	0,26
Erkek	265	1,14	0,50

Cinsiyete göre suç kabul edilen davranış açısından anlamlı farklılıklar olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan tek değişkenli varyans analizinin (ANOVA) sonuçları Tablo-11’de gösterilmiştir:

Tablo-11: Cinsiyete Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	2,45	1	2,45	14,97*
Hata	80,13	489	0,16	
Toplam	82,58	490		

ANOVA sonuçlarına göre, cinsiyete göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır. Kızların suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması 1,06 ve erkeklerin 1,20 çıkmıştır. Buna göre, erkeklerin kızlara oranla daha fazla suç işleme davranışında bulunduğunu söylemek mümkündür. Kız çocuklarının daha düşük oranda suç kabul edilen davranışlarda bulunması Hagan’ın Güç-Kontrol Teorisi’ni hatırlatmaktadır. Hagan, ataerkil ailelerde kız çocuklarının üzerinde erkek çocuklarına nazaran daha çok kontrol uygulandığını, bu sebeple erkek çocukların daha rahat yetiştiğini ve suç işlemeye daha yatkın olduklarını belirtmiştir. Dolayısıyla ailesi tarafından özgür bırakılan

erkek çocuklar, kendilerini suç veya sapma davranışında bulunmak için de özgür hissetmektedir (Lilly ve diğerleri, 2002: 96-97).

Toplumumuzda hala hüküm sürmekte olan ataerkil aile yapısı nedeniyle kız çocuklarının suç işlemeye daha az yatkın olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, kız çocuklarının da artık okul kavgalarında, çete gruplarında adı sık sık geçmeye başlamıştır. Bunu da, değişmekte olan ve eşitlikçi bir yapıya doğru giden Türk aile yapısının bir getirisi olarak düşünmek mümkündür.

(4) Annenin Ev Dışında Çalışmasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Annenin ev dışında çalışmasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar Tablo-12’de gösterilmiştir:

Tablo-12: Annenin Ev Dışında Çalışmasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

ANNENİN ÇALIŞMA DURUMU	n	Ortalama	Standart Sapma
Belirtilmemiş	12	1,17	0,58
Anne çalışıyor	99	1,19	0,51
Anne çalışmıyor	380	1,12	0,37

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını açıklamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 13’te gösterilmiştir:

Tablo-13: Annenin Ev Dışında Çalışmasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	0,38	2	0,19	1,11
Hata	82,21	488	0,1	
Toplam	82,58	490		

p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, çalışan annelerin ve çalışmayan annelerin çocuklarının suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu durumda, Hirschi ve Nye'nin genç suçluluğunun, annenin ev dışında çalışmasıyla ilişkili olduğunu savunan ve işsiz olan annelerin evde çocuklarıyla daha fazla vakit geçirerek onları daha fazla denetim altında tutma ve kontrol etme imkanına sahip olduğunu belirten fikirleri (Bartollas, 2006: 234), araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermemektedir.

(5) Kardeş Sayısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Ailede çocuk sayısının artmasının, ebeveynlerin ilgi ve denetimlerini her çocuğa eşit vermesini ve her birine eşit hayat koşulları sağlamasını olumsuz yönde etkileyeceği ve bunun da gençlerin suç işleme olasılığını arttıracığı fikrinden yola çıkılarak, örneklem için bu fikrin geçerli olup olmayacağı sorgulanmıştır.

Kardeş sayısına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar Tablo-14'te gösterilmiştir:

Tablo-14: Kardeş Sayısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

KARDEŞ SAYISI	n	Ortalama	Standart Sapma
Tek çocuk	42	1,24	0,53
2 kardeş	197	1,14	0,42
3 kardeş	161	1,05	0,22
4 kardeş	50	1,30	0,58
5 kardeş ve üzeri	41	1,17	0,50

Kardeş sayısına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını belirlemeye yönelik ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-15: Kardeş Sayısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	3,04	4	0,76	4,63*
Hata	79,55	486	0,16	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, kardeş sayısına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında en az iki tanesi farklılık göstermektedir. Ortalamalar arasındaki farklara bakıldığında, tek çocukların, 3 kardeş olanlardan daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahip olduğu görülmektedir (Ortalamalar sırasıyla 1,24 ve 1,05). Diğer yandan 2 kardeş olanların, 3 kardeş olanlardan daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,14 ve 1,05). Örnekleme 2 kardeş olanlarla 3 kardeş olanların suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, 4 kardeş olanlardan daha düşük çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,14; 1,05 ve 1,30). Araştırma bulgularına göre tek çocuk olanlarla, 3 kardeş olanlar arasında çıkan anlamlı fark ve tek çocuk olanların daha yüksek suç ortalamalarının olması, kardeş sayısının artmasıyla suç işleme davranışının artacağı yorumuna ters düşmektedir. Burada beklenen sonuç, tek çocuk olanların ailenin tüm ilgi ve sevgisinin tek odağı olarak ihtiyaçlarının giderilmesiyle suç davranışından uzak durmasıdır. Diğer yandan 4 kardeş olan gençlerin, daha yüksek suç ortalamasına sahip olması da kardeş sayısının artmasıyla suç ortalamasının artacağı yorumuyla tutarlılık göstermektedir. Tek çocukların suç ortalamasının 3 kardeş olan gençlerden

farklı olmasının sebebini açıklayabilmek amacıyla, ebeveynlerin disiplin anlayışına göre karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmanın sonucuna göre ideal ebeveynlik olarak tanımlanan otoriter ebeveynliğin 3 kardeş olanlarda %33.1 oranında ve tek çocuk olanlarda %10,2 oranında uygulandığı tespit edilmiştir ve aradaki anlamlı farklılığın buradan kaynaklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. İleriki analizlerde, evdeki disiplin anlayışının suç davranışına olan dolaylı etkisi açıklanmıştır. Buna göre, evde “esnek ama kuralcı” disiplini olan otoriter ebeveynlerin daha yüksek denetim ortalamasına sahip olduğu; denetim ortalamasının yükselmesiyle de gençlerin suç davranışından korunduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, dolaylı olarak tek çocuk olan gençler, düşük ebeveyn denetimi sebebiyle daha çok suç davranışında bulunmaktadır.

(6) Doğum Sırasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Doğum sırasına göre suç kabul edilen davranışlara ait ortalama ve standart sapmalar aşağıda verilmiştir:

Tablo-16: Doğum Sırasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

DOĞUM SIRASI	n	Ortalama	Standart Sapma
Tek çocuk	41	1,22	0,53
İlk çocuk	180	1,11	0,35
İlk ve son çocuk arasında	116	1,12	0,38
Son çocuk	154	1,62	0,46

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-17: Doğum Sırasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	0,53	3	0,17	1,05

Hata	82,05	487	0,17	
Toplam	82,58	490		

P<.05

Doğum sırasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA testine göre, doğum sırasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark yoktur. Begue ve Roche (2005)'nin bulgularının aksine, doğum sırası suç işleme davranışı üzerinde farklılık yaratmamaktadır.

(7) Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Hane halkı büyüklüğüne göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları ve standart sapmaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-18: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

HANE NÜFUSU	n	Ortalama	Standart Sapma
2 kişi	24	1,29	0,55
3 kişi	78	1,66	0,44
4 kişi	199	1,12	0,38
5 kişi	127	1,13	0,40
6 kişi ve üzeri	62	1,15	0,44

Hane halkı büyüklüğüne göre suç davranışında bulunma ortalamaları arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları Tablo-19'da gösterilmiştir:

Tablo-19: Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F

Gruplar arası	0,75	4	0,19	1,12
Hata	81,81	485	0,17	
Toplam	82,56	489		

p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, hane halkı büyüklüğü suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmamaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, kardeş sayısı suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır ancak hane halkı büyüklüğüne ilişkin anlamlı farklılık çıkmamasının, kardeşlerin aynı evi paylaşmamasından ileri geldiği düşünülmektedir. Anketlerin incelenmesi sırasında, kardeş sayısı ile hane halkı nüfusu cevaplarının tutarlı olmadığı saptanmıştır. Buradan çıkarılacak yorum, kardeşlerden bazılarının evlendiği ya da bir sebeple evden ayrıldığıdır.

(8) Ailenin Aylık Gelirine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Ailenin gelirine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalamalar ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-20: Ailenin Aylık Gelirine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AYLIK GELİR	n	Ortalama	Standart Sapma
450 YTL ve altı	32	1,22	0,49
450 YTL-1000 YTL	203	1,09	0,34
1000 YTL-2000 YTL	141	1,14	0,41
2000 YTL-3000 YTL	50	1,14	0,40
3000 YTL-4000 YTL	18	1,06	0,23
4000 YTL ve üzeri	12	1,58	0,79
Aylık geliri bilmiyor	35	1,20	0,53

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını açıklamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-21: Ailenin Aylık Gelirine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	3,25	6	0,54	3,30*
Hata	79,33	484	0,16	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, ailenin gelirine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır; en az iki ortalama birbirinden farklıdır. Ortalamalar arasındaki farka göre, ailesinin aylık geliri 4000 YTL ve üzerinde olan gençler daha düşük gelir grubuna sahip gençlerden daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahiptir. Aylık geliri 4000 YTL ve üstü olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, 450 YTL ve altı, 450 YTL-1000 YTL, 1000 YTL- 2000 YTL, 2000 YTL-3000 YTL ve 3000 YTL-4000 YTL gelir grubundaki gençlerden anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,58; 1,22; 1,09; 1,14; 1,14 ve 1,06'dır). Bazı araştırmacılar düşük sosyo-ekonomik statü ve genç suçluluğu arasında ilişki kurarken, Martin Gold ve J.R. Williams. Hirschi ve Johnson gibi araştırmacılar sosyo-ekonomik statü ile genç suçluluğu arasında önemli bir ilişki olmadığı konusunda hemfikirdirler. Araştırmamızın bulgularında ortaya çıkan sonuç ise bu ikisini de doğrular nitelikte değildir; sosyo-ekonomik statü ve genç suçluluğu arasında bir ilişki

vardır ancak sanıldığı gibi aksine düşük sosyo-ekonomik sınıf yerine yüksek sosyo-ekonomik sınıfta daha yüksek suç işleme oranı görülmüştür. İlçelere göre sosyo-ekonomik açıdan farklılık görülmezken, örneklemin ailesinin aylık gelirine göre suç davranışı ortalamaları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, sosyo-ekonomik statünün suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerindeki etkisi, kendini ikamet edilen yerde değil, gelirden göstermiştir.

Ebeveynlerin genci cezalandırma biçiminin sosyo-ekonomik sınıflara göre farklılaşmasından dolayı, sosyo-ekonomik statü ve suç arasında dolaylı ilişki olduğunu ileri süren teorisyenlerin düşüncelerinden yola çıkılarak, çocuklarını fiziksel şiddetle cezalandıran ebeveynler ve aile geliri arasındaki ilişkiye bakılmış ancak anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Aile geliri, ebeveynlerin genci cezalandırma biçimi yanında ebeveynlerin disiplin anlayışı ya da ebeveyn denetimi üzerinde de anlamlı farklılık yaratmamaktadır.

(9) Aile Yapısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Aile yapısına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar Tablo-22’de gösterilmiştir:

Tablo-22: Aile Yapısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLE YAPISI	n	Ortalama	Standart Sapma
Anne-baba birlikte	409	1,12	0,38
Anne-baba boşanmış	54	1,19	0,48
Anne vefat etmiş	12	1,17	0,60
Baba vefat etmiş	15	1,40	0,63
Anne-baba vefat etmiş	1	1,00	..

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını açıklamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-23: Aile Yapısına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	1,28	4	0,32	1,91
Hata	81,30	486	0,17	
Toplam	82,58	490		

P<.05

ANOVA sonuçlarına göre, aile yapısına göre gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur. Bir çok araştırmada aile yapısının, gencin suç davranışı ile ilişkisi tartışılmıştır. Wells, Rankin, Nye (Wells ve Rankin, 1991; Nye, 1958'den aktaran Kierkus ve Baer, 2002: 428-429), Haskell ve Yablonsky (Yablonsky ve Haskell, 1978'den aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 92) gibi araştırmacılar, aile yapısının suç davranışı üzerinde etkili olduğunu savunmuştur. Araştırmacılara göre, parçalanmış ailelerden gelen gençlerin suç işleme olasılığı daha fazladır. Diğer yandan, ileriki dönemlerde yapılan araştırmalar, aile yapısından çok aile içi ilişkilerin niteliğinin suç davranışı ile ilişkili olduğunu savunmuştur. Araştırmanın bulguları Wells, Rankin, Nye, Haskell ve Yablonsky'nin düşünceleriyle tutarlılık göstermemektedir; ancak kanımca aile yapısından çok aile içi ilişkilerin niteliği genç suçluluğu üzerinde daha anlamlı bir etkiye sahiptir.

Yapılan diğer analizlerde, aile yapısına göre aile denetimi, aileye bağlılık, aileye katılım gibi değişkenlerin anlamlı olarak değişmediği saptanmıştır.

(10) Ailede Suç İşlemiş Bireylerin Varlığına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Ailede suç işlemiş bireylerin varlığına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları ve standart sapmaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-24: Ailede Suç İşlemiş Bireylerin Varlığına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLEDE SUÇ İŞLEYEN BİREY	n	Ortalama	Standart Sapma
-----------------------------	---	----------	----------------

Var	49	1,39	0,64
Yok	442	1,11	0,37

Ailede suç işlemiş bireylerin varlığının, suç işleme davranışında anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-25: Ailede Suç İşlemiş Bireylerin Varlığına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	3,38	1	3,38	20,88*
Hata	79,20	489	0,16	
Toplam	85,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, ailede suç işleyen bireylerin varlığı, gencin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Ortalamalara ait farklara göre, ailesinde suç işleyen bireylere sahip gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, ailesinde suç işleyen bireyin olmadığı gençlere göre daha yüksektir (Ortalamalar sırasıyla 1,39 ve 1,11).

Ailenin suç geçmişini ve bunun suçla olan ilişkisini araştıran teorisyenler, özellikle ebeveynlerin sapkın veya suçlu davranışlarının çocuklarına olumsuz model teşkil ettiğini ve çocukların bu davranışlardan etkilenecek suç işlemeye eğilimli hale geldiğini savunmuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, ailede suç işleyen bireyler daha çok yakın akraba konumundadır. Dolayısıyla araştırma bulgusunun, Sutherland'in suçun öğrenilmiş bir davranış olduğu ve özellikle çocukların baba dışında amca, dayı gibi aile üyelerinin bozuk davranışlarından olumsuz etkilendikleri düşüncesi ile tutarlılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

(11) Ebeveynlerin Disiplin Anlayışına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Ebeveynlerin disiplin anlayışına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar Tablo-26’da gösterilmiştir:

Tablo-26: Ebeveynlerin Disiplin Anlayışına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

DİSİPLİN ANLAYIŞI	n	Ortalama	Standart Sapma
Esnek	41	1,12	0,33
Esnek ama kuralcı	157	1,13	0,40
Katı ve kuralcı	37	1,19	0,46
Bazen katı bazen esnek	256	1,14	0,42

Evdeki disiplin anlayışının, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadığını açıklamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-27: Evdeki Disiplin Anlayışına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	0,13	3	4,228E-02	0,25
Hata	82,46	487	0,17	
Toplam	82,58	490		

p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, evdeki disiplin anlayışı, gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmamaktadır.

Bu konuda, ebeveynlerin çocuklarının uygunsuz davranışlarını nasıl cezalandırdığı da önemlidir. Katı ve cezalandırıcı disiplin ile gevşek ve dengesiz disiplinin de gençleri olumsuz etkilediği 2'nci Bölümde dile getirilmiştir. Dolayısıyla, ailesindeki disiplini esnek, kuralcı, dengesiz veya otoriter olarak tanımlayan gençlerin ebeveynleri tarafından nasıl cezalandırıldığı konumuz açısından önemlidir. Aşağıdaki tabloda, gençlerin tanımladığı disiplin anlayışı ile ebeveynlerin onları nasıl cezalandırdığı açıklanmıştır:

Tablo-28: Ailedeki Disiplin Anlayışı ve Ebeveynlerin Çocuklarını Cezalandırma Yöntemlerine İlişkin Dağılım

	Harçlığını Keserler		Arkadaşlarıyla Görüşürmezler		Evden Çıkmasına İzin vermezler		Yapmak/Almak İstedikleri Şeylere Engel Olurlar		Fiziksel Şiddet Uygularlar	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Esnek	2	4,9	-	-	3	7,3	5	12,2	1	2,4
Esnek Ama Kuralcı	1 6	10,2	11	7,0	26	16,6	43	27,4	3	1,9
Katı ve Kuralcı	2	5,4	4	10,8	10	27,0	11	29,7	6	16,2
Bazen Katı Bazen Esnek	2	8,6	23	9,0	84	17,1	72	28,1	8	3,7

Tablodan çıkan sonuca göre, katı disiplin uygulayan ebeveynler çocuklarını en çok, almak veya yapmak istedikleri şeylere izin vermeyerek cezalandırmaktadır. Katı ve kuralcı ebeveynlerin ceza yöntemlerinin ikincisi ise, çocuklarının evden çıkmasına izin vermemektir. Üçüncü sırada, çocuklarına fiziksel şiddet uygulamak yer almaktadır. Bunun yanında, otoriter ebeveyn olarak nitelendirilen “esnek ama kuralcı” ebeveynler için de ilk iki sırada, kuralcı ebeveynlere benzer olarak almak

veya yapmak istedikleri şeylere izin vermemek ve evden çıkma yasağı koymak gelmektedir. Ancak farklı olarak esnek ama kuralcı olan ebeveynlerin çocuklarına fiziksel ceza uygulama oranı oldukça düşüktür. Diğer yandan, esnek disiplin uygulayan ebeveynlerin çocuklarını cezalandırma yüzdeleri diğerlerine göre oldukça düşüktür. Ebeveynlerini esnek olarak tanımlayan katılımcıların %73,2'si hiç cezalandırılmadıklarını belirtmiştir. Bazen katı bazen esnek disiplin uygulayan ebeveynler için de ilk iki sırada, çocuklarının almak veya yapmak istedikleri şeylere izin vermeme ve evden çıkma yasağı koyma gelmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan gençlerin, genellikle almak veya yapmak istedikleri şeylerden mahrum bırakılarak cezalandırıldıklarını söylemek mümkündür. Ailedeki disiplin anlayışı ve cezalandırma mekanizmaları ile gençlerin suç işleme davranışı arasında doğrudan bağlantı bulunamamıştır. Ancak, ailedeki disiplin anlayışının aile denetimi ortalamasında anlamlı farklılık yaratıp yaratmayacağını açıklamada yarar vardır. Eğer ailedeki disiplin anlayışı, aile denetimi ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratıyorsa, ebeveynlerin disiplin anlayışının gencin suç işleminde dolaylı etkisi olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Öncelikle, aile denetimine göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek gerekmektedir. Aile denetimine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ilişkin ortalama ve standart sapmalar aşağıda verilmiştir:

Tablo-29: Aile Denetimine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLE DENETİMİ	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	58	1,36	0,61
2 (Orta)	161	1,18	0,47
3 (Kuvvetli)	272	1,07	0,28

Belirtilen ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-30: Aile Denetimine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	4,60	2	2,30	14,40*
Hata	77,98	488	1,60	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, aile denetimi ortalaması, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Ortalamalar arasında, zayıf aile denetimi ile kuvvetli aile denetimi arasında gözle görülür bir fark tespit edilmektedir. Buna göre, ebeveyn denetimi zayıf olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, ebeveyn denetimi kuvvetli olanlar gençlerden anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,36 ve 1,07). Çocuğunun dışarıda nerede ve kimlerle olduğunu takip etmeyen ebeveynler, çocuklarının sapkın davranışlarda bulunmalarını ve suç işlemelerini bir anlamda kolaylaştırmaktadır. Bu sonuca bakıldıktan sonra, ailenin disiplin anlayışının ebeveyn denetimi ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadığına bakılmıştır.

Ebeveynlerin disiplin anlayışına göre ebeveyn denetimine ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-31: Ebeveynlerin Disiplin Anlayışına Göre Ebeveyn Denetimine Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

EBEVEYNLERİN DİSİPLİN ANLAYIŞI	n	Ortalama	Standart Sapma
Esnek	41	2,17	0,83
Esnek ama Kuralcı	157	2,56	0,60
Katı ve Kuralcı	37	2,24	0,76
Bazen katı bazen esnek	256	2,43	0,70

Belirtilen ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

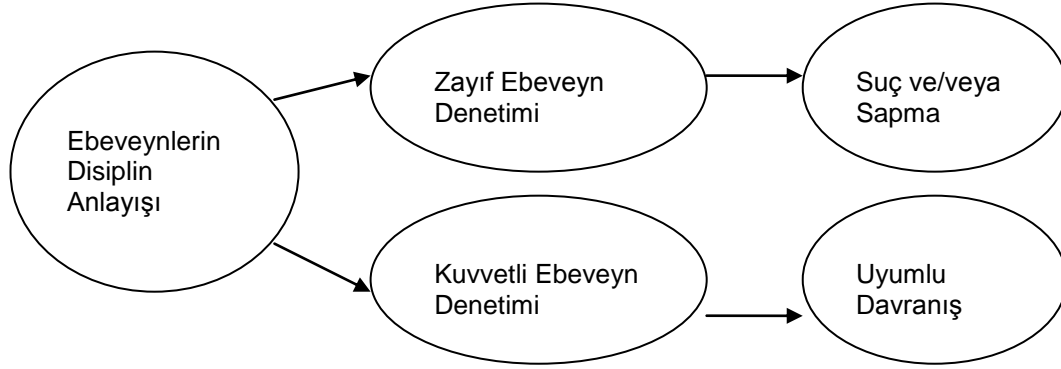
Tablo-32: Ebeveynlerin Disiplin Anlayışına Göre Ebeveyn Denetimi Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	6,70	3	2,23	4,73*
Hata	230,02	487	0,47	
Toplam	236,73	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, ebeveynlerin disiplin anlayışı, ebeveyn denetimi ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Aralarında anlamlı fark tespit edilen ortalamalara bakıldığında, esnek ebeveynlerin denetim ortalamalarının, esnek ama kuralcı ve bazen katı bazen esnek olan ebeveynlerden düşük olduğu görülmektedir (Ortalamalar sırasıyla 2,17; 2,56 ve 2,43). Diğer yandan esnek ama kuralcı olan ebeveynlerin, katı ve kuralcı olanlardan daha yüksek denetim ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 2,56 ve 2,24). Anlaşılmaktadır ki, katı ve kuralcı ebeveynleri olan gençler, nerede ve kimlerle birlikte olduklarını ebeveynlerinden gizlemektedir. Gençler, nerede ve kimlerle oldukları konusunda ebeveynlerinin sert tutumundan kaçmak amacıyla yalan söylemekte ve gerçekleri ebeveynlerinden gizlemektedir. Esnek ama kuralcı olan ebeveynlerin çocukları ise ailelerine daha dürüst davranmakta ve ebeveynleri nereye gittiğini sorduğunda doğru cevabı vermektedir. Böylece esnek ama kuralcı ebeveynlerin denetimi daha etkin hale gelmektedir. Bunun yanında istikrarlı bir disiplin anlayışına sahip olmayan “bazen katı bazen esnek” olan ebeveynlere sahip gençlerin, ebeveynleri esnek olanlardan daha yüksek suç ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir (Ortalamalar sırasıyla 2,43 ve 2,17).

Ebeveynlerin disiplin anlayışının, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde yarattığı farklılığı şu şemayla açıklamak mümkündür:

Şekil-5: Ebeveynlerin Disiplin Anlayışının Suç/Sapma Davranışı ile Uyumlu Davranış Gösterme Üzerindeki Dolaylı Etkisi

Gencin ebeveynleriyle yaşadığı problemlerin nasıl çözüldüğü ve gencin suç işleme davranışı arasında da anlamlı ilişkiler aranmıştır. Gencin anneye yaşadığı problemlerde, annenin gence verdiği tepki suç kabul edilen davranışlarda bulunma üzerinde anlamlı fark yaratmazken, babanın verdiği tepkiye göre gencin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,90$ $p<0.05$). Babanın gence karşı kayıtsız kalması ve fiziksel şiddet uygulamasının, gencin suç kabul edilen davranışlarda bulunması üzerinde anlamlı farka yol açtığı ve babası tarafından umursanmayan ve fiziksel şiddetle cezalandırılan gençlerin daha çok suç işlediği saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,55 ve 1,48).

(12) Boş Zamanlarını Değerlendirme Aktivitelerine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları

Boş zamanları değerlendirme aktiviteleri, 5’li likert ölçeğine göre ölçülmüştür. Yöntem kısmında belirtilen gerekçelerle bu aktiviteler olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilmiş ve ortalamalar analiz sonucunda 3 gruba ayrılmıştır. Buna göre 1’inci gruptakiler gençlerin olumsuz kabul edilen aktivitelerde bulunduğunu gösteren 1–2,99 arasındaki ortalamaları temsil etmektedir. 2’nci gruptakiler 3–3,99 arasındaki ortalamalar yer almaktadır. Bu grup, boş zamanlarını “ara sıra” olumlu ve olumsuz kabul edilen aktivitelerle geçirenleri temsil etmektedir. 3’üncü gruptakiler ise olumlu kabul edilen aktivitelerle boş zamanlarını dolduran gençlerin ortalamasını temsil etmektedir.

Araştırmaya katılan gençlerin, boş zamanlarını değerlendirme aktiviteleri ve suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-33: Boş Zamanlarını Değerlendirme Aktivitelerine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİ	n	Ortalama	Standart Sapma
1	164	1,23	0,53
2	297	1,08	0,29
3	28	1,21	0,57

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-34: Boş Zamanlarını Değerlendirme Aktivitelerine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	2,88	2	1,44	8,80*
Hata	79,66	486	0,16	
Toplam	82,54	488		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, boş zamanlarını olumlu ve olumsuz aktivitelerle geçiren gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır. Buna göre, olumsuz olarak değerlendirilen TV izleme, bilgisayarda oyun oynama, bilardo, okey, vs. gibi oyunlar oynama aktiviteleriyle

zamanını geçiren bireylerin suç kabul edilen davranışlara bulunma ortalaması, olumlu ve olumsuz aktivitelerle ara sıra vakit geçiren gençlerin suç kabul edilen davranışlara bulunma ortalamasından yüksek çıkmıştır (Ortalamar sırasıyla 1,23 ve 1,07). Burada beklenen sonuç, olumlu aktivitelerle vaktini geçiren gençlerin, olumsuz aktivitelerle vaktini geçirenlerden daha az suç ortalamasına sahip olmasıdır. Ancak bu iki ortalama arasında anlamlı farka rastlanmamıştır.

b. Aile ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi

Aile ve genç suçluluğu arasındaki ilişki aileye bağlılık, aile denetimi ve aileye katılım bağlamında incelenmiştir.

(1) Aileye Bağlılık

Aileye bağlılık, gencin ailesiyle kurduğu ilişkinin nicel olarak hesaplanmasıyla elde edilmeye çalışılmıştır. Aileye bağlılık, gencin sorunlarını, anne ve babasıyla özel hayatıyla ilgili meselelerini hangi sıklıkta paylaştığı ve ailesinden hangi sıklıkta problemleriyle ilgili yardım isteyip, onların görüşlerini aldığı sorularak saptanmıştır. Tablolarda belirtilen aileye bağlılık ortalamaları, 5'li likert tipi ölçekten elde edilmiş olan puanların ortalamalarından oluşmaktadır. Ortalamalar 3 gruba ayrılmıştır. Buna göre, 1'inci grup 1-2,99 arasındaki ortalamaları göstermekte ve aileye zayıf bağlılığı temsil etmektedir. 2'nci grup 3-3,99 arasındaki ortalamaları göstermekte ve aileye orta dereceli bağlılığı göstermektedir. 3'üncü grup, 4,00-5,00 arasındaki ortalamaları göstermekte ve aileye kuvvetli bağlılığı göstermektedir.

Bu bölümde gencin ailesine olan bağlılık bağımsız değişkeninin, suç kabul edilen davranışlarda bulunma, disiplin cezası alma, okula bağlılık, akademik başarı, kendini kontrol yeteneği ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma bağımlı değişkenleri üzerinde anlamlı farklar yaratıp yaratmadığına bakılacaktır.

❖ 1'inci Hipotezin Test Edilmesi

Hirschi'ye göre, gencin aileye olan bağlılığı arttıkça, suçlu davranıştan uzak durma olasılığı da artacaktır (Hirschi, 1969'dan aktaran Bartollas, 2006: 147). Hirschi'nin bu teorisinden yola çıkılarak, aileye bağlılık bağımsız değişkenine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığına bakılacaktır.

H₀: Aileye bağıllık ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark yoktur.

H₁: Aileye bağıllık ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında fark vardır.

Aileye bağıllık ortalamasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları ve standart kaymaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-35: Aileye Bağıllık Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLEYE BAĞLILIK	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	187	1,15	0,44
2 (Orta)	178	1,13	0,40
3 (Kuvvetli)	126	1,12	0,37

Aileye bağıllık ortalamasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı farklar olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-36: Aileye Bağıllık Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	0,10	2	5,074E-02	0,30
Hata	82,48	488	0,17	
Toplam	82,58	490		

P<.05

ANOVA sonuçlarına göre H₀ doğrulanmıştır; aileye bağıllığa göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Elde edilen bu sonuç, Hirschi'nin Sosyal Bağ Teorisi ile tutarsızlık

göstermektedir; çünkü Hirschi aileye bağlılığı arttıkça gencin suçlu davranışta bulunma olasılığının azalacağını savunmuştur. Her ne kadar istatistiksel olarak anlamlılık taşımasa da, verilerin dağılımına bakıldığında aileye bağlılığı zayıf olan gençlerden %3,2'sinin; aileye bağlılığı kuvvetli olan gençlerden ise %1,6'sının yüksek suç işleme oranına sahip olduğu gözden kaçmamaktadır. Betimsel istatistik sonuçları, aileye kuvvetli bağlılığı olan gençlerin, aileye bağlılığı zayıf olan gençlerden daha az suç işleme oranına sahip olduğunu göstermektedir.

❖ 2'nci Hipotezin Test Edilmesi

H_0 : Aileye bağlılık ortalaması, okula bağlılık ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H_1 : Aileye bağlılık ortalaması, okula bağlılık ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

Aileye bağlılık ortalamasına göre okula bağlılık ortalamaları ve standart kaymaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-37: Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Okula Bağlılık Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLEYE BAĞLILIK	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	187	1,78	0,62
2 (Orta)	178	1,94	0,67
3 (Kuvvetli)	126	2,16	0,69

Aileye bağlılık ortalamasına göre okula bağlılık ortalamaları arasında anlamlı farklar olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-38: Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Okula Bağlılık Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	10,76	2	5,38	12,43*
Hata	211,16	488	0,43	
Toplam	221,91	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 yanlıştır ve H_1 kabul edilmiştir; aileye bağlılık ortalaması, okula bağlılık ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmıştır. Ortalamalar arasında farka bakıldığında, aileye bağlılığı zayıf olan gençlerle aileye bağlılığı kuvvetli olan gençlerin, okula bağlılık ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Buna göre aileye bağlılığı zayıf olan gençlerin okula bağlılık ortalaması (1,78), aileye bağlılığı kuvvetli olan gençlerden düşük çıkmıştır (2,16). Bununla birlikte ailesine orta dereceli bağlılık geliştiren gençlerin okula bağlılık ortalaması, ailesine bağlılığı zayıf olanlardan yüksek; ailesine bağlılığı kuvvetli olanlardan düşük çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,94; 1,78 ve 2,16'dır).

Hirschi, gencin ailesine olan bağlılığının, okula olan bağlılığının da bir göstergesi olduğunu savunmuştur. Hirschi'ye göre, kontrol mekanizmalarına ve otorite sahibi kişilere karşı negatif duygular besleyenler, kendi ahlaki güçlerini meşrulaştırmaktadırlar. Bu meşrulaştırma da kontrol teorisinde, bağlılıktan yoksunluk ve suç işleme arasındaki ilişkiyi betimlemektedir (Hirschi, 1969'dan aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 97). Ailesine karşı pozitif duygular besleyen ve onlara bağlılığı yüksek olan gençler, aynı zamanda okulun otoritesine karşı da pozitif duygular beslemekte ve ona da kuvvetli bağlılık geliştirmektedir. Araştırma bulguları, Hirschi'nin tespitleriyle tutarlılık göstermektedir. Ailesine bağlı olan gençler, okula ve öğretmenlerine de bağlı çıkmıştır.

❖ 3'üncü Hipotezin Test Edilmesi

H_0 : Aileye bağlılık ortalaması, kendini kontrol ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye bağıllık ortalaması, kendini kontrol ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

Aileye bağıllık ortalamasına göre kendini kontrole ilişkin ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-39: Aileye Bağıllık Ortalamasına Göre Kendini Kontrol Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLEYE BAĞLILIK	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	187	1,98	0,59
2 (Orta)	178	2,15	0,63
3 (Kuvvetli)	126	2,29	0,63

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo-40: Aileye Bağıllık Ortalamasına Göre Kendini Kontrol Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	7,43	2	3,71	9,75*
Hata	185,99	488	0,38	
Toplam	193,42	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H₀ reddedilmiş ve H₁ kabul edilmiştir; aileye bağıllık ortalaması, kendini kontrol ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır.

Ortalamlar arasındaki farka bakıldığında, ailesine bağlılığı zayıf olan gençlerin kendini kontrol ortalamaları ile ailesine bağlılığı kuvvetli olan gençlerin kendini kontrol ortalamaları arasında fark bulunmuştur. Buna göre, ailesine kuvvetli bağlı olan gençler, ailesine zayıf bağlı olan gençlerden daha güçlü kendini kontrol yeteneğine sahiptir (Ortalamlar sırasıyla 2,29; 1,98). Bunun yanında ailesine zayıf bağlı olan gençlerle, orta seviyede bağlı olan gençler arasında da kendini kontrol yeteneği açısından anlamlı fark tespit edilmiştir. Buna göre ailesine orta seviyede bağlılık geliştirmiş olan gençlerin kendini kontrol ortalaması, ailesine bağlılığı zayıf olanlardan daha yüksektir (Ortalamalar sırasıyla 2,15; 1,98).

Gottfredson ve Hirschi, aileye bağlılığı yüksek olan bireylerin kendini kontrol yeteneklerinin de yüksek olacağını savunmuştur. Bağlılıkla, bireyin diğerlerine olan sevgi bağı ve güven pekiştikçe, birey bir davranışta bulunmadan önce vicdanını ve içselleştirdiği normların sesini dinleyecek ve diğer insanları göz önünde bulundurarak harekete geçecektir. Teorisyenlere göre, bu şekilde davranan bireylerin de kendini kontrol yetenekleri kuvvetli olacaktır. Araştırmanın bulguları, Hirschi ve Gottfredson'un bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Ailesine bağlılığı kuvvetli olan gençler, yüksek kendini kontrol yeteneği geliştirmektedir (Akers, 2000: 111). Diğer bir deyişle ailesine kuvvetli bir bağla bağlanmış olanlar, kendilerine olumlu özellikler atfeden, risk alıcı davranışlarda bulunmayı tercih etmeyen, insanlarla sözel iletişim kurmaya istekli, öngörü sahibi bireylerdir.

❖ 4'üncü Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Aileye bağlılık, sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye bağlılık, sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratır.

Aileye olan bağlılığın, gencin sapkın arkadaşlarla ilişkiye girmesi üzerinde bir etkisi olup olmadığını belirlemek amacıyla, aileye olan bağlılıkla gencin sapkın arkadaşlarla birlikte olması arasındaki farka bakılmıştır.

Aileye bağlılık ortalamasına göre sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaya ait ortalama ve standart kaymalar aşağıda belirtilmiştir:

Tablo-41: Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLEYE BAĞLILIK	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	187	1,38	0,49
2 (Orta)	178	1,30	0,46
3 (Kuvvetli)	126	1,22	0,42

Aileye bağlılığa göre, ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını açıklamak amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-42: Aileye Bağlılık Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Etme Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	2,05	2	1,02	4,84*
Hata	103,27	488	0,21	
Toplam	105,32	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş, H_1 kabul edilmiştir; aileye bağlılığa göre sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortalamaları arasında anlamlı farka rastlanılmıştır. Diğer bir deyişle, aileye bağlılık, sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde etkili çıkmıştır. Ortalamalar arasındaki farka bakıldığında, aileye bağlılığı zayıf olan gençlerle, aileye bağlılığı kuvvetli olan gençler arasında sapkın kişilerle arkadaşlık kurma bakımından anlamlı fark çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,22; 1,38). Buna göre aileye bağlılığı zayıf olan gençler, kuvvetli bağı olanlardan daha çok sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaktadır.

Aileye bağlılık, suç işleme davranışı üzerinde doğrudan etkiye sahip çıkmamıştır ancak gençlerin seçtiği arkadaşlar üzerinde etkilidir. Sapkın arkadaşlarla ilişki kurmanın, ileriki analizlerde doğrulanan, suç davranışı üzerinde etkili olduğu bulgusundan yola çıkılarak, aileye bağlılığın gencin seçtiği arkadaşlar üzerinde

farklılık yaratarak suç davranışı üzerinde dolaylı olarak etkili olduğunu söylemek mümkündür

Buna göre aileye olan bağlılığın suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerindeki etkisini, şu şekilde açıklamak mümkündür:

Şekil-6: Aileye Zayıf Bağlılığın Suç/Sapma Davranışı Üzerindeki Dolaylı Etkisi

Aileye bağlılık konusunda elde edilen diğer bir bulgu ise, evdeki disiplin anlayışı ve gençlerin ebeveynlerine olan bağlılık derecesi ile ilgilidir. Bulgulara göre, ebeveynlerin disiplin anlayışı ebeveynlere bağlılık derecesi üzerinde anlamlı farka yol açmaktadır ($F=7,91$ $p<0.05$). Ortalamalar arasında farka bakıldığında gençlerin, esnek ebeveynlere katı ve kuralcı olan ebeveynlerden daha çok bağlı oldukları görülmektedir (Ortalamalar sırasıyla 1,88 ve 1,49). Diğer yandan esnek ama kuralcı olan ebeveynlere sahip gençler ailelerine, katı ve kuralcı ebeveynlere ve bazen katı bazen esnek ebeveynlere sahip olan gençlerden daha fazla bağlıdırlar (Ortalamalar sırasıyla 2,10; 1,49 ve 1,80). Araştırma bulguları, esnek ama kuralcı olan ebeveynliğin, ideal ebeveynlik statüsü olduğunu tekrar göstermektedir. Disiplin anlayışları içerisinde, esnek ama kuralcı ebeveynlik çocukların ihtiyaç duyduğu destek ve ilginin en çok karşılandığı ve bunun karşısında gençlerin ebeveynlerine duydukları sevgi ve bağlılığın en yüksek olduğu ebeveynlik türüdür.

(2) Aile Denetimi

Aile denetimi, ailenin gencin hayatına gösterdiği ilginin nicel olarak hesaplanmasıyla saptanmaya çalışılmıştır. Ailenin gencin nerede ve kimlerle olduğunu hangi sıklıkta bildiği, hangi sıklıkta gence nereye gittiğini sorduğu ve gencin özel hayatını hangi sıklıkta takip ettiği sorulmuştur. 5’li likertle ölçülen cevapların ortalama puanları alınmış ve bunlar 1,2 ve 3 şeklinde kodlanmıştır. Buna

göre 1=1-2,99 arası; 2=3-3,99 arası ve 3=4,00-5,00 arası ebeveyn denetimi ortalamalarını göstermektedir. 1, zayıf denetimi; 2, orta dereceli denetimi ve 3 kuvvetli denetimi simgelemektedir.

Bu bölümde aile denetimi bağımsız değişkeninin, suç kabul edilen davranışlarda bulunma, sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ve kendini kontrol ortalamasından oluşan bağımlı değişkenler üzerinde anlamlı farklar yaratıp yaratmadığı incelenecektir.

❖ 1'inci Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Ebeveyn denetimi ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde fark yoktur.

H₁: Ebeveyn denetimi ortalamasına göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde fark vardır.

Ebeveynlerin denetimi ile gencin suç işlemesi arasında ilişki olduğu, sosyal kontrol teorisyenlerince kabul edilen bir düşüncedir. Çocuklarının hareketlerini gözlemleyen ve denetleyen ebeveynler, olası bir sapkın davranışta, çocuklarını cezalandırarak ya da bir takım yöntemler kullanarak, çocuklarının bu tür davranışlardan vazgeçmelerini sağlayacaklardır. Çocuklarını takip etmeyen ilgisiz ebeveynler ise çocuklarının sapkın davranışlar edinmelerine yol açabilmektedir (Simons ve diğerleri, 2005: 992). Özellikle Nye, ebeveynlerin çocuklarını kontrolleri ve suç ilişkisi üzerinde duran teorisyenlerdendir. Bu fikirden yola çıkarak oluşturulan hipotezde, ebeveynlerin çocuklarını denetleme ortalamasının, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Aile denetimi ortalamasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart kaymalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-43: Aile Denetimi Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLE DENETİMİ	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	58	1,36	0,61
2 (Orta)	161	1,18	0,47

3 (Kuvvetli)	272	1,07	0,28
--------------	-----	------	------

Belirtilen ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-44: Aile Denetimi Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	4,60	2	2,30	14,40*
Hata	77,98	488	1,60	
Toplam	82,58	490		

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 doğrulanmıştır; aile denetimi, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı farklılık yaratmaktadır. Her üç ortalama arasında da anlamlı fark olduğu görülmüştür. Buna göre aile denetimi zayıf olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, aile denetimi orta dereceli ve kuvvetli olanlardan daha yüksek çıkmıştır (Ortalamalar sırayla 1,36; 1,18 ve 1,07). Benzer olarak, aile denetimi kuvvetli olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları aile denetimi zayıf ve orta dereceli olan gençlerden daha düşük çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,07; 1,36 ve 1,18). Aile denetimi orta dereceli olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması (1,18), aile denetimi zayıf olan gençlerden düşük (1,36) ve aile denetimi kuvvetli olan gençlerden yüksek (1,07) çıkmıştır.

ANOVA sonuçları, sosyal kontrol teorisyenlerinin öne sürdükleri fikirlerle tutarlılık göstermektedir. Çocuklarının ev dışındayken nerede olduğunu ve çocuklarının özel hayatını takip eden ebeveynler, suç çocuklarını, suç ve/veya sapkın davranıştan korumaktadırlar.

❖ 2'nci Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Ebeveyn denetimi ortalaması, gençlerin sapkın kişilerle arkadaşlık kurması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Ebeveyn denetimi ortalaması, gençlerin sapkın kişilerle arkadaşlık kurması üzerinde anlamlı fark yaratır.

Aile denetimine göre sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-45: Aile Denetimine Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLE DENETİMİ	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	58	1,48	0,50
2 (Orta)	161	1,35	0,48
3 (Kuvvetli)	272	1,25	0,43

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-46: Aile Denetimine Göre Gencin Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	2,82	2	1,41	6,72*
Hata	102,50	488	0,21	
Toplam	105,32	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H₀ reddedilmiş ve H₁ doğrulanmıştır; ebeveyn denetimi gencin sapkın kişilerle arkadaşlık kurması üzerinde anlamlı farklılık yaratmaktadır. Ortalamalar arasında, aile denetimi zayıf ve kuvvetli oldan gençlerin, sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaları ortalaması anlamlı olarak farklı çıkmıştır. Buna göre aile denetimi zayıf olan gençlerin, uygunsuz alışkanlıkları olan kişilerle arkadaşlık etme ortalaması, aile denetimi kuvvetli olan gençlerden daha yüksektir (Ortalamalar sırasıyla 1,48 ve 1,25). Bulgulardan çıkan sonuca göre aile denetimi,

gencin arkadaş seçimini de etkileyerek gencin suç davranışından uzak durmasını sağlamaktadır.

❖ 3'üncü Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Ebeveyn denetimi ortalamasına göre, kendini kontrol ortalamaları üzerinde anlamlı fark yoktur.

H₁: Ebeveyn denetimi ortalaması, kendini kontrol ortalamaları üzerinde anlamlı fark vardır.

Gottfredson ve Hirschi, ebeveynlerin çocuklarını yakından denetlemesinin, çocuklarındaki düşük kendini kontrolü fark ederek onların sapkın davranışlarını cezalandırabilmesini, dolayısıyla çocuklarının kendini kontrol yeteneğine sahip olmasını sağlayacağını savunmuştur (Akers, 2000: 111). İleri sürdükleri bu düşünceden yola çıkılarak, aile denetiminin kendini kontrol üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Aile denetimine göre kendini kontrole ait ortalamalar ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-47: Aile Denetimine Göre Kendini Kontrol Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLE DENETİMİ	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	58	1,76	0,60
2 (Orta)	161	2,02	0,60
3 (Kuvvetli)	272	2,26	0,61

Ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını test etmek amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo-48'de gösterilmiştir:

Tablo-48: Aile Denetimine Göre Kendini Kontrol Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	41,43	2	7,22	19,68*
Hata	178,99	488	0,37	
Toplam	193,42	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre, H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; ailenin denetimi kendini kontrol yeteneği üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Ortalamalar arasındaki farkın kaynağına bakıldığında, aile denetimi zayıf olan gençlerin, aile denetimi orta kuvvette olan ve kuvvetli olan gençlerden daha düşük kendini kontrol ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,76; 2,02 ve 2,26'dır). Aile denetimi orta kuvvette olan gençlerin kendini kontrol ortalaması (2,02) aile denetimi zayıf olanlardan (1,76) yüksek ve aile denetimi kuvvetli olanlardan (2,26) düşük çıkmıştır. Bunun yanında aile denetimi yüksek olan gençlerin kendini kontrol ortalaması, aile denetimi zayıf ve orta kuvvette olanlardan yüksek çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 2,26; 1,76 ve 2,02'dir). Araştırma bulguları göstermektedir ki, çocuklarını yakından takip eden ve onları denetleyen ebeveynler, çocuklarının risk alıcı davranışlardan uzak durmasını, sorunlarını sözel iletişim yollarıyla halletmesini, geleceği düşünerek öngörülü davranmasını sağlamaktadırlar.

(3) Aileye Katılım

Aileye katılım, gencin ailesiyle geçirdiği zaman ve ailenin önemli konularda gencin fikirlerini alma sıklığına göre 5'li likertle ölçülmüştür. Burada ölçülen, gencin ailesiyle geçirdiği vaktin niteliği ve fikirleriyle ailesine olan katılımıdır. Ortalamalar 3 gruba ayrılmıştır: 1'inci grup aileye katılım ortalaması 1-2,99 arasında değişen zayıf katılımı; 2'nci grup aileye katılım ortalaması 3-3,99 arasında değişen orta dereceli katılımı ve 3'üncü grup aileye katılım ortalaması 4,00-5,00 arasında değişen kuvvetli katılı temsil etmektedir.

Aileye katılım bağımsız değişkeninin, suç kabul edilen davranışlarda bulunma bağımlı değişkeni ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma bağımlı değişkeni ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadığına bakılacaktır.

❖ 1'inci Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Aileye katılım ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Aileye katılım ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

Aileye katılıma göre suç kabul edilen davranışlara ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-49: Aileye Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLEYE KATILIM	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	130	1,21	0,49
2 (Orta)	190	1,15	0,42
3 (Kuvvetli)	171	1,08	0,31

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-50: Aileye Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	1,30	2	0,65	3,92*
Hata	81,28	488	0,17	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H₀ reddedilmiş ve H₁ kabul edilmiştir; aileye katılım, suç işleme davranışında bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı farklılık yaratmaktadır. Ortalamalar arasındaki farkın kaynağına bakıldığında, aileye katılımı zayıf olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarının, aileye katılımı kuvvetli olanlardan yüksek olduğu saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,21

ve 1,08). Buna göre, ailesiyle daha fazla vakit geçiren ve önemli konularda fikrine başvurulan gençler, daha az suç işlemektedir.

Araştırmanın bulguları, Hirschi'nin teorisiyle tutarlılık göstermektedir. Hirschi'ye göre, zamanını geleneksel aktivitelerle geçiren gençler, suç davranışından da uzak duracaktır (Hirschi, 2001: 22). Aileyle birlikte vakit geçirme de Hirschi'nin nazarında bir "geleneksel aktivite"dir. Diğer yandan, aileyle ilgili önemli kararlara gencin katılması, aileye bedensel katılımının yanı sıra zihinsel katılımını da göstermektedir. Aynı zamanda ailesi tarafından fikrine başvurulan genç, kendini ailenin bir parçası gibi hissetmekte ve değer verildiğini anlamaktadır. Bu şekilde hisseden bireylerin de ailesine olan bağlılığı pekişmekte ve suç davranışından uzak durmaktadır. Görüldüğü gibi aileye bağlılık ve katılım birbirinden bağımsız değildir.

Yapılan analizlerde aileye katılıma göre, aileye bağlılık anlamı olarak farklılaşmaktadır ($F=84,66$ $p<0.05$). Buna göre ebeveynleriyle çok vakit (sık sık/ her zaman) geçiren gençler, ebeveynleriyle hiç vakit geçirmeyenlerden ya da çok az vakit (hiçbir zaman/nadiren) geçirenlerden daha çok ailelerine daha kuvvetli bağlılık geliştirmiştir (Ortalamalar sırasıyla 2,60 ve 1,62). Aileye katılımın aile denetimi üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadığına da bakılmış ve anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır ($F=25,48$ $p<0.05$). Buna göre ebeveynleriyle çok vakit (sık sık/ her zaman) geçiren gençler, ebeveynleriyle hiç vakit geçirmeyenlerden ya da çok az vakit (hiçbir zaman/nadiren) geçirenlerden daha çok ebeveyn denetimi altındadır (Ortalamalar sırasıyla 2,70 ve 2,16).

❖ 2'nci Hipotezin Test Edilmesi

H_0 : Aileye katılım ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H_1 : Aileye katılım ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratır.

Aileye katılım ortalamasına göre sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-51: Aileye Katılım Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

AİLEYE KATILIM	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	130	1,43	0,50
2 (Orta)	190	1,29	0,45
3 (Kuvvetli)	171	1,25	0,43

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-52: Aileye Katılım Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	2,68	2	1,34	6,38*
Hata	102,64	488	0,21	
Toplam	105,32	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; aileye katılım ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklılıklara bakıldığında, aileye katılım ortalaması zayıf olan gençlerin sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortalaması, ailesine katılım ortalaması orta dereceli ve kuvvetli olanlardan yüksek çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,43; 1,29 ve 1,25'tir). Buna göre ailesiyle az vakit geçiren gençlerle ailesi tarafından fikirlerine az danışılan ya da hiç danışılmayan gençler daha çok sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaktadır.

Regoli ve Hewitt'e göre, kabul edilmek isteyen ve kendini daha büyümüş ve önemli hissetmek isteyen ergenler, bu ihtiyaçlarını aile içerisinde gideremediğinde akran grubuna yönelmektedir. Araştırma bulguları da bunu destekler niteliktedir; ailesi tarafından fikirlerine önem verilmediğini hisseden gençler daha çok akranlarına yönelmekte ve bu durumda sapkın kişilerle daha çok iletişim kurma riskiyle karşılaşmaktadır (2006: 362). Diğer yandan Warr, ailesiyle daha çok vakit geçiren

gençlerin sapkın kişilerden korunduğunu saptamıştır (1993: 247-264). Araştırma bulguları, her iki görüşü destekler nitelikte çıkmıştır. Ailesiyle hem daha çok vakit geçiren hem de fikri alınarak kendisini özel ve önemi hissedenden bireyler, akran grubuna daha az yönelmekte ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaktan bir anlamda korunmuş olmaktadır.

c. Okul ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi

Okul ve genç suçluluğu arasındaki ilişki akademik başarı, okula bağlılık, okula katılım ve eğitime kendini adama bağlamında analiz edilecektir.

(1) Akademik Başarı

H_0 : Akademik başarıya göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur.

H_1 : Akademik başarıya göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

Katılımcıların akademik başarısına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-53: Akademik Başarıya Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

BAŞARI DERECESESİ	n	Ortalama	Standart Sapma
Pekiyi	34	1,09	0,38
İyi	171	1,10	0,37
Orta	233	1,13	0,38
Zayıf	53	1,34	0,59

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA Sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-54: Akademik Başarıya Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	2,51	3	0,84	5,10*
Hata	80,07	487	0,12	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; akademik başarı katılımcıları suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı farklılık yaratmıştır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklılıklara bakıldığında notları zayıf olan öğrencilerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarının, notları pekiyi, iyi ve orta olan öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,34; 1,09; 1,10 ve 1,13'tür). Buna göre, okulda başarısız olan gençlerin suç işlemeye notları iyi olanlardan daha çok eğilimli olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma bulguları, Hirschi'nin akademik başarıları düşük olan öğrencilerin, başarılı olanlardan daha çok suç işlemeye yatkın olduğu görüşüyle tutarlılık göstermektedir. Hirschi'nin açıklamasına göre, akademik başarıları düşük olan öğrenciler okulu sevmemekte ve okulun otoritesini reddetmektedir (Hirschi, 2002: 117). Hirschi'nin bakış açısının dışında, derslerinde başarılı olarak kendini ispatlayamayan çocuğun, başka alanlara yönelerek kendini farklı yollarla ispat etmeye çalışması da akademik başarı ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Dersleri zayıf olan çocuk, başarısını ispatlayabileceği araçlardan yoksunsa (örneğin okulun spor, sanat aktiviteleri gibi), kendini başka alanlarda ispatlamaya çalışma eğilimine girebilir; örneğin sapkın davranışlarda bulunmak ve suç işlemek gibi. Bu durumda Hawkin ve Weis'in "Sosyal Gelişim Modeli" teorisi akla gelmektedir. Teorisyenlere göre eğer çocuk düzenli bir toplumda yeteneklerini geliştirme fırsatları

elde edemezse sapkın ve/veya suçlu davranışa yönelebilmektedir (Bartollas, 2006: 117).

Gencin nelere değer verdiği ve etrafındaki insanların nelere değer verdiği ilişkin algısı da önemlidir. Eğer çocuk kendini derslerinde ispatlayamıyorsa ve kendini ispatlayacağı yollar arıyorsa; bir yandan da etrafındaki insanların (akran grubu, okul arkadaşları gibi) kurallara aykırı davranan kişilerden hoşlandığını düşünüyorsa gencin seçimi zor olmayacaktır; dikkat çekebilmek amacıyla sapkın davranışlarda bulunacak hatta suç işleyebilecektir. İleriki analizlerde, gencin okulda popüler olduğunu düşündüğü kişilerle suç işleme arasındaki ilişkiye de bakılacaktır.

(2) Okula Bağlılık

Katılımcıların okula olan bağlılığını tespit etmek amacıyla, okudukları okulu değiştirmek isteyip istemedikleri, hangi sıklıkla öğretmenleriyle sorun yaşadıkları ve ders dışı problemlerini görüştikleri sorulmuştur. Cevaplar 5'li likert ölçeğine göre elde edilmiş ve 3 gruba ayrılmıştır. 1'inci grup 1–2,99 arasında değişen ortalamaları içermekte ve zayıf bağlılığı temsil etmektedir. 2'nci grup 3–3,99 arasındaki ortalamaları içermekte ve orta dereceli bağlılığı temsil etmektedir. 3'üncü grup ise 4,00 ve 5,00 arasındaki ortalamaları içermekte ve kuvvetli bağlılığı temsil etmektedir.

❖ 1'inci Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Okula bağlılık derecesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur.

H₁: Okula bağlılık derecesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

Okula bağlılık derecesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-55: Okula Bağlılık Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

OKULA BAĞLILIK	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	128	1,26	0,52

2 (Orta)	267	1,10	0,37
3 (Kuvvetli)	90	1,07	0,30

Ortalamlar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-56: Okula Bağlılık Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	2,54	2	1,27	7,73*
Hata	80,05	488	0,16	
Toplam	82,58	490		

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; okula bağlılık derecesi, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklara bakıldığında, okula bağlılık derecesi zayıf olan öğrencilerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarının, okula bağlılığı orta dereceli ve kuvvetli olan öğrencilerden yüksek çıktığı tespit edilmiştir (Ortalamlar sırasıyla 1,26; 1,10 ve 1,07'dir). Buna göre okulunu sevmeyen, öğretmenleriyle iletişimi zayıf olan öğrencilerin suç işlemeye daha yatkın olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma bulguları, Hirschi'nin kurduğu okula bağlılık ve suç ilişkisi ile tutarlılık göstermektedir. Okulundan hoşnut olmayan ve okulunu değiştirmek isteyen öğrenciler, suç kabul edilen davranışlar içerisinde yer alan okul kurallarına uymama davranışında bulunmaktadırlar. Hirschi, akademik yeteneği zayıf olan öğrencilerin, okula bağlılığının zayıf olacağını da vurgulamıştır (Hirschi, 1969'dan aktaran Hartstone ve Hansen, 1984: 97). Araştırma bulgularına göre, okulda başarısız olan öğrenciler suça daha yatkın çıkmıştır; okula bağlılığı zayıf olanların da suça yatkınlığı yüksek çıkmıştır. Dolayısıyla akademik olarak başarısız olan öğrencilerin dolaylı olarak okula olan bağlılıklarının zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

❖ 2'nci Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Öğretmenlerin öğrencilere olan ilgisi suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Öğretmenlerin öğrencilere olan ilgisi suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması üzerinde anlamlı fark yaratır.

Öğretmenlerin ilgisine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıda gösterilmiştir:

Tablo-57: Öğretmenlerin İlgisi Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

ÖĞRETMENLERİN İLGİ DERECESESİ	n	Ortalama	Standart Sapma
İlgili	137	1,06	0,28
Biraz İlgili	285	1,13	0,38
Tamamen İlgisiz	69	1,33	0,63

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla verilere uygulanan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-58: Öğretmenlerin İlgisi Derecesine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	3,39	2	1,69	10,44*
Hata	79,19	488	0,16	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H₀ reddedilmiş ve H₁ kabul edilmiştir; öğretmenlerin ilgi derecesi, suç kabul edilen davranışlarda bulunma üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklılıklara bakıldığında, öğretmenlerin öğrencilere tamamen ilgisiz yaklaştığını belirten öğrencilerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları, öğretmenlerin kendileriyle biraz

ilgili ve ilgili olduğunu belirtenlerden yüksek çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,33; 1,13 ve 1,06'dır). Buna göre, öğretmenlerinin ilgisinin, öğrencilerin suç ve/veya sapma davranışları üzerinde anlamlı fark yarattığını söylemek mümkündür.

Araştırma bulguları “Sosyal Bağ Teorisi” ile tutarlılık göstermektedir. Gençler ebeveynlerinin ilgi ve sevgisine ihtiyaç duyarak bunlara dayalı ebeveynlerine bağlılık geliştirirken, anlaşılmaktadır ki aynı şekilde öğretmenlerinden de ilgi ve sevgi beklemektedir. Sorunlarını öğretmenleriyle paylaşabilen, kendisiyle ilgilenildiğini hisseden gençlerde anlamlı bir şekilde suç davranışında bulunma ortalaması üzerinde azalma olduğu göze çarpmaktadır.

(3) Okula katılım

Öğrencilerin okula katılımı, derslerine düzenli girme, okul içi aktivitelere katılma ve okul kurallarına uyma davranışlarını, hangi sıklıkla gerçekleştirdikleri sorularak tespit edilmeye çalışılmıştır. Cevaplar 5’li likert ölçeğine göre elde edilmiş ve 3 gruba ayrılmıştır. 1’inci grup, 1–2,99 arasında değişen ortalamaları içermekte ve okula zayıf katılımı temsil etmektedir. 2’nci grup, 3–3.99 arasındaki ortalamaları içermekte ve okula orta dereceli katılımı temsil etmektedir. 3’üncü grup ise 4,00 ve 5,00 arasındaki ortalamaları içermekte ve okula kuvvetli katılımı temsil etmektedir.

H₀: Okula katılım seviyesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur.

H₁: Okula katılım seviyesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

Okula katılım seviyesine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-59: Okula Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

OKULA KATILIM	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	136	1,26	0,52
2 (Orta)	260	1,09	0,35
3 (Kuvvetli)	95	1,08	0,41

Ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını açıklamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-60: Okula Katılım Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	3,00	2	1,50	9,20*
Hata	79,58	488	0,16	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; okula katılım seviyesinin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yarattığı tespit edilmiştir. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklara bakıldığında, okula katılım seviyesi zayıf olan öğrencilerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarının, okula katılımı seviyesi orta dereceli olan ve kuvvetli olan öğrencilerden yüksek çıktığı saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,26; 1,09 ve 1.08'dir). Buna göre, derslere düzenli devam etme, okul içi aktivitelere katılma ve okul kurallarına uyma sıklığı, suç kabul edilen davranışlarda bulunma üzerinde farklılık yaratmaktadır.

Araştırma bulguları, "Sosyal Bağ Teorisi"nde yer alan katılım ögesi ile tutarlılık göstermektedir. Buna göre birey, geleneksel ve meşru olan davranışlarda buldukça suçtan da uzak duracaktır. Buna göre, gençler okul aktivitelerine katıldıkça ve derslerine devam ettikçe, vakitlerinin çoğunu geleneksel aktivitelere ayıracak ve suç davranışından da uzak duracaktır. Teorinin bu saptaması, araştırma bulgularına uymaktadır. Okulda derslerine düzenli devam eden ve okul aktivitelerine katılan öğrencilerin daha az suç kabul edilen davranışlarda bulunduğu saptanmıştır. Diğer yandan okul kurallarına uyan yani "meşru davranışlarda bulunan" gençler de suç davranışından uzak durmaktadır.

(4) Eğitime Kendini Adama

Araştırmaya katılan gençlerin, eğitimlerini hangi noktada tamamlamak istedikleri ve gelecekte kariyer hedeflerinin olup olmadığı sorularına verilen yanıtlar ilgi çekicidir. Örneklemin %3,1'i lise bitirmeyi düşünmediğini, %13,8'i lise mezunu olarak eğitimlerini noktalamayı düşündüğünü belirtmiştir. Bu iki grubun kariyer hedeflerinin olup olmadığına bakıldığında, liseyi bitirmek istemeyenlerin %86,7'si ve lise mezunu olarak eğitimlerini noktalamak isteyenlerin %63,2'si kariyer hedefleri olduğunu belirtmiştir. Buradan çıkarılacak sonuç, bu gençlerin aslında yapmak istedikleri bir işin olduğu ve bunun için lise mezunu olma gereksinimi duymadıkları veya lise mezunu olmanın onlara yeterli geldiğidir. Dolayısıyla, eğitimlerine devam etmek onlar için bir fayda sağlamayacaktır. Bunu yanında üniversite mezunu olarak eğitimlerine nokta koymak isteyen öğrencilerin oranı %58,9; üniversiteden sonra da eğitimlerine devam etmeyi düşünenlerin oranı ise %24,2 çıkmıştır. Bu gençler ise büyük çoğunlukla bir kariyer hedefine sahiptir.

Bu bölümde, eğitimin kendine fayda sağladığını düşünenlerle bunun aksine inananlar arasında, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı farklar olup olmadığı analiz edilecektir. Konuya ilişkin hipotez şudur:

H₀: Eğitimin kendisine fayda sağladığına inanmak suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Eğitimin kendisine fayda sağladığına inanmak suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratır.

Aşağıdaki tabloda eğitim hedefine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalara gösterilmiştir:

Tablo-61: Eğitim Hedefine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

EĞİTİM HEDEFİ	n	Ortalama	Standart Sapma
Liseyi bitirmeyi düşünmüyor	15	1,33	0,62
Lise mezunu olmak	68	1,38	0,62
Üniversite mezunu olmak	289	1,10	0,34
Üniversiteden sonra eğitime devam	119	1,07	0,31

etmek			
-------	--	--	--

Ortalamlar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-62: Eğitim Hedefine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	5,64	3	1,88	11,90*
Hata	76,94	487	0,16	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; eğitimin kendisine fayda sağlayacağına inananların, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları arasında anlamlı fark çıkmıştır. Liseyi bitirmeyi düşünmeyenlerin ve lise mezunu olarak eğitimlerine nokta koymayı düşünenlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları, üniversite mezunu olmak ve üniversiteden sonra eğitimlerine devam etmek isteyen gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarından anlamlı olarak farklı çıkmıştır. Buna göre lise mezunu olmayı düşünmeyenlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, üniversite mezunu olmak isteyen ve üniversiteden sonra eğitimlerine devam etmek isteyenlerden yüksek çıkmıştır (Ortalamlar sırasıyla 1,33; 1,10 ve 1,07'dir). Diğer yandan eğitimlerini lise mezunu olarak tamamlamak isteyenlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması da üniversite mezunu olmak isteyen ve üniversiteden sonra eğitimlerine devam etmek isteyenlerden yüksek çıkmıştır (Ortalamlar sırasıyla 1,38; 1,10 ve 1,07'dir). Buna göre, eğitimin kendisine fayda getireceğine inanan gençler, meşru olan yolları tercih etmekte ve suç davranışından uzak durmaktadır.

Araştırmanın kendini adamaya ilişkin bulguları, "Sosyal Bağ Teorisi" ile tutarlı çıkmıştır. Buna göre, eğitimin kendisine fayda sağladığına inanan bireyler,

meşru olan yollarla uyarak elde edeceği mükafatların bilincindedir ve sapkın davranışlarda bulunarak bunları kaybetmenin riskini almamaktadırlar. Burada elde edilen diğer bir sonuç da gençlerin amaçsız okula gitmelerinin onların okulun otoritesini reddetmesi ve öğretmenleriyle daha çok problem yaşamasına neden olduğudur.

(5) Okul Kurallarına Olan İnanç

Gençlerin okul kurallarının gerekli olduğuna ve uyulması gerektiğine olan inancını ölçebilmek amacıyla gençlere hangi sıklıkla okulda haksız yere cezalandırıldıklarını düşündükleri sorulmuştur. Her zaman, sık sık, arada bir veya nadiren haksız yere cezalandırıldığını düşünen gençlerin okul kurallarına inancı olmadığı ve kurallara uyulması gerektiğini düşünmediği varsayılmıştır. Aldığı cezayı hak ettiğini düşünen gençlerin ise, kurallara inancı olduğu ve kurallara uyulması gerektiğini düşündüğü varsayılmıştır. Sadece okul kurallarını ihlal etme davranışı inceleneceğinden, gençlerin disiplin cezası alıp almamalarına göre değerlendirme yapılmıştır.

H₀: Okul kurallarına olan inanç, disiplin cezası alma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Okul kurallarına olan inanç, disiplin cezası alma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratır.

Haksız yere cezalandırıldığını düşünme durumuna göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-63: Haksız Yere Cezalandırıldığını Düşünme Durumuna Göre Disiplin Cezası Alma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

	n	Ortalama	Standart Sapma
Haksız yere cezalandırıldığını düşünüyor	220	0,35	0,48
Aldığı cezayı hak ettiğini düşünüyor	36	0,58	0,50

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan T-Testi sonuçlarına göre, disiplin cezası almak haksız yere cezalandırıldığını düşünmeye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{254}=2,64$, $p<.05$). H_1 doğrulanmıştır, buna göre haksız yere cezalandırıldığını düşünen gençlerin disiplin cezası alma ortalamaları ile, aldığı cezayı hak ettiğini düşünenlerin disiplin cezası alma ortalamaları birbirinden farklıdır. Ortalamalar arasındaki farka bakıldığında, aldığı cezayı hak ettiğini düşünen gençlerin disiplin cezası alma ortalamalarının, aldığı cezayı haksız olarak değerlendirenlerden yüksek olduğu saptanmıştır.

Bulgular, Hirschi'nin sosyal bağ teorisinin unsurlarından olan inanca ilişkin yaklaşımı ile tutarsızlık göstermektedir. Hirschi'ye göre toplumsal normlara inancı olan bireyler, bu kurallara uyumlu davranış gösterir; dolayısıyla bu bireylerin sapkın davranışta veya suç davranışında bulunma ihtimalleri düşüktür (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 180). Araştırmanın bulguları bunun tam tersi bir yorumu gerektirmektedir; kurallara inançlı olarak varsayılan aldığı cezayı hak ettiğini düşünen gençler daha çok okul kurallarını ihlal etmektedir. Buna göre gençler, yaptıklarının yanlış olduğunu bile bile suç işlemeyi “tercih etmektedir”. Bunun sebebini, gençlerin suç işleyerek kazanç elde ettiklerini düşünmelerine bağlamak mümkündür.

ç. Akran Grubu ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi

Katılımcılara sorulan “Arkadaşlarınız arasında uygunsuz davranışları olan kişiler var mıdır?” sorusuyla, katılımcıların arkadaş grubunda sapkın kişilerin olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların %31,2'si arkadaşları arasında uygunsuz davranışları olan kişiler olduğunu belirtirken, %68,8'i uygunsuz davranışları olmadığını belirtmiştir. Öğrencilere açık uçlu sorulan ve arkadaşlarının ne tür “uygunsuz davranışları” olduğunu sorgulayan soruya verilen yanıtların dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-64: Katılımcıların Arkadaşlarının Uygunsuz Davranışlarına İlişkin Dağılım

DAVRANIŞ TÜRÜ	n	%
Sigara kullanan	111	22,6
Alkol kullanan	50	10,2
Uyuşturucu kullanan	18	3,7
Kural tanımayan	1	0,2
Kavga eden	5	1,0
Kendine fiziksel zarar veren	2	0,4
Küfür eden	4	0,8
Okulu asan	3	0,6
Gece eve gitmeyen	1	0,2
Araba kaçırın	1	0,2
Uyuşturucu satan	1	0,2
Hırsızlık yapan	1	0,2
Belirtmek istememiş	48	9,8

Katılımcıların, arkadaşlarının uygunsuz davranışlarına ilişkin yanıtlar, gençlerin neleri “uygunsuz davranış” olarak betimlediğinin de bir göstergesidir. Gençlerin bu soruya verdikleri cevaplara bakıldığında, onların bu tür davranışları aslında uygunsuz olarak nitelendirdiğini düşünmek ve bu düşüncelerini olumlu olarak değerlendirmek mümkündür. Diğer yandan sigara ve alkol kullanmayı “uygunsuz” olarak nitelendirmeyen ve soru kağıdında bu tür davranışları önemsiz olarak nitelendiren öğrenciler de bulunmaktadır. Frekans dağılımına bakıldığında, oranların düşük olması göze çarpmaktadır. Oranların düşük olmasını, öğrencilerin yukarıda sayılan veya yukarıda yer almayan, fakat etrafında var olan davranış ve

alışkanlıkları önemsiz olarak görmesine ya da bunları “uygunsuz” olarak nitelendirmemesine bağlamak mümkündür. Örneğin, öğrencilerin okulu asma davranışı incelendiğinde, büyük bir kısmının (%75) ailesinin izni olmadan derslerine devam etmediği ortaya çıkmaktadır. Ancak öğrencilerin sadece %0,6’sı bunun uygunsuz bir davranış olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, gençlerin artık nelere değer verdiği, onlar için hangi değer ve davranışların iyi ve hangilerinin kötü olduğu da önemlidir. Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu, bu sorunun cevabını kısmen vermektedir. Katılımcılara yöneltilen “Sizce okulda hangi insanlar daha popülerdir?” sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, gençlerin %29,7’sinin derslerinde başarılı olanların, %52,3’ünün kurallara aykırı davranan ve sigara, alkol veya esrar gibi alışkanlıkları olanların popüler olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Kurallara aykırı davrananların popüler olduğunu düşünen gençlerden %51,4’ü disiplin cezası almıştır; bazı kötü alışkanlıkları olanların popüler olduğunu düşünenlerden %20’si ise okulda sigara içmek yüzünden disiplin cezası almıştır. Bu bulgudan anlaşılmaktadır ki, kurallara aykırı davranmayla popüler olduğunu düşünen gençlerin çoğu, okul kurallarına aykırı davranmaktadır. Bunun iki açıklaması mümkündür: Popüler olmak için gençler okul kurallarına aykırı davranmaktadır; çünkü onlar için bu davranış onları ilgi çekici hale getirecektir. Diğer bir açıklama ise genç, okul kurallarına aykırı davranmaktadır ve bu şekilde diğerlerinin ilgisini çektiğini düşünmektedir. Bu durumda Hirschi’nin Sosyal Bağ Teorisindeki taahhüt ögesi akla gelmektedir. Genç için okul kurallarına uymak, ders çalışmak gibi aktiviteler fayda sağlamamakta, genç bunlardan kar elde edeceğini düşünmemektedir. Dolayısıyla okula taahhüdü olmayan genç, suç işlemeyi ve kurallara aykırı davranmayı tercih edecektir.

Akran grubu ve suç ilişkisine ait hipotez şöyledir:

H₀: Sapkın kişilerle arkadaşlık kurmak suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Sapkın kişilerle arkadaşlık kurmak suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı fark yaratır.

Sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaya göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-65: Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurmaya Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

	n	Ortalama	Standart Sapma
Sapkın Arkadaşı Var	153	1,25	0,55
Sapkın Arkadaşı Yok	338	1,08	0,31

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Tablo-66: Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurmaya Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	3,01	1	3,01	18,51*
Hata	79,57	489	0,16	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 doğrulanmıştır; sapkın kişilerle arkadaşlık kurmak suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır. Buna göre, sapkın arkadaşı olan gençler, sapkın arkadaşı olmayanlara göre daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahiptirler (Ortalamalar sırasıyla 1,25 ve 1,08).

Yapılan analizler sonucunda, hafta sonlarını ailesiyle geçiren gençlerin, hafta sonunu arkadaşlarıyla geçirenlerden daha az suç işleme davranışında bulunduğu saptanmıştır. Hafta sonunu ailesiyle geçirenler, %16,7 oranında suç kabul edilen davranışlarda “her zaman” bulduklarını ifade ederken, hafta sonunu arkadaşlarıyla geçirenlerde bu oran %66,7 çıkmıştır. Bu sonuçlar da, aileye katılımın suç davranışında bulunma üzerinde anlamlı fark yarattığını bir kere daha göstermektedir. Aileye katılım, sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ve onlardan etkilenme hususunda, gençleri korumaktadır. Diğer bir deyişle, ailesinden çok akran grubuyla birlikte olmayı tercih eden ve akran grubuna yönelen gençler, suç ve/veya sapkın davranışlarda bulunma konusunda daha büyük risk altındadırlar.

Arkadaşları arasında sapkın kişilere sahip olan gençler arasında sağlığa zararlı madde kullandığını belirtenlerden %45,5'inin arkadaş grubunda sigara içen, %10,2'sinin arkadaş grubunda alkol kullanan ve %3,7'sinin de arkadaş grubunda uyuşturucu kullanan kişiler vardır.

Sigara, alkol veya uyuşturucu kullanan arkadaşı olan gençlerin, zararlı madde alışkanlığı ile ilişkisine bakıldığında, arkadaşının herhangi bir madde kullanıyor olmasının, gencin de madde kullanmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Arkadaş ve/veya arkadaşlarının sigara, alkol veya uyuşturucu kullanmasına göre gencin madde alışkanlığına ait ortalama ve standart sapmalar aşağıda gösterilmiştir:

Tablo-67: Arkadaşlarının Herhangi Bir Madde Kullanıp Kullanmamasına Göre Gençlerin Zararlı Madde Kullanma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

	n	Ortalama	Standart Sapma
Madde Kullanan Arkadaşı Yok	378	1,78	1,25
Madde Kullanan Arkadaşı Var	113	2,57	1,60

Ortalamalar arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-68: Arkadaşlarının Herhangi Bir Madde Kullanıp Kullanmamasına Göre Gençlerin Zararlı Madde Kullanma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	54,10	1	54,10	30,30*
Hata	873,09	489	1,78	
Toplam	927,18	490		

*p<.0

ANOVA sonuçlarına göre, gencin arkadaş/arkadaşlarının herhangi bir madde kullanıyor olması, onun zararlı madde kullanma ortalaması üzerinde anlamlı

fark yaratmıştır. Arkadaşları arasında herhangi bir madde kullanmayan gençlerin, sigara, alkol veya uyuşturucu kullanma ortalaması, arkadaşları arasında bunlardan en az bir tanesini kullananlardan düşük çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 2,57 ve 1,78'dir). Bu bulgular, akran grubunun gencin sapkın davranışlarda bulunmasındaki etkisini tekrar ortaya koymaktadır.

Gencin kurallara aykırı davranan arkadaşlarına verdiği tepki ile suç kabul edilen davranışlarda bulunma davranışı arasındaki ilişki dikkat çekicidir. Gencin verdiği tepkiye göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($F=12,41$ $P<0.05$). Buna göre “kurallara aykırı davranması bende saygı uyandırır” cevabını veren gençlerin, arkadaşlarını uyaran ve bir şekilde davranışının yanlış olduğunu belirten; hatta davranışı umursamayan gençlerden daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Kendini kontrol ortalamalarına göre, kurallara aykırı davranmanın kendisinde saygı uyandıracığını düşünmek anlamlı olarak farklıdır ($F=15,33$ $p<0.05$). Zayıf kendini kontrole sahip gençlerden, kurallara aykırı davranmanın kendisinde saygı uyandıracığını belirtenlerin oranı %14,3 çıkmıştır; kuvvetli kendini kontrole sahip gençlerde ise bu oran %0,8'dir. Buna göre, risk almaktan hoşlanma, davranışlarını sonucunu düşünmeme gibi özelliklere sahip insanlar suça özenmekte ve kurallara aykırı davranan kişilere saygı duymaktadır.

Araştırma grubundan elde edilen verilere uygulanan diğer bir analiz de, arkadaşlarının genci olumlu ve olumsuz davranışlara teşvik etmesine göre suç kabul edilen davranışlarda anlamlı fark olup olmadığıdır. Arkadaş etkisine ait ortalama, veri toplama tekniğinde açıklanan yöntemlerle elde edilmiştir. Buna göre 1'inci gruptaki ortalamalar 1 ve 2,99 arasındaki ortalamaları içermekte ve akranların olumsuz teşviklerine maruz kalma durumunu temsil etmektedir. 2'nci grup, 3 ve 3,99 arasındaki ortalamaları içermekte ve akranların ara sıra hem olumlu hem de olumsuz teşviklerine maruz kalma durumunu temsil etmektedir. 3'üncü grup 4 ve 5 arasındaki ortalamaları temsil ederek gencin, akranları tarafından olumlu davranışlara teşvik edildiğini göstermektedir.

Arkadaşların teşvikine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-69: Arkadaşlarının Teşvikine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

ARKADAŞ TEŞVİKİ DURUMU	n	Ortalama	Standart Sapma
1	66	1,39	0,65
2	173	1,15	0,40
3	252	1,06	0,29

Ortalamalar arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

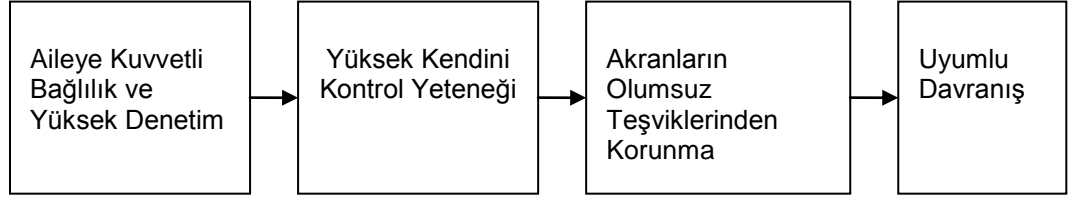
Tablo-70: Arkadaşlarının Teşvikine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	5,75	2	2,87	18,26*
Hata	76,83	488	0,16	
Toplam	82,58	490		

*p<.0

ANOVA sonuçlarına göre, gencin arkadaşları tarafından olumlu veya olumsuz davranışlara teşvik edilmesi, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı farklılıklara yol açmaktadır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklılıklara bakıldığında, arkadaşları tarafından olumsuz davranışlara teşvik edilen gençlerin, olumlu davranışlara teşvik edilenlere göre daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahip oldukları göze çarpmaktadır (Ortalamalar sırasıyla 1,39 ve 1,06). Kendini kontrole ilişkin yapılan analizde de, zayıf kendini kontrole sahip gençlerin, kuvvetli kendini kontrole sahip olanlardan daha çok olumsuz arkadaş teşvikine maruz kaldığı saptanmıştır (F=30,48 p<0.05, Ortalamalar sırasıyla 1,67 ve 2,29). Gottfredson ve Hirschi tarafından ortaya atılan kendini kontrol teorisine göre kendini kontrol, aile tarafından gence kazandırılan bir yetidir (Akers, 2000: 111). Özellikle aileye bağlılığı ve aile denetimi yüksek olan gençler,

kuvvetli kendini kontrol yeteneğine sahiptir. Dolayısıyla değişkenler arasındaki ilişkiyi aşağıdaki şekilde ortaya koymak mümkündür:

Şekil-7: Aileye Bağlılık ve Aile Denetiminin Arkadaşların Olumsuz Teşvikleri Üzerinden Suç Davranışına Dolaylı Etkisi

d. Kendini Kontrol (Self-Control) ve Genç Suçluluğuna İlişkin Hipotezlerin Test Edilmesi

Katılımcıların kendini kontrol seviyeleri hangi sıklıkla risk aldıkları, sözel iletişimle sorunlarını hangi sıklıkla hallettikleri, hangi sıklıkla davranışlarında geleceği düşünerek hareket ettikleri, davranışlarının sonuçlarını hangi sıklıkla düşündükleri ve hangi sıklıkla kendilerine olumlu özellik atfettikleriyle ölçülmüştür. 5’li likert kullanılan ölçüm sonucunda ortalamalar sınıflandırılmıştır. 1’inci gruptakiler 1–2,99 arasındaki ortalamaları kapsamakta ve zayıf kendini kontrolü temsil etmektedir. 2’nci gruptakiler 3–3,99 arasındaki ortalamaları kapsamakta ve orta seviyeli kendini kontrol yeteneğini temsil etmektedir. 3’üncü gruptakiler ise 4 ve 5 arasındaki ortalamaları kapsayarak kuvvetli kendini kontrol yeteneğini temsil etmektedir.

Araştırma bulgularına göre, katılımcılardan %14,3’ü zayıf kendini kontrol yeteneğine, %59,1’i orta dereceli kendini kontrol yeteneğine ve %26,7’si kuvvetli kendini kontrol yeteneğine sahiptir.

❖ 1’inci Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Kendini kontrol ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı farklılık yaratmaz.

H₁: Kendini kontrol ortalaması suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yaratır.

Kendini kontrol ortalamasına göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Tablo-71: Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamaları ve Standart Sapmalar

KENDİNİ KONTROL	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	70	1,50	0,68
2 (Orta)	290	1,09	0,33
3 (Kuvvetli)	131	1,03	0,26

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-72: Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	10,98	2	5,48	37,40*
Hata	71,61	488	0,15	
Toplam	82,58	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; kendini kontrol yeteneği ortalamasının suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yarattığı saptanmıştır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklara bakıldığında, zayıf kendini kontrole sahip gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasının, orta ve kuvvetli kendini kontrol yeteneğine sahip olan gençlerden anlamlı olarak yüksek çıktığı saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,50; 1,09 ve 1,03). Buna göre, gencin risk alıcı davranışlardan uzak durması, sözel iletişim becerileri geliştirmiş olması, davranışlarının sonucunu düşünerek hareket etmesi ve kendine olumlu özellikler atfetmesi suç davranışından uzak durmasını beraberinde getirmektedir.

Araştırma bulguları Hirschi ve Gottfredson'un kendini kontrol (self-control) teorisi ile tutarlılık göstermektedir. Teorisyenlere göre düşük kendini kontrole sahip bireyler duyarsız, risk alıcı, öngörüsü olmayan, düşüncesiz davranan ve sözle iletişimi zayıf olan kişilerdir ve bu sebeple sapkın davranışlara veya suç işlemeye eğilimleri vardır. Hirschi ve Gottfredson'a göre kişinin düşük kendini kontrole sahip olması zayıf sosyalizasyon sürecinin bir getirisi ve burada ebeveynlerin rolünün altını çizmektedirler (Akers, 2000: 111). Yukarıdaki analizlerde de aileye bağlılığı zayıf olan ve aile denetimi düşük olan gençlerin düşük kendini kontrol yeteneği geliştirdikleri araştırma bulgularıyla saptanmıştır. Suç ve/veya sapkın davranışta bulunmada kendini kontrolün anlamlı etkisi olduğu ve buna da ebeveynlerin etkide bulunduğu araştırmada saptanmış bulgular ve bunlar Hirschi ve Gottfredson'un teorisini destekler niteliktedir.

❖ 2'nci Hipotezin Test Edilmesi

H₀: Kendini kontrol ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratmaz.

H₁: Kendini kontrol ortalaması sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yaratır.

Kendini kontrol ortalamasına göre sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-73: Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

KENDİNİ KONTROL	n	Ortalama	Standart Sapma
1 (Zayıf)	70	1,56	0,50
2 (Orta)	290	1,31	0,46
3 (Kuvvetli)	131	1,18	0,39

Ortalamalar arasında anlamlı fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-74: Kendini Kontrol Ortalamasına Göre Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortalamalarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kare	F
Gruplar arası	6,38	2	3,19	15,73*
Hata	98,94	488	0,20	
Toplam	105,32	490		

*p<.05

ANOVA sonuçlarına göre H_0 reddedilmiş ve H_1 kabul edilmiştir; kendini kontrol ortalamasının sapkın kişilerle arkadaşlık kurma üzerinde anlamlı fark yarattığı saptanmıştır. Ortalamalar arasında anlamlı çıkan farklılıklara bakıldığında, düşük kendini kontrol yeteneğine sahip gençlerin sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortalamasının, orta seviyeli ve kuvvetli kendini kontrol yeteneğine sahip öğrencilerden yüksek çıktığı saptanmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,55; 1,31 ve 1,18). Bunun yanında orta dereceli kendine kontrol seviyesine sahip gençlerin (ortalaması 3 ve 3,99 arasında değişenler) sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortalaması (1,31), düşük kendini kontrol yeteneğine sahip öğrencilerden düşük çıkmıştır (1,55) ancak yüksek kendini kontrole sahip olanlardan yüksek çıkmıştır (1,18). Kuvvetli kendini kontrol yeteneğine sahip olan öğrenciler ise en düşük sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortalamasına sahip çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre, risk almayı tercih eden, davranışlarının sonucunu düşünmeyen, sözel iletişim kurmayı tercih etmeyen ve kendine olumsuz özellikler atfeden gençler, kendileri gibi olan kişilerle arkadaşlık kurmayı tercih etmektedir.

Araştırma bulguları Hirschi ve Gottfredson'un Kendini Kontrol Teorisi ile tutarlılık göstermektedir. Teorisyenler, kendini kontrol seviyesinin arkadaş seçimine de yansıtacağını ve düşük kendini kontrole sahip olanların kendileri gibi kişileri arayarak, onlarla arkadaşlık etmeyi tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Örneğin sigara içen bir genç, kendisi gibi sigara içen kişilerle arkadaşlık kurmak isteyecektir (Brannigan, 1997: 406-407). Sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı gibi özelliklerin de düşük kendini kontrolün göstergesi olduğunu savunan Hirschi ve Gottfredson'un, bu tür alışkanlıkları olan kişilerin kendilerine benzeyen kişilerle arkadaşlık kurmayı tercih edecekleri düşüncesi, araştırma bulgularıyla tutarlı çıkmıştır.

e. Değişkenlerin Ortak Etkilerine İlişkin Analizler

Gençlerin suç davranışında bulunmasında, ailenin mi yoksa akranların mı, yoksa çocuğun kendi kişilik özelliklerinin mi daha fazla etkili olduğu, literatürde olduğu kadar ebeveynlerin zihinlerinde de tartışılmaktadır. Sosyal kontrol teorisyenlerinden özellikle Nye ve Hirschi, ailenin gençlerin topluma uyum sağlamasındaki rollerine vurguda bulunmuş ve ailenin en etkili suç önleyici mekanizma olduğu sonucuna varmışlardır. Özellikle Hirschi için akran grubu en az etkili mekanizma olarak değerlendirilmiştir. Teoriysen için okul, bu iki kurum arasındadır ve akran grubundan daha fazla ancak aileden daha az etkiye sahiptir.

Aileye bağlılığın gencin suç davranışı üzerinde anlamlı farklılığa yol açmadığı önceki analizlerde gösterilmiştir. Dolayısıyla aile denetimi, aileye katılım ve kendini kontrol özelliklerinin, ortak etkilerinin gencin suç kabul edilen davranışlarındaki etkilerine bakılacaktır. Gençlerin suç işlemesi üzerinde akran grubu, aile denetimi, aileye katılım ve kendini kontrol değişkenlerinin ortak etkileri, iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır.

(1) Aile Denetimi ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma

Aile denetimi ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortak etkisine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-75: Aile Denetimi ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

AİLE DENETİMİ	SAPKIN ARKADAŞ	n	Ortalama	Standart Sapma
1,00	Yok	30	1,20	0,41
	Var	28	1,54	0,74
	Toplam	58	1,36	0,61
2,00	Yok	105	1,54	0,38
	Var	56	1,29	1,54
	Toplam	161	1,18	0,47
3,00	Yok	203	1,05	0,24

	Var	69	1,12	0,36
	Toplam	272	1,07	0,28

Ortalamlar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonucunda, aile denetimi ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortak etkisi, suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı etkiye sahip çıkmıştır ($F=8,74$ $p<0.05$). Aile denetimine ve arkadaşlarının arasında uygunsuz davranışları olanlara göre, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarına bakıldığında, sapkın kişilerle arkadaşlık kurmanın suç işleme üzerindeki etkisinin kuvvetli olduğu göze çarpmaktadır. Aile denetimi ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortak etkisi, suç kabul edilen davranışlarda bulunma üzerinde anlamlı fark yaratmaktadır.

Denetimin düşük olduğu ailelerde sapkın kişilerle arkadaşlık kuran gençlerin, aile denetiminin kuvvetli olduğu fakat sapkın kişilerle arkadaşlık kuran gençlerden daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarına sahip olduğu saptanmıştır (Ortalamlar sırasıyla 1,54 ve 1,12). Görüldüğü gibi aile denetimi, gencin arkadaşlarının arasında sapkın kişiler olsa bile gencin suç işleme eğilimini azaltmaktadır. Dolayısıyla aile denetiminin suç davranışı üzerinde gencin sapkın arkadaşları olmasından daha etkili olduğunu söylemek mümkündür.

(2) Aileye Katılım ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Orta Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma

Aileye katılım ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortak etkisine göre suç kabule dilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-76: Aileye Katılım ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

AİLEYE KATILIM	SAPKIN ARKADAŞ	n	Ortalama	Standart Sapma
1,00	Yok	74	1,12	0,33
	Var	56	1,32	0,64
	Toplam	130	1,21	0,49

2,00	Yok	135	1,09	0,33
	Var	55	1,30	0,57
	Toplam	190	1,15	0,42
3,00	Yok	129	1,06	0,27
	Var	42	1,12	0,40
	Toplam	171	1,08	0,31

Ortalamlar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonucuna göre, aileye katılımı sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortak etkisinin, suç kabul edilen davranışlarda bulunma üzerinde anlamlı olarak fark yaratmadığı saptanmıştır. Diğer bir deyişle gencin aileye zayıf veya kuvvetli katılımı ile onun sapkın kişilerle arkadaşlık kurması ya da kurmaması suç davranışı üzerinde anlamlı etkiye sahiptir değildir. Her ne kadar istatistiksel olarak anlamlılık taşımasa da, sapkın arkadaşı olan gençlerden aileye kuvvetli bağlılığı olanların suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasının, sapkın arkadaşı olan ve aileye zayıf bağlılığı olan gençlerden düşük çıktığı gözden kaçmamaktadır (Ortalamlar sırasıyla 1,32 ve 1,12). Bu farka bakılarak, aileye katılımın, sapkın akranların olumsuz etkilerine karşı gençleri koruduğunu söylemek mümkündür.

(3) Kendini Kontrol ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma

Kendini kontrol ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaya göre suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortak etkisine ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-77: Kendini Kontrol ve Sapkın Kişilerle Arkadaşlık Kurma Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

KENDİNİ KONTROL	SAPKIN ARKADAŞ	n	Ortalama	Standart Sapma
1,00	Yok	31	1,32	0,54
	Var	39	1,64	0,74

	Toplam	70	1,50	0,67
2,00	Yok	200	1,08	0,29
	Var	90	1,13	0,40
	Toplam	290	1,10	0,33
3,00	Yok	107	1,03	0,22
	Var	24	1,08	0,41
	Toplam	131	1,04	0,26

Ortalamlar arasında anlamlı fark olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonucunda, kendini kontrol ve sapkın arkadaş ortak etkisinin, suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı fark yarattığı sonucu tespit edilmiştir ($F=3,48$ $p<0.05$). Buna göre, kendini kontrol yeteneği düşük olan ve sapkın kişilerle arkadaşlık kuran gençler, yüksek kendini kontrol yeteneği ve sapkın arkadaşına sahip gençlerden daha yüksek suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahiptir (Ortalamlar sırasıyla 1,64 ve 1,08). Dolayısıyla, gencin suç davranışında bulunmasında sapkın arkadaşından çok kendini kontrol özelliğinin etkili olduğu sonucuna varmak mümkündür.

(4) Kendini Kontrol ve Aile Denetimi Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma

Aile denetiminin kendini kontrol ortalamaları üzerinde anlamlı fark yarattığı önceki analizlerde tespit edilmiştir. Ancak değişkenlerin suç kabul edilen davranışlar üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olup olmadığı ve eğer anlamlıysa hangisinin suç davranışında daha etkili olduğu önemlidir. Kendini kontrol ve aile denetimi ortak etkisine göre suç kabul edilen davranışlarda bulunmaya ait ortalama ve standart sapmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo-78: Kendini Kontrol ve Aile Denetimi Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

AİLE DENETİMİ	KENDİNİ KONTROL	n	Ortalama	Standart Sapma
1,00	1,00	19	1,63	0,76
	2,00	34	1,26	0,51
	3,00	5	1,00	0,00

	Toplam	58	1,36	0,61
2,00	1,00	27	1,63	0,74
	2,00	103	1,09	0,33
	3,00	31	1,06	0,36
	Toplam	161	1,18	0,47
3,00	1,00	24	1,25	0,44
	2,00	153	1,06	0,26
	3,00	95	1,03	0,23
	Toplam	272	1,07	0,28

Yapılan iki yönlü varyans analizi sonucunda, aile denetimi ve kendini kontrol ortak etkisinin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı farka yol açtığı saptanmıştır ($F=2,71$ $p<0.05$). Ortalamalar arasındaki farklara bakıldığında, aile denetiminin zayıf ya da kuvvetli olmasının, kendini kontrol yeteneği kuvvetli olan gençlerde nerdeyse etkisiz olduğu görülmektedir. Aile denetimi zayıf olan kuvvetli kendini kontrole sahip olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması ile, aile denetimi ve kendini kontrol yeteneği kuvvetli olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları aynıdır (Ortalamalar sırasıyla 1,03 ve 1,00). Kuvvetli aile denetimine ve zayıf kendini kontrole sahip gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, zayıf aile denetimine ve zayıf kendini kontrole sahip gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarından düşüktür (Ortalamalar sırasıyla 1,63 ve 1,25). Ortalamalara bakıldığında, kendini kontrol yeteneği zayıf olan gençlerin, aile denetimine daha çok ihtiyaç duyduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla, zayıf kendini kontrole sahip gençler, kuvvetli kendini kontrole sahip olanlardan daha fazla suç işleme potansiyeline sahiptir ve aileleri tarafından denetlenmek onların suçtan uzak durmasına etki etmektedir, yorumunda bulunmak mümkündür.

(5) Kendini Kontrol ve Aileye Katılım Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunma

Tablo-79: Kendini Kontrol ve Aileye Katılım Ortak Etkisine Göre Suç Kabul Edilen Davranışlarda Bulunmaya Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

AİLEYE	KENDİNİ	n	Ortalama	Standart Sapma
--------	---------	---	----------	----------------

KATILIM	KONTROL			
1,00	1,00	36	1,53	0,70
	2,00	76	1,10	0,35
	3,00	18	1,00	0,00
	Toplam	130	1,21	0,49
2,00	1,00	21	1,67	0,73
	2,00	117	1,12	0,37
	3,00	52	1,00	0,00
	Toplam	190	1,15	0,42
3,00	1,00	13	1,15	0,37
	2,00	97	1,06	0,24
	3,00	61	1,08	0,38
	Toplam	171	1,08	0,31

Aileye katılım ve kendini kontrol ortak etkisinin, suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadığını anlamak amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonucunda, ortak etkinin anlamlı fark yarattığı saptanmıştır (F=4,03 p<0.05). Ortalamalar arasındaki farka bakıldığında, aile denetimimi ve kendini kontrol ortak etkisine benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Kuvvetli kendini kontrol yeteneğine sahip gençler, aile denetimi zayıf ya da kuvvetli olsa da hemen hemen aynı suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamasına sahiptirler (Ortalamalar sırasıyla 1,00 ve 1,08). Diğer yandan zayıf kendini kontrol yeteneğine sahip gençlerin, aile denetimi kadar aileye katılımı da suç davranışından uzak durduğu saptanmıştır. Buna göre kendini kontrol yeteneği ve aileye katılımı zayıf olan gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalaması, zayıf kendini kontrole ve aileye kuvvetli katılıma sahip gençlerden daha yüksek çıkmıştır (Ortalamalar sırasıyla 1,53 ve 1,15).

Okul değişkeni, aile ve akran grubu ile birlikte suç davranışı üzerinde anlamlı ortak etkiye sahip çıkmamıştır. Dolayısıyla okul faktörünün bağımsız olarak genç suçluluğu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve okulun gencin kişisel özellikleri ve aileden getirdiği olumsuz ya da olumlu özellikleri üzerinde pekiştirici ya da iyileştirici etkisi olduğu düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre, gençlerin suç davranışında en etkili olan değişkenin “kendini kontrol” değişkeni olduğunu söylemek mümkündür. Kendini kontrol değişkeninden sonra aile faktörü ve daha sonra akran faktörü gelmektedir.

3. ÖĞRETMENLERE UYGULANAN ANKETLERE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmada öğretmenlere uygulanan anketin amacı, öğrencilerin öğretmen-öğrenci ilişkisine bakışını, öğretmenlerin bakış açısıyla karşılaştırmaktır. Diğer yandan özellikle davranış bozukluğu yaşayan öğrencilerin velileri ile öğretmenlerin ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır. Velilerin çocuklarına olan ilgisi, öğretmenlerin bakış açısına göre değerlendirilecektir. Okullarında yaşanan düzen bozucu olaylara ve bu olayların son bulmasında okul yönetimine ve öğretmenlere düşen görevlere ilişkin öğretmenlerin görüşleri alınmıştır.

a. Araştırma Grubuna İlişkin Betimsel Analizler

(1) Ankete Katılan Öğretmenlerin İlçelere Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, anketlerin uygulandığı sınıflarda ders veren öğretmenlerden seçilmesine dikkat edilmiştir. Bazı okullarda öğretmenlere ulaşılamaması ve öğretmenlerin çoğunun ankete katılmak istememesi nedeniyle bu kurala her okulda uymak mümkün olmamıştır. Araştırmaya 5 ayrı ilçeden 47 öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %19,1'i Etimesgut, %12,8'i Keçiören, %17'si Sincan, %38,3'ü Çankaya ve %12,8'i Altındağ İlçesindedir.

(2) Öğretmenlerin Öğrencilere Olan İlgisine İlişkin Dağılım

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %36,2'si öğrencilerinin sorunlarıyla yakından ilgilendiğini, %61,7'si vakitleri oldukça ilgilendiğini ve %2,1'i öğrencilerin sorunlarına ayıracak vakti olmadığını belirtmiştir.

5'li likertle ölçülen, öğretmenlerin öğrencilerinin ders dışı sorunlarıyla ilgilenme, bazı öğrencilerine eşit davranma ve öğrencilerini destekleme sıklığı ortalaması 3,84 çıkmıştır. Öğretmenlere göre, yukarıda sayılan davranışlarda bulunma sıklığı “ara sıra” ve “sık sık” arasındadır.

Öğrencilere göre öğretmenlerinin %27,9'u öğrencilerle ilgili, %58'i biraz ilgili ve %14'ü tamamen ilgisizdir. Öğretmen ilgisinin suç kabul edilen davranışlarda

bulunma ortalamaları üzerinde anlamlı fark yarattığı sonucu, öğretmenlerin cevapları ve öğrencilerin cevaplarının turtasız olması açısından önemlidir. Bulgulara göre öğrenciler, öğretmenlerinden bekledikleri ilgi ve desteği bulamamaktadır; bunun yanında öğretmenler öğrencileriyle yeterli derecede ilgilendiklerini belirtmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, araştırmaya katılan öğretmen sayısı sınırlıdır ve araştırmaya katılmak isteyen öğretmenlerin gerçekten öğrencilerine olan ilgi düzeyinin yüksek olduğu da araştırma gözlemlerindedir. En başta öğretmenler araştırmaya katılmak isteyerek öğrencilere olan ilgilerin, belli etmişlerdir. Ancak yine de öğretmenlerden “vaktim oldukça ilgilenirim” diyenlerin oranının yüksek çıkmasına dayanarak, öğretmenlerin öğrencileriyle daha fazla ilgilenmeleri gerektiği sonucuna varmak mümkündür.

(3) Okulda Yaşanan Düzen Bozucu Olaylara İlişkin Dağılım

Ankete katılan öğretmenlerden %53’ü okullarında kurallara aykırı davranan ve güçlerini öğretmenler, öğrenciler ve okul yönetimi üzerinde hissettirmeye çalışan gruplar olduğunu belirtmiştir. Bu soruya %21,3’ü bu tür grupların olmadığı cevabını verirken % 25,5’i okullarında bu tür grupların varlığı hakkında fikri olmadığını belirtmiştir.

Ankete katılan öğretmenlerden %12,8’, okullarında sık sık düzen bozucu olay yaşandığını belirtirken %42,6’ı bazen bu tür olaylarla karşılaştıklarını belirtmiştir. %44,7’si ise okullarında düzen bozucu olay yaşanmadığını belirtmiştir. Okullarında düzen bozucu olay yaşandığını belirten öğretmenler, yaşanan bu olayların türü olarak ailevi sorunlar, kavga, cinsel taciz, tehdit, öğretmene sözel hakaret, sigara, hap, esrar gibi alışkanlıklar, küfretme, intihar, kendine fiziksel zarar verme (bileklerini kesme) gibi örnekler vermişlerdir.

Öğretmenlere göre, okullarında en çok kız/erkek arkadaş meselesi yüzünden düzen bozucu olay yaşanmaktadır (%78,7). Öğretmenlere göre, düzen bozucu olayların sebebi olarak 2.sırada gençlerin birbirlerine yaptıkları şakalar gelmektedir (%59,6). Okulda yaşanan olayların sebebi olarak da sırasıyla tehdit, fikir çatışması, bir yakınlarına verilen zarar, borç para meselesi ve gençlerin amaçsızca okula gitmeleri yer almaktadır.

Okullarında yaşanan olaylara ait bir diğer bulgu da, öğretmenlerin %17’sinin, öğrencilerinin saldırganca tutumuna maruz kalmış olmasıdır.

(4) Velilerin Çocuklarına Olan İlgisine İlişkin Dağılımlar

Öğretmenlere göre, velilerin çocuklarına ilgileri zayıftır. Öğretmenlerin , %2,1'i her zaman, %8,5'i sık sık, %34'ü ara sıra, %51,1'i nadiren okulla ilgili problemleri olan öğrencilerin velilerinin kendileriyle görüştiklerini ve %4,3'ü hiçbir zaman velilerin görüşmeye gelmediğini belirtmiştir.

Öğretmenlerin, okulda problem yaşayan öğrencilerini velilerine bildirme sıklığına bakıldığında, öğretmenlerin sadece %17'sinin velilerle sürekli irtibat halinde olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin %29,8'i sık sık ve % %12,8'i nadiren velilerle görüştiklerini belirtmiştir. Okulda problem yaşayan öğrencilerin velileriyle hiçbir zaman görüşme yapmadığını belirten öğretmen bulunmamaktadır.

Öğretmenler, davranış problemleri olan öğrencilerin velilerine durumu bildirildiğinde, genellikle velilerin idareyle işbirliği yaptığını belirtmiştir. Velilerin idareyle işbirliği yaptığını belirten öğretmenlerin oranı %40,4'tür. Ancak, velilerin çocuğunun davranışından dolayı okulu suçlaması da öğretmenlerin %27,7 oranında karşılaştığı ikinci en sık tepkidir. Üçüncü sırada %14,9 oranıyla velilerin kayıtsız kaldığını belirten öğretmenler vardır.

Bulgulardan da anlaşılacağı üzere veliler, çocuklarına okuldaki davranışları konusunda yeterli ilgiyi göstermemektedir. Yeterli ilgiyi göstermemeleri yanı sıra, tepkilerinden anlaşılmalıdır ki veliler, çocuklarının öğrenci rolleriyle evdeki rollerini birbirine karıştırmaktadır. Veliler okul kurallarına ve okul kuralları gibi hayat boyu gencin karşılaşacağı resmi kurallara uyulması gerekliliğini çocuklarına benimsetememekte, buna ek olarak çocuklarının kurallara aykırı gelmesinde okulu ve öğretmenleri suçlayarak gencin resmi kuralları gereksiz görmesine yol açmaktadır. Bu bulgu, Copperman'ın teorisini destekler niteliktedir. Okul kurallarına aykırı davrandığı halde öğretmen ve idare otoritesi karşısında ebeveynleri tarafından da destek gören gençler, bu kuralları reddetme eğilimine girmektedir.

(5) Öğretmenlerin Suçu Önleme Yollarına İlişkin Görüşleri

Açık uçlu sorulan ve öğrencilerle bire bir ilişkisi olan öğretmenlerin, suçu önlemek ve öğrencileri uyumlu davranışlara yönlendirmek için yapılması gerekenlere ilişkin görüşleri, eğitim sisteminin eksikliklerini de yansıtmaktadır.

Etimesgut İlçesinde araştırma yapılan okullarda görevli olan öğretmenlere göre, eğitimde öğrencilere verilen ödüllerin yanında yanlış davranışlarını cezalandırmak amacıyla yaptırımlar da uygulanmalıdır. Bu bölgede görüşleri alınan idarecilere göre, öğretmenlerin öğrenciler üzerinde yaptırım uygulama araçları ellerinden alınmış, öğrenciler öğretmenlere hesap sorabilecek konuma gelmiştir. Bu da okulda disiplin kurallarının hüküm sürmesini ve işlerlik kazanmasını engellemektedir. Diğer bir görüşe göreyse, veliler çocuklarını yalnızca oyalanmaları amacıyla okula göndermektedir. Veliler, çocuklarının bir hedef sahibi olması için çabalamazken, onların okul kurallarına uyum göstermesi için de çocuklarına örnek olmamaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden biri, okulda öğrenciyi sigara içerken yakaladığını ve durumu velisine bildirdiğinde velisinin çocuğa sigara parasını kendisinin verdiğini ve okulun çocuğun sigara içmesine karışamayacağı cevabını verdiğini belirtmiştir. Velisinin bu tutumu karşısında çocuk, okul otoritesini reddetmekte, öğretmene olan saygısını yitirmekte ve ailesinin desteğiyle her türlü kurala baş kaldıracabileceğini düşünmektedir. Dolayısıyla velilerin de en az öğrenciler kadar bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Etimesgut İlçesinde görüşülen diğer bir öğretmen ise rehberlik hizmetlerinin artırılması gerektiği düşüncesini ileri sürmüştür. Rehberlik servislerinin sadece öğrencilerle değil aynı zamanda velilerle de yürütülmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Mesleki yeteneğe yönelik seçimlerin önemli olduğu ve daha alt sınıflardan başlayarak mesleki yeteneğe yönelik ayırışım yapılması gerektiği de vurgulanmıştır. Etimesgut İlçesinde araştırmaya katılan öğretmenlerin kendi ifadeleri şöyledir:

“Daha alt sınıflardan başlamak kaydıyla mesleki yeteneğe yönelik ayırışımı yapılması ve istihdam yaratacak durumların yaratılması sonucunda öğretmen ve yönetim, sapkın davranışı önlemede etkili olur” (Etimesgut, Öğretmen no: 12, 25 Aralık 2006).

“Sorunlu öğrenciler tespit edilmeli, rehberlik servislerinin gözetiminde sorun ortaya çıkartılmalı ve ailelerle işbirliği yapılarak sorunlar giderilmeye çalışılmalıdır” (Etimesgut, Öğretmen no: 13, 25 Aralık 2006).

“Öğrencilerin zihinsel boşlukları doldurulmalı, onların birer meşguliyet edinmesi sağlanmalıdır. Ama ne yazık ki ne arkadaş çevrelerine ne de onların bu davranışlarını besleyen TV programlarına ne de akademik başarısızlıklarında etkili olan yanlış okul seçimi, yanlış alana yönelme,

müfredatlardaki hatalı yüklemelere müdahale edemeyiz. Ne yazık ki okulların sorumluluğu çok ama yetkisi ve söz hakkı yok. Bir öğretmen okulda öğrenciyi sigara içerken yakaladığında velisi “Sizi ilgilendirmez, parasını ben veriyorum”, diyebiliyor. Veliler ve devlet de dahil okullardan eğitim değil sadece diploma ve çocukların oyalanmasını istiyorlar. Kimse ne kendinin ne de çocuğunun zorlanmasını istiyor” (Etimesgut, Öğretmen no: 14, 25 Aralık 2006).

“Eğitimde ödüllendirmenin yerini ve önemini vurguladığımız kadar cezanın da yeri olduğunu bilmek ve uygulamak suç işlemede caydırıcı etkiye sahip olacaktır” (Etimesgut, Öğretmen no: 25, 25 Aralık 2006).

“Öğrencilerin sosyal etkinlik içeri,sinde bulunmasını sağlamak ve okulda daha sıkı denetim yapıp suçlu olanları tespit edip cezalandırmak gereklidir” (Etimesgut, Öğretmen no: 16, 25 Aralık 2006).

“Gençlerin sapkın davranışlarını ve suça eğilimlerini engellemek için topluma ve devlete düşen görevler vardır, okul daha sonra gelir. Sağlam, sağlık bir aile yapısı gereklidir” (Etimesgut, Öğretmen no: 17, 25 Aralık 2006).

Sincan İlçesinde anket uygulanan okulun müdürüyle yapılan görüşmede, öğrencilerin zihinlerini boşaltabileceği aktivitelerden yoksun olmasının, onları suça yönlendirdiği düşüncesi vurgulanmıştır. Ancak okul, öğrencilerin spor yapabilecekleri bir mekan veya resim veya müzikle uğraşabilecekleri bir sınıftan yoksundur. Okul nüfusunun çok kalabalık olması ve öğrenciler için yeterli sınıf olmaması sebebiyle, resim veya müzik gibi aktiviteler için ayrılmış sınıfların, normal derslik olarak kullanılması gerekmiştir. Okulun maddi imkansızlıklarından dolayı da, öğrencilerin kışın spor yapabilecekleri bir spor salonu mevcut değildir. Aslında Sincan’da araştırma yapılan okulun müdürü, diğer okulların da problemini dile getirmiştir. Araştırma yapılan hemen her okulda öğrencilerin spor veya sanatla uğraşmalarını teşvik edecek mekan veya imkan bulunmamaktadır. Sincan İlçesi’nde ankete katılan öğretmenler, cezaların arttırılması ve sıkı bir şekilde uygulanması konusunu vurgulamışlardır. Diğer yandan sorunun ortaya çıkmasını engellemede önemli bir noktaya değinilmiştir; öğrenciler başarılı olacakları alanlara yönlendirilmelidir. Böylece başarısızlığın sebep olduğu gerilim, gençlerin suça yönelmesine sebep olmayacaktır. Öğrencilerin sosyal aktivitelere yönlendirilerek suç

veya sapma davranışından uzak tutulabileceği ve aile ile okulun işbirliği yapması gerektiği tekrar vurgulanmıştır. Öğretmenlere göre yapılması gerekenler, kendi ifadeleriyle şöyledir:

“Öğretmenler ve okul yönetiminin çocukların psikolojilerine uygun hareket etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Aile ile işbirliği şart. Çocuk ailenin, öğretmenin ve okulun iyi niyetine inandırılmalıdır. Sosyal aktiviteler çocukları suçlu ve/veya sapkın davranışlardan uzaklaştırmak için bir araç olarak kullanılmalıdır” (Sincan, Öğretmen no: 18, 27 Aralık 2006).

“Disiplin yönetmeliğinin ödül bölümü genişletilmelidir ve cezalar madde madde nesnelleşmelidir” (Sincan, Öğretmen no: 19, 27 Aralık 2006).

“Eğitim tek boyutlu değildir; öğrenci, öğretmen ve veli üçgeninde değerlendirilmelidir. Çocukları mesleğe yönelik eğitime yönlendirmek gereklidir” (Sincan, Öğretmen no: 20, 27 Aralık 2006).

“Öncelikle öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmeleri gerekiyor. Bu yapılmadığı için başarısız olan öğrencilerin arkadaş çevresinin de etkisiyle sapkın davranışlar göstermesi ve suça eğilimli olmaları söz konusu olmaktadır. Okul idaresi ve öğretmenlerin yapabileceği fazla bir şey kalmamaktadır. Okul idaresi ve öğretmenlerin bu durumda yapabileceği tek seçenek disiplin kurallarını uygulamaktır. Cezai yaptırımların arttırılması bu öğrencilerin okul içindeki olumsuz davranışlarının önlenmesinde etkili olacaktır” (Sincan, Öğretmen no: 21, 27 Aralık 2006).

Keçiören İlçesi’nde araştırma yapılan okullarda araştırmaya katılan öğretmenler, genellikle öğretmenlerin ellerinden alınan yetkiler üzerine vurguda bulunmuştur. Öğretmenlere göre disiplin kuralları ve bunların karşısındaki yaptırımlar eskiye oranla daha rahattır. Bu da okullarda suç oranlarının artmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan okul aktivitelerinin çoğaltılması ve okulun sadece ders verilen bir yer konumundan çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenler tarafından önemli olarak görülen rehberlik hizmetlerinin yoğunlaştırılması ve ailelerle işbirliği yapılması burada da tekrarlanmıştır. Keçiören İlçesi’nde araştırma yapılan okullardaki öğretmenlerin kendi ifadeleri şöyledir:

“Sadece öğretmen ve okul yönetimi bu sorunları tek başına çözmeye yetemezler. Disiplinsizlik ve sapkınlık, yönetmeliklerin eskiye göre daha

rahat ve serbest olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tip öğrencileri yeteneklerine göre çalışmalara yönlendirmek özellikle gereklidir” (Keçiören, Öğretmen no: 1, 21 Aralık 2006).

“Okul sadece derslik olarak düşünülmemelidir. Spor salonu ve müzik odaları olmalıdır. Öğrencilerin sosyal faaliyetlere katılmaları sağlanmalıdır” (Keçiören, Öğretmen no: 2, 21 Aralık 2006).

“Eğitim sürecini sosyal etkinlik, proje ve diğer faaliyetlerle mobilite etmek gereklidir” (Keçiören, Öğretmen no: 3, 21 Aralık 2006).

“Öğretmenin her şeyden önce toplumun gözünde hak ettiği saygın seviyeye ulaşması gerekir. Bunun için öğretmenden yetki almak değil onlara birçok yetki vermek, onları daha etkin kılmak gereklidir. Öğretmen maaşına göre, maaşı kadar iş yapar konumuna düşürülmemelidir. Gençleri yetiştirmek için iyilik, güzellik, eğitim adına verdiğimiz emeklerin boşa gitmemesini isteriz. Öğretmenlere ve okul yönetimine gerekli yetkiler verilmelidir” (Keçiören, Öğretmen no: 22, 11 Ocak 2006).

“Bu sorunu, öğretmenlerin ve okul yönetiminin tek başına çözmesi mümkün değildir. Öğrencilerle daha yakından ilgilenmek, ilgilendikleri alanlara yönelmelerini sağlamak, aileleri ile işbirliği yapmak sorunu biraz azaltabilir” (Keçiören, Öğretmen no: 23, 11 Ocak 2006).

Çankaya İlçesi’nde özellikle öğretmenlerin ve idarenin istikrarlı bir disiplin politikası yürütmesi konusunda fikir birliği vardır. Öğretmenlerin farklı, idarenin farklı ya da öğretmenlerin kendi içlerindeki turtasız disiplin uygulamaları, bazı öğretmenlere göre gençlerin uygunsuz davranışlarda bulunmalarına sebep olmaktadır. Diğer ilçelerde olduğu gibi, Çankaya İlçesi’nde de öğretmenler okula ve müfredata ilişkin eksikliklerin gençlerin suça yönelmesinde etkili olduğunu ve bunların iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yine benzer olarak rehberlik servislerinin ve ailenin üstüne düşen görevler vurgulanmıştır. Çankaya İlçesi’nde öğretmenlerin özellikle vurguladığı bir diğer nokta çok önemlidir: öğrencilere sevgiyle yaklaşılması ve onlara olan ilginin artırılması gerekliliği. Öğrencilere birer “birey” olarak değer verilmesi gerektiği, onların sorunlarına daha yakından ilgi göstermenin ve öğrencilere şefkatle yaklaşmanın önemi, bazı öğretmenlerce kavranmıştır. Öğrencilerin okula bağlılıkları konusunda ebeveynlerinden bekledikleri ilgi ve sevgiyi öğretmenlerinden de bekledikleri araştırmanın bulgularıyla

desteklenerek savunulmuştur. Çankaya İlçesi'nde görevli olan öğretmenlerden edinilen bir diğer değerli fikir de, gençlerin şiddet konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğidir. Özellikle öfke kontrolü konusunda gençlere verilecek eğitim, onların karşılaştıkları sorunlar karşısında daha soğukkanlı ve akli başında davranmalarını beraberinde getirebilecektir. Öğretmenlerin kendilerine ait ifadeler şöyledir:

“Şiddete ilişkin öğrencilere bilgi verilmeli, konferans ve seminerler düzenlenmeli ve bu konuda gençler aydınlatılmalıdır” (Çankaya, Öğretmen no: 34, 18 Aralık 2006).

“Okuldaki bütün öğretmenler, öğrencilere karşı ortak bir tavır sergilemeli; öğrencilere karşı disiplinli davranmalıdır” (Çankaya, Öğretmen no: 11, 18 Aralık 2006).

“Öğretmen ve okul yönetiminin davranış birliği içinde olmaları, öğrencileri sosyal etkinliklere yönlentmeleri, okul-aile birliğini belirli bir düzeyde tutmaları gereklidir” (Çankaya, Öğretmen no: 9, 18 Aralık 2006).

“Okul içi etkinlikler arttırılmalı, yetersiz olan sınıf donanımları iyi hale getirilmeli, sorunlu olan programlar düzeltilmeli, danışmanlık hizmetleri ve veli-öğretmen-yönetici dayanışması arttırılmalıdır” (Çankaya, Öğretmen no: 10, 19 Aralık 2006).

“Sınıf mevcutları daha az olursa, öğretmen ve idare öğrencilerle daha fazla ilgilenilebilir. Çünkü birebir ilgilenilen öğrencilerin (özellikle lise 1-2) %90'ı değişiyor, düzeliyor. İdare cezada tutarlı olmalıdır. Özellikle lise 3'lere daha toleranslı davranıldığı için Lise 1'ler şikayet ediyorlar ve onlara özeniyorlar (kıyafet, sigara, saç, vb.). Öğretmenlerin ve programların çok sık değişmesi de düzensizlik yaratmaktadır. Öğrenciler okula amaçsız geliyor. Bazıları ÖSS'ye kilitlenmiş ama büyük bir kısmı nerede olduğunu ve nereye gideceğini bilmiyor. Günlük yaşıyorlar, 1 saat sonrasını bile planlamıyorlar” (Çankaya, Öğretmen no: 7, 19 Aralık 2006).

“Ben yerine biz mantığını yerleştirerek dayanışmayı sağlamak, birlik ve beraberlik duygusunu geliştirmek gereklidir” (Çankaya, Öğretmen no: 8, 22 Aralık 2006).

“Okulda sıkı bir denetim yapıp suçlu olanları tespit edip cezalandırmak gereklidir” (Çankaya, Öğretmen no: 26, 22 Aralık 2006).

“Okuldan önce, sağlam bir aile yapısı suçu önlemede etkilidir” (Çankaya, Öğretmen no: 27, 22 Aralık 2006).

“Öğrencilere daha yakın ilgi gösterilmeli ve onlara sevgi ile davranılmalıdır. Öğrencilere doğal ve içten davranılırsa bunu çok iyi anlarlar” (Çankaya, Öğretmen no: 28, 22 Aralık 2006).

“Öğrencilere karşı daha ilgili ve samimi yaklaşımlarda bulunmak ve sorunlarıyla yakından ilgilenmek yararlı olacaktır” (Çankaya, Öğretmen no: 29, 22 Aralık 2006).

Altındağ İlçesi’nde anket uygulanan öğretmenler de diğer ilçelerdeki meslektaşlarıyla aynı fikirleri paylaşmaktadır; gençler sosyal aktivitelere yönlendirilmeli, okullardaki sorunlar iyileştirilmeli ve rehberlik hizmetleri yoğunlaştırılmalıdır. Öğrencilerin notlarının yüksek olmasını istemektan önce onların iletişim becerilerini geliştirmek gerektiği düşüncesi çok önemlidir. Özellikle velilerin ve öğretmenlerin benimsemesi gereken düşünce bu olmalıdır. Çocukların kişisel gelişimlerine, onların insani yönlerinin gelişmesine, diğer insanlarla iletişim kurabilme yeteneklerinin gelişmesine okulda aldıkları notlardan daha az önem verilmemelidir. Gençler öncelikle sorunlarını konuşarak halledebilme, fiziksel değil sözel çözümlere gidebilme ve davranışta bulunmadan karşısındakileri düşünebilme özelliklerine sahip birer birey olarak yetiştirilmeye çalışılmalıdır.

“Sosyal faaliyetlere gençlerin yöneltilmesi” (Altındağ, Öğretmen no: 30, 26 Aralık 2006).

“Öğrencilerden yüksek düzeyde akademik başarı beklemek yerine onların iletişim becerisini güçlendirmek ve sosyal etkinliklere sevk etmek gerekmektedir” (Altındağ, Öğretmen no: 31, 26 Aralık 2006).

“Okullardaki sorunların ortadan kalması gerekir: okul içi etkinliklerin az olması, sınıfların donanımının yetersiz olması, müfredat programlarının sorunlu olması gibi” (Altındağ, Öğretmen no: 32, 26 Aralık 2006).

“Öğrencilerin hedef edinmeleri sağlanmalıdır. Onlara değerli bireyler olduklarını hissettirmek ve onları rencide edecek sözler söylememek gerekmektedir” (Altındağ, Öğretmen no: 33, 26 Aralık 2006).

Öğretmenlerin kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, suç veya sapma davranışının önlenmesi veya azaltılması yolunda ailelere, okul idarecilerine, özellikle

rehber öğretmenler olmak üzere öğretmenlere ve devlete önemli görevler düşmektedir. Öğretmenlerin çoğu, okulların düşük eğitim kapasitesinden, okulların imkansızlıklarından söz etmişlerdir. Bunun yanında eğitim sisteminin gençleri ilgi alanlarına yönlendirmesi gerektiği konusuna da değinmişlerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Araştırma sonuçları, sosyal kontrol teorisinin varsayımlarının çoğunu doğrulamış ve aile, okul ve akran grubu etkilerinin, gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunmaları üzerinde anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın başında da belirtildiği gibi, genç suçluluğunu etkileyen faktörlerden özellikle ailenin üzerinde durulmuş ve konu aileye ilişkin çeşitli boyutlardan ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda özellikle aileye ilişkin ulaşılan anlamlı sonuçlar, ailenin gencin suç veya sapma davranışına yönelmesindeki etkisinin önemi doğrulamıştır.

Sosyal kontrol mekanizmaları, bireylerin davranışlarını sınırlandıran ve bu davranışların toplumsal normlara olan uygunluğunu sağlayan araçlardır. Bu araçların en önemlisi, sosyalizasyon sürecinin başladığı ailedir. Aile yapısından çok, aile içi ilişkilerin ve genç-ebeveynler arasındaki etkileşimin suç davranışı üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Araştırma grubunun ailesine olan bağlılığının, suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamaları üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Buna göre gencin ailesiyle özel hayatını paylaşması, ailesinin fikirlerine başvurması ve onlardan yardım istemesi gibi aile desteğini ve sevgisini gösteren değişkenler, genç için suç işlemede caydırıcı etkiye sahip olmadığı gibi bu değişkenlerin yokluğu genç üzerinde suça yönlendirici etkiye de sahip değildir. Ancak, gencin aileye olan bağlılığı ne kadar kuvveli olursa, genç o derecede sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaktan kaçınmaktadır. Diğer bir deyişle, ailesinin fikirlerine önem veren ve onlardan gerektiğinde yardım isteyen ve karşılığında onlardan destek gördüğünü belirten gençler, akran grubuna daha az yönelmekte ve aradıkları desteği akranları yerine ailelerinde bulmaktadırlar. Ergenler kendilerini çaresiz hissettiğinde, yardıma ihtiyaç duyduklarında eğer ailelerinden yeterli ilgi ve desteği göremezlerse, akran grubuna yönelme olasılıkları artmaktadır; bu da sapkın kişilerle karşılaşma risklerini arttırmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlere olan bağlılığın gençlerin suça yönelmesinde dolaylı bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ebeveynlerin gencin ihtiyacı olduğunda ona gerekli destek ve ilgiyi göstermesi aynı zamanda gençlerin

kişiliklerine de yansımakta ve gençler yüksek kendini kontrol yetisi geliştirmektedirler. Ebeveynlere bağlılıkla daha duyarlı, kendine güvenli, öngörüsü olan ve kendisiyle barışık sağlıklı bireyler yetiştirilmektedir.

Ebeveynlere olan bağlılık kadar, ebeveynlerin çocuklarını denetlemesi ve ev dışında geçirdikleri zamanı takip etmeleri de önemlidir. Araştırma bulguları, ebeveyn denetimi kuvvetli olan gençlerin daha az suç kabul edilen davranışlarda bulduklarını ve sapkın kişilerle daha az arkadaşlık ettiklerini göstermektedir. Ebeveynlerin evdeki disiplin anlayışlarının da ebeveyn denetimlerinde etkili olduğu saptanmıştır. Araştırma bulgularından anlaşılmaktadır ki, evde katı ve özellikle fiziksel şiddetle cezalandırıcı disiplin uygulayan ebeveynler, çocuklarının kendilerinden uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Ebeveynleri katı ve kuralcı olan gençler, ailelerine karşı zayıf bağlılık geliştirmektedir. Burada özellikle baba sevgisi ve şefkati karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet farkı gözetilmeksizin gençler, babalarından ihtiyaç duydukları sevgi ve şefkati alamadıkları takdirde suç işlemeye daha çok eğilimli hale gelmektedir.

Esnek ama kuralcı olan ebeveynlerin çocukları üzerinde aynı zamanda yüksek denetime sahip oldukları da araştırma bulgularındandır. Buradan çıkarılan sonuç, çocuklarıyla özel hayatları konusunda sohbet eden, çocukları ihtiyaç duyduğunda yanında yer alan ve ona yol gösteren, ev dışındaki vakitlerini kiminle ve nerede geçirdiğini denetleyen ebeveynler, çocuklarının suç işlemelerini de bir anlamda önlemiş olacaktır. Hirschi'nin belirttiği gibi, denetim tek başına yeterli olmamaktadır; genç, ebeveynlerinin kendisine gösterdiği sevgi ve şefkat doğrultusunda kontrol altında olacaktır. Örneğin katı ve özellikle fiziksel şiddetle cezalandırıcı disiplin uygulayan ebeveynler, esnek ama kuralcı ebeveynler kadar denetim uygulayamamaktadır. Bunun başında gencin ailesinden korkması ve onlara yalan söylemesi gelmektedir. Anlaşılmaktadır ki katı ve kuralcı ebeveynler, çocuklarına deha az sevgi ve şefkat göstermekte ve hatalı davranışlarında genci sert yaptırımlarla cezalandırmaktadır. Bunun yanında koydukları kurallar çocukları tarafından tartışmasız kabul edecekleri ve tartışmaya açık olmadan itaat edilmesi gereken kurallardır. Esnek ama kuralcı ebeveynler ise çocuklarına daha yapıcı yollarla yaklaşarak koydukları kurallar hakkında tartışma yoluna gitmektedir. Aynı zamanda anlaşılmaktadır ki genç, korkmadan ebeveynlerine doğruyu söylemektedir.

Ailesiyle dürüstçe paylaşımda bulunan gençler ise daha çok ebeveyn kontrolü altında olacaktır.

Ebeveynlere bağlılık ve ebeveyn denetimi ile karşılıklı etkileşimde olan bir diğer unsur da aileye katılımıdır. Ebeveynlere bağlılığı yüksek olan ve ebeveyn denetimi yüksek olan gençler, aileleriyle daha çok vakit geçirmektedirler; aileyle daha çok vakit geçirmek de onları potansiyel suç veya sapma davranışlarından ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurmaktan alıkoyacaktır. Aynı şekilde ailesiyle arkadaşlarından daha çok vakit geçiren gençler, daha çok ebeveyn denetimi altındadır. Diğer yandan, ebeveynleri tarafından fikrine danışılan genç kendisini önemli ve ailenin bir parçası gibi hissedecektir. Bu durum, gencin kimlik arayışı açısından önemlidir. Özellikle ergenlik döneminde var olmaya ve kendini ispatlamaya çalışan gençler, aile içerisinde önemsiz olduğunu hissederse daha çok akran grubuna yönelecektir; bu da onların sapkın kişilerle karşılaşma riskini arttıracaktır. Eğer genç, kendini ailenin bir parçası gibi hissederse diğer bir deyişle ailesine bedensel katılımı yanında ailesine fikirleriyle de katılırsa kendini bir birey gibi hissedebilecek ve ailesiyle birlikte olmaktan hoşnut olacaktır; dolayısıyla fikirlerini dinletebilmek ve var olduğunu hissedebilmek amacıyla arkadaşlarına yönelme olasılığı azalacaktır. Araştırmanın bulguları aileye katılımı yüksek olan gençlerin suç davranışlarının ve sapkın kişilerle arkadaşlık kurma ortalamasının düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularıyla desteklenen aileye katılımın genç üzerindeki önemli etkisi göz ardı edilmemelidir.

Denetim, bağlılık ve katılıma ilişkin bulguların yanında, bu değişkenlerin bazı dış faktörlerden etkilendiği de unutulmamalıdır. Örneğin kardeş sayısı, ebeveynlerin ilgi ve desteğini etkileyen önemli bir faktör olarak saptanmıştır. Kardeş sayısı arttıkça, gençlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarında artış gözlenmiştir (2 ve 3 kardeşe sahip olanlar 4 kardeşe sahip olanlardan daha az suç işleme ortalamasına sahip çıkmıştır). Ancak tek çocuk olanların suç ortalamalarının 2 ve 3 kardeşe sahip olanlardan yüksek çıkması düşündürücüdür ancak yüksek ebeveyn denetiminin sağlandığı esnek ama kuralcı ebeveynliğin, tek çocuklu ailelerde düşük oranda uygulandığı saptanmıştır. Diğer yandan ailesinin aylık gelir düzeyi yüksek olan gençlerin de suç kabul edilen davranışlarda bulunma ortalamalarının yüksek olması dikkat çekicidir. Her ne kadar nicel veya nitel

yöntemlerle ölçülmemiş olsa da, bu sonuçlar ışığı altında aileleri tarafından her istediği verilen, ebeveynlerinin tüm ilgi ve sevgi odağı olan, ebeveynleri tarafından esnek disiplin uygulanan gençlerin daha çok suç işleme eğiliminde olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Ancak, her zaman tek çocuk olmanın veya yüksek gelire sahip olmanın ebeveynlerin tüm ilgi ve desteğine sahip olma anlamına gelmediği unutulmamalıdır.

Görülmektedir ki ebeveynlerin sevgi ve şefkati, çocuklarına olan ilgisi, çocuklarıyla geçirdikleri zamanın nicelliği gibi faktörler bir yandan çocukların kişilik özelliklerini etkilerken diğer yandan suç veya sapma davranışlarında bulunmaları üzerinde de etkiye bulunmaktadır. Elbette genç, ailesi dışında suç işlemede etkiye bulunacak birçok faktörle karşı karşıya kalmaktadır. Ancak aile, gencin karşılaştığı bu faktörler karşısındaki tepkisini belirleyen, gencin seçeceği yola yön veren önemli bir kurumdur. Dolayısıyla hayatının her döneminde suç işleme fırsatıyla karşılaşabilecek olan gençler, aileden edindikleri birikimle suç davranışından kaçınacaklar ya da suç davranışında bulunacaklardır.

Bazı aileler çocuklarının özerkliğini engelleyerek ve katı ve kuralcı bir disiplin uygulayarak çocuklarının uyumlu davranışlarda bulunacaklarını zannederek yanılmaktadırlar. Bu tutum ebeveynler ve çocuk arasına mesafe koyarak gençlerin ailelerinden habersiz hareket etmelerine yol açabilmektedir. Diğer yandan çocuklarını serbest bırakarak, onlara aşırı özgürlük sağlayan ve çocuklarını hiçbir şekilde cezalandırmayan ebeveynler de düşük denetim uygulamaları sebebiyle, çocuklarının suça veya sapkın davranışlara yönelmelerine sebep olabilmektedirler. Araştırma sonuçları, sağlıklı ve dengeli bireyler yetişmesinde en ideal ebeveynlik olan “otoriter ebeveynliğin” aileler tarafından uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ebeveynler çok sert ve katı tutumlar yerine daha ılımlı ve yapıcı yolları tercih etmeli, çocuklarının olası bir uygunsuz davranışında yaptırım uygulamalı ve her daim çocuklarını denetim altında tutmalıdırlar.

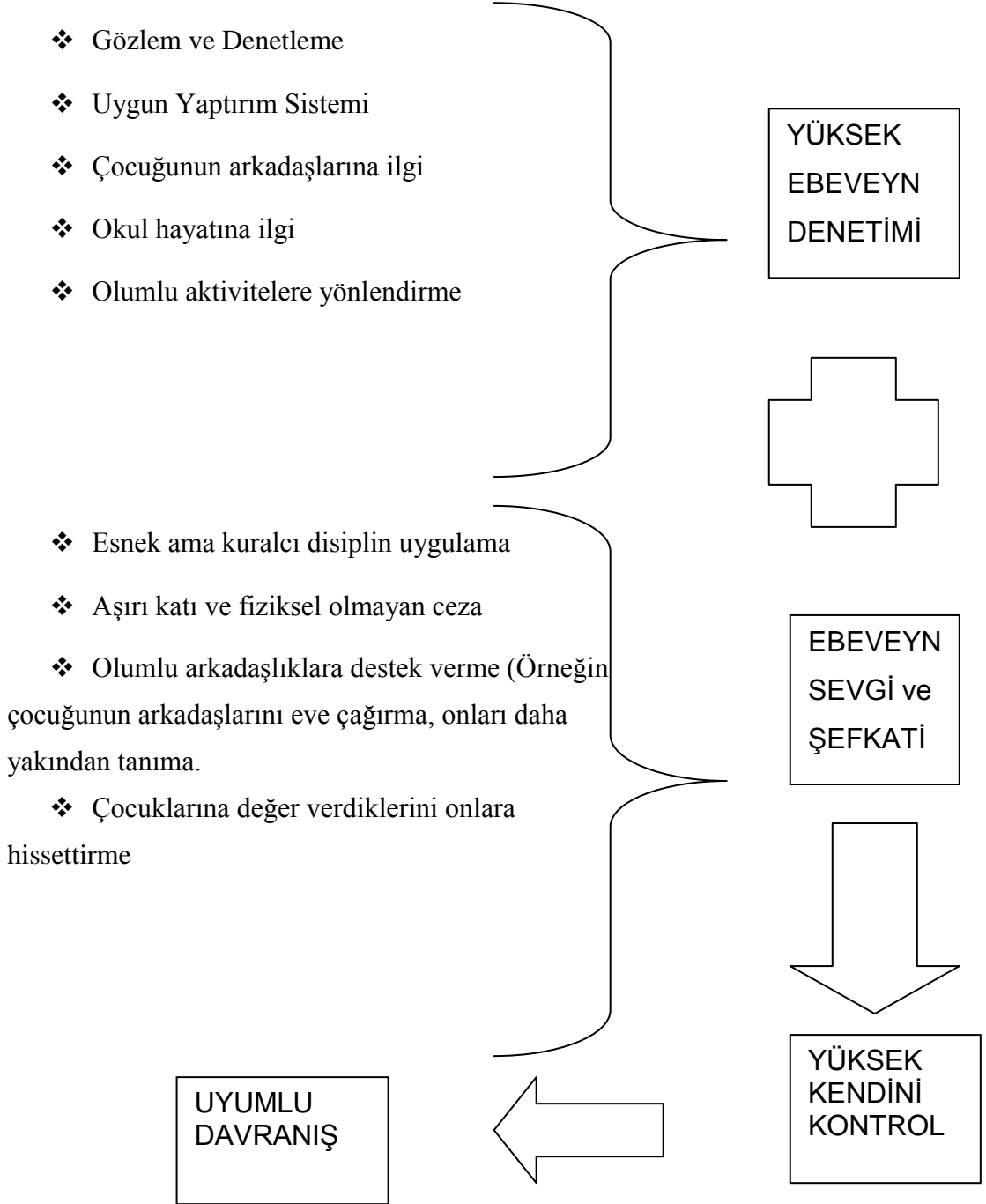
Ebeveynlerin, çocuklarını dengeli ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirmelerinde ve ileride kurallarla uyumlu yaşayan yetişkinler olarak toplumsal sistem içinde var olabilmelerini sağlamadaki rollerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- ❖ Çocuk yaştan itibaren çocuklarının davranışlarını yakından gözlemek ve denetlemek, çocuklarının olumsuz davranışlarını göz ardı etmekten kaçınmak,
- ❖ Çocuklarının uygunsuz davranışlarını uygun bir yaptırım sistemiyle (fiziksel-duygusal şiddet içermeyen, aşırı katı ve baskıcı tutumlardan kaçınarak) cezalandırmak,
- ❖ Çocuklarına sevgi ve şefkat göstererek onlara değerli olduklarını ve ailenin bir üyesi olduklarını hissettirmek ve onları aileden dışlamamak,
- ❖ Ergenlik döneminin yarattığı stresle baş etmede çocuklarına yardımcı olmak, onlara birer yetişkin gibi davranarak fikirlerine önem ve değer göstermek,
- ❖ Çocuklarının arkadaşlarıyla tanışma ve arkadaşlık ilişkilerine ilgi göstermek,
- ❖ Çocuklarının okul hayatına ilgi göstermek, öğretmenleriyle irtibatta bulunmak ve okulun otoritesini çocuğa benimsetmek,
- ❖ Çocuklarının aktivitelerini kontrol etmek ve onları sanat, spor ya da herhangi bir hobi edinmek gibi olumlu aktivitelere yönlendirmek.

Ebeveynlerin çocuklarına olan bu tutumları, çocuklarının kendileri hakkında olumlu düşüncelerini pekiştireceği gibi ebeveynlerine ve diğer otorite figürlerine karşı olumlu düşüncelerini de sağlayacak, böylece kurullarla uyumlu yaşayan, sapkın davranıştan veya suç davranışından kaçınarak meşru yolları tercih eden bireyler olarak toplumda var olma olasılıkları yükselecektir.

Araştırma bulguları ailenin gençlerin suç davranışı üzerinde ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Artan genç suçluluğu oranları, Türkiye’de aile yapısında, aile içi ilişkilerin niteliğinde ve ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarında bir takım değişimler meydana geldiğini ve bunların gençlerin suça eğilimli hale gelmelerinde etkili olduğunu akla getirmektedir. Dolayısıyla gerek suçlu gençlerin gerekse ergenlerin veya lise çağındaki gençlerin aileleri incelenerek aile ve suç arasındaki ilişkiler değerlendirilmeli ve ülkemizdeki ebeveynlerin gençlere karşı tutumları, ebeveyn-genç ilişkileri incelenerek güncellenmelidir.

Ailenin gençlerin uyumlu davranışlar geliştirmelerindeki görevleri, şu şekille özetlenmiştir:

şekil-8: Ebeveynlerin Gençlerin Uyumlu Davranışlar Geliştirmelerindeki Görevleri

Okul, gencin resmi kurallarla karşılaştığı ilk kurumdur; dolayısıyla gencin ileride meşru olan yolları seçip seçmeyeceği ve kurallarla uyumlu yaşayıp yaşamayacağı okuldaki tutumlarına bakılarak tahmin etmek mümkündür. Okula ilişkin yapılan analizlerde, öğrencinin akademik başarısının suç işleminde önemli bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kendini okulda başarısız olarak gören, derslerinde başarı elde edemeyen öğrenciler kendilerini ispatlayabilecekleri ve başarılı olabilecekleri fırsatlardan yoksun olduklarında yanlış yollara sapma olasılıkları artacaktır. Hawkin ve Weis'in ortaya koydukları Sosyal Gelişim Modeli açısından değerlendirildiğinde araştırmanın yapıldığı okullar, akademik başarı düşük olan gençlerin diğer alanlarda meşru yollardan başarı elde edebilme imkanı sunmamaktadır. Çoğu okulda ne yazık ki sanat ya da spor faaliyetleri olmadığından, derslerinde başarılı olamayan öğrenciler kendilerini spor ve sanat gibi farklı alanlarda geliştirememekte ve yetenekleri olsa bile gösterememektedirler. Gençlere uygulanan anket sonucunda, derslere düzenli devam edilmesi kadar okul aktivitelerine katılımın da, genci suç davranışından uzak tuttuğu saptanmıştır. Dolayısıyla okullardaki aktivitelerin artırılmasıyla gençlerin suç davranışından uzak durmasını sağlamak mümkün olacaktır. Dolayısıyla okul, sadece derslik olarak görülmemeli, gençlerin hobi edinebileceği ve yeteneklerini geliştirebileceği bir kurum olarak da işlev görmelidir

Birçok öğretmen gençlerin okula amaçsız geldiğini, bu amaçsızlığın da onların derslere olan ilgisizliğine ve okul kurallarına uymamalarına yol açtığını belirtmiştir. Araştırma bulguları da göstermektedir ki, lise okumanın kendisine fayda sağlamayacağına, ya da lise mezunu olmanın kendisi için yeterli olacağına inanan gençler daha çok suç işlemektedir. Ancak bu gençlerin de ilerisi için kariyer hedefleri bulunmaktadır. Anlaşılmaktadır ki, gençler ailelerinin baskısı ya da toplumun gösterdiği hedefler sebebiyle genel lisede okumaktadır. Burada eğitim sisteminin eksikliği ortaya çıkmaktadır; gençler asıl hedefleri doğrultusunda yönlendirilmemektedir. Türkiye'de gençlere üniversite mezunu olma gerekliliği hedef olarak gösterilmektedir; akademik yeteneği dışında başka alanlara eğilimi ve yetenekleri olan gençler de bu hedef doğrultusunda genel liselerde okumaktadır. Kanımca bu sistemin değiştirilmesi ve gençlerin eğilim ve yeteneklerini ortaya çıkararak ve bu yetenekler doğrultusunda gencin eğitimine yön verilen bir sisteme geçilmesi gerekmektedir. Liselerde verilen eğitimin diğer bir eksikliği de sadece ders

odaklı eğitime ağırlık verilmesidir. Gençler, üniversiteye girme amacıyla sadece derslerine yönlendirilmekte; bunun dışında insan ilişkileri, hobi edinme, öfke kontrolü gibi önemli hususlar eğitim konusu dışında tutulmaktadır. Dolayısıyla okul, aynı zamanda sağlıklı ve ruhsal açıdan dengeli bireyler yetiştirilmesine de hizmet vermelidir.

Okul, bireylerin ailelerinden edindikleri birikimlerle gencin hayatına giren bir kurumdur. Gencin okuldan fayda sağlaması, okula olan bağlılığı gibi özellikler gencin ebeveynleri tarafından geliştirilen kendini kontrol yeteneğine ve ebeveynlerin genç üzerindeki kontrolüne bağlıdır. Kanımca okul, gencin geliştirdiği olumsuz veya olumlu özellikleri pekiştirmekten ya da iyileştirmekten öteye gidememektedir. Okula ilişkin bulgular, okulun veya eğitim sisteminin kendisinden kaynaklanan aksaklıklar doğrudan genci suça itmemektedir; gencin zaten içinde olan potansiyelleri dışarı çıkarmakta ya da o potansiyelleri bastırmaktadır. Aile kurumundaki aksaklıklardan dolayı zayıf sosyalizasyon süreci geçirmiş bir genç, ebeveynlerinden göremediği sevgi ve ilgiyi öğretmenlerinden de göremezse, okulda derslerinde başarısız olup kendini ifade edecek başka meşru araçlardan yoksun kalırsa, eğitimin kendisi için gerekli olduğuna inanmıyor ve okulu sıkıcı ve baskıcı buluyorsa gencin sapma ya da suç davranışında bulunma olasılığı artacaktır. Ancak kuvvetli aile denetimi, aileye bağlılık ve aileye katılımı olan bir genç, okulda aynı koşullarla karşılaştığında önceki örnekte yer alan gençle suç işleme konusunda aynı riskleri taşımayacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idarecilerinin, gençlerin okullarda olumlu davranışlara yönelmeleri ve suça veya sapma davranışından kaçınmaları konusunda alınması gereken önlemleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

❖ Gençlerin okula amaçsız gitmelerini önlemek amacıyla gençler mutlaka geçerli ve güvenilir bir yöntemle yetenekleri ve ilgi alanlarına göre ayrıştırılmalıdır.

❖ Meslek liselerinin donanımları iyileştirilerek ve eğitim kalitesi artırılarak toplumsal itibarı yükseltilmeli ve amacı üniversite okumak olmayan gençler buralara yönlendirilmelidir.

❖ Okulların mutlaka spor, sanat faaliyetleri artırılmalı ve her gencin kendini “başarılı” olarak nitelendirebileceği alanlar oluşturulmalıdır.

❖ Öğretmen-öğrenci arasında tatmin edici ilişkiler geliştirilmeli, bir sınıfa bir sınıf öğretmeni atamak yerine bir grup öğrenciye bir “akademik danışman” atanmalı ve bu öğretmenler öğrencilerle yakından ilgilenmelidir.

❖ Müfredat her çocuğun bazı alanlarda başarılı olabilmesi için fırsat sunar nitelikte olmalıdır.

❖ Okullar gençler için keyif verici aktiviteler düzenlenmeli ve onların motivasyonu sağlanmalıdır. Örneğin tiyatro gösterileri, konserler, gençlerin ilgisini çekecek seminerler, yarışmalar gibi.

❖ Rehberlik servisleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından projelerle görevlendirilmeli ve öğrencilere şiddet, öfke kontrolü, insan ilişkileri konulu seminerler verilmelidir.

Tablo-80: Gençlerin Uyumlu Davranış Göstermesinde Okula ve Milli Eğitim Bakanlığı'na Düşen Görevler

	OKULA DÜŞEN GÖREVLER	MEB'E DÜŞEN GÖREVLER	SONUÇ
*Öğrencilerin yeteneklerine göre ayrıştırılması	Geçerli ve güvenilir bir teknikle her öğrencinin yeteneğinin belirlenmesi, öğrencilerin yeteneği ve ilgisi dışında kalan derslerde başarılı olma konusunda öğrencilere baskı uygulanmaması.	Her öğrencinin başarılı olacağı alanlar yaratılması, müfredatın her öğrencinin yeteneğine uygun olacak şekilde düzenlenmesi. Öğrencilerin bir dersteki başarısının kendi yeteneklerine göre derecelendirilmesi.	Kendini bazı alanlarda başarılı olarak değerlendiren, kendine güvenli gençler.
*Öğretmen-Öğrenci ilişkilerinin yoğunlaşması	Öğretmen-rehber öğretmen-öğrenci ve velilerin daha sık bir araya gelmelerinin sağlanması.	Bir grup öğrenciye akademik danışman sıfatıyla bir öğretmenin atandığı bir sistem getirilmesi.	Kendilerini önemli ve değerli hisseden gençler.
*Seminerler	Gençlerin ders konuları dışında insan ilişkileri, kişisel gelişim gibi konularda bilgili olmalarını sağlamak, gençlerin vizyonunu geliştirmek	Okulların bir eğitim-öğretim yılı içerisinde belirli bir seminer programını ifa etmesini sağlamak, gerekli maddi desteği vermek ve bu faaliyetleri zorunlu hale getirerek denetlemek.	Empati kurabilen, diğer insanlara duyarlı davranan, bilinçli gençlerin yetişmesi.

	OKULA DÜŞEN GÖREVLER	MEB'E DÜŞEN GÖREVLER	SONUÇ
*Öğrencilerin meslek liselerine yönlendirilmesi	Liseye geçmeden önce öğrencilerin mesleki tercihlerini yapabilmeleri için meslekleri tanıtıcı seminerlerin yoğunlaştırılması, üniversite okumak isteyen ve istemeyen öğrencilerin ayrıştırılması.	Meslek liselerinin toplumsal itibarının yükseltilmesi ve gençlerin eğitim almak isteyecekleri birer kurum haline getirilmesi amacıyla buralara yatırımının arttırılması.	Amaçsız okula gitmeyen, istedikleri eğitimi alan, başarılı ve hedefli gençlerin yetişmesi.
*Öğrencilerin keyif alacağı aktivitelerin uygulanması ve okullarda sanat ve spor faaliyetlerinin arttırılması.	Tiyatro gösterisine, sinemaya gitmek gibi gençlerin ilgisini çekebilecek aktiviteleri belirlemek ve organizasyonlar yapmak.	Bu tür aktivitelere maddi destek vererek okulların bu tür aktivitelerde bulunmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmak.	Gençlerin ders dışında farklı ilgi alanlarına yönelmelerini sağlamak, vakitlerinin olumlu etkisi olabilecek aktivitelerle geçmesini sağlamak ve gençlerin hayatını renklendirmek.

Araştırma bulguları okullardaki eğitim-öğretim kapasitesi ve okulların niteliği ile suç davranışı arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. İleride yapılacak, özel okullar ile devlet okulları arasındaki farkın gençlerin suça eğilimi kapsamında değerlendirildiği bir çalışma bu konuya daha bir açıklık getirecektir. Diğer yandan ebeveynlerinde uzakta yaşayan gençlerin okudukları yatı okullarda yapılacak bir araştırma da okul kontrolü, ebeveyn kontrolü ve suç arasındaki ilişkiye daha net bir açıklık getirecektir.

Ergenlik dönemi gençlerin özellikle akran gruplarına yöneldiği bir dönemdir. Akranlara yönelimin attığı bu dönemde, gençlerin sapkın kişilerle arkadaşlık kurma riski de artmaktadır. Araştırma bulguları sapkın kişilerle arkadaşlık kurmanın ve gencin akranların olumsuz etkilerine maruz kalmasının, aileden etkilendiğini göstermiştir. Buna göre ebeveynlere bağlılığı, ebeveyn denetimi ve ailesine katılımı yüksek olan gençler, sapkın kişilerden korunmuş olmaktadır. Buna benzer olarak, kendini kontrol yetenekleri kuvvetli olan gençler de, akranlarının olumsuz etkilerine karşı koymaktadır. Kendini kontrol yeteneğinin de aile tarafından kazandırıldığı düşünülürse, ailenin burada dolaylı olarak etkisini gösterdiğini söylemek mümkündür. Ancak, araştırma sonuçları sapkın kişilerle arkadaşlık kuran gençlerin daha fazla suç işlediğini ve daha yüksek oranda madde kullandığını da göstermektedir. Dolayısıyla ailenin çocuklarını denetlemesinin ve çocuklarıyla zaman geçirerek onlarla paylaşımlarının yoğun olmasının, gencin suç işleme davranışından uzak durmasındaki önemi karşımıza tekrar çıkmaktadır.

Araştırma sonucunda sosyalizasyon sürecinin başladığı aile kurumunun, çocuğa gerekli ilgi, sevgi ve denetimi vererek onu içinde bulunduğu toplumda değerli görülen örüntü, rol, ilişki ve kurum çeşitlerine uymasını sağladığı saptanmıştır. Davranışları kontrol edilen, sevgi ve ilgiyle büyüyen gençler, toplumsal normları daha çok içselleştirmekte ve onlara uyum problemi yaşamamaktadır. Yapılan ortak etki analizleriyle, ilk sırada kendini kontrolün, daha sonra aile denetimi ve aileye katılımın ve akranların suç kabul edilen davranışlar üzerinde anlamlı fark yarattığı sonucuna varılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki, kendini kontrol yeteneği, ebeveynler tarafından gence kazandırılmaktadır; genç tek başına bu yeteneğini geliştirememektedir. Dolayısıyla aile, öncelikle kendine güvenen, geleceğini

düşünerek hareket eden ve yatırımlarda bulunan, risk almaktan kaçınan ve öngörüsü olan bireyler yetiştirmelidir.

KAYNAKÇA

AKSOY, Alper ve K. ÖGEL. **Tutuklu ve hükümlü ergenlerin özellikleri: Türkiye’de yapılan çalışmaların gözden geçirilmesi. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün Gözetimindeki Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Projesi İhtiyaçların Belirlenmesi Çalışması.** Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul, 2004.

ALSTON, J. Reginald, D. HARLEY ve K. LENHOFF . “Hirschi’s Social Control Theory: A Sociological Perspective on Drug Abuse Among Persons With Disabilities”, **Journal of Rehabilitation**, October/November/December 1995, 31-35.

APK Daire Başkanlığı Yayınları. **Suç ve Suçlu Profili**, 162, 26, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 2002.

AYDIN, Betül. **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**, İstanbul, Atlas Yayın Dağıtım, 2005.

BALAMİR, Rahşan. **Suç Teorileri İçinde Chicago Okulu’nun Yeri ve Önemi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

BARTOLLAS, Clemens. **Juvenile Delinquency** (7. basım), Boston, Pearson Education Inc., 2006.

BEGUE, Laurent ve S. ROCHE. “Birth Order and Youth Delinquent Behaviour Testing The Differential Parental Control Hypothesis in a French Representative Sample”, **Psychology, Crime & Law**, XI, 1, 2005, 73-85.

BRANNIGAN, Augustine. “Self Control, Social Control and Evolutionary Psychology: Towards an Integrated Perspective on Crime”, **Canadian Journal of Criminology**, October 1997, 403-431.

Ceza Mahkemelerine Açılan Davalardaki Çocuk Sanıkların Mahkeme Türüne yaş Gruplarına ve Yıllara Göre Dağılımı (1999-2003). Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı [web] 16 Kasım 2006a. <<http://www.adli-sicil.gov.tr/istatistikler/1996/cocuk2.htm>>

Ceza Mahkemelerine Açılan Davalardaki Çocuk Sanıkların Mahkeme Türüne Yaş Gruplarına ve Yıllara Göre Dağılımı (2004-2005). Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı [web]. 16 Kasım 2006b. <<http://www.adli-sicil.gov.tr/istatistikler/1996/cocuk3.htm>>

CHRISTLE, Christine A., K. JOLIVETTE ve C. M. NELSON. “Breaking the School to Prison Pipeline: Identifying School Risk and Protective Factors for Youth Delinquency”, **Exeptionality**, XIII, 2, 2005, 69-68.

COOKSTON, Jeffrey T. "Parental Supervision and Family Structure: Effects on Adolescent Problem Behaviours", **Journal of Divorce and Remarriage**, XXXII, ½, 1999, 107-122.

CÜCELOĞLU, Doğan. **İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları** (9. Basım), İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerine Açılan Davaların Suç Türüne Göre Dağılımı (1/1/2005-31/12/2005). Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı [web], 16 Kasım 2006c.

<<http://www.adli-sicil.gov.tr/i-statistikler/1996/cocuk14.htm>>

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde Sonuçlanan Davalarda Verilen Kararların Suç Türü ve Sanıkların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1/1/2005-31/12/2005). Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı [web], 16 Kasım 2006d. <<http://www.adli-sicil.gov.tr/istatistikler/1996/cocuk14a.htm>>

DELİKARA, İpek. "Ergenlerin Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **1. Ulusal Çocuk ve Suç, Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu: Bildiriler**, Ankara, UNICEF, 2002, 147-161.

DEMİRBAŞ, Timur. **Kriminoloji**, Ankara, Seçkin yayınevi, 2005.

DOĞAN, İsmail. **Toplum ve Eğitim Sorunları Üzerinde Felsefi ve Sosyolojik Tahliller** (1.Basım), Ankara, Pagem A Yayınları, 2004.

DÖNMEZER, Sulhi. **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Basım, 1994.

DUMAN, Nurdan. "Çeteye Katılma Potansiyeli Olan ve Olmayan Liseli Gençlerin Arkadaş Grupları İle İlişkileri: Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Gençlerin Grup Dinamikleri", **1. Ulusal Çocuk ve Suç, Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu: Bildiriler**, Ankara, UNICEF, 2002, 161-203.

Eğitim Sen'in 17. Milli Eğitim Şurası'na Sunduğu Rapor. Eğitim Sen Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası. 27 Aralık 2006.<<http://www.egitimsen.org.tr/i-ndex.php?yazi=750>>

EKŞİ Aysel. **Çocuk-Genç-Ana-Babalar**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1992.

ELLIOT, S. Delbert, "Delinquency, School Attendance and Dropout". **Crime, Criminology and Contemporary Society**. R. D. KNUDTEN(Ed.), USA, The Dorsey Pres, 1970.

ERDEM, Gizem, C. Y. EKE, K. ÖGEL ve S. TANER. “Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı”, **Bağımlılık Dergisi**, VII, 2006, 111-116.

EREM, Faruk. **Adalet Psikolojisi: Suçlu Psikolojisi, Usul Psikolojisi, Mahpusun Psikolojisi**, Ankara, Başkent Klşe Matbaacılık, 2003.

FARRINGTON, David P., “Childhood Origins of Antisocial Behaviour”. **Clinical Psychology and Psychotherapy, Clin. Psychol. Psychoter.** XII, 2005, 177-190.

FICHTER, Joseph. **Sosyoloji Nedir?**.(Çev. Nilgün Çelebi), Ankara, Atilla Kitabevi, 1996.

GIBBENS, T. C. N. ve H. R. AHRENFELDT. (Ed.). **Cultural Factors in Delinquency**, London, Tavistock Publications, 1966.

Gençler Ailede Gördüğü Şiddeti Başkasına Yapıyor. 29 Eylül 2006. Sabah Gazetesi. 16 Kasım 2006.

<<http://www.sabah.com.tr/2006/09/29/gnd128.html>>

GIBBS, J. John, D. GIEVER ve G. HIGGINS. “A test of Gottfredson and Hirschi’s General Theory Using Structural Equation Modeling”, **Criminal Justice and Behaviour**, XXX, 4, 2003, 441-458.

GLUECK, Sheldon ve E. GLUECK. **Juvenile Delinquents Grown Up** (1.basım), New York, Commonwealth Fund, 1940.

GLUECK, Sheldon ve E. GLUECK. **Family Environment and Delinquency** (1.Basım), Great Britain, Houghton Mifflin Company, 1962.

GÜNEŞ, Ali, H. KIZILER, M. ENES ve N. KOÇAK. **Okulda Şiddetli Ağrı Var**, Ankara, Tutku Yayıncılık, 2006.

HAGAN, John. **Modern Criminology: Crime, Criminal Behaviour and It’s Control**, USA, McGraw-Hill Company, 1985.

HARTSTONE, Elliot ve V.K. HANSEN. “The Violent Juvenile Offender: An Empirical Portrait”, P. DeMURO, R.A. MATHIAS, R.S. ALLINSON(Ed.), **Violent Juvenile Offenders, An Anthology National Council on Crime and Delinquency**, California, 1984.

HASKELL, Martin R. Ve L. YABLONSKY. **Crime and Delinquency**, Chicago, Rand McNally&Company, 1970.

HAYNIE, L. Dana ve D.W. OSGOOD. "Reconsidering Peers and Delinquency: How do Pers Matter?", **Social Forces**, LXXXIV, 2, 2005, 1109-1129.

HENRY, Stuart. "What is School Violence? An Integrated Definition", **Annals, AAPSS**, 567, 2000, 19-30.

HENSLEY, Christopher, Y. TUNG, X. XU, P. G. RAY, M. RAY. "A Racial Comparison of Mississippi's Juvenile Violent and Property Crimes: A Test of Self-Control and Subculture of Violence Theories", **Journal of African American Men**, IV, 3, 1999, 21-42.

HIRSCHI, Travis. **Causes of Delinquency**, New Brunswick, Transaction Publishers, 2001.

İÇLİ, Tülin G. **Türkiye'de Suçlular-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 71, ANKARA, 1993.

İÇLİ, Tülin. **Kriminoloji**, Ankara, Martı Yayınları, 2004.

KANDAKAI, Tina L. Ve A.K. KING. "Preservice Teacher's Perceived Confidence in Teaching School Violence Prevention", **American Journal of Health Behavior**, XXVI, 5, Sep/Oct2002, 342-353.

KANER, Sema. "Anababa Denetimleriyle Ergenlerin Suç Kabul Edilen Davranışları arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **1. Ulusal Çocuk ve Suç, Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu: Bildiriler**, Ankara, UNICEF, 2002, 229-250.

KAREN, Heimer. "Sosyoeconomic Status, Subcultural Definitions and Violent Delinquency", **Social Forces**, LXXV, 3, 1997, 799-833.

KEMP, Raymond, R. H. J. SCHOLTE, G. OVERBREEK, C. M. E. R. ENGELS. "Early Adolescent Delinquency: The Role of Parents and Best Friends", **Criminal Justice and Behaviour**, XXXIII, 4, 2006, 488-510.

KIERKUS, Christopher A. ve D. BAER. "A Social Control Explanation of The Relationship Between Family Structure and Delinquent Behaviour". **Canadian Journal of Criminology**, XI, 2002, 425-458.

KIZMAZ, Zahir. "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XXIX, 2, 2005, 149-174.

KIZMAZ, Zahir. "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XXX, 1, Mayıs 2006, 47-70.

KORKMAZ, Abdullah ve B. KOCADAŞ. **Toplumsal Sapma: Sapmanın Teorik Temelleri**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2006.

KRUG, EG et al. **World Report on Violence and Health**, Geneva, World Health Organization, 2002.

KULAKSIZOĞLU, Adnan. **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2005.

KUMPFER, Karole L. **Strengthening America's Families. Promising Parenting Strategies for Delinquency Prevention**, Diane Publishing, 1993.

LILLY, Robert J., F.T. CULLEN ve R.A. BALL. **Criminological Theory: Context and Consequences** (3.Basım), Thousand Oaks, Sage Publications, 2002.

LOTZ, Roy, E.D. POOLE, R.M. REGOLI. **Juvenile Delinquency and Juvenile Justice**, New York, Random House Inc., 1985.

MARSHALL, Gordon. **Sosyoloji Sözlüğü**, (1994) (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara, Bilim ve Sanat yayınları, 1999.

MOYER, L. Imogene. **Criminological Theories: Traditional and Nontraditional Voices and Themes**, California, Sage Publications, 2001.

NAGASAWA, Richard, Z. QIAN ve P. WONG. "Social Control Theory as a Theory of Conformity: The Case of Asian/Pacific Drug and Alcohol Nonuse", **Sociological Perspectives**, XLIII, 4, 2000, 581-603.

NAKHAIE, Reza M., R.A. SILVERMAN ve C.T. LaGRANGE. "Self-Control and Social Control: An Examination of Gender, Ethnicity, Class and Delinquency", **Canadian Journal of Sociology**, XXV, 1, 2000, 35-59.

NYE, Ivan F., J.F. SHORT ve V.J. OLSON. "Socioeconomic Status and Delinquent Behaviour". E.W.VAZ (Ed.). **Middle Class Juvenile Delinquency**, New York, Harper&Row Publishers, 1967.

O'KEFEE, Maura. "The Differential Effects of Family Violence on Adolescent Adjustment", **Child and Adolescent Social Work Journal**, XIII, 1, February 1996, 51-68.

Okullarda Şiddet Giderek Artıyor. 25 Ekim 2006. Hürriyet Gazetesi. 13 Kasım 2006 . <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5313170.asp?gid=48>>

OXFORD, L., T. W. HARACHI, R. F. CATALANO ve R. D.D ABBOTT. "Preadolescent Predictors of Substance Initiation: A Test of Both The Direct and Mediated Effect of Family Social Control Factors on Deviant Peer Associations and

Substance Initiation”, **American Journal of Drug and Alcohol Abuse**, XXVII, 4, 2001, 599-616.

ÖMEROĞLU, Esra ve İ. ULUTAŞ. **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, İstanbul, Morpa Kültür Yayınları, 2007.

ÖZÖNDER, Cihat, S. SAĞLAM, E. AKSOY, Ş. ULUOCAK ve G. KÖKTÜRK. “İlköğretim Okullarında Şiddet ve Taciz”, **Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Serisi**, XVII, Ankara, Köksav, 2005.

ÖZYILMAZ, Ömer. “Sistem Yaklaşımıyla Ülkemizde Mesleki ve Teknik Eğitim, Sorunlar ve Çözüm yolları”, **Yeni Eğitim**, 17, 2006, 29-33.

PHELPS, R. Thomas. **Juvenile Delinquency: A Contemporary View** (10.Basım), California, Goodyear Publishing Company, 1976.

PİŞKİN, Metin. “Okul Şiddeti:Tanımı, Yaygınlığı ve Önleme Stratejileri”, **Kamu’da Sosyal Politika**, I, 2, Ekim 2006.

POLAT, Oğuz. **Kriminoloji**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2004.

POLK, Kenneth ve E.W. SCHAFER. “Some Perspectives on Delinquency”, Neil J. Smelser (Ed.), **School and Delinquency**, New Jersey, Prentice-Hall Inc., 1972.

REBELLON, Cesar J. “Do Adolescents Engage in Delinquency to Attract the Social Attention of Peers?”, **Journal of Research in Crime and Delinquency**, XLIII, 4, November 2006, 387-411.

REGOLI, Robert M. ve J.D. HEWITT. **Delinquency in Society** (6. Basım), New York McGraw-Hill, 2006.

SAMPSON, Robert J. ve J.H. LAUB. “**Crime in the Making : Pathways and Turning Points Through Life**” Cambridge, Harvard University Pres, 1993.

SHOEMAKER, Donald J. **Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior**, New York, Oxford University Press, 1990.

SIMONS, Ronald L., L. G. SIMONS, C. H. BURT, G. H. BRODY ve C. CUTRONA. “Colletive Efficacy, Authoritative Parenting and Delinqueny: A Longitudinal Test of a Model Integrating Community and Family Level Processes”, **Criminology**, XLIII, 4, 2005, 989-1030.

Social Control Theory. Wikipedia: The Free Encyclopedia. 2 Aralık 2006. <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_control_theory>

Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler. Ed. Dilek Gözütok. Mart 2006. Milli Eğitim Bakanlığı [web], 16 Ekim 2006a. <<http://iogm.Meb.gov.tr/siddetveokul/sunumlar/DILEK-GOZUTOK>>

Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler. Ed. Halil Işık. Mart 2006. Milli Eğitim Bakanlığı [web], 16 Ekim 2006b. <<http://iogm.Meb.gov.tr/siddetveokul/sunumlar/HALIL-ISIK>>

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. **Türkiye Eğitim İstatistikleri: 2005-2006**, Ankara, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2006.

TEZCAN, Mahmut. **Ailenin Değişen İşlevleri**, Aile Kurumu Yıllığı, 1990.

TOLAN, Barlas. **Toplum Bilimlerine Giriş** (4.Basım), Ankara, Murat&Adım Yayıncılık, 1996.

Toplam Hane Halkı Nüfusu, Hane Halkı Sayısı ve Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü (1955-2000). Türk İstatistik Kurumu TÜİK [web], 28 Kasım 2006b. <http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=203>

TCK, CMK ve CGTİ ve İlgili Mevzuat. Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.

TÜRKKAHRAMAN, Mimar. **Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar: Kurumlar Sosyolojisine Giriş**, Ankara, Alp Yayınevi, 2006.

WARR, Mark. "Parents, Peers and Delinquency", **Social Forces**, LXXII, 1, September 1993, 247-264.

WEST, D.J. **Delinquency: Its Roots, Careers and Prospects** (1.Basım), London, Heinemann Educational Boks Inc., 1982.

Yoksulluk Sınırı 2.106 YTL'ye Çıktı, NTVMSNBC Haber Portalı, 29 Ocak 2007.

<<http://www.ntvmsnbc.com/news/396425.asp>>

YÜCEL, Mustafa Tören. **Kriminoloji**, Ankara, Başkent matbaası, 2003.

Yaş Grubuna Göre Yıl Ortası Nüfus Projeksiyonları, 2000-2020. Türk İstatistik Kurumu TÜİK [web], 29 Ocak 2007c.

<http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=226>

ZHANG, Lening ve S. F. MESSNER. "School Attachment and Official Delinquency Status in the People's Republic of China", **Sociological Forum**, XI, 2, 1996, 285-303.

2005 Yoksulluk Çalışmaları. Türk İstatistik Kurumu Haber Bültenleri, (TÜİK [web], 29 Ocak 2007a.

<<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=409>>

EKLER

EK-A: ÖĞRENCİLERE UYGULANAN SORU KAĞIDI

EK-B: ÖĞRETMENLERE UYGULANAN SORU KAĞIDI

Sevgili arkadaşlar,

Bu araştırma, gençlerin sapma davranışlarını incelemektedir. Amacımız kimin bu davranışlarda bulunduğunu saptamak değil, gençleri bu davranışlara iten nedenleri araştırmaktır. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Size en uygun düşen seçeneği işaretleyiniz. Ankette, kimliğinizi ortaya çıkartacak herhangi bir soru sorulmamıştır. Lütfen soru kağıtlarının üzerine isminizi yazmayınız. Sizden toplanan bilgiler sadece bu çalışma için kullanılacak ve başka hiçbir şahıs ve kuruma verilmeyecektir. Samimi cevaplarınız araştırmanın başarısı için son derece önemlidir.

Soruları yanıtlamaya vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz.

EK-A'NİN DEVAMI

1. Doğum yılınızı yazınız

2. Cinsiyetiniz

a)Kız ()

b)Erkek ()

3. Kaçınıcı sınıfa gidiyorsunuz?

a)Lise 1 ()

b)Lise 2 ()

c)Lise 3 ()

d)Lise 4 ()

4. Doğum yeriniz aşağıdakilerden hangisidir?

a)İl merkezi ()

b)İlçe merkezi ()

c)Köy/Kasaba ()

5. Yaşamınızın en uzun dönemini nerde geçirdiniz?

a)İl merkezi ()

b)İlçe merkezi ()

c) Köy/Kasaba ()

6. Öz anne babanız hayatta mı?

Hayatta Hayatta değil

a)Anne () ()

b)Baba () ()

EK-A'NIN DEVAMI

7. Şu anda hangi ebeveyninizle yaşıyorsunuz?

- a)Annemle ()
b)Babamla ()
c)Anne-babamla ()
d)Yakın akrabalarımla ()
e)Annem ve üvey babamla ()
f)Babam ve üvey annemle ()
g)Üvey babam ve üvey annemle ()
h)Diğer (Belirtiniz) ()

8. Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?

	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
a)Okur-yazar değil	()	()
b)Okur-yazar, ilkokul mezunu değil	()	()
c)İlkokul mezunu	()	()
d)Ortaokul mezunu	()	()
e)Lise veya dengi okul mezunu	()	()
f)Yüksekokul veya üniversite mezunu	()	()
g)Yüksek lisans , Doktora	()	()
h)Bilmiyorum	()	()

EK-A'NIN DEVAMI

9. Annenizin mesleği nedir?
10. Babanızın mesleği nedir?
11. Siz dahil toplam kaç kardeşsiniz?
12. Kardeşler arasında kaçıncı sıradasınız?
13. şu an evde kaç kişi yaşıyorsunuz?
14. Ailenizin aylık geliri ne kadardır?
- a)450 YTL ve altı ()
- b)450 YTL – 1000 YTL ()
- c)1000 YTL – 2000 YTL ()
- d)2000 YTL – 3000 YTL ()
- e)3000 YTL – 4000 YTL ()
- f)4000 YTL ve üstü ()
15. Ailenizin ekonomik durumunu siz nasıl görüyorsunuz?
- a)ok iyi ()
- b)İyi ()
- c)Orta halli ()
- d)Kötü ()
- e)ok kötü ()
16. Ailenizde daha önceden tutuklanan veya hüküm giyen birisi var mı?
- a) Var ()
- b)Yok () (19. soruya geçiniz)
17. Bu aile üyenizin yakınlığı nedir?
- a)Annem ()
- b)Babam ()
- c)Kardeşim ()
- d)Yakın akrabam ()

EK-A'NİN DEVAMI

18. Tutuklanan veya hüküm giyen aile üyeniz, hangi suçtan dolayı tutuklanmış veya hüküm giymiştir?

- a)Adam öldürme veya adam yaralama ()
- b)Hırsızlık ()
- c)Dolandırıcılık, sahtecilik, kaçakçılık gibi ekonomik suçlar ()
- d)Uyuşturucu madde suçları ()
- e)Siyasi suç ()
- f)Diğer (Belirtiniz)..... ()

EK-A'NIN DEVAMI

19. Aşağıda **aile** yaşantınızla ilgili sorular vardır. Lütfen size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Ailenizle boş zamanlarınızda vakit geçirir misiniz?					
Anne veya babanıza ihtiyaç duyduğunuzda onları yanınızda bulur musunuz?					
Herhangi bir sorunuz olduğunda (okul, arkadaşlar gibi) sizinle sorunlarınızı paylaşır size yol gösterirler mi?					
Önemli konular hakkında sizin fikirlerinizi alırlar mı?					
Annenizle özel hayatınızla ilgili meseleleri paylaşır mısınız?					
Babanızla özel hayatınızla ilgili meseleleri paylaşır mısınız?					
Aileniz özel hayatınızla ilgili gelişmeleri takip eder mi?					
Ailenizden yaşadığımız sorunlarla ilgili yardım ister, onların görüşlerini alır mısınız?					
Ailenizle kavga eder misiniz?					
Ailenizle anlaşmakta güçlük çeker misiniz?					
Aileniz dışarı çıktığınız zaman nereye gittiğinizi sorar mı?					
Aileniz dışarıda olduğunuz zaman nerede olduğunuzu bilir mi?					
Aileniz dışarıda olduğunuz zaman kimlerle olduğunuzu bilir mi?					
Bazı davranışlarınızın ailenizle sorun yaşamanıza neden olduğunu düşünür müsünüz?					
Okulda idareyle veya bir öğretmeninizle yaşadığımız zaman aileniz sizin yanınızda yer alır mı?(Eğer idareyle ve öğretmeninizle hiç sorun yaşamadıysanız boş bırakınız)					
Anneniz ve babanız kavga ederler mi?					

EK-A'NIN DEVAMI

20. **Aileniz**, aşağıdaki konularda size karışır mı?

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Meslek seçimi					
Arkadaş seçimi					
Ders Çalışma					
Ev dışında geçirilen zaman					
Kılık kıyafet,saç şekli					
Para harcama					
Düzen-disiplin					
Boş zamanları değerlendirme şekli					
Diğer (Belirtiniz)					

21. **Ailenizle** yaşadığınız tartışmaların konusu genellikle aşağıdakilerden hangileridir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a)Notlarım ()
- b)Arkadaşlarım veya arkadaş seçimim ()
- c)Giyim tarzım, saç şeklim ()
- d)Çok para harcamam ()
- e)Yalan söylemem, dürüst olmamam ()
- f)Onlara karşı davranışlarım ()
- g)Ailemle tartışma yaşamam ()
- h)Diğer (Belirtiniz)..... ()

22. **Annemizle** bir anlaşmazlık yaşadığınızda genellikle ne olur? (Sadece 1 seçenek işaretleyiniz)

- a)Kızar, bağırır ()
- b)Konuşur, tartışırız ()
- c)Babam ara bulucu olur ()
- d)Bana karşı kayıtsız kalır ()
- e)Fiziksel şiddet uygular ()
- f)Anlaşmazlık çıkmaz ()
- g)Diğer (Belirtiniz)..... ()

EK-A'NIN DEVAMI

23. **Babanızla** bir anlaşmazlık yaşadığınızda genelde ne olur?(Sadece 1 seçenek işaretleyiniz)

- a)Kızar, bağırır
- b)Konuşur, tartışırız
- c)Annem ara bulucu olur
- d)Bana karşı kayıtsız kalır
- e)Fiziksel şiddet uygular
- f)Anlaşmazlık çıkmaz
- g)Diğer (Belirtiniz).....

24. Sizce **ebeveynlerinizin** size karşı en çok hangi tutum ve davranışları yanlıştır? (Sadece 3 şık işaretleyiniz ve 1'den 3'e kadar önem sırasına göre numaralandırınız)

- a)Fiziksel olarak ceza uygulamaları
- b)Beni çocuk yerine koymaları
- c>Özgür davranmamı engelleyerek her şeyeime karışmaları
- d)Fikirlerime, düşüncelerime saygı ve önem göstermemeleri
- e)Beni kendilerine benzetmeye çalışmaları
- f>Benden gücümü ve isteklerimi aşan şeyler istemeleri
- g)Babam ve/veya annemin bana karşı davranışları genellikle olumludur
- h)Babam ve/veya annemin bana karşı davranışları genellikle olumsuzdur
- i)Diğer (Belirtiniz).....

25. **Aileniz**, istemediğiniz bir şeyi yapmanızı istediğinde veya yapmak istediğiniz bir şeye izin vermediğinde, onlara karşı tavrınız genellikle nasıl olur?

- a)Onlarla konuşur beni anlamalarını sağlarım
- b)Onlara karşı sert tepki veririm
- c)Kendime fiziksel olarak zarar veririm
- d)Onlara fiziksel olarak zarar veririm
- e)Onlara karşı kayıtsız kalırım
- f>Sinirlerimin yatışmasını bekler onlarla sakince konuşurum

EK-A'NIN DEVAMI

26. **Ailenizdeki** disiplini aşağıdakilerden hangisi tanımlar?

- a)Esnek ()
- b)Esnek ama kuralcı ()
- c)Katı, ve kuralcı ()
- d)Bazen katı bazen esnek ()
- e)Diğer (Belirtiniz)..... ()

27. **Aileniz** sizi nasıl cezalandırır?

- a)Harçlığımı keserler ()
- b)Arkadaşlarımla görüştürmezler ()
- c)Evden çıkmama izin vermezler ()
- d)Almak istediğim bir şeyi almazlar veya yapmak istediğim şeyleri engellerler ()
- e)Fiziksel şiddet uygularlar ()
- f)Beni herhangi bir davranışımın dolaylı cezalandırmazlar ()
- g)Diğer (Belirtiniz) ()

28. **En yakın arkadaşlarınız** hangi çevredendir?

- a)Okuldan ()
- b)Mahalleden ()
- c)Akrabalarımın ()
- d)Anne-babamın arkadaşlarının çocukları ()
- e)Yakın arkadaşım yok ()
- f)Diğer (Belirtiniz)..... ()

EK-A'NIN DEVAMI

29. **Arkadaşlarınızı** seçerken en çok neye dikkat edersiniz?

- a)Yaşam biçiminin ve ailesinin bize uygun olmasına ()
- b)Düşünce tarzlarımızın benzemesine ()
- c)Çevrede beğenilen, popüler birisi olmasına ()
- d)Çalışkan olmasına ()
- e)Güzel/yakışıklı olmasına ()
- f)Maddi durumunun iyi olmasına ()
- g)Arkadaşlarımı annem-babam seçer ()
- h)Belli bir ölçüte göre seçmem ()
- i)Diğer (Belirtiniz)..... ()

30. **Arkadaşlarımız** aşağıdaki davranışları yapmanız için sizi teşvik eder mi?

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Ders çalışmak					
Okulu asmak					
Zararlı alışkanlıklar edinmek					
Okulda başarılı olmak					
Yasak olan veya başını derde sokacağı bildiğin bir şey yapmak					

31. Sürekli birlikte olduğunuz bir **arkadaş grubunuz** var mı?

- a) Var ()
- b)Yok () (33. soruya geçiniz)

32. **Arkadaş grubunuzun**, onu diğer gruplardan ayıran özellikleri var mıdır, varsa nelerdir?Kısaca açıklayınız.

- a) Arkadaş grubumun, onu diğer gruplardan ayıran özellikleri yoktur
- b) Arkadaş grubumun, onu diğer gruplardan ayıran özellikler vardır (Belirtiniz)

.....

EK-A'NIN DEVAMI

33. Sizce **okulda** hangi özelliğe sahip insanlar **daha popülerdir**?

- a)Okulda, derslerinde başarılı olanlar ()
- b)Okul aktivitelerine katılanlar ()
- c)Kurallara aykırı davranan öğrenciler ()
- d)Güzel/yakışıklı olanlar ()
- e)Maddi durumu iyi olanlar ()
- f)Bazı kötü alışkanlıkları olanlar (Belirtiniz)..... ()
- g)Diğer (Belirtiniz) ()

34. **Aileniz** nasıl kişilerle arkadaşlık etmenizi ister? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a)Çalışkan olanlarla ()
- b)Ailesini tanıdıkları kimselerle ()
- c)Kişiliğini beğendikleri kişilerle ()
- d)Maddi durumu iyi olanlarla ()
- e>Ailemize yaşam biçimi ve maddi durumu uygun olanlarla ()
- f>Ailem arkadaş seçimime kayıtsızdır ()
- g)Arkadaş seçimimde bana güvenir karışmazlar ()
- h)Diğer..... ()

35. Okul kurallarına aykırı davranan **arkadaşlarınıza** nasıl tepki verirsiniz?

- a)Davranışının yanlış olduğunu belirtir, uyarırım ()
- b>Ondan uzaklaşıyorum ()
- c>Kızar, bağırırım ()
- d)Umursamam ()
- e)Kurallara aykırı davranması bende saygı uyandırır, onlara daha da yakınlaşıyorum ()
- f)Diğer ()

EK-A'NIN DEVAMI

36. **Yakın arkadaşlarımız** veya **grubunuzdaki arkadaşlarımız** arasında uygunsuz alışkanlıkları ve/veya davranışları olan kişiler var mıdır, varsa ne tür alışkanlıklar ve/veya davranışlar olduğunu belirtiniz.

- a) Yakın arkadaşlarım veya grubumdaki arkadaşlarım arasında ()
uygunsuz alışkanlıkları ve/veya davranışları olan kişiler yoktur
- b) Yakın arkadaşlarım veya grubumdaki arkadaşlarım arasında ()
uygunsuz alışkanlıkları ve/veya davranışları olan kişiler vardır
(Belirtiniz)

37. **Okuldaki** notlarınız genellikle hangi düzeydedir?

- b)İyi ()
c)Orta ()
d)Zayıf ()

38. Geçen seneki not ortalamanız yaklaşık olarak kaçtı?.....

39. **Okul hayatınız** boyunca okul yönetimiyle ciddi bir sorun yaşadınız mı?

- a)Hayır, yaşamadım ()
b)Disipline verildim ()
c)Okuldan uzaklaştırıldım ()
d)Okuldan atıldım ()
e)Diğer (Belirtiniz)..... ()

40. Öğrenim hayatınız boyunca **okul** değiştirdiğiniz oldu mu?

- a)Evet ()
b)Hayır () (42.soruya geçiniz)

EK-A'NIN DEVAMI

41. Okul değiştirme sebebiniz neydi?

- a) Maddi sıkıntı ()
- b) Mahalle/semte değişikliği ()
- c) Önceki okulumla ilişimin kesilmesi ()
- d) Önceki okulumda öğretmenlerim ve/veya idare ile ciddi sorunlar yaşamam ()
- e) Önceki okulumda okuldaki bazı öğrencilerle ciddi sorunlar yaşamam ()
- f) Őehir değişikliği ()
- g) Diğer (Belirtiniz)..... ()

42. Varsa, Őimdiye kadar aldığınız disiplin cezası veya cezalarının nedenleri nelerdi? (Hiç ceza almadıysanız lütfen 43.soruya geçiniz).

43. Aşağıda **okul** hayatınızla ilgili sorular vardır. Lütfen size en uygun olan Şıkkı işaretleyiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Düzenli ders çalışır mısınız?					
Derslere düzenli girer misiniz?					
Öğretmenlerinize tartışır, onlarla sorun yaşar mısınız?					
Okul yönetiminden veya öğretmenlerinizden davranışlarınız veya kılık kıyafetiniz yüzünden uyarı alır mısınız?					
Şu anda okuduğunuz okulun değiştirmek istediğiniz olur mu?					
Okul içi aktivitelere katılır mısınız? (spor, sanat, bilim..vs)					
Öğretmenlerinize ders dışı sorunlarınızla ilgili görüşür müsünüz?					
Öğretmenlerinizin size diğer öğrencilerden farklı olarak daha olumsuz davrandığını düşünür müsünüz?					
Öğretmenleriniz sizi destekleyici davranır mı?					
Öğretmenleriniz kurallara aykırı davrandığınız veya okulla ilgili bir sorun yaşadığımızda velilerinizi durumdan haberdar eder mi?					

EK-A'NIN DEVAMI

44 **Öğretmenlerinizin** öğrencilere karşı tutumu genellikle nasıldır?

- a)İlgili
- b)Biraz ilgili
- c)Tamamen ilgisiz

45. **Öğretmenleriniz** öğrencilerin uygunsuz davranışlarına nasıl tepki verir?

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Sözle uyarırlar					
Durumu idareye bildirirler					
Durumu ailelerine bildirirler					
Notla cezalandırırlar					
Dersten çıkartırlar					
Kayıtsız kalırlar					
Diğer (Belirtiniz)					

46. **Okulda** haksız yere cezalandırıldığınızı düşündüğünüz olur mu?

- a)Her zaman
- b)Sık sık
- c)Arada bir
- d)Nadiren
- e)Aldığım cezayı genellikle hak ettiğimi düşünürüm
- f)Hiç cezalandırılmadım

EK-A'NIN DEVAMI

47. **Okulunuzda** yaşanan sizi, öğretmenlerinizi veya ailenizi psikolojik olarak derinden etkileyen olumsuz olaylar duyuyor musunuz? Duyuyorsanız ne tür olaylar olduğunu belirtiniz.

- a)Evet, sık sık (Belirtiniz) ().....
b)Evet, bazen (Belirtiniz) ().....
c)Hayır () (50.soruya geçiniz)

48. Okulunuzda yaşanan olumsuzlukların konusu genel olarak nedir? (En sık olan 3 tanesini işaretleyiniz)

- a)Kız/erkek arkadaş meselesi ()
b)Borç para meselesi ()
c)Fikir çatışması ()
d)Birbirlerine yaptıkları şakalar ()
e)Birbirleriyle alay etmeleri ()
f)Tehdit ()
g)Bir yakınlarına verilen zarar yüzünden ()
h)Diğer (Belirtiniz)..... ()

49. Siz böyle bir olay içerisinde yer aldınız mı?

- a)Evet ()
b)Hayır ()

EK-A'NIN DEVAMI

50. Aşağıdaki özelliklere sahip olduğunuzu düşünür müsünüz?

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Nazik					
Uyumlu					
Kurallara uyan					
Asi					
Bireysel davranan					
Gruba bağlı hareket eden					
Davranışlarının sonucunu düşünmeden hareket eden					
Sonucunun olumsuz olacağını bilse de riskli davranışlarda bulunmayı seven					
Çok çabuk sinirlenen, kendini çabuk kaybeden					
İnsanlara sinirlendiği zaman onlarla konuşup sorunu halletmektense onlara zarar vermek isteyen					
Uzlaşmacı					
Kendine güveni olan					
Arkadaşları tarafından sevilen ve kabul gören					
Gününi yaşayan geleceği düşünmeyen					

EK-A'NIN DEVAMI

51. Son 12 ay içerisinde;

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Kopya çektiniz mi?					
Ailenizin haberi veya izni olmadan okula gitmediğiniz oldu mu?					
Okula götürülmesi yasak olan araç ve gereçlerle okula gittiğiniz oldu mu?					
İsteyerek herhangi bir okul veya kamu eşyasına zarar verdiğiniz oldu mu?					
Birisine isteyerek fiziksel zarar verdiğiniz oldu mu?					
Bir grupla kavgaya karıştınız mı?					
Bir kimsenin eşyasını ondan izinsiz alıp geri vermediğiniz oldu mu?					
İsteyerek bir kimsenin eşyasına zarar verdiniz mi?					
Yaşınız dolayısıyla kanunen gitmenizin yasak olduğu yerlere gittiğiniz oldu mu?					
Hiç sağlığa zararlı, alışkanlık yapıcı madde kullandınız mı?					

EK-A'NIN DEVAMI

52. **Hafta sonlarınızı** nasıl değerlendirirsiniz?

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
TV seyredirim					
Hobilerimle uğraşırım (müzik, resim, spor vs.)					
Sinemaya veya tiyatroya giderim					
Bilgisayarda oyun oynarım					
Arkadaşlarımla gezerim					
Ailemle vakit geçiririm					
Ders çalışırım					
Bilardo, okey, kağıt vs. oynarım					
Diğer (Belirtiniz)					

53. **Hafta sonlarınızı** genellikle nerede geçirirsiniz?

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
Evde					
Arkadaşımın evinde					
Sokaklarda					
Cafede, Pastanede					
Bilardo, atari salonunda					
Diğer (Belirtiniz)					

54. **Boş zamanlarınızı** Internette geçirir misiniz?

- a) Hiçbir zaman () (57.soruya geçiniz)
- b) Nadiren ()
- c) Arada sırada ()
- d) Sık sık ()
- e) Her zaman ()

EK-A'NIN DEVAMI

55. **İnternette** aşağıdakilerden hangisiyle daha çok meşgul olursunuz?

- a)Chat ()
- b)Oyun siteleri ()
- c)Bilgi amaçlı siteler ()
- d)Girilmesi yasak olan siteler()
- e)Alış-veriş siteleri ()
- f)Arkadaş bulma siteleri ()
- g)Diğer ()

56. **İnternet cafeye** gider misiniz? Hangi sıklıkla gidirsiniz?

- a) İnternet cafeye gitmem ()
- b)Haftada 3-4 gün giderim ()
- c)Sadece hafta sonları giderim ()
- d)Her gün giderim ()

57. Sizce hayatta başarılı olmanın **en önemli** şartı nedir?

- a)Çalışkan olmak ()
- b)İyi eğitim görmüş olmak ()
- c)Maddi durumun iyi olması ()
- d)Şanslı olmak ()
- e)Ahlaklı olmak ()
- f)Ünlü/popüler olmak ()
- g)Diğer (Belirtiniz) ()

58. Eğitiminizi hangi noktada tamamlamayı düşünüyorsunuz?

- a)Liseyi bitirmeyi düşünmüyorum ()
- b)Lise mezunu olarak ()
- c)Üniversite mezunu olarak ()
- d)Yüksek lisans yaparak ()

EK-A’NIN DEVAMI

59. Gelecekte, mesleki kariyer anlamında ulaşmak istediğiniz hedefleriniz var mı?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Hiç düşünmedim

60. Bu hedeflerinize ulaşacağınıza inanıyor musunuz?

- a) Evet, inanıyorum ve umutluyum
- b) Emin değilim
- c) Hayır, inanmıyorum ve umutsuzum

Araştırmamıza vakit ayırdığınız ve ilgi gösterdiğiniz için teşekkür ederiz.

Sayın ilgili,

Bu araştırma, gençlerin sapma davranışlarını incelemektedir. Size verilen ankette, gençlere uygulanan ankete paralel olarak, okulda karşılaştığımız durumları ve öğrencilerinizle olan ilişkilerinizi anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Ankette, kimliğinizi ortaya çıkartacak herhangi bir soru sorulmamıştır. Lütfen soru kağıtlarının üzerine isminizi yazmayınız. Sizden toplanan bilgiler sadece bu çalışma için kullanılacak ve başka hiçbir şahıs ve kuruma verilmeyecektir. Samimi cevaplarınız araştırmanın başarısı için son derece önemlidir.

Soruları yanıtlamaya vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz.

EK-B'NİN DEVAMI

1. Aşağıda öğrencilerinizle olan ilişkiniz hakkında sorular vardır. Lütfen size en uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

	<u>Hiçbir</u>				
	<u>Zaman</u>	<u>Nadiren</u>	<u>Ara sıra</u>	<u>Sık sık</u>	<u>Her zaman</u>
a)Öğrencilerinizle ders dışı sorunlarıyla ilgili görüşür müsünüz?	()	()	()	()	()
b)Bazı öğrencilere diğerlerinden farklı olarak daha olumsuz davrandığınızı düşünür müsünüz?	()	()	()	()	()
c)Öğrencilerinizi motive eder ve onlara destek olur musunuz?	()	()	()	()	()

2. Öğrencilerinize karşı tutumunuz genellikle nasıldır?

- a)Öğrencilerimin sorunlarıyla yakından ilgilenirim
- b)Öğrencilerimin sorunlarıyla vaktim oldukça ilgilenirim
- c)Öğrencilerimin sorunlarına ayıracak vaktim yoktur

3. Öğrencilerinizin uygunsuz davranışlarına nasıl tepki verirsiniz?

	<u>Hiçbir</u>				
	<u>zaman</u>	<u>Nadiren</u>	<u>Ara sıra</u>	<u>Sık sık</u>	<u>Her zaman</u>
a)Sözle uyarırım	()	()	()	()	()
b)Durumu idareye bildiririm	()	()	()	()	()
c)Durumu ailelerine bildiririm	()	()	()	()	()
d)Notla cezalandırırım	()	()	()	()	()
e)Dersten çıkartırım	()	()	()	()	()
f)Kayıtsız kalırım	()	()	()	()	()
g)Diğer (Belirtiniz ve sıklık derecesini işaretleyiniz).....	()	()	()	()	()

EK-B'NİN DEVAMI

4. Öğrencilerinize haksız yere olumsuz tepki gösterdiğinizizi düşündüğünüz olur mu?

- a)Her zaman ()
- b)Sık sık ()
- c)Ara sıra ()
- d)Nadiren ()
- e)Verdiğim tepkiyi genellikle hak ettiklerini düşünürüm ()
- f)Öğrencilerin uygunsuz davranışlarına karşı kayıtsız kalırım ()

5. Okulunuzda okul kurallarına aykırı davranan ve güçlerini öğrenci, öğretmen ve okul yöneticileri üzerinde hissettirmeye çalışan öğrenci gruplar var mıdır?

- a)Evet ()
- b)Hayır ()
- c)Bilmiyorum ()

6. **Okulunuzda** yaşanan sizi ve öğrencilerinizi psikolojik olarak derinden etkileyen olumsuz olaylar duyuyor musunuz? Duyuyorsanız ne tür olaylar olduğunu belirtiniz.

- a)Evet, sık sık (Belirtiniz).....
- b)Evet, bazen (Belirtiniz).....
- c)Hayır (8.soruya geçiniz)

7. Okulunuzda yaşanan olumsuzlukların konusu genel olarak nedir? (En sık olan 3 tanesini işaretleyiniz)

- a)Kız/erkek arkadaş meselesi ()
- b)Borç para meselesi ()
- c)Fikir çatışması ()
- d>Birbirlerine yaptıkları şakalar ()
- e>Birbirleriyle alay etmeleri ()
- f)Tehdit ()
- g)Bir yakınlarına verilen zarar yüzünden ()
- h)Bilmiyorum ()
- i)Diğer (Belirtiniz)..... ()

EK-B'NİN DEVAMI

8. Öğrencileriniz size karşı saldırganca tutumda bulundu mu?

a)Evet ()

b)Hayır ()

9. Aşağıda gençlerin suça eğiliminde etkili olan faktörlerden bazıları verilmiştir. Bunları önem sırasına göre derecelendiriniz.

a)Aile ()

b)Arkadaş çevresi ()

c)Yazılı ve görsel basın ()

d)Bazı TV dizileri veya programları ()

e)Okul ()

f)Akademik başarısızlık ()

g)Diğer (Belirtiniz)..... ()

10. Özellikle aşırı devamsızlık yapmak, disiplin cezası almak, uyumsuz davranışlarda bulunmak gibi bazı özel sorunları olan öğrencilerin velileri, çocuklarıyla ilgilenir, sizinle onlar hakkında görüşür mü?

a)Her zaman ()

b)Sık sık ()

c)Ara sıra ()

d)Nadiren ()

e)Hiçbir zaman ()

11. Okulunuzdaki öğrenciler okul kurallarına aykırı davranış gösterdiğinde velilerine bilgi verir misiniz?

a)Hiçbir zaman ()

b)Nadiren ()

c)Arada sırada ()

d)Sık sık ()

e)Her zaman ()

EK-B'NİN DEVAMI

12. Okul kurallarına aykırı davranan öğrencilerin durumunu velilerine bildirdiğiniz zaman, velilerden genellikle nasıl tepki alırsınız?

- a)Konuyla ilgilenmezler ()
- b)Çocuklarının yanında yer alırlar ()
- c)İdareyle işbirliği yoluna giderler ()
- d)Çocuklarının davranışından dolayı okulu suçlarlar ()
- d)Diğer (Belirtiniz)..... ()

13. Sizce, gençlerin sapkın davranışlarını ve suça eğilimlerini azaltmak için öğretmenler ve okul yönetimine düşen görevler nelerdir, lütfen kısaca açıklayınız.

Araştırmamıza vakit ayırdığınız ve ilgi gösterdiğiniz için teşekkür ederiz.

